

พลังพลเมืองเยาวชน

ภาคตะวันตก 2

ด้วยปณิธานว่า ชีวิตนี้ขอทำงานเพื่อบ้านเกิดเมืองนอน จึงปักหลักทำงาน
สร้างกระบวนการเรียนรู้ และสร้างคน เตรียมพร้อมไว้รับมือกับอนาคต
ที่แขวนอยู่บนความไม่แน่นอนของสภาพภูมิอากาศ และความเปลี่ยนแปลงของสังคม
การทำโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก
จึงเป็นการเติมเต็มกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนที่อาจจะขาดหายไปในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ที่ทำอยู่ในฐานะศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
ดังนั้นการทำงานต่อเนื่องในปีที่ 2 จึงยังคงปักหมุดการทำงานที่จะนำไปสู่**วิสัยทัศน์**
ที่เคยตั้งไว้คือ **“โครงการเป็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่น
สร้างเยาวชนให้เป็นผู้นำที่มีจิตสาธารณะ พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง
และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ”**

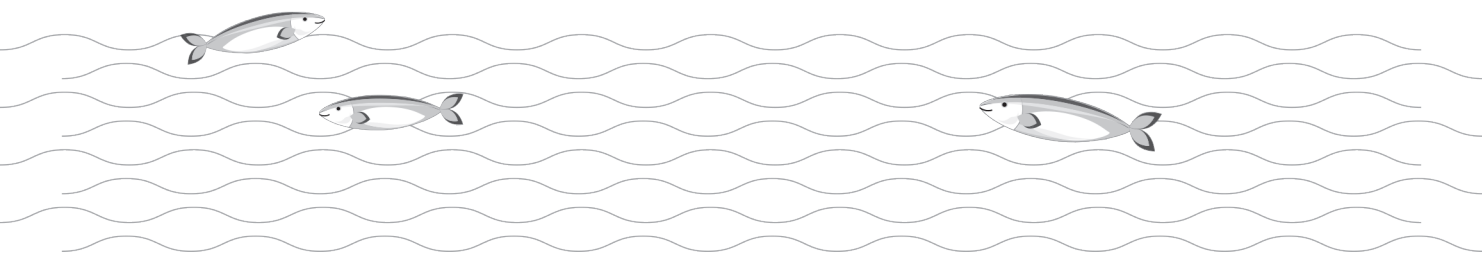

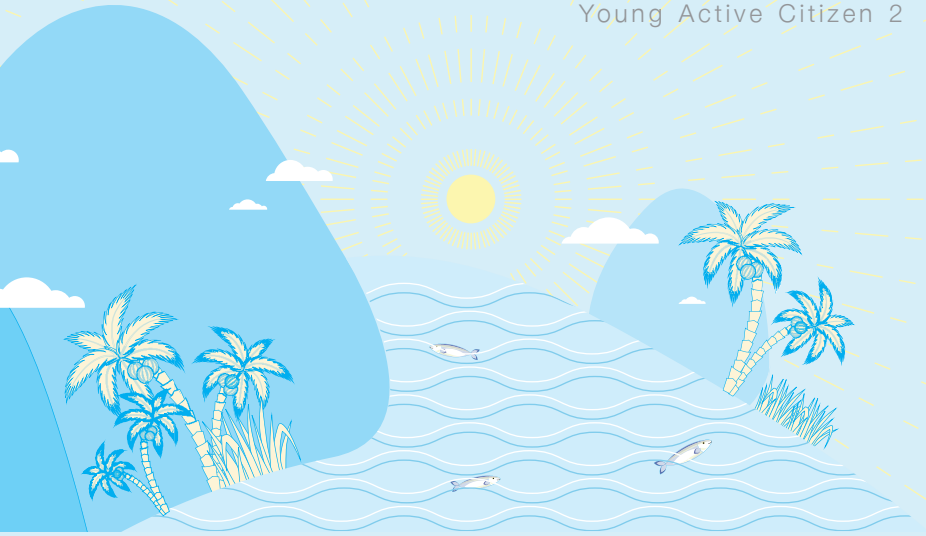

คำนำ

ทีม Coaching

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ทั้งโลกและประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบนั้น เราต้องเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น **เพื่อให้ตอบโจทย์ประเทศได้ในอนาคต โดยมีหัวใจสำคัญคือขับเคลื่อนสังคมด้วยการเรียนรู้นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังต้องเป็นสังคมที่ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง มีความหวัง เป็นสังคมแห่งความสมานฉันท์และพอเพียง** ดังนั้นจึงต้องร่วมกันสร้างคนไทย 4.0 ให้คนไทยได้รับโอกาสทางการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เรียนรู้แล้วนำไปใช้ทำมาหากินและอยู่ในโลกใบนี้ได้ ไม่ใช่เพียงรู้แล้วผลิตเองได้ แต่ต้องแลกเปลี่ยนความรู้กับคนอื่นด้วย แต่ทุกวันนี้คนไทยจำนวนมากเห็นแก่ตัว เอาแต่ได้ อยากมีตัวตน แต่ก็อยากอยู่ร่วมกันกับคนอื่นด้วย เราต้อง**ใช้ความรู้เป็นพลังเปลี่ยนแปลงในทางบวก ใช้ประโยชน์จากความรู้ของตัวเองให้เกิดศักยภาพ** ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้อื่นให้มากขึ้น เราต้องยกระดับคุณค่ามนุษย์ด้วย**การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21** ควบคู่กับการเป็นคนไทย 4.0 และ**เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศโลก**

เด็กและเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จากมิติความเชื่อที่ว่า ***"เด็กและเยาวชนไม่ใช่ต้นเหตุของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น"*** หากแต่ปัญหาที่มีทั้งคุณแม่วัยใส การติดเกม การเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เด็กแว้น ฯลฯ ล้วนเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการขาดกระบวนการเรียนรู้อย่างเท่าทันและไม่มีทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาอย่างต่อเนื่อง **ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้ดำเนินโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ปี 2 ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินการของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และ มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เพื่อสร้างความต่อเนื่องในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองผ่านการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นของตนเอง เพราะเชื่อมั่นว่า *"เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาศักยภาพได้"* โดยการออกแบบกระบวนการให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือทำ** ในสิ่งที่เป็นเรื่องใกล้ตัวในชุมชนเชื่อมโยงกับระบบนิเวศภาคตะวันตก (ราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี และสมุทรสงคราม) โดยมีพี่เลี้ยงชุมชนช่วยให้ข้อเสนอแนะและหนุนเสริมการดำเนินงานตามที่เด็ก

และเยาวชนต้องการ โดยไม่ชี้นำหรือครอบงำความคิด ควบคู่กับการบริหารจัดการโครงการของทีม Coaching ให้สามารถทำงานได้อย่าง one stop service มีการวางแผน ออกแบบกระบวนการสร้างการเรียนรู้ และติดตามหนุนเสริมเครือข่ายเด็กและเยาวชนและพี่เลี้ยงได้อย่างสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

ภาพการเคลื่อนตัวของพลังเด็กและเยาวชนที่ได้เรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก 2 ปีที่ผ่านมา เกิดเครือข่ายเด็กและเยาวชนที่มีจิตสำนึกพลเมือง ลุกขึ้นมาใส่ใจต่อเรื่องราวและปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง อยากเห็นและมุ่งมั่นร่วมมือกับชุมชนที่จะเรียนรู้และพัฒนาจากฐานอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม การจัดการน้ำ ศิลปวัฒนธรรม และการมีจิตอาสาสมัคร ส่งผลให้เยาวชนเหล่านั้นมีทักษะการทำงานเป็นทีม สามารถคิด วิเคราะห์ และเชื่อมโยงสถานการณ์ปัญหาในชุมชนได้ เกิดการยกระดับองค์ความรู้ และการจัดการร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในชุมชน จนเด็กและเยาวชนมีความมั่นใจจากการเรียนรู้และลงมือทำงาน สามารถสื่อสารการดำเนินงานสู่สาธารณะได้ เกิดความภาคภูมิใจที่ได้จัดการตนเองให้มีความรับผิดชอบ รู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่นในการใช้ชีวิตร่วมกัน ทำให้เห็นคุณค่าต่อตนเองและทีมงานที่ทำเรื่องราวดี ๆ ให้ชุมชน เรียนรู้ภายในและนำสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองอย่างชัดเจน จากการอยู่ในโลกส่วนตัว เล่นเกม เด็กแว้น สามารถบริหารจัดการเวลากับการเรียน มีปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอก มีการฝึกฝนทักษะการพูด การฟัง การคิด การตั้งคำถามในการพูดคุยกับคนรอบข้างได้ และสนใจเรียนรู้การนำเทคโนโลยีไปปรับใช้กับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในชุมชนตามความสนใจ จนเกิดเป็นพลังในการทำงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเราสามารถเรียกเยาวชนเหล่านี้ว่าเป็น ***"พลเมืองตื่นรู้"*** ซึ่งภาพเหล่านี้จะถ่ายทอดและสะท้อนออกมาในหนังสือเล่มนี้

เราหวังว่า **"โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก"** ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชน**คิดออกนอกกรอบ**แบบเดิม โดยการเปิด**พื้นที่สร้างสรรค์**ให้เขาได้คิดออกแบบกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการวิเคราะห์ทุนและสถานการณ์ปัญหาในชุมชน มีการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติการจริงจากสิ่งเล็ก ๆ ใกล้ตัวที่ทีมงานสนใจ สื่อสารให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามีส่วนร่วมกับการทำงานโครงการ ร่วมคลี่คลายปัญหาหรือสนับสนุนหนุนเสริมการทำกิจกรรมต่าง ๆ จนบรรลุเป้าหมายของโครงการ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้เกิด**พลเมืองตื่นรู้**และเสริมสร้าง**ทักษะชีวิต**ผ่านการทำงาน หากมีการนำชุดประสบการณ์ที่ได้จากการขับเคลื่อนงานในหนังสือเล่มนี้ไปปรับใช้กับแต่ละบริบทพื้นที่ จะช่วยสร้าง**คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 ควบคู่กับการเป็นคนไทย 4.0 และเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศโลก** ขอเพียงผู้ปกครอง ผู้ใหญ่ใจดี ครู องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันให้โอกาสและเปิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้นี้อย่างต่อเนื่องต่อไป

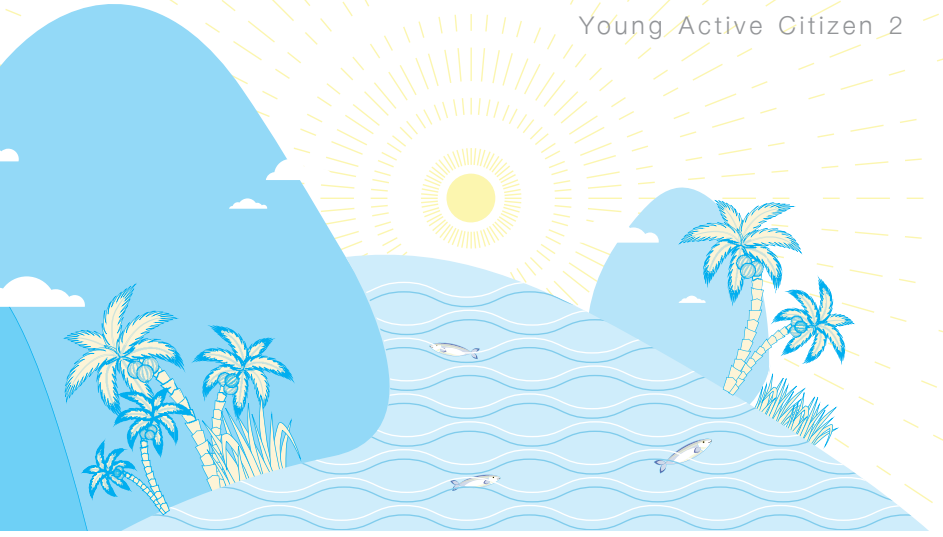

คำนำ

ดร.นพ.ไพโรจน์ เสาน่วม
ผู้อำนวยการสำนักสร้างเสริมวิถีชีวิต สุขภาวะ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ริเริ่มโครงการ Active Citizen ขึ้นมา เพื่อเป็นกลไกสื่อสารสำหรับเปลี่ยนจิตสำนึกประชาชนให้เป็นจิตสำนึกใหม่ และสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกต่อส่วนรวม โดยความร่วมมือของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และกว่า 15 องค์กรพันธมิตร ด้วยตระหนักถึงพลวัตการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่กำลังท้าทายทั่วโลก เกิดคลื่นอารยธรรมของยุคที่ดำเนินเข้าสู่ความเป็นสังคมฐานความคิดที่มีพลเมืองเป็นศูนย์กลางและมีสุขภาวะองค์รวมเป็นเป้าหมาย ดังนั้นศักยภาพของประชาชนที่เป็นนักคิดแบบองค์รวม และนักสร้างการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง จึงทำให้ปัจจุบันศูนย์กลางการพัฒนาคือคน โดยเฉพาะกระบวนการคิดและการใช้ปัญญา

“Active Citizen” หรือ **“พลเมืองสร้างสรรค์”** ประกอบด้วย 4 คุณลักษณะ คือ **ต้องเริ่มลงไปทำงานด้วยตัวเอง (Active) มีจิตสาธารณะ (Public mind) มีความคิดสร้างสรรค์ มีนวัตกรรม (Creative) และคิดบวก เชื่อมั่นในพลังบวกของตัวเอง (Positive) การทำงานเพื่อให้เกิด Active Citizen สสส. ได้ประสานความร่วมมือและพัฒนางานร่วมกับมูลนิธิสยามกัมมาจล โดยร่วมกันสร้างพลเมืองเยาวชนใน 4 พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดสงขลา ศรีสะเกษ น่าน และภูมิภาคตะวันตก (กาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี และ สมุทรสงคราม)** โดยใช้วิธีเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้ทำโครงการที่มาจากความต้องการในชุมชน และใช้โครงการเป็นเครื่องมือในการสร้าง Active Citizen ที่มีทักษะและสำนึกต่อส่วนรวมที่อยู่ในเนื้อในตัวเยาวชน เป็นกระบวนการทำงานเชิงลึกกับองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ที่มีบทบาทสร้างการเรียนรู้ และสนับสนุนให้เกิด Active Citizen ในจังหวัด

จากการทำงานในระยะเวลา 2 ปี สสส. และมูลนิธิฯ จึงต้องการถ่ายทอดแนวคิด วิธีการสร้าง Active Citizen เพื่อสร้างการเรียนรู้ และแรงบันดาลใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยร่วมกันเป็นกำลังและร่วมสร้าง Active Citizen ให้กับประเทศเพื่อเป็นประเทศไทยที่เข้มแข็งและน่าอยู่ต่อไป

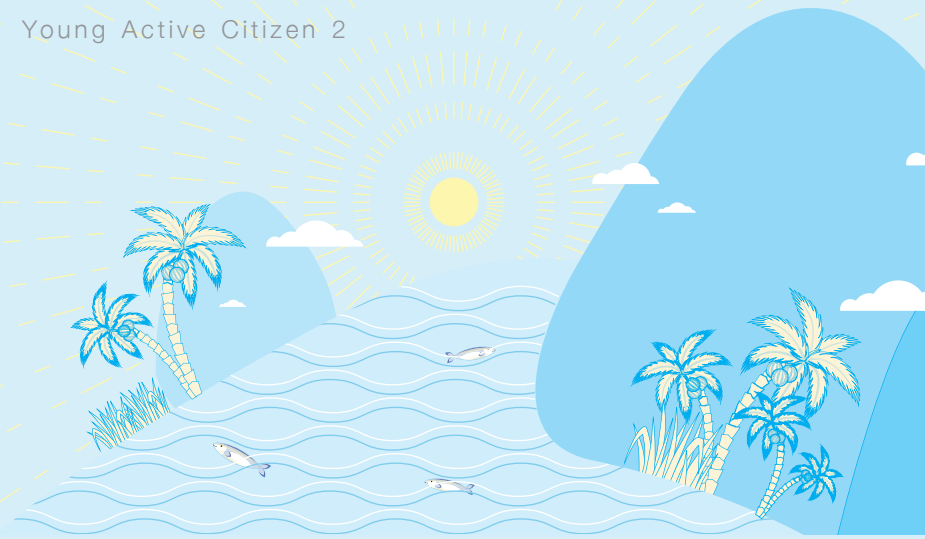

คำนำ

ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร
ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

สร้างคน...เพื่อชุมชนเข้มแข็ง

เป็นเวลากว่า 4 ปีแล้วที่มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ขับเคลื่อนโครงการ Active Citizen ที่มีจุดเริ่มต้นที่จังหวัดสงขลา ด้วยการทดสอบ **"แนวคิด"** การทำงานว่า ถ้ามูลนิธิฯ เข้าไปหนุนกลุ่มคนที่เรียกว่าเป็น Active Citizen ที่มีความห่วงใยบ้านเมือง มีความรู้ความเข้าใจในชุมชน หรือจังหวัดของตัวเอง มีเครือข่ายการทำงานในจังหวัดให้ทำหน้าที่ **"สร้างคน"** ด้วยการหนุนให้เขาเป็นพี่เลี้ยง (mentor) เพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนคนหนุ่มสาวในจังหวัด โดย **"เปิดโอกาส"** ให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ และเข้าใจชุมชนเหมือนคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ มูลนิธิฯ เชื่อว่า หากเขาได้มีโอกาสได้ทำงานเพื่อช่วยคลี่คลายปัญหาให้ชุมชน **สิ่งนี้จะช่วยทำให้เด็กเยาวชน และคนหนุ่มคนสาวได้ประสบการณ์ชีวิต เกิดความเข้าใจในชุมชนตนเอง และค่อย ๆ เกิดความรู้สึกเชื่อมโยงตัวเองเข้าถึงชุมชนที่พวกเขาอาศัยอยู่ ซึ่งน่าจะเป็น "โมเดล" ที่ดีในการพัฒนาคนในจังหวัด**

ผลจากการทดลองที่สงขลา มูลนิธิฯ พบว่า กระบวนการนี้ได้ผลดี เพราะนอกจากจะทำให้เด็กเยาวชนและคนหนุ่มสาวได้มีโอกาสทำงานเพื่อบ้านเกิดของตัวเองแล้ว ปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชุมชนก็ได้รับการเอาใจใส่และคลี่คลายลงได้ ที่สำคัญคือ โครงการนี้ยังเป็น **"เครื่องมือ"** ในการร้อยรัดคนเข้าด้วยกันกับพื้นที่ ซึ่ง **"สำนึกความเป็นพลเมือง"** จะเกิดขึ้นตรงนี้ เพราะคนเราทุกคนล้วนผูกพันกับถิ่นเกิด แต่ด้วยเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ทำให้หลงลืมและมองข้ามไป แต่ถ้าเขามีโอกาสได้กลับมามองชุมชนในสายตาที่ละเอียดขึ้น และมีโอกาสที่จะได้ทำงานด้วยการลงมือแก้ปัญหาเอง วิธีการนี้จะ **"ปลุกสำนึก"** ที่มีอยู่แล้วให้งอกงามยิ่งขึ้น

"อธิบายจากการทำงานของสมองก็คือ เด็ก ๆ เหล่านี้มีประสบการณ์ชีวิต มีความทรงจำ ซึ่งคือจุดเริ่มต้นของความผูกพัน แต่หากไม่มีการเข้าไปรดน้ำ พรวนดินให้เติบโต ความผูกพันก็จางหายไปในที่สุด แต่โครงการนี้ได้เข้าไปช่วยรดน้ำ พรวนดินให้หน่ออ่อนของสำนึกพลเมืองค่อย ๆ เติบโตขึ้น ความรัก ความผูกพันต่อแผ่นดินเกิดจึงกลับเข้ามา และงอกงามได้อย่างรวดเร็ว จากการไปรับรู้ ไปสัมผัส เพราะการได้ไปสัมผัสกับผู้คน ได้ไปรับรู้เรื่องราวที่มีอารมณ์ ความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง ความผูกพันจึงเกิดขึ้นได้ง่าย"

ในขณะเดียวกัน ถ้าส่งเด็กหนุ่มสาวกลุ่มนี้ออกไปนอกบ้าน ออกไปเรียนรู้ในจังหวัดอื่น ๆ เช่น เด็กกรุงเทพฯ ไปทำงานเชียงใหม่ ภูเก็ต สุรินทร์ เขาก็จะมีประสบการณ์ชีวิต แต่มันเป็นเรื่องใหม่ ที่ไม่เชื่อมโยงกับเรื่องเดิมที่เป็นประสบการณ์ชีวิตเดิมของเขา ความงอกงาม ความเติบโต และความรู้สึกผูกพัน แม้จะเกิดขึ้นก็เกิดน้อยกว่าในถิ่นเกิดของตนเอง

อย่างไรก็ตาม ผลจากการขับเคลื่อนโครงการ Active Citizen ที่จังหวัดสงขลา ทำให้มูลนิธิฯ มี “ชุดความรู้” 2 ชุด คือ 1. ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาองค์กรและพี่เลี้ยง และ 2. ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาเด็ก

สำหรับชุดความรู้เรื่องการพัฒนาองค์กร คือ การสนับสนุนองค์กรเอกชน (NGO) ที่จะเป็นโคชให้เด็ก ต้องมีวิธีการที่จะเข้าไปหนุน ทั้งนี้เพราะแต่ละองค์กรมีระบบการทำงานเป็นของตนเอง การสนับสนุนในเชิงองค์กรจึงไม่ใช่การไปปรับระบบการทำงาน แต่เป็นการหาวิธีการทำงานร่วมกันที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน หรือเข้าไปเสริมการทำงานในจังหวะที่เหมาะสม ที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ผสมกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับและสามารถขับเคลื่อนงานเดินหน้าไปได้ด้วยดีร่วมกัน

เมื่อ **“แนวคิด”** ถูกทดสอบจนเห็นผลสำเร็จ จึงต้องมีการขยายผลไปสู่จังหวัดอื่น เพื่อทดสอบว่าใช้ได้ในบริบทที่ต่างกัน จึงลองนำตัวอย่างความสำเร็จไปขยายผลอีก 3 จังหวัด คือ ศรีสะเกษ น่าน และสมุทรสงคราม ซึ่งทั้ง 3 จังหวัดนี้มีบริบทที่แตกต่างกันมาก หน่วยที่เราจะเข้าไปหนุนเสริมเพื่อพัฒนาให้เขาแข็งแรงขึ้นทั้ง 3 พื้นที่ ไม่มีที่ไหนเหมือนกันเลย ที่น่านมีมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน (วัดโป่งคำ) ที่มีพระครูสุจิณนันทกิจเป็นผู้นำ และมีฆราวาสเป็นทีมทำงาน ที่นี่จึงมีความยากในรูปแบบหนึ่งเพราะต้องทำงานกับพระ แต่เพราะเรามีเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ **“การสร้างคน”** จึงคิดว่าน่าจะมีวิธีการทำงานร่วมกันได้ ในขณะที่สมุทรสงครามก็มีกลไกที่เข้มแข็งมากอยู่แล้ว ส่วนศรีสะเกษเองก็เป็นอีกแนวทางหนึ่ง นั่นคือเป็นกลุ่มคนทำงานที่ไม่ใช่คนศรีสะเกษ แต่เข้าไปอยู่ในศรีสะเกษระยะหนึ่ง เราก็ตั้งคำถามเหมือนกันว่า

“หากคนทำงานเหล่านี้ที่จะมาเป็นโคช ไม่ใช่คนในพื้นที่ เขาจะมีสำนึกความเป็นพลเมืองศรีสะเกษมากพอที่จะส่งต่อสำนึกพลเมืองให้รุ่นน้องได้หรือไม่”

กล่าวได้ว่าทั้ง 3 พื้นที่นี้ มีองค์ประกอบการเป็น Change Agent ที่มูลนิธิฯ จะทำงานด้วย มีความต่างจากสงขลาซึ่งแกนนำมี **“สำนึกความเป็นพลเมือง”** เข้มข้นมาก เพราะทำงานเรื่องนี้มาก่อนหน้ามูลนิธิสยามกัมมาจลมายาวนาน นอกจากนี้บริบทของพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัดก็ต่างกัน ทั้งความสัมพันธ์ ฐานทุน สภาพปัญหา รวมทั้งกลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กและเยาวชน ก็มีความแตกต่างหลากหลาย ศรีสะเกษเป็นเด็กตัวเล็กตัวน้อย ชุมชนที่โดดเด่นเรื่องวิถีวัฒนธรรม ขณะที่น่านนั้นกลุ่มชาติพันธุ์เห็นชัดมาก ส่วนสมุทรสงครามก็เป็นเด็กโต เด็กแว้น เด็กเฮ้ว **ด้วยบริบทแวดล้อมเช่นนี้ เราจะมีกระบวนการอย่างไรที่จะ “ปลุกสำนึกพลเมือง” ที่มีอยู่ในเนื้อในตัวของเด็กเยาวชนและคนหนุ่มสาวให้ลุกโชนขึ้นอีกครั้ง เป็นความท้าทายเป็นอย่างยิ่งที่จะนำความสำเร็จของสงขลาไปปรับใช้ในอีก 3 จังหวัด**

เพราะฉะนั้นในปีแรก เราไม่ได้ดูว่าเด็กเก่งแค่ไหน แต่เราดูว่า พี่เลี้ยงพัฒนาแค่ไหน เขาจัดการวางระบบเพื่อที่จะสนับสนุนการทำงานกับเด็กและเยาวชนทั้งภายในองค์กร และภาคีในพื้นที่ได้ดีแค่ไหน เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวช่วยทำให้การทำงานพัฒนาเยาวชนในระดับพื้นที่แข็งแรงขึ้น

ด้วยเหตุนี้ในปีแรก โครงการ Active Citizen ที่เราบอกว่า เป็น “เครื่องมือ” ช่วยให้เยาวชนได้เรียนรู้จากชุมชน และเกิดสำนึกความเป็นพลเมือง จึงเป็น “เครื่องมือ” ให้พี่เลี้ยงได้พัฒนาตัวเองในบทบาทของการเป็น “โคช” ด้วยเช่นกัน และสิ่งที่เราพบ คือ 1 ปีของการทำโครงการ พี่เลี้ยงเหล่านี้เติบโตขึ้นได้จริงๆ ทั้งความคิด ประสบการณ์ ทักษะการทำงานกับเด็ก ทักษะการสร้างกระบวนการและออกแบบการเรียนรู้ การตั้งคำถามกระตุ้นให้เด็กคิดตาม เกิดเป็นการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่มากในการทำงานของเขา นั่นคือบทบาทของ “โคช” ที่เราคาดหวังจากพี่เลี้ยงเหล่านี้ และเราพบว่า เขาทำได้

และสามารถเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงกับผู้ใหญ่ที่อยู่รอบตัวเด็ก ๆ เช่น ครู หรือคนในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับตัวเด็กด้วย

ส่วนกระบวนการทำงานของแต่ละจังหวัดก็มีความน่าสนใจ และไม่เหมือนกัน ผลลัพธ์ที่ออกมาจึงตอบโจทย์ของแต่ละจังหวัด **ทำให้มูลนิธิฯ ได้คำตอบว่า การพัฒนาคนน่าจะเดินไปในพิมพ์เขียวนี้** แม้ระหว่างทางอาจมีข้อกังวลอยู่บ้างว่า บางจังหวัดอาจจะไปไม่ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่สุดท้ายสิ่งที่เราเห็นปลายทางนั้น คือ ความสำเร็จของทุกทีม อันนี้คือสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ เมื่อเราเห็นสิ่งเหล่านี้แล้ว **ในปี 2 ที่เราคาดหวัง คือ พี่เลี้ยงเป็นโคชที่เก่งขึ้นจะมีวิธีการ มีกระบวนการคัดเลือกเยาวชนที่ดีขึ้น มีกระบวนการช่วยพัฒนาโจทย์โครงการให้แหลมคมมากขึ้น เพื่อที่จะทำให้เยาวชนเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และเมื่อลงไปทำงานจริงก็สามารถสร้างความสำเร็จ สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างศรัทธาจากชุมชนได้ สิ่งที่เราเริ่มเห็น คือ เด็กและเยาวชนไม่ใช่แค่ได้สำนึกความเป็นพลเมือง แต่เขาได้ “ถักทอความสัมพันธ์ของคนในชุมชน” ร่วมกัน เป็นการรวมกลุ่มระหว่างคน 3 Generation ที่สามารถสร้างการยอมรับในการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นพ่อแม่ และรุ่นของเขาเอง และนี่คือส่วนหนึ่งของการ “สร้างชุมชนเข้มแข็ง” ให้เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างแท้จริง**

ความสำเร็จจาก 1 จังหวัด และเพิ่มมาอีก 3 จังหวัด เป็น 4 จังหวัดนั้นบอกได้ว่า **“กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง”** ของเรามาถูกทางแล้ว นั่นคือ **“การพัฒนาคน”** เรามีโมเดล มีเครื่องมือ มีวิธีการในการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ให้มีสำนึกความเป็นพลเมือง มีกลุ่มคนที่มีทักษะในการทำงานทั้ง 4 จังหวัด **คำถามต่อไปคือ นี่เป็น “โอกาส” ที่ดีหรือไม่ ที่เราจะขยายแนวคิด วิธีการในการสร้างคนที่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการ “พัฒนาคน” ไปยังจังหวัดอื่น ซึ่งคงเป็นคำถามให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกลับมาคิดทบทวนว่าถ้าต้องการจะขยายออกไป จะทำอย่างไร**

ทั้งนี้มูลนิธิสยามกัมมาจลไม่ได้เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง เราเป็นเพียงหน่วยที่สร้าง “นวัตกรรม” และพิสูจน์แล้วว่า เป็นนวัตกรรมที่พัฒนาคนรุ่นใหม่ได้จริง คือ เป็นทั้งคนดี ทำงานเป็น มีสำนึกพลเมือง ดังนั้นหากจะมีการขยายผลต่อเราอาจจะต้องมองหาภาคีเครือข่ายที่จะมาร่วมเรียนรู้และขยายผลต่อ ส่วนบทบาทของมูลนิธิสยามกัมมาจลจะปรับเปลี่ยนไปในทิศทางไหน บทบาทของโหนด (Node) หรือพี่เลี้ยงใน 4 จังหวัด ที่เชี่ยวชาญการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะมีบทบาทในการขยายผลต่อไปอย่างไร เราคงต้องสร้างนวัตกรรมเรื่องการขยายผลต่อไป เพื่อสร้างพลเมืองสร้างชุมชนเข้มแข็งให้ประเทศไทยต่อไป

Active Citize
PLAY

โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อ
Active Citizen

การเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ปี2
ชนนับ 4
Active Citizen

ประเด็นการพัฒนาที่เยาวชนทำโครงการ
ในแต่ละจังหวัด
กาญจนบุรี
สมุทรสงคราม
ราชบุรี
เพชรบุรี

สารบัญ

บทเรียนการเป็นหน่วยจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเยาวชน พลเมืองภาคตะวันตก 17

● วิถีชีวิตการทำมะพร้าวของชาวแม่กลอง

- **เส้นทางการเรียนรู้เรื่องมะพร้าว บทเรียนจากพื้นที่ของความมั่นคงทางอาหาร และทางเลือกสู่ความมั่งคั่งในอาชีพ** 45

  โครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว
  โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน
  โครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา
  โครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง

● สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

- **ปลูกใจคนให้รักษ์ป่า พาชุมชนเป็นหนึ่งเดียว** 67

  โครงการพาน้องเรียนรู้ชุมชนเพื่อสร้างกลุ่มเยาวชน
  อนุรักษ์พิทักษ์ป่าต้นน้ำเขายอดแดง

- **รู้คุณ รู้ค่า ผักพื้นบ้านในถิ่นเกิด** 81

  โครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้านในชุมชนห้วยผาก

- **พลิกฟื้นคุณค่าทรัพยากรบ้านเกิด** 95

  โครงการพาน้องเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น
  เพื่อขยายผลสู่คนในชุมชนบ้านมั่นคง

- **เมื่อส้มแก้วหยั่งรากลึกสู่หัวใจ** 109

  โครงการส้มแก้วต้อง STRONG

- **ยาสมานความสัมพันธ์** 125

  โครงการสืบสานสมุนไพรในท้องถิ่นตำบลบางแก้ว

● การบริหารจัดการน้ำ

- **สื่อรักษ์น้ำสร้างสำนึกเพื่อส่วนรวม** 141

  โครงการจัดทำสื่อเรื่องการใช้น้ำภายในชุมชนมุสลิม

- **โอกาสสร้างสำนึกพลเมือง** 153

  โครงการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมการจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยผาก

- **ประสบการณ์นอกห้องเรียน...เปลี่ยนชีวิต** 167

  โครงการสำรวจสถานการณ์ของระบบรางน้ำทิ้งภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร
  เพื่อสร้างแนวทางการจัดการระบบรางน้ำทิ้งเพื่อลดกลิ่นโดยการมีส่วนร่วม

- **ผสานพลังต่อชีวิตเส้นทางน้ำห้วยสงสัย** 181

  โครงการน้ำต่อชีวิต

สารบัญ

ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

- **ผลลัพธ์ของความรับผิดชอบ** 197
  โครงการ Art อาสาสร้างศิลปะสู่น้อง
- **สืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน...สืบสานสิ่งดีงามในชุมชน** 211
  โครงการเยาวชนในชุมชนหนองมะค่าร่วมเผยแพร่การจักสาน
- **รู้เพื่อรักษ์กาละแมมอญบางจะเกร็ง** 223
  โครงการศึกษากาละแมมอญเทศบาลตำบลบางจะเกร็ง
- **เรียนรู้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาแหลมใหญ่** 235
  โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่
- **เมื่อพบจึงผูกพัน** 251
  โครงการเยาวชนตำบลบางขันแตกอนุรักษ์นาฏศิลป์การรำพื้นบ้าน
  ในตำบลบางขันแตก
- **สืบสานตำนานมอญจุ๊เมิญ** 265
  โครงการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมจุ๊เมิญในพื้นที่ตำบลบางจะเกร็ง

พลังอาสาสมัครพัฒนาสังคม

- **เรียนรู้เพื่อรับมือสังคมผู้สูงอายุ** 281
  โครงการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์
- **การเรียนรู้ของ...ว่าที่นักการตลาดเพื่อสังคม** 293
  โครงการปลาอกกะแร้จากต้นน้ำทางปัญญาสู่มูลค่าทางตลาดเรื่องเล่าชาวประมง
- **เชื่อมความรู้สู่ชุมชน** 309
  โครงการส่งเสริมอาหารกากมันสำปะหลังหมักยีสต์กับเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ
  ในตำบลหนองหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
- **ทางเดินของการเรียนรู้** 323
  โครงการตลาดนัดพาเพลินเดินไปไร้ขยะ ปี 2
- **จากจิตอาสาถึงสำนึกพลเมือง** 335
  โครงการศึกษาพฤติกรรมเด็กโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูลสู่การสร้างระบบอาสาสมัคร
  ที่เชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล และมหาวิทยาลัยศิลปากร

บทเรียนการเป็นหน่วยจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเยาวชนพลเมืองภาคตะวันตก

เส้นทางสู่ปณิธานของทีมงานพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก

ด้วยปณิธานว่า ชีวิตนี้ขอทำงานเพื่อบ้านเกิดเมืองนอน จึงปักหลักทำงานสร้างกระบวนการเรียนรู้ และสร้างคน เตรียมพร้อมไว้รับมือกับอนาคตที่แขวนอยู่บนความไม่แน่นอนของสภาพภูมิอากาศ และความเปลี่ยนแปลงของสังคม **การทำโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกจึงเป็นการเติมเต็มกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนที่อาจจะขาดหายไปในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทำอยู่ในฐานะศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ดังนั้นการทำงานต่อเนื่องในปีที่ 2 จึงยังคงปักหมุดการทำงานที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์ที่เคยตั้งไว้คือ *“โครงการเป็นกระบวนการเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นสร้างเยาวชนให้เป็นผู้นำที่มีจิตสาธารณะ พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ”***

เป้าหมายของการทำงานในปีนี้ที่คาดหวังอยากเห็นคือ **1. การสร้างเยาวชนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม** คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงจนเห็นคุณค่าของสังคม จนรู้สึกว่าสังคมเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และ มีสำนึกพลเมือง **2. การสร้างโคช ทีมพี่เลี้ยงโครงการ และทีมที่ปรึกษาเยาวชนของพื้นที่** ที่อยู่กับเด็ก อยากให้พี่เลี้ยงเป็นโคชที่**เข้าใจวิธีการโคชน้อง** เข้าใจน้อง เข้าใจกระบวนการ และเกิดการเรียนรู้ว่า การทำงานกับเยาวชนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร และ **3. สร้างกลไกและระบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชนในพื้นที่**

เป้าหมายการทำงาน

ทีมงานซึ่งประกอบด้วย อาธเนศ-ชิษนุวัฒน์ มณีศรีขำ พี่พวง-พวงทอง เม็งเกร็ด อาร์ต-สุทธิลักษณ์ โตกทอง อ้วน-คำรณ นิ่มอนงค์ น้องใหม่รุ่นกลางคือ โด่ง-อรรถชัย ณ บางช้าง นัด-ชนนท์ ภู่ระหงษ์ และน้องใหม่ซิง ๆ ที่เพิ่งเข้ามาร่วมทีมคือ บาส-สถาพร โพธิไพรศิริ และ วุธ-สราวุธ ปิ่นแก้ว จึงร่วมกันสรุปบทเรียนประจำปี เพื่อทบทวนการทำงาน และได้เห็นมรรคผลของการลงแรงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำงาน อันจะเป็นทุนต่อเติมเสริมแต่งการทำงานปีต่อไป ดังนี้

หลากหลายกระบวนหนุนพลังเยาวชน

จากกลุ่มเป้าหมายเยาวชนที่มีความหลากหลาย ทั้งมาจากชุมชน ซึ่งเป็นเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเครือข่ายงานพัฒนาในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม เพชรบุรี ราชบุรี และกาญจนบุรี กลุ่มเยาวชนในโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กลุ่มเยาวชนจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และกลุ่มเยาวชนระดับมหาวิทยาลัย บนฐานคิดที่จะเปิดพื้นที่เรียนรู้ให้โอกาสกับเยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยมีข้อค้นพบจากการทำงานในปีแรกว่า **การให้โอกาสกับกลุ่มเด็กที่ขาดโอกาส เด็กหลังห้อง เด็กที่ครอบครัวแตกแยก เป็นการให้โอกาสกับเด็กที่ไม่เคยได้รับโอกาส เมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตลอด 1 ปี จึงเห็นการเปลี่ยนผ่านสู่การเติบโตของเยาวชนที่ได้รับโอกาสอย่างเห็นชัดเจน**

แผนที่แสดงที่มาของเยาวชนจากหน่วยต่างๆ
โดยที่ปรึกษาเยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของกลไกพัฒนาพลเมืองเยาวชนใน 4 จังหวัด

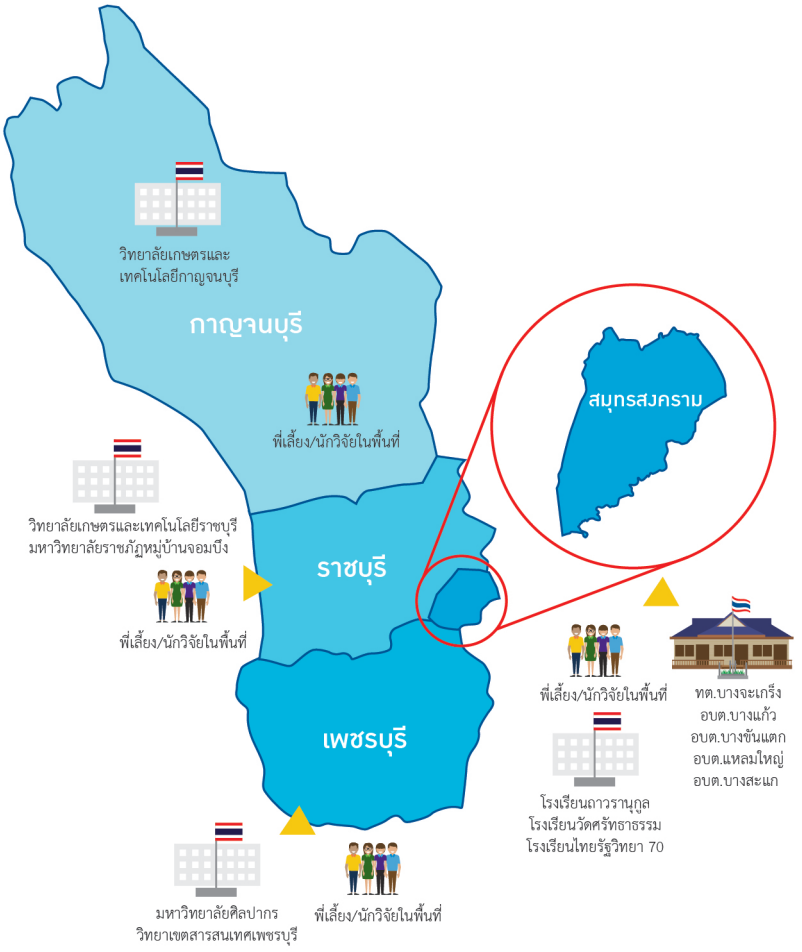

"ตัวอย่างเช่น กลุ่มแพะโจ๋ ที่ทำโครงการพัฒนาคุณภาพอาหารและโรงเรือนโดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ จากเด็กหลังห้องกลายมาเป็นเด็กที่อาจารย์ดึงตัวไปใช้งานอยู่เสมอ จนเด็กเกิดความภาคภูมิใจ หรือกลุ่ม Chip Munk ปี 1 เป็นการรวมตัวของนักเรียนผู้นำกิจกรรมจากหลายโรงเรียนที่ได้ทำโครงการเยาวชนเรียนรู้อาชีพแพรกหนามแดง ที่เริ่มแรกไม่เอาอะไรเลย แต่พอผ่านกระบวนการหนุนเสริมจากทีมงาน เด็กรู้สึกตัวว่าสิ่งที่เคยทำมามันผิด และบอกว่าจะไม่กลับไปทำแบบนั้นอีกแล้ว พอเราเห็นแบบนี้ก็รู้สึกว่าต้องให้โอกาส เพราะเขาเป็นพลังของบ้านเกิด ส่วนใหญ่เด็กพวกนี้ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวในบ้านตัวเอง ชีวิตส่วนใหญ่มักพบเจอแต่ปัญหาในครอบครัว ปัญหาที่โรงเรียน ปัญหาเพื่อน ชีวิตจึงวนเวียนอยู่กับปัญหา พอเราเปิดโอกาสให้เขาได้มาทำกิจกรรมก็เริ่มรู้สึกสนุก การได้ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนช่วยเปิดโลกใบใหม่ จนห่างไกลจากปัญหาเดิม ๆ กลายเป็นความติดใจอยากทำโครงการต่อ" อาร์ตเล่าเบื้องหลังความคิดของการทำงานต่อยอดกับกลุ่มเยาวชนที่เคยทำโครงการในปีแรกสู่ปีที่ 2

การทำงานในปีที่ 2 นี้ ยังได้เปิดโอกาสเพิ่มเติมให้กับเยาวชน 2 กลุ่ม **กลุ่มแรก**อยู่ภายใต้การดูแลของนักถักทอชุมชน จากโครงการพัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น (4 ภาค) ระยะที่ 2 : หลักสูตรนักถักทอชุมชน เพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนและครอบครัว ที่สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ร่วมมือกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ฝึกฝนกระบวนการทำงานให้กับ**เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เพราะมีเป้าหมายที่จะสร้างกลไกภายในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรง โดยคาดหวังว่า การทำงานกับนักถักทอชุมชนจะช่วยสร้างรูปธรรมที่ทำให้ อบต.เห็นประโยชน์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่ต้องดูแล**

*"การทำงานที่แม่กลอง โดยพื้นฐานเราไม่ค่อยได้ทำงานกับผู้นำท้องถิ่น อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน การเชื่อมนักถักทอชุมชนเข้ามาทำงานด้วย มี**ฐานคิดสำคัญคือ ถ้าทำให้ท้องถิ่นเข้าใจกระบวนการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะขยายผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้มาก**"* ธเนศเล่า

ส่วนเยาวชน**กลุ่มที่สอง** เกิดจากการที่ศูนย์ฯ ได้ขยับไปเชื่อมโยงความร่วมมือ เป็นบันทึกข้อความเข้าใจ หรือ Memorandum of Understanding (MOU) กับมหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นความคาดหวังที่จะขยายงานเข้าสู่สถาบันการศึกษา ด้วยหวังว่า **มรรคผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมกับนักศึกษาที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้จะส่งแรงเหวี่ยงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวอาจารย์และระบบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย** จึงทำ MOU ผูกพันกันไว้ 3-5 ปี

ด้วยกลุ่มเป้าหมายหลากหลายระดับ ทั้งวัย การศึกษา จึงเป็นที่มาของการออกแบบการทำงานที่หลากหลายให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ จังหวะชีวิตและเวลา ซึ่งแน่นอนว่า กลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งในการทำงานที่ทีมงานต้องปรับสภาพการทำงานตามกลุ่มเป้าหมายที่ต้องดูแล จากช่วงแรก ๆ ที่แบ่งสันปันส่วนกันดูแลโดยเลือกจากความสนิทสนมกับน้องเยาวชนแต่ละกลุ่ม แต่ด้วยทีมงานมือใหม่ค่อนข้างมาก อาธเนศ**จึงซ้อนเงื่อนไขการสร้างการเรียนรู้ให้สมาชิกในทีม โดยพิจารณาจากฐานบ้านเกิด เช่น โด่งดูพื้นที่แม่กลอง นัดดูพื้นที่ราชบุรี อาร์ตดูกลุ่มหาวิทยาลัย ส่วนอ้วนดูกลุ่มเยาวชนที่มาจากโครงการนักถักทอชุมชน**

โดย อ้วนเสริมว่า กลุ่มเด็กที่มาจากนักถักทอชุมชนแม้จะเป็นเด็กเล็ก แต่สามารถต่อยอดงานได้ ซึ่งต่างจากการทำโครงการปี 1 ที่ต้องใช้กระบวนการเข้ามาช่วยเยอะมาก โดยเฉพาะการออกแบบกิจกรรมที่ต้องคิดใหม่เรื่อย ๆ เพราะถ้าใช้กิจกรรมเดิมซ้ำ 2-3 ครั้งน้องจะเริ่มจับทางได้ และเริ่มเตรียมคำตอบไม่จริงไว้ อ้วนมองว่า**ทักษะพื้นฐานสำคัญของการเป็นโคชคือ การทำความเข้าใจตัวเองและเด็ก ดังนั้นเวลาออกแบบกิจกรรมแต่ละครั้งเขาจึงต้องนำเป้าหมายของน้องเป็นตัวตั้ง แล้วออกแบบกิจกรรมให้น้องสนุก ไม่เบื่อ และที่สำคัญคือต้องได้ความรู้ และฝึกกระบวนการคิด**

นอกจากนี้ทีมงานยังพบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่มีต่อกลุ่มเยาวชนว่า ปีแรกจะมีกระบวนการคัดสรรกลุ่มเยาวชนอย่างเข้มข้น ทำให้รู้จักเด็กตั้งแต่ต้น แต่ในปีนี้เยาวชนบางกลุ่มคัดเลือกมาโดยภาคี ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงภายในทีมของกลุ่มเยาวชนแต่ละทีม ส่วนทีมงานเองก็ต้องเปลี่ยนกันดูแลกลุ่มเยาวชน การทำงานจึงต้องมีการสานความสัมพันธ์กับเยาวชนหน้าใหม่ในทีมหลายครั้ง ซึ่งกว่าที่ความสัมพันธ์ของทีมงานกับกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำงานจะลงตัวก็ผ่านครึ่งโครงการมาแล้ว

พัฒนาวิธีคิด...สรรสร้างวิธีทำงาน

เปลี่ยนการเรียนรู้จากอีเวนต์สู่กระบวนการ เกือบทั้งหมดของกลุ่มเยาวชนที่เริ่มแรกเข้ามาเรียนรู้กับโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ล้วนคิดว่า เป็นการอบรมหรือเข้าค่ายเพียงชั่วครั้งชั่วคราวเหมือนที่ผ่านมา เมื่อต้องมาทำโครงการกิจกรรมที่ออกแบบไว้จึงผิวเผิน ขาดทั้ง**กระบวนการคิด กระบวนการทำงาน** และ**การใช้ข้อมูลความรู้** กระบวนการเรียนรู้ผ่าน**การพัฒนาโครงการที่เน้นให้เยาวชนรู้จักชุมชนของตนเอง ด้วยการให้กลุ่มเยาวชนกลับไปศึกษาชุมชนตนเอง เพื่อค้นหาประเด็นในการทำงาน จึงเป็น "เงื่อนไขที่สร้างการเรียนรู้" ว่า การทำงานไม่ได้จบในครั้งเดียว แต่ต้องมีที่มาที่ไปอย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง และมีการใช้ข้อมูลความรู้ ในการคิดวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไข**

ความคิดในการทำงานแบบอีเวนต์ ที่จัดกิจกรรมอย่างเอิกเกริกครั้งเดียวจบ จึง**ถูกเปลี่ยนให้เป็นการคิดออกแบบการทำงานอย่างเป็นระบบ** ยิ่งเมื่อกำกับด้วยความรู้เรื่องการวางแผนอย่างรัดกุม รู้เป้าหมายของงาน รู้วัตถุประสงค์ของกิจกรรม รู้กลุ่มเป้าหมายที่จะทำงานด้วย ***"รู้วิธีการที่จะทำ"*** และ ***"คาดหวังถึงผลที่จะเกิดได้"*** **จึงเป็นการเปลี่ยนผ่านความคิดการทำงานของเยาวชนแบบเดิมๆ ไปอย่างสิ้นเชิง**

ประเด็นคือลูกบอล เพราะเป้าหมายของการทำงานคือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของเยาวชน แต่การเรียนรู้นั้นต้องอยู่ที่ **"ภูมินิเวศภาคตะวันตก"** ประเด็นการทำงานที่หลากหลายตามสภาพภูมินิเวศ ตั้งแต่ป่าเขา จรดทะเล ที่หลากหลายตามวิถีการผลิตตั้งแต่ไร่ นา สวน ในน้ำ บนบก และหลากหลายตามวิถีชีวิตวัฒนธรรม การเลือกลูกบอลหรือ**ประเด็นการทำงานจึงเป็นเพียงเนื้อหาที่ทำให้ทุกคนในทีมเยาวชนได้มีเรื่องราวในการเล่นร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส้มแก้ว นาเกลือ มะพร้าว น้ำตาล ดนตรี การมัดย้อม การละเล่นฟ้อนรำ การจัดการน้ำ การจัดการขยะ ฯลฯ ล้วนแต่มีกระบวนการที่อยู่บนแก่นเดียวกัน คือ กระบวนการเรียนรู้**

ทีมงานค้นพบว่า **แกนนำหลัก**ของเยาวชนในแต่ละทีม คือ **เงื่อนไขความสำเร็จของการเรียนรู้** เพราะเยาวชนที่เป็นคนหลักที่อยากทำโครงการ แล้วไปชวนเพื่อน ๆ มาร่วมทีม จะเป็นคนที่เกิดสำนึกรับผิดชอบเป็นคนแรก ๆ ในกลุ่ม และเป็นแรงขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดโครงการ แต่กระนั้นระหว่างทางของการทำงานอาจจะมีความเปลี่ยนแปลงในชีวิต หากแกนนำหลักถอนตัว พี่เลี้ยงจะต้องสัมผัสใจ และค้นหาทีมงานคนอื่นที่สามารถลุกขึ้นมาทำหน้าที่เป็นแกนหลักของกลุ่มให้ได้ วิธีการหนึ่งที่อ้วนใช้ คือ การรู้ภูมิหลัง ความเป็นมา วิถีชีวิตของเยาวชนแต่ละคนทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน

"โคชต้องรู้ว่าใครจะทำหน้าที่เป็นหลักของทีมได้ เช่น กลุ่มเด็กนักถักทอชุมชนผมจะนั่งไล่ดูหมดเลยว่า ตลอดทั้งสัปดาห์หรือตลอดทั้งวันเขาต้องทำอะไรบ้าง คนที่จะรับผิดชอบหน้าที่นี้ได้คือ 1. ต้องก้าวข้ามข้อจำกัดของตนเอง ให้น้องลิสต์ข้อจำกัดมาแล้ว ให้เขาดูว่าข้อไหนบ้างที่เขาจะข้ามได้ ซึ่งบางคนบอกว่า ปกติหนูต้องเรียนพิเศษ แต่เพื่อให้งานเดินหน้า บางครั้งหนูไม่ต้องไปเรียนก็ได้ หรือบางคนบอกว่า เดี๋ยวผมพาแม่ไปขายส้มเสร็จ ตอนเย็นเราคุยกันต่อได้ไหมพี่ ซึ่งแสดงว่าเขามีใจอยากทำ เพียงแต่ขอจัดการภารกิจที่มีอยู่ให้เสร็จก่อน แต่เมื่อไรที่โคชต้องคอยบอกว่าน้องต้องทำแล้วนะ ต้องรวมทีมให้ได้ แต่ไม่ได้ดูเบื้องหลังว่าน้องกำลังเจออะไรอยู่ มันจะไปต่อไม่ได้" อ้วน อธิบายวิธีสังเกตความรับผิดชอบของเด็ก

ศาสตร์และศิลป์ของการหนุนเสริมและติดตาม

การสร้างการเรียนรู้ที่เสริมพลัง (Empowerment) เยาวชนให้เกิดการพัฒนาศักยภาพ เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ทีมงานต้องฝึกปรือเพื่อหาจังหวะที่พอดีในการหนุนเสริม กระบวนท่าชี้ ชง ช้อน เชื่อม เชียร์ จึงถูกเลือกมาใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน

เพราะการทำงานในระยะเริ่มต้น ที่เยาวชนยังทำงานไม่เป็นระบบ เหมือนกับการคลุกวงในที่ฝุ่นกำลังฟุ้งตลบ ย่อมทำให้กลุ่มเยาวชนมองไม่เห็นจุดที่จะต้องพัฒนา **กระบวนท่า**ในการ ***"ชี้" ให้เห็นของทีมงานที่เฝ้ามองจากนอกวง จึงเป็นการสะกิดให้เห็นในสิ่งที่กลุ่มเยาวชนละเลยจะใส่ใจ*** บทเรียนการทำงานในกลุ่มที่มี**ผู้นำ-ผู้ตาม** บางครั้งก็ทำให้คนนำลืมเรียนรู้บทบาทผู้ตาม และคนตามลืมเรียนรู้บทบาทผู้นำ คนเก่งลืมที่จะให้โอกาส คนที่ยังไม่เก่งก็เผลอลืมใช้โอกาสเพื่อพัฒนาตนเอง เป็นบทเรียนที่พี่ ๆ ทีมงานชี้ให้เห็นระหว่างทาง

"นำคนที่เก่งออกมา แล้วให้ดูเพื่อน 4 คนที่พูดคุยกันอย่างสนุกสนาน ชวนเขาคุยต่อว่าเขาเห็นอะไรบ้าง ทำให้เขาเห็นภาพเลยว่า จริง ๆ แล้วเพื่อนก็พูดได้ ให้ความเห็นได้ ถ้าเขาเปิดโอกาสให้เพื่อน" อาร์ต เล่า

อ้วน เสริมว่า เขาใช้วิธีให้ทุกคนทำกิจกรรมเวียน ทำให้เด็กที่พูดเยอะเห็นว่าตัวเองตอบไม่ได้ แต่เพื่อนตอบได้ ซึ่งเป็นเพราะตัวเขาเองที่ไม่ปล่อยให้เพื่อนตอบ และยังไม่ได้เรียนรู้ถึง **"การฟัง"** ที่ดี การ **"ระดมความคิด"** ที่เท่าเทียม

"ผมใช้การสังเกต และจดจำว่าใครเป็นอย่างไร อย่างบางทีม มีคนที่เพื่อนมองว่าเรียนเก่ง ตอบตลอด จนเพื่อนไม่กล้าพูดเพราะกลัวผิด คิดว่าตัวเองไม่มีความรู้เท่า เราต้องดร็อปคนเก่งไว้ แล้วให้คนอื่นพูดก่อน" โด่งเพิ่มเติมเทคนิคของตน

นอกจากนี้เมื่อเห็นพฤติกรรมบางอย่างที่สำคัญสะท้อนถึงสำนึกพลเมืองที่เกิดขึ้นที่เยาวชนอาจจะมองไม่เห็น ทีมงานจะไม่ทิ้งโอกาสในการ**ชี้ให้เห็น** เช่น เด็กวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรีที่ขับรถจักรยานยนต์จากสังขละบุรีมาไกลถึง 200 กิโลเมตร เพื่อมาผสมอาหารสัตว์ร่วมกับชาวบ้าน แล้วก็ขับรถกลับ **เด็กมองไม่เห็นว่านี่คือสำนึกพลเมืองที่เกิดขึ้น หน้าที่ของโคชคือ ต้องสะกิดให้เขาเห็นว่า ที่เขาอุตส่าห์ขับรถมาไกลขนาดนี้ เพื่อใครครอบครัวก็ไม่ใช่ แต่เขาทำเพื่ออะไร คนในชุมชนก็เช่นกันที่นั่งรอเด็ก 2 ชั่วโมงครึ่ง กลับไม่โกรธ เราก็ชี้ว่าเห็นไหมชาวบ้านก็มีสำนึกว่าเด็กทำเพื่อตนเอง เพราะเห็นเด็กมีสำนึก ทำให้ผู้ใหญ่เข้าใจเด็ก นี่เป็นมุมที่ต้องสังเกตพฤติกรรมแล้วหยิบขึ้นมาชี้ให้เห็นได้อย่างทันท่วงที**

การเก็บข้อมูลชุมชน เป็นไฟต์บังคับของ ***"การเรียนรู้ภูมินิเวศของท้องถิ่น"*** การทำงานอย่างมีกระบวนการจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่เป็นตัวช่วยให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ เกิดมรรคผลในเชิงการเรียนรู้ **ความรู้เรื่องเครื่องมือการศึกษาและทำงานชุมชนอย่างมีส่วนร่วม จึงเป็นคลังความรู้ที่ทีมงานต้องสั่งสมไว้เรื่อย ๆ และเฝ้าสังเกตอาการของกลุ่มเยาวชน เพื่อ *"ซง"* ให้เกิดการใช้เครื่องมือแต่ละอย่างที่เหมาะสมกับสถานการณ์** เพราะการศึกษาชุมชนโดยทั่วไปคนจะคุ้นชินกับวิธีการสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต สำรวจ ซึ่งมีการทำซ้ำ ๆ กันอยู่แล้ว แต่วิธีการดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ของฝั่งผู้อยากรู้ ส่วนผู้ถูกสอบถาม ถูกสัมภาษณ์ มีบทบาทเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล แต่**การทำงานที่จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงได้ต้องสร้างสภาวะการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดขึ้นทั้งผู้ให้ข้อมูลและผู้เก็บข้อมูล** ซึ่งทีมงานเชื่อว่า เครื่องมือศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เช่น การทำแผนที่เดินดิน การทำเส้นประวัติศาสตร์ชุมชน (Timeline) การทำปฏิทินการผลิต ปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชน ฯลฯ จะเป็นสิ่งที่ปลุกการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้

*"เราต้องสังเกตช่วงเวลาที่จะใส่เครื่องมือให้น้อง อย่างเด็กนักถักทอชุมชนจะใส่เครื่องมือไทม์ไลน์หรือแผนที่เดินดิน**ตั้งแต่แรกไม่ได้** เพราะเขายังไม่เข้าใจ ต้อง**ปล่อยให้เขาทำไปก่อน แล้วกลับมาชวนคุย** พอใส่เครื่องมือไทม์ไลน์เข้าไป เด็กขึ้นเลย เขาเริ่มสนุกกับการเข้าชุมชน แต่พอจุดหนึ่งกำลังจะตก เพราะเจอแต่สิ่งเดิม ๆ เราก็เติมเครื่องมือเข้าไปอีก เขาจะเห็นอย่างอื่นมากขึ้น จนฟูขึ้นมาอีก"* อ้วน เล่าพร้อมย้อนทวนว่า สิ่งนี้เป็นบทเรียนจากการทำงานที่เคยใช้เครื่องมือดังกล่าวในการทำงานกับเยาวชน

"ปีนี้เริ่มคิดว่าเครื่องมือไหนจะพาน้องไปได้กว้างกว่าที่เคยเป็นมา เรื่องนี้ผมก็เพิ่งได้เรียนรู้ในปีนี้ เพราะปีที่ผ่านมาพอลงพื้นที่จะเป๊ะมากว่า ครั้งนี้ต้องทำไทม์ไลน์ ครั้งนี้ต้องทำแผนที่ แต่พอลองมาทำกับเด็กเล็ก คิดว่าถ้าเราใช้แบบนั้นเด็กจะไม่อิน พี่เลี้ยงในพื้นที่ก็ไม่เข้าใจ ควรให้เด็กกับพี่เลี้ยงลงชุมชนด้วยกันก่อน พอเขาพร้อมเดินลงชุมชนด้วยกันแล้ว ค่อยใส่เครื่องมือ เพื่อให้พี่เลี้ยงอินกับเครื่องมือแล้วนำไปใช้กับเด็ก งานจึงจะขยับต่อได้"

ตัวอย่าง การเก็บข้อมูลสมุนไพรของทีมไทยรัฐวิทยา จากโครงการสืบสานสมุนไพรในท้องถิ่นตำบลบางแก้ว จ.สมุทรสงคราม ที่ทีมงานยอมปล่อยให้พี่เลี้ยงในพื้นที่กับกลุ่มเยาวชนไปเก็บข้อมูลจากผู้รู้ในชุมชน 3-4 ครั้ง จนได้แต่ข้อมูลซ้ำ ๆ จึงชวนให้ใช้**เครื่องมือไทม์ไลน์**ในการศึกษาชุมชน ซึ่งทำให้กลุ่มเยาวชนเห็นข้อมูลมากกว่าเรื่องสมุนไพร เพราะได้รู้จักชุมชนของตนเองในมิติอื่น ๆ ที่สำคัญคือ ได้เห็นคุณค่าของคนในครอบครัว คือ ปู่ ย่า ตา ยายที่เป็นคลังความรู้เรื่องสมุนไพร

*"น้องจึงเห็นอะไรมากกว่าสมุนไพร เช่น **รู้จักบ้านของตัวเอง เห็นคุณค่าคนในครอบครัว**คือปู่ของเขาและเห็นว่าการลงพื้นที่ของเขาทำให้ผู้สูงอายุยิ้มได้ เป็นเรื่องเล็ก ๆ ที่เด็กรู้จักใส่ใจ จนคิดต่อได้ ต่อไปเขาต้องทำเรื่องนี้"* อ้วน อธิบาย

เพราะประเด็นการเรียนรู้เป็นเรื่องเกี่ยวกับชุมชนซึ่งไม่ได้มีมิติเดียว เหมือนการเรียนวิชาต่าง ๆ ที่แยกส่วนเป็นเรื่อง ๆ เยาวชนที่คุ้นชินกับการเรียนในสถานศึกษา มักไม่ได้สนใจถึงบริบทแวดล้อมของเรื่องราวท้องถิ่น บทบาทนายช่างใหญ่ในการ *"เชื่อม"* จึงเป็นสิ่งที่ต้องถูกเติมเต็ม เพื่อประกอบร่างข้อมูลความรู้ให้กลุ่มเยาวชนเห็น**ระบบที่เชื่อมโยงกัน เป็นเหตุเป็นผล พึ่งพาอาศัยกันเกิดขึ้น** มีวิธีการเรียนรู้ง่าย ๆ ที่ไม่ซับซ้อนมาก เช่น การหาคลิปที่เกี่ยวข้องมาให้ดู หรือพาไปศึกษาดูงานจากผู้รู้ในท้องถิ่น เป็นวิธีการที่ทำให้เยาวชนมองเห็นระบบความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในชุมชนมากขึ้น

ตัวอย่างการหนุนเสริมกลุ่มเยาวชนที่ทำเรื่องเกี่ยวกับมะพร้าวที่มีอยู่ 3-4 โครงการที่เริ่มจากการให้**ดูคลิปวิดีโอ**รายการเอสเอ็มอีตีแตก เพื่อเปิดโลกทัศน์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตและแปรรูปมะพร้าวที่ทำให้เยาวชนตื่นเต้นและตื่นตัวกับช่องทางใหม่ ๆ ในอาชีพธรรมดาที่เห็นในชุมชน ก่อนที่จะพากลุ่มเยาวชนไป**ศึกษาดูงานจากผู้รู้**ในท้องถิ่น เป็นการเชื่อมโยงให้เยาวชนได้เห็นทั้งมิติความเป็นมาของปัญหาผ่านประวัติศาสตร์ของชุมชน สาเหตุนานัปการที่กดทับซับซ้อนในวิถีเกษตรกร ตั้งแต่การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ที่เยาวชนไม่เคยรู้ว่าจะส่งผลต่อคุณภาพน้ำกร่อยในพื้นที่ปลูกมะพร้าว จนถึงระบบบริหารจัดการที่ทำให้การประกอบอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพอิสระไม่เหน็ดเหนื่อยสายตัวแทบขาดเหมือนในอดีต ตลอดจนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทั้งแง่คุณภาพและรูปแบบที่ทำให้สามารถกำหนดราคาได้เอง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นการเปิดโลกใหม่ต่อวงการมะพร้าวในสายตา ความคิด และสำนึกของเยาวชน

ด้วยวัยที่ยังเด็ก ขาดทั้งวุฒิภาวะ และประสบการณ์ จึงเป็นธรรมดาของการทำงานที่มักจะพบว่า เด็ก ๆ เกิดอาการท้อถอยเมื่อพบปัญหาต่าง ๆ ที่ไม่ได้ดั่งใจ ทั้งเรื่องไม่มีเวลาว่าง ติดเรียนพิเศษ ติดกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อนไม่ช่วยทำไม่เป็น ผู้ปกครองไม่เข้าใจ เพื่อนไม่รับฟัง ทะเลาะกัน ฯลฯ ทำให้ใน**ปีนี้กลุ่มเยาวชนหลายทีมมีอาการอยาก**

ขอเลิกทำโครงการกลางคัน การพากลุ่มเยาวชน “ฝ่าอุปสรรค” ที่พบจนทำโครงการลุล่วง จึงเป็นภารกิจ *“ซ้อน”* ที่ทีมงานต้องมีบทบาทเพิ่มขึ้นในปีนี้ โดยการ “ตั้งคำถามกระตุกกระตุ้นให้เห็นถึงคุณค่า” ของงานที่ทำ และการจัดกิจกรรมที่ทำให้ได้ “ทบทวนตนเอง” จนสามารถ “ก้าวข้าม” ข้อจำกัดต่างๆ ได้

“ต้องตั้งคำถามกับน้องตลอดว่า ทำแล้วเกิดอะไรกับตัวเอง เกิดอะไรกับชุมชนของเขาบ้าง พอถามไปๆ น้องเขาก็จะเกิดความรู้สึกว่า มันไม่ใช่เรื่องของตัวเขาแล้ว แต่มันคือภาพของชุมชน เขาจะยอมให้เสียชื่อไม่ได้” อ้วน เล่า

โดยอาร์ต เสริมว่า บางโครงการมีสมาชิกที่แอคทีฟอยู่ และคิดว่าตนเองต้องรับภาระทำงานอยู่คนเดียว ทั้งๆ ที่เพื่อนๆ ในกลุ่มก็อยากทำ เพียงแต่ทุกคนมีภาระในชีวิตต่างกัน จึงพยายามให้กำลังใจ พอน้องมีกำลังใจ เขาก็กลับมาดีกัน นั่งร้องไห้ด้วยกัน เราก็พยายามชูให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่น้องทำ

นอกจากการ *“ซ้อน”* เพื่อสร้างเสริมกำลังใจแล้ว การซ้อนเพื่อต่อยอดความคิด เป็นสิ่งที่ทีมงานต้องหาโอกาสกระตุกกลุ่มเยาวชนอย่างสม่ำเสมอ โดยต้องหยิบสิ่งที่เยาวชนตอบมาถามต่อ เพื่อสร้างสำนึกพลเมือง แต่การจะทำเช่นนั้นได้ต้องอาศัยการสังเกตสีหน้า ท่าทาง อารมณ์ คำพูด เพื่อใช้จุดประกายต่อ

*“เราจะสังเกตว่า หน้าตา อารมณ์ อาการแบบนี้เรียกว่า **“ขึ้นแล้ว”** เช่น น้องตาเป็นประกาย แล้วอินเนอร์จะออกอยากทำอะไรต่อ ซึ่งพอเห็นอาการแบบนี้ หรือ เห็นว่าคำพูดบางคำลอยมา เราต้องรู้ว่าจะตบอย่างไรให้เข้าไปสู่เรื่องสำนึกพลเมือง”* อาธเนศ เล่า

ดังนั้นบทบาทที่ต้องแสดงออกคือ การสังเกตและคอยประคับประคองการทำงานของกลุ่มเยาวชนให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ทั้งการเรียนรู้เชิงประเด็นเนื้อหา และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยต้องระวังไม่ให้กลุ่มเยาวชนรู้สึก fail ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเป็นระยะๆ พี่เลี้ยงจึงต้องทำหน้าที่ cheer up ให้น้องทำในสิ่งที่มีคุณค่าต่อไป

เครื่องมือสร้างการเรียนรู้

การวางแผนบริหารจัดการโครงการ (Project Management) เป็นเครื่องมือกำกับการทำงานด้วย **“แผน”** ทำให้กลุ่มเยาวชนได้คิดใคร่ครวญถึงสิ่งที่จะทำและ **“วางแผน”** การทำงานอย่างรอบคอบ สมเหตุสมผล ซึ่ง**ทีมงานได้ใช้เป็นเข็มทิศในการติดตามหนุนเสริมการทำงานแก่กลุ่มเยาวชน คำถามระหว่างการติดตามงานจึงเป็นการกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของแผนงาน**

“สังคมไทยไม่ใช้แผนที่เขียน เพราะเราไม่ได้ปลูกฝังเรื่องนี้มา เราทุ่มเทเขียนแผนมาตั้งนาน เราทำ เราคิดเอง แต่เวลาทำงานกลับไม่หยิบมาใช้ ผมลงพื้นที่ทุกครั้งจะถามว่า แผนอยู่ไหน แล้วงานนี้อยู่บนแผนไหน กิจกรรมนี้อยู่ตรงไหนของแผน เพื่อให้น้องรู้ว่าเขาต้องให้ความสำคัญกับแผน หรือถ้าที่ไหนมีสัญญาณการใช้เงินแบบผิดปกติ ไม่เดินตามแผน เราจะจัดการทันที เพราะเราจะไม่ปลูกฝังนิสัยแบบนี้ไว้” อาธเนศ ให้รายละเอียด

เวทีเรียนรู้นับ 1-5 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างการเรียนรู้และปรับพฤติกรรมของเยาวชนที่ร้อยเรียงตามลำดับขั้นตอนของการทำโครงการ โดย**ทุกครั้งที่จัดเวทีมีการสอดแทรกการฝึก ทักษะการฟัง พูด คิด ถาม เขียน และความกล้าแสดงออก ตลอดจนแนวคิดเรื่องสำนึกพลเมืองให้แก่เยาวชน**

กิจกรรมนับ 1 สร้างสำนึก ปลุกพลเมือง มีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนได้รู้จักโครงการ และได้ทบทวนว่าบ้านของตนเองมีอะไร โดยให้เครื่องมือการศึกษาชุมชน และเชื่อมโยงกับความรู้ภาพใหญ่ในเรื่องระบบนิเวศ และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ต้นน้ำภูเขาภาคตะวันตก แม่น้ำแม่กลองไปจนถึงปลายน้ำอ่าว ก.ไก่ การตั้งถิ่นฐานของผู้คน วิถีวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ในภูมิภาคตะวันตก

“เพื่อให้เด็กมีข้อมูลพื้นที่ รู้จักพื้นที่ รู้จักผู้รู้ในชุมชน เพราะปีนี้มีเด็กนอกพื้นที่เยอะ เขาไม่รู้จักชุมชน และบริบทที่เขาจะทำงานเลย นี่จึงเป็นโจทย์ยากของเรา จึงต้องทำให้น้องอินกับพื้นที่ ไปสานสัมพันธ์ เพื่อเดินโครงการต่อให้ได้” อ้วน อธิบายแนวคิดของกิจกรรมนับ 1

กิจกรรมนับ 2 ยั่วให้คิด ยุให้ทำ มีเป้าหมายเพื่อเรียนรู้เครื่องมือการวางแผนทำโครงการ (Project Management) ฝึกคิดวิเคราะห์และวางแผนงานเพื่อเขียนโครงการ (Proposal) แต่เนื่องจากกลุ่มเยาวชนและพี่เลี้ยงพุ่งเป้าไปที่การเขียน Proposal บทเรียนจากเวทีนี้จึงกลายเป็นการลดทอนความเข้มข้นของการสร้างสำนึกพลเมืองจึงไม่ได้ตามเป้าหมาย

กิจกรรมนับ 3 รู้สิทธิ รู้หน้าที่ คนต้นเรื่องทำดีเพื่อสังคม มีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มความรู้เรื่องสิทธิพลเมืองและการทำกิจกรรมจิตอาสา พร้อมทั้งทำสัญญาเพื่อกระจายทุน ก่อนที่กลุ่มเยาวชนจะแยกย้ายกันไปทำโครงการของตนเอง โดยมีพี่ ๆ ทีมงานคอยติดตามถามไถ่ ลงพื้นที่ร่วมกิจกรรม และเสริมเครื่องมือการทำงานที่จำเป็น

"สิ่งที่ผมจับหลักได้และคิดว่าจำเป็นมากคือ ช่วงของการตั้งไข่ หรือช่วงแรกที่น้องเริ่มงาน ***หัวใจคือ เราต้องให้น้องสัมผัสอะไรบางอย่าง*** *เลยจัดกิจกรรมจิตอาสาพาน้อง ๆ ไปล้างห้องน้ำที่วัด จากนั้นกลับมาถอดบทเรียนว่าเขาได้เรียนรู้อะไรจากสิ่งที่ทำ กระตุกให้เขาเห็นคุณค่าของตนเองและประโยชน์จากการทำงานเพื่อส่วนรวมที่ต้องก้าวข้ามความรู้สึกบางอย่างให้ได้ หลังจากนั้นจึงเริ่มให้น้องทำโครงการ"* อาธเนศ กล่าว

กิจกรรมนับ 4 Check Point พลเมือง มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอความก้าวหน้าการทำโครงการ และสร้างการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเยาวชน โดยให้คละทีมแล้วทำกิจกรรมร่วมกัน การได้รับรู้ความก้าวหน้าในการทำงานของเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ การได้ครุ่นคิดทบทวนตนเองกลายเป็นแรงผลักที่กระตุ้นให้กลุ่มเยาวชนที่ดำเนินงานล่าช้าเกิดความกระตือรือร้นในการทำงานของตนมากขึ้น

กิจกรรมนับ 5 Citizen's Network และการมองโลกและสังคมเชิงระบบ (Systems Thinking) มีเป้าหมายเพื่อถอดบทเรียนเติมความรู้จากการลงมือปฏิบัติ และสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมท้าทายความคิดเชื่อมโยงให้ได้ ว่า *"ข้าวเหนียวหมูปิ้ง ส่งผลกระทบอย่างไรต่อผืนป่าภาคตะวันตกและน้ำทะเลอ่าวไทย"* เพื่อให้เยาวชนได้คิด วิเคราะห์เชื่อมโยงสิ่งสามัญในชีวิตประจำวัน สู่บริบทแวดล้อมที่กว้างใหญ่

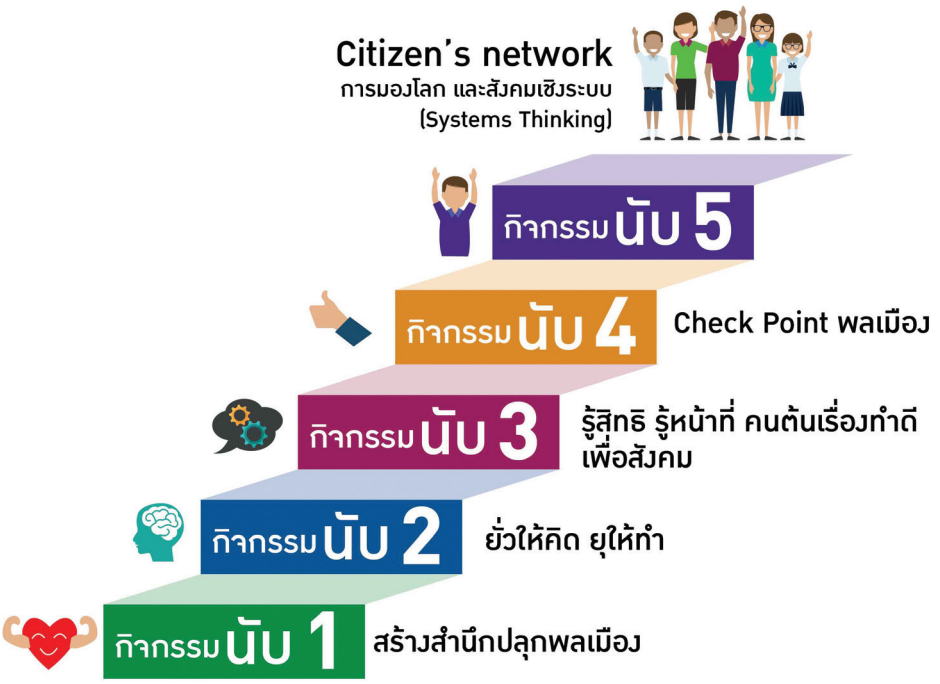

การมาเรียนรู้ร่วมกันของเยาวชนต่างพื้นที่ เชื่อมร้อยความสัมพันธ์กลายเป็นเครือข่ายเด็กและเยาวชนภาคตะวันตก กิจกรรมเวทีเรียนรู้ทั้ง 5 ครั้งจึงเป็นกิจกรรมที่ร้อยเรียงเรื่องราวการเรียนรู้คู่ขนานกับการ "ลงมือทำงานจริง" ของกลุ่มเยาวชน เป็นเสมือนการก่ออิฐทีละขั้นๆ จนเห็นภาพสิ่งก่อสร้างสมบูรณ์ในท้ายสุด

ตารางวิเคราะห์การเรียนรู้จากการทำโครงการของเยาวชน เป็นเครื่องมือที่ทีมงานแต่ละคนทำการวิเคราะห์เยาวชนเป็นรายบุคคล และบันทึกการเรียนรู้ พัฒนาการที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการของกลุ่มเยาวชนที่ตนดูแล นอกเหนือจากการเล่าสู่กันฟังถึงความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคที่พบระหว่างการทำงาน ต่อที่ประชุมของทีมที่จัดขึ้นเดือนละ 2 ครั้ง

ตัวอย่างตาราง

ชื่อทีม/ติดตามครั้งที่	กิจกรรม	ข้อมูลที่ได้จากการลงมือทำ	รูปแบบการจัดเก็บข้อมูล			งบประมาณคงเหลือ	การเปลี่ยนแปลง			สำนึกพลเมืองที่เกิดขึ้นชัดเจน	ปัญหาอุปสรรค/สิ่งที่ต้องหนุนเสริมต่อ
			สรุปรายงาน	ภาพถ่าย	อื่นๆ		ตนเอง (รายคน)	ทีม	ชุมชน		

การเก็บข้อมูลรายโครงการทำให้ทีมงานได้เห็นความก้าวหน้าของการทำงาน การใช้งบประมาณ และคิด วิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างทางของการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำของกลุ่มเยาวชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเยาวชนแต่ละคน พร้อมทั้งคิดวิธีการหนุนเสริมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของแต่ละโครงการ

"ผมจะจดพฤติกรรมเด็กรายคน เพื่อจัดให้ทุกคนได้พูดตอนถอดบทเรียน ให้เด็กทุกคนสามารถเดินไปด้วยกันได้ ***เพราะมีบทเรียนจากปี 1 ที่ทั้งทีมมีน้องเก่งโดดเด่นขึ้นมาคนเดียว พอปี 2 จึงเห็นว่าให้เก่งคนเดียวไม่ได้ แต่ละทีมมีวิธีอะไรทำให้ทั้งทีมเดินไปด้วยกันได้ แม้คนที่เก่งต้องชะงัก ก็ต้องทำ"*** อ้วน เล่า โดยยอมรับว่าการศึกษาพฤติกรรมของเยาวชนรายคนทำให้เห็นช่องทางในการหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มเยาวชน ซึ่งหากวิเคราะห์แล้วว่าพฤติกรรมของเยาวชนเป็นอุปสรรคในการทำงาน และเกินกว่าที่จะจัดการเองได้ ก็จะมีการหารือร่วมกับอาธเนศเพื่อหาทางจัดการร่วมกันต่อไป

"การวิเคราะห์โครงการให้ทีมงานทำรายงานสะท้อนมา บางทีประชุมทีมเดือนละ 2 ครั้ง ให้เขาเล่าว่า ทีมนี้ก้าวหน้าอย่างไร หรือเวลานั่งรถไปทำงานก็ให้เล่าให้ฟังว่าทีมนี้ก้าวหน้าไปอย่างไร อย่างบางทีมที่เขาเล่าว่า น้องไม่มีเวลา รถไม่มี เดินทางไม่สะดวก ผมรู้เลยว่าน้องยังไม่ได้ทำกิจกรรมอะไร ผมจะลงไปคุยเอง ซึ่งไม่ใช่แค่คุยกับเด็ก แต่คุยกับชาวบ้านให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเขามีคุณค่าอย่างไร และจะเป็นประโยชน์อย่างไรต่อการทำงานของเด็ก" อาธเนศบอกเล่าวิธีตามงานทีมงานและวิธีหนุนเสริมกระบวนการทำงานของเด็กเยาวชน

การถอดบทเรียน คือหัวใจของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ เพราะเชื่อมั่นว่า การเรียนรู้จากการลงมือทำจะสร้างประสบการณ์ตรงให้กับเยาวชน การถอดบทเรียนจึงเป็นการ **"กด save"** ประสบการณ์ที่เยาวชนได้ทำงานจริง สำเร็จหรือไม่สำเร็จ เจอปัญหาแล้วแก้ไขอย่างไร หรือทำอย่างไรจึงจะทำได้ดีขึ้น บันทึกไม่ให้ประสบการณ์นั้นผ่านเลยไป แต่ให้ตกตะกอนกลายเป็นความรู้เชิงกระบวนการทำงานที่จะติดตัวเป็นนิสัย สามารถนำไปปรับการทำงานให้ดีขึ้นต่อไป

คำถามพื้นฐานในการถอดบทเรียนจากการทำงานจริงเป็นคำถามที่ไม่ซับซ้อน เช่น กิจกรรมวันนี้มีวัตถุประสงค์อย่างไร ทำอะไร ทำอย่างไร ทำแล้วจะได้อะไร ผลที่เกิดตรงตามเป้าหมายหรือไม่ ถ้าไม่ตรงแล้วจะปรับอย่างไรให้การทำงานในครั้งหน้าดีขึ้นกว่าเดิม แต่**เคล็ดลับสำคัญคือ "ฟัง" แล้วต้อง "ถามต่อ" จากสิ่งที่เยาวชนตอบเพื่อยกระดับความรู้ ซึ่งเป็นเทคนิคของพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้วระดับหนึ่ง ต้องเห็นภาพการทำงานจริงและสามารถหยิบทักษะที่น้องเกิดขึ้นมาทบทวนถอดเป็นความรู้**

ดังเช่นอาร์ต เล่าว่า เขาใช้ประสบการณ์ที่เคยเข้าร่วมเวทีล้วน ๆ แต่พอได้คุยกับน้อง 2-3 ครั้ง เริ่มเห็นกรอบบางอย่างในการสรุปบทเรียนให้มีทิศทาง โดยไม่สามารถใช้กระบวนการ คำถามแบบเดิมเพราะน่าเบื่อและน้องอาจจะตอบไม่จริง

เกมการเรียนรู้ คือ เครื่องมือสำคัญที่ใช้คลี่คลายทั้งปัญหาการบริหารจัดการงานและความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเยาวชน เพราะแม้จะเป็นการทำงานโครงการอย่างจริงจัง แต่กระบวนการในการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนคงไม่พ้นเรื่องสนุก ๆ ให้ได้เคลื่อนไหว โดยสอดแทรกวิธีคิดที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ อ้วนซึ่งเป็นคนที่ชอบออกแบบเกมสร้างการเรียนรู้ บอกว่า ***"เกมส่วนใหญ่คิดบนพื้นฐานของปัญหาที่พบจากการทำงานของน้อง ๆ หรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดปัญหาแล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลผล เพื่อออกแบบเกมให้เข้ากับสถานการณ์"***

ตัวอย่างการออกแบบ**เกมเศรษฐี** เพื่อใช้แก้ปัญหาการทำงานในกลุ่มเยาวชนโครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน ซึ่งในขณะนั้นเยาวชนกำลังเกิดปัญหาขัดแย้งภายในทีม จึงได้จัดทำเกมเป็นช่องตารางให้แกนนำแต่ละคนเดินตามสถานการณ์ที่ต้องเผชิญในแต่ละช่องที่มาจากสถานการณ์ปัญหาจริงที่ทีมงานพบเจอจากการทำโครงการ และให้แต่ละคนที่เดินมาถึงคิดวิธีแก้ปัญหา กติกาหลักของเกม คือ ทำอย่างไรก็ได้ให้สมาชิกทุกคนถึงเส้นชัยพร้อมกัน โดยอุปสรรคในตารางบางช่องมีโจทย์ให้ตัดสินใจว่า จะเลือกเดินต่อโดยไม่รอเพื่อน หรือยอมโดนทำโทษ ให้อยู่ในช่องเดิม เพื่อรอเพื่อนมาถึงแล้วเดินเข้าเส้นชัยพร้อมกัน กิจกรรมทำโทษ เช่น กระโดดตบ ปั่นจิ้งหรีด เป็นต้น

"ระหว่างเล่นเกมแล้วต้องเดินไปเจออุปสรรคแต่ละช่อง อุปสรรคจะช่วยให้น้องได้คิด โจทย์บางช่องฝึกให้เกิดความเสียสละ บางช่องกระตุ้นด้วยการบอกว่าอนุญาตให้พี่เลี้ยงเข้ามาช่วยได้ แต่กิจกรรมที่จะให้พี่เลี้ยงเข้ามาช่วยจะเป็นกิจกรรมที่ยากมากต้องใช้เวลาทำจึงจะสำเร็จ หมายความว่า ณ เวลานั้นพี่เลี้ยงก็คงช่วยอะไรไม่ได้ ผลจากการเล่นเกม ***เราเห็นเลยว่าน้องทั้งหมดยอมโดนทำโทษเพื่อรอเพื่อน เราเลยได้สรุปบทเรียนกับน้อง ๆ ว่าในเกมทุกคนยอมเสียสละเพื่อรอให้ทีมไปถึงเส้นชัยพร้อมกัน แล้วในการทำงานจริงเราพร้อมที่จะเสียสละแบบนี้หรือไม่*** *เกมนี้จะทำให้น้อง ๆ และพี่เลี้ยงเห็นว่าแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่อย่างไร แล้วจะช่วยกันได้อย่างไร"* อ้วน เล่าประเด็นการเรียนรู้จากเกม

ตัวอย่างคลาสสิกของปัญหาการพัฒนาศักยภาพเยาวชน ที่สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีวิธีการเรียนรู้ไม่เหมือนกัน มีความถนัดไม่เหมือนกัน แต่ต้องทำให้รู้เท่า ๆ กัน เพื่อการทำงานจะได้ราบรื่น อ้วนใช้กิจกรรม**เกม 6 เหลี่ยมปัญหา** โดยมีเก้าอี้ 6 ตัว หันหลังชนกัน เก้าอี้แต่ละตัวมีคำถามเกี่ยวกับชุมชน และเรื่องที่น้องทำติดอยู่

"วิธีการเล่นคล้ายเก้าอี้ดนตรี แล้วให้น้องสุ่มตอบคำถาม ซึ่งบางคนรู้ บางคนไม่รู้ คนพูดเก่งพอเจอคำถามยาก ๆ บางข้อก็ตอบไม่ได้ เพราะพูดอย่างเดียวไม่เคยจด ส่วนคนที่ตอบได้ คือพวกที่ไม่ค่อยพูดแต่จด พอวนรอบแรกเสร็จจะเห็นว่าใครรู้อะไร ไม่รู้อะไร แล้วดึงกลับมาถอดบทเรียนกันก่อนว่าเป็นอย่างไร น้องก็สะท้อนว่าตอบไม่ได้ ไม่รู้ จากนั้นให้ลองอีกรอบหนึ่ง คราวนี้เดินเลือกคำถามที่อยากตอบที่สุด ซึ่งจะเป็นข้อที่เขารู้ พอตอบก็จะตอบเยอะ แล้วดึงกลับมาถอดบทเรียนอีกรอบ เราจะชี้ให้เห็นข้อจำกัดว่า แต่ละคนตอบเฉพาะสิ่งที่ตัวเองรู้ จึงตั้งคำถามกับน้องว่าแล้วทำอย่างไร ให้ความรู้ทุกข้อเป็นความรู้ของพวกเรา น้องก็ตอบทันทีว่าต้องมาคุยก่อน ให้ทุกคนได้เขียน พอมีข้อมูลมาก น้องจะเห็นแล้วว่างานสามารถเดินต่อได้อย่างไร" อ้วน ยกตัวอย่างเพิ่มเติม พร้อมเฉลยว่า **เกมที่เล่นสนุกจะสร้างการเรียนรู้ได้ต้องมีการถอดบทเรียนจากการเล่นสู่การเรียนรู้ให้เป็น**

ปลุกความกล้า สร้างเงื่อนไขให้ลุกขึ้นมาเป็นเจ้าของโครงการ

จากบทบาทของเด็กและเยาวชนที่ชีวิตอยู่ในกำมือของผู้ปกครอง ครู หรือผู้ใหญ่ที่อยู่ใกล้ชิด หลายๆ เรื่องในชีวิตจึงถูกลิขิตโดยผู้อื่น แม้กระทั่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่มักถูกสอน ถูกสั่งอยู่เป็นอาจิณ **เมื่อก้าวเข้าสู่การทำโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ เยาวชนทุกคนสัมผัสถึงความแตกต่างอย่างชัดเจน เพราะบรรยากาศการเรียนรู้คือกระบวนการที่เน้นให้ต้องคิดเอง ทำเอง ที่แรกๆ เยาวชนต่างอึดอัด เพราะไม่ชินเคยอยู่แต่ในกรอบของการทำงานที่คนอื่นคิดแล้วสั่งให้ทำ จึงปราศจากความกล้าใดๆ ทีมงานจึงต้องสร้างเงื่อนไขกระตุ้นต่อมความกล้าให้เยาวชนเริ่มลงมือ**

*"คำว่า **"สร้างเงื่อนไข"** เพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้คือ คนที่เป็นพี่เลี้ยงต้องเป็นคนสร้างเงื่อนไขให้เด็กลงชุมชนได้ไปเรียนรู้ แล้วต้องสร้างเงื่อนไขอีกว่า ทำอย่างไรให้เขาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เวลาทำงานจึงต้องดูว่า เงื่อนไขแบบนี้ต้องออกแบบอย่างไร ซึ่งบางทีมไม่จำเป็นต้องมากครั้ง พี่เลี้ยงเซ็ตระบบ เซ็ตกลไก เซ็ตโอกาสแล้วจุดประกายให้เด็กรับผิดชอบลงมือทำ"* อาธเนศ เล่า

โดยมีอ้วน ยกตัวอย่างเสริมว่า การสร้างเงื่อนไขไม่จำเป็นต้องบ่อยครั้ง แต่ช่วง**ระหว่างรอน้องจัดกิจกรรมต้องมีการคุย มีการติดตามเพื่อให้น้องรู้สึกว่าต้องรับผิดชอบ** เช่น ทีมส้มแก้วจากโครงการส้มแก้วต้อง STRONG ซึ่งรวมตัวกันยากมาก จัดกิจกรรมยากมาก ก็ต้องดูว่าในทีมมีน้องเป็นแกนหลัก 2 คน เราต้องเรียกคุยแล้วปล่อยการบ้านให้คิดว่า เดี๋ยวอีกสองเดือนเจอกันนะ พี่อยากรู้ว่าเราจะได้คำตอบไหม หลังจากนั้นคุยไลน์อย่างเดียว ถามว่า ถึงไหนแล้วๆ คุยกับทีม อบต.บ้าง กำนันบ้าง กับน้องบ้าง พอถูกถามบ่อยๆ เขาจะจัดกันเองว่า ช่วงไหนจะทำกิจกรรมอะไร

อย่างไรก็ตามอ้วนเล่าว่า การติดตามงานจากทีมเด็กใช่ว่าจะราบรื่น เพราะโดยส่วนใหญ่เด็กจะนิ่งๆ ไม่ขยับทำอะไร ก็จะทิ้งระยะห่างสักพัก แล้วจึงเริ่มใส่เงื่อนไขว่า ถ้าไม่ทำจะเจออะไร

"ถ้าน้องไม่ทำ ไม่เป็นไร เดี๋ยวพี่จะคุยกับอาธเนศให้ก่อนว่าน้องติดข้อจำกัดอะไร พอบอกแบบนี้ เราต้องการให้เขารู้ว่า เราในฐานะพี่เราต้องเจออะไร แล้วสุดท้ายน้องเขาก็จะรู้สึกว่า ไม่ได้แล้ว ถ้าไม่ทำ พี่อ้วนจะเดือดร้อน" อ้วน เฉลยท่าไม้ตาย

"แต่เมื่อผู้ใหญ่เปิดพื้นที่ให้ได้เรียนรู้ ให้ได้สัมผัสกับผลจากการลงมือทำจึงกลายเป็นความติดอกติดใจ อยากรู้เรื่องราวชุมชนของตนเพิ่มขึ้น น้องบางคนถึงกับบอกว่า เห็นบรรยากาศของชาวบ้านที่มาคุยด้วย รู้สึกดีใจที่ชาวบ้านอยากเล่า น้องก็รู้สึกสนุกกับคำบอกเล่าของชาวบ้าน" อาร์ตเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของเยาวชน

กระบวนการสร้างพี่เลี้ยง ระหว่างทางการเรียนรู้

การส่งเสริมเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงศักยภาพในตนเอง **ต้องใช้พลังของการหนุนเสริมจากผู้ใหญ่ในหลายระดับ** การทำงานในโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ก็เช่นกัน ที่โครงสร้างการทำงานต้องมีทั้งพี่เลี้ยงซึ่งเป็นทีมงานของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ และพี่เลี้ยงพื้นที่ของเยาวชนในชุมชน (ที่ปรึกษาโครงการ) ซึ่งต้องมีการสร้างการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับกลุ่มเยาวชน

กระบวนการสร้างพี่เลี้ยงพื้นที่

พี่เลี้ยงพื้นที่ ซึ่งเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับกลุ่มเยาวชนมากที่สุด เพราะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาโครงการของเยาวชน โดยมีที่มาเช่นเดียวกับฐานที่มาของกลุ่มเยาวชนคือ ชุมชน โรงเรียน มหาวิทยาลัย/วิทยาลัย อบต. ทีมงานจึง**จัดเวทีสำหรับเลี้ยงพื้นที่เป็นการเฉพาะระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนับ 1 เพื่อชี้แจงเป้าหมายของโครงการและการวางบทบาทการทำงานของพี่เลี้ยงพื้นที่ที่ต้อง “หนุน” การทำงานของกลุ่มเยาวชน และเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ “คิดเองทำเอง”** ซึ่งก็มีผลลัพธ์ในยามปฏิบัติการจริงในพื้นที่แตกต่างกันไปตามการตีความของพี่เลี้ยงแต่ละราย

พี่เลี้ยงบางส่วนตีความ**การหนุน** คือ การปล่อยให้กลุ่มเยาวชนทำกิจกรรมกันเอง โดยไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว

พี่เลี้ยงบางส่วนตีความ**การหนุน** คือ การช่วยเหลือทุกสิ่งอย่าง จนเยาวชนแทบไม่ต้องทำอะไรเอง

พี่เลี้ยงบางส่วนตีความ**การหนุน** คือ การเฝ้ามอง ไถ่ถาม ร่วมกิจกรรม ช่วยเหลือในสิ่งที่เกินกำลังของเยาวชน

ความเข้าใจหลากหลายทำให้กระบวนท่าในการหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มเยาวชนแตกต่างกันออกไปตามความเข้าใจ **น้าแมว-นิภา บัวจันทร์** พี่เลี้ยงในพื้นที่ตำบลแพรกหนามแดง ผู้มีประสบการณ์การทำงานกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตั้งแต่การทำวิจัยโครงการ Child Watch จนถึงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ได้ถอดบทเรียนการทำหน้าที่พี่เลี้ยงของกลุ่มเยาวชนในชุมชน โดยย้ำความสำคัญของการตั้งคำถาม การเปิดพื้นที่การเรียนรู้

“ทำงานกับเด็กต้องเน้นว่าเขาต้องได้ดั่งใจเขา ต้องเป็นทั้งคุณอำนวย คุณอวยพร คุณโอกาส ไปพร้อมกัน อวยพรคือ ให้กำลังใจ ชื่นชมในสิ่งที่เยาวชนทำ โอกาส คือ เปิดโอกาสให้เขาแสดงฝีมือว่าเขาทำได้แค่ไหน ส่วน อำนวยคือ ต้องการอะไรบ้าง อาหาร สถานที่ อุปกรณ์แม้กระทั่งโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เขาอยากได้เพื่อ

ทำนั่นทำนี่ ก็ต้องยกเครื่องไปลงโปรแกรมใหม่ แต่ต้องมีกฎเกณฑ์ว่า ทำได้มากน้อยแค่ไหน ทำเสร็จแล้วต้องเก็บเข้าที่เดิม เด็กพวกนี้ต้องมีวินัย มีขอบเขตให้เขาด้วย เพื่อให้เขาเรียนรู้ได้สุดตัว”

น้าแมว ย้ำว่า **การเป็นพี่เลี้ยงเยาวชนไม่ใช่แค่การดูแล แต่ต้อง “สร้างกระบวนการ”** เช่น นำงานที่ผู้ใหญ่ทำมาล่อเด็ก วันนั้นจัดกิจกรรมมัดย้อม ระหว่างรอเขาก็เห็นว่า ผู้ใหญ่นั่งจักสานซึ่งเขาไม่เคยเห็นมาก่อน เลยไปลองสานดูบ้าง ส่วนผู้สูงอายุเมื่อเห็นเด็กทำผ้ามัดย้อมก็จะเริ่มเผยภูมิปัญญาของตนเอง ว่า พืชอะไร ส่วนไหนให้สีอะไร ซึ่งคือการบอกเล่าภูมิปัญญาผ่านกิจกรรมที่ตนเองทำอยู่ ปรากฏว่า ผู้ใหญ่สลับมาลองทำมัดย้อม เด็กไปจักสาน เกิดงานไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้

การทำงานชุมชนในยุคสมัยที่มีความแตกต่างหลากหลายทางความเชื่อความคิด บางพื้นที่เป็นชุมชนที่ผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่มีความขัดแย้งกัน แต่การขับเคลื่อนงานก็ยังเป็นไปได้ พี่แมวเล่าประสบการณ์ที่เคยผ่านพบว่า ต้องให้เยาวชนเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยพี่เลี้ยงเป็นตัวช่วยทำหน้าที่แนะนำแต่ไม่ต้องออกหน้าว่า ควรจะทำอะไร ควรเข้าหาใครในลักษณะไหน ซึ่งเมื่อเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการเองก็จะสามารถ **“เชื่อมผู้ใหญ่”** ได้ทั้งสองฝ่าย

ในอีกมุมของการทำงานกับคนที่เป็นเจ้าหน้าที่ อบต. ที่เป็นนักถักทอชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มพี่เลี้ยงกลุ่มใหม่ในปีนี้ ซึ่งมีนักถักทอชุมชนเข้าร่วมเรียนรู้ ทั้งมาด้วยตนเอง และไปชวนครูในพื้นที่มาเป็นพี่เลี้ยงร่วม การทำงานของทีมงานจึงต้องสร้างการเรียนรู้ถึงบทบาทของพี่เลี้ยงให้กับนักถักทอชุมชนและครูในพื้นที่ผ่านการทำงานร่วมกัน

“ช่วงแรก ๆ เขาเข้าใจว่า การเอื้อคือการปล่อย คือนัดเด็กให้เรา พอพี่เลี้ยงโครงการไปแล้วฉันถอย ฉันไม่ทำแล้ว พอครั้งที่ 2 ที่ 3 เราเริ่มเกิดคำถามแล้วว่า ถ้าเราไม่อยู่เขาจะทำต่อได้ไหม เพราะเราทำแบบหนึ่ง แต่เขาชวนเด็กทำอีกแบบหนึ่ง แยกกันไปแยกกันมาไม่มาบรรจบกันสักที เลยชวนเขามาฟังเด็กสรุปบทเรียนด้วยกันว่า เด็กเห็นอะไรจากกระบวนแบบนี้ หลังจากนั้นเขาจึงเริ่มทำกับเด็กเอง” อ้วน เล่า

ทีมงานยอมรับว่า ผลของการทำงานในส่วนของการสร้างพี่เลี้ยงพื้นที่ในปีนี้อาจไม่ได้ดั่งที่คาดหวังไว้ 100 เปอร์เซ็นต์ ด้วยเงื่อนไขของการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะไม่ว่าจะเป็นครูในโรงเรียน อาจารย์ในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่ อบต. ที่เป็นนักถักทอชุมชน หากไม่ได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกันในระหว่างการหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มเยาวชน ก็จะไม่เข้าใจว่าการจัดกิจกรรมสร้างการเรียนรู้เป็นอย่างไร นี่จึงกลายเป็นเป้าหมายที่ทีมงานตั้งใจจะสานต่อ เพื่อให้มีผลงานเด่นชัดในปีต่อไป

กระบวนการพัฒนาพี่เลี้ยงทีมงานโครงการ

ด้วยการบริหารจัดการภายในทีมงานโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ที่ปีนี้มีการเปลี่ยนแปลงบุคลากรบ่อย ทำให้ต้องมีการถ่ายทอดความรู้ สร้างทักษะ และประสบการณ์ให้แก่ทีมงานรุ่นใหม่ **โจทย์การพัฒนาบุคลากรภายในทีมจึงเป็นโจทย์ซ้อนของการทำงานในปีนี้ เพราะนอกจากเยาวชนแล้ว "พี่เลี้ยง" ที่จะเป็นกลไกการจัดการของหน่วยพัฒนาเยาวชนในจังหวัด คือเป้าหมายการสร้างคนให้กับพื้นที่ภาคตะวันตก การประชุมเดือนละ 2 ครั้ง คือ เวทีสำคัญของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในทีม ควบคู่กับการลงมือเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการประคับประคองจากรุ่นพี่เป็นวิถีทางในการสั่งสมประสบการณ์ บรรยากาศการทำงานและถ่ายทอดความรู้จึงเป็นการนำปัญหาที่พบระหว่างการทำงานจริงในพื้นที่มาปรึกษารุ่นพี่**

"การปรึกษาปัญหาการทำงานทั้งก่อนและหลังลงพื้นที่ พอทำแล้วผิด กลับมาปรึกษา แล้วไปลงมือทำจริง ทำให้เข้าใจได้ไวจากการลงมือทำ" อาธเนศ เล่า

ในขณะเดียวกัน "ความใฝ่รู้" ของทีมงานก็เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น การอ่านหนังสือ สืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางหาความรู้เชิงประเด็น เสริมจากการที่อาธเนศจัดเงื่อนไขให้ได้รับฟังผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่ เช่น คุณสุรจิต ชิรเวทย์ คุณเดช พุ่มคชา ป้าทองคำ เจือไทย ที่คอยถ่ายทอดรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พื้นที่ ภูมินิเวศท้องถิ่น และตั้งคำถามท้าทายความคิดและการทำงาน เป็นการหลอมความคิดให้เกิดความตระหนัก รู้สึกรู้สาถึงความเป็นไปของแผ่นดินเกิด

ทีมงานได้ร่วมกันถอดบทเรียนว่า บทบาทที่ต้องหนุนเสริม เติมพลังให้กับกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องใช้กลเม็ดเคล็ดลับในการทำงาน ทั้งการยอมปล่อยให้กลุ่มเยาวชนเผชิญเหตุการณ์ความไม่สำเร็จเพื่อสร้างบทเรียน บางครั้งก็ต้องสร้างเงื่อนไขให้ประสบเหตุที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่พี่เลี้ยงรุ่นใหม่ต้องเรียนรู้ในงานโคช

การสร้างเงื่อนไขให้ทีมงานใหม่ได้**ลงมือทำแล้วถอดบทเรียน** เป็นการสร้างการเรียนรู้ภายในทีมที่จำเป็น เช่นเดียวกับการเรียนรู้ของเยาวชน อ้วน เล่าถึงวิธีสอนงานทีมงานรุ่นใหม่ ซึ่งระหว่างที่รุ่นน้องลงมือทำกระบวนการกับกลุ่มเยาวชน รุ่นพี่ก็ต้องนั่งสังเกตการณ์ เมื่อจับอาการได้ว่า รุ่นน้องทำไม่ได้ จึงจะเข้าไปเติมเต็ม *"วิธีการโคชน้องจะสังเกตว่า ทุกครั้งที่นั่งรถไปทำกิจกรรมร่วมกันจะถามเสมอว่า ครั้งนี้คุณได้เรียนรู้อะไร ซึ่งติดมากจากที่อาถามเราตลอดว่า วันนี้เป็นอย่างไรบ้าง สิ่งที่คุณเห็นคืออะไร เห็นวิธีที่พี่ทำไหม สิ่งที่พี่ทำสื่ออะไร ถ้าคุณต้องทำคุณต้องปรับอะไรอย่างไร* ***เราจะคุยกันแบบนี้ตลอด แล้วน้องเขาก็ refection ออกมา เมื่อถึงเวลาจึงเปิดพื้นที่ให้น้องได้ลองทำ*** *แต่เราต้องมีแผนสำรองไว้ด้วยว่า ถ้าเขาทำไม่ได้เราจะทำอย่างไรต่อ ไม่ใช่อยู่ ๆ โยนให้ทำเลย แต่เราจะคุยกันถึงเป้าหมายว่า วันนี้จะทำประมาณไหน เค้าร่างแบบนี้พอจะไปได้ไหม ถ้าเป็นไปได้ลองทำเลย"*

“จุดตัดสินใจว่าต้องเข้าไปช่วยคือ น้องก็มืน เด็กก็มืน เมื่อเห็นน้องเริ่มกระสับกระส่าย ส่งสัญญาณว่าไม่ไหว ไปต่อไม่ได้ นั่นคือนิ่ง ทิ้งเวลาไว้นานจนเด็กเริ่มรู้สึก ช่วงแรกก็จะเดินเข้าไปกระซิบก่อนว่า ทำแบบนี้สิ ถ้าไม่ไหวจริง ๆ ก็จะหาจังหวะเข้าไปช่วย เพื่อไม่ทำให้เขาเสียกำลังใจ โดยไม่ได้ไปรื้อสิ่งที่เขาทำ แต่เข้าไปเติมให้จบให้ลงเท่านั้น” อ้วน บอก

เพราะการเรียนรู้ไม่มีวันจบสิ้น ทีมงานทั้งรุ่นเก่ารุ่นใหม่ต่างยอมรับว่า ต้องการ**การเติมเต็มความรู้ ทักษะอย่างสม่ำเสมอ** โดยในปีที่ผ่านมา การเติมเต็มความรู้จากการสนับสนุนของมูลนิธิสยามกัมมาจล และเสมสิกขาลัย ด้วยการอบรมหลักสูตรวิทยากรกระบวนการ การเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย การออกแบบการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ทักษะการนำกระบวนการเรียนรู้ การฟัง การตั้งคำถาม การสรุปบทเรียน และได้รวบรวมคลังกิจกรรม ทำให้ทีมงานเข้าใจสิ่งที่จะทำไปในทิศทางเดียว

“กระบวนการฝึกอบรมมันดีมาก มันทำให้ทีมเราคุยกันเข้าใจว่า ถึงตอนนี้ เราหมายถึงอะไร ถ้าเราจะทำกระบวนการแบบนี้มันต้องเติมอะไร ซึ่งช่วยให้ทีมงานพัฒนาขึ้นเยอะ ส่วนเรื่องประสบการณ์ต่างกันมันก็ธรรมดา แต่อาร์ตกับอ้วนเขาก็ไปเทรนน้องต่อ ทำให้น้องมีพัฒนาการดีขึ้น” พี่พวง สะท้อน

โดยอ้วน เสริมว่า ตอนไปอบรมมีภาพในหัวมาเลยว่า กิจกรรมแบบนี้เราจะเอาไปใช้กับเด็กต่อได้อย่างไร ยิ่งมีเครื่องมือใหม่ ๆ เข้ามามากเท่าไรยิ่งมีภาพในหัวเยอะขึ้น เลยรู้สึกสนุก คลิ๊กเลย

“ตอนแรก ๆ เวลาถูกส่งไปอบรมที่ไหนไม่อยากไปเลย คิดว่ารู้แล้ว ยังจะให้เข้าอบรมอีกหรือ พอมาทำงานที่นี่ สิ่งที่อาธเนศจะบอกตลอดคือ อายุเท่านี้ก็ยังต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา มันทำให้เราตั้งคำถามกับตัวเองว่า แล้วเราเป็นใครที่จะไปแอนตี้เรื่องนี้ ช่วงหลังพอถูกส่งไปอบรมที่ไหน เปิดรับหมด แต่สิ่งที่สำคัญมากกว่าการไปอบรมคือ หัวหน้า

เปิดโอกาสเปิดพื้นที่ให้ได้ใช้ความรู้นั้นหรือไม่ ซึ่งโชคดีที่อาธเนศเปิดโอกาสให้ผมได้ลองทำทุกครั้ง" อ้วน เสริม โดยเล่าเพิ่มเติมถึงเทคนิคการปรับใช้ความรู้จากการอบรมวิทยากรกระบวนการว่า **ทุกครั้งที่ไปอบรมจะพยายามหาว่า เบื้องหลังของวิธีการที่ได้เรียนรู้คืออะไร เพื่อให้เข้าใจแก่นของเนื้อหา ซึ่งจะง่ายต่อการนำมาประยุกต์ใช้ วิธีการนี้จึงติดตัวกลายเป็นเครื่องมือในการทำงานกับเด็กที่ทำให้สนใจว่า เบื้องหลังของเยาวชนคืออะไร**

อ้วน ย้ำว่า พอเข้าอบรมเรื่องฝึก **"การฟัง"** ยิ่งทำให้เราต่างจากปี 1 ที่มุ่งแต่จะเอางานของเรา ขณะที่ปี 2 เราจะนิ่งฟังก่อนว่า น้องจะทำอะไรบ้าง แล้วค่อยปรับ คือ **เป้าหมายของโครงการก็สำคัญ แต่ต้องอยู่ข้างหลัง สิ่งที่เด็กอยากทำ จึงทำให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกของเด็กเยอะขึ้น**

โคชเหนือโคช

ในชั้นของการทำงานที่เหนือขึ้นไป ทีมงานยังได้รับการหนุนเสริมแนวคิด และมุมมองจากคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการ เช่น คุณสุรจิต ชิรเวทย์ คุณเดช พุ่มคชา ป้าทองคำ เจือไทย ที่ทั้งให้ความรู้ กำลังใจ และกระตุ้นด้วยคำถาม เพื่อยกระดับการทำงานของทีมงานอย่างสม่ำเสมอ โดยมีอาธเนศ เป็นผู้กุมสภาพการขับเคลื่อนโครงการทั้งหมดไปพร้อม ๆ กับการทำหน้าที่หนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพของทีมงาน ที่วันนี้มีเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกทีมงานรุ่นใหม่ ๆ เพียงข้อเดียวคือ ต้องเป็นคนในพื้นที่ 4 จังหวัดคือ สมุทรสงคราม ราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี เพราะมีเป้าหมายสร้างคนให้กับพื้นที่ภาคตะวันตก

โดยอาธเนศ เล่าวิธีการคัดสรรทีมงานว่า คำถามแรกจะถามก่อนเลย อยากกลับมาอยู่บ้านไหม และอยากทำอะไรที่บ้านไหม ส่วนเรื่องอื่นคิดว่าสามารถฝึกกันได้ นอกนั้นก็ดูท่าทีว่าพร้อมจะเรียนรู้ไหม เล่างานให้ฟัง แล้วให้เขากลับไปคิดว่าพร้อมจะทำหรือไม่

"วิธีการสอนจะสอนผ่านการทำให้ดู พอขึ้นรถจะถามทันทีว่าเห็นอะไรไหม วันนี้ผมทำอะไรให้ดู เห็นสิ่งที่เหมือนหรือสิ่งที่แตกต่างจากที่ตัวเองเคยทำอย่างไร อะไรคือหัวใจที่ลงไปทำ เมื่อเห็นว่าเขาเข้าใจแล้วก็ปล่อยให้ไปทำเอง โดยอาจจะให้เขาไปก่อน ส่วนเราตามไปหรือไม่ก็แล้วแต่ความเหมาะสม เพราะบางทีเราวางแผนแต่ไม่บอกเขา อยากเห็นว่าเขาจะทำอย่างไร เตรียมตัวไปอย่างไร"

การเตรียมตัวเป็นสิ่งที่อาธเนศจะเน้นย้ำกับทีมงานเสมอ เพราะกลุ่มเป้าหมายที่ทำงานด้วยคือ วัยรุ่นที่มีความสนใจระยะสั้น ๆ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้นทีมงานจะต้องวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายว่า เป็นอย่างไร พร้อมทั้งออกแบบกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของกลุ่มเยาวชน

"แก่นหรือหลักการที่เราบอกว่า เวลาไปทำงานไม่ใช่จะเอาแต่เนื้อหาอย่างเดียว ต้องดูบริบทโดยรอบด้วย เพราะจะช่วยสร้างการเรียนรู้และทักษะที่สำคัญ ถ้าทำได้จะเดินไปสู่เป้าหมายอย่างง่ายดาย" อาธเนศ บอก

เพราะมีภารกิจหลายอย่างที่ต้องรับผิดชอบ จึงต้องการเปิดโอกาสให้ทีมงานออกแบบการทำงานอย่างอิสระ โดย Monitor ผ่านการประชุมทีมเดือนละ 2 ครั้ง และข้อตกลงร่วมกันที่ทุกคนจะต้องทำคือ **"แผนการทำงานรายสัปดาห์"** ส่งทุกอาทิตย์เป็นการฝึกความรับผิดชอบและการวางแผน การหนุนเสริมศักยภาพทีมงานจึงเป็นการเปิดโอกาส ทั้งเปิดโอกาสในการทำงาน และเปิดโอกาสในการเรียนรู้ ในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การไปอบรม และรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การติดสอยห้อยตามไปร่วมเวทีต่าง ๆ ซึ่งการให้โอกาสนั้นมาพร้อมกับความพยายามในการเข้าใจเบื้องหลังชีวิตของทีมงานแต่ละคนที่มีที่มาที่ไป มีจุดแข็งจุดอ่อนไม่เหมือนกัน

“เราบริหารเป้าหมาย ต้องหาวิธีให้คนทำงานเติบโต ทุกครั้งที่มีคนเข้ามาทำงานกับเรา เราไม่ได้คาดหวังกับเขาแค่เรื่องงาน แต่เขาต้องเติบโตไปกับเรา”

ช่องทางการติดตามงานในพื้นที่ จึงมาจาก Feedback ของเครือข่ายที่กระจายอยู่ในพื้นที่ ซึ่งมักจะเป็นสายลับอย่างไม่เป็นทางการที่รายงานผลการทำงานของทีมงานมาถึงอาธเนศอยู่เป็นประจำ ทำให้รับทราบความเป็นไปของทีมงานแต่ละคน ซึ่งบางครั้ง**ด้วยประสบการณ์การทำงานที่ยังน้อย การทำงานจึงอาจไม่เป็นไปอย่างที่เครือข่ายในพื้นที่คุ้นชินอย่างที่หัวหน้าลงมือทำเอง แต่กระนั้นอาธเนศก็บอกว่าต้องยอม เพราะเป้าหมายคือการฝึกฝนทีมงานให้ได้ลงมือทำ**

“เจตนารมณ์ของเรา เราไม่ได้ฝึกเฉพาะเด็กและเยาวชนเท่านั้น แต่เราต้องการฝึกคนของเราด้วย ถ้าเราคาดหวังความสำเร็จ ความสมบูรณ์แบบ น้องก็จะไม่ได้รับโอกาส เราก็ต้องท้าทายเขาให้ลงมือทำ เพื่อที่เราจะได้เห็นว่าใครต้องเติมอะไรอย่างไร ส่วนเรื่องที่ว่าผลอาจจะไม่สมบูรณ์แบบ คนอื่นมาเห็นแล้วจะเสียภาพ ก็คิดว่าเดี๋ยวค่อยไปเติมเต็มในส่วนอื่นได้ เพราะที่สุดแล้วเราก็ต้องคุมภาพรวมอยู่ดี”

นอกจากนี้ อาธเนศยังมีบทบาทในการคลี่คลายปมปัญหาบางอย่างในพื้นที่ที่ทีมงานซึ่งอ่อนอาวุโสไม่อาจจะทำเองได้ เช่น การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง เป็นเรื่องที่อาร์ตและอ้วนต่างยืนยันว่า ต้องเป็นอาธเนศเท่านั้น

*“ถามว่าผมคุยกับผู้ใหญ่ได้ไหม ก็คุยได้ แต่ไม่ได้ผลแบบนี้ เพราะมันเป็นเรื่องความสัมพันธ์ ความเข้าใจ ถึงต้องมี**โคชที่เหนือโคชไว้** เพราะบางทีเราเข้าใจโครงการเด็กกับพี่เลี้ยงแต่เราไม่เข้าใจบริบทที่อยู่รอบ ๆ ถ้าไม่มีคนที่มองไกลกว่า ไปช่วยคุยไปช่วยเคลียร์ให้ มันไม่เกิดแน่ ๆ”* อ้วน เล่า โดยมีอาร์ต เสริมอย่างแข็งขันว่า *“มันเหมือนวงเวียนที่ถูกกางขากว้างขึ้น ที่เรามองแค่คนที่เกี่ยวข้องคือเด็ก พี่เลี้ยง แล้วทำงานตามประเด็นที่เรามอง แต่ถ้าอาธเนศเข้ามาวงมันจะกว้างมากขึ้น คนที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้น ผอ. ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ฟันเฟืองในโครงการขยับต่อไปได้”*

แต่การจะขอให้อาธเนศช่วยแก้ปัญหาที่เป็นจุดติดขัดนั้น ทุกคนในทีมทราบเงื่อนไขดีว่า ต้องมีข้อมูล เรื่องราวเบื้องหลังมาบอกเล่าให้รับรู้ และยอมรับการซักถามที่เข้มข้น เป็นหลักการที่ทีมงานยึดถือเป็นแก่นในการทำงาน

“เราทำงานหลายประเด็นแต่หัวใจสำคัญคือ ทุกเรื่องทำบนหลักการเดียวกันคือ ทำให้คนเปลี่ยนแปลงด้วยข้อมูลจากการลงมือทำจริง” อาธเนศ กล่าวย้ำถึงแก่นในการทำงาน

การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนของทีมงาน

ผ่านการทำงานในปีที่ 2 ไปแล้ว ทีมงานได้ทบทวนพัฒนาการของตนเองที่เกิดขึ้นจากการทำงาน เริ่มจากโด่ง ซึ่งเป็นคนสมุทรสงคราม สะท้อนบทเรียนการได้รู้จักถิ่นกำเนิดของตนเองอย่างลึกซึ้งมากขึ้นว่า *“เมื่อก่อนรู้จักแค่ชื่อแม่น้ำแม่กลอง ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าแม่น้ำแม่กลองไหลมาจากไหน ไม่เข้าใจทำไมต้องมีน้ำเค็ม น้ำกร่อย **แต่พอได้เข้ามาทำงานที่นี่ เดี๋ยวนี้เริ่มหวงแหนแม่น้ำแม่กลองมากขึ้น พอเห็นคนอื่นเดือดร้อน ก็รู้สึกว่าเป็นความเดือดร้อนของเราด้วย จนเกิดความใส่ใจขึ้นมา**”*

ส่วนการเปลี่ยนแปลงในมิติของการทำงานในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนนั้น โด่งบอกว่า รู้สึกว่าสามารถเป็นที่พึ่งของน้อง ๆ ได้มากขึ้น

ด้านนัด บอกว่า การเปลี่ยนแปลงของตนเอง คือ **เมื่อก่อนเป็นคนพูดโดยไม่ฟังใคร พอได้เห็นคนอื่นพูดโดยไม่ฟังใคร จึงเข้าใจว่าตนเองเป็นคนแบบนี้เหมือนกัน ทำให้ต้องปรับพฤติกรรมของตนเอง**

สำหรับอ้วนแล้ว การทำงานเพื่อชุมชน สังคม ตรงกับเป้าหมายชีวิตที่วางไว้ตั้งแต่สมัยเรียนมหาวิทยาลัย จึงรู้สึกว่าอยู่ถูกที่ถูกทาง โดยในปีนี้อ้วนรู้สึกเชื่อมั่นในตัวเยาวชนมากขึ้น เชื่อมั่นในศักยภาพของเยาวชนว่า เด็กทำได้ อีกทั้งยังได้เรียนรู้ทั้งเรื่องพฤติกรรมของเด็กแต่ละช่วงวัย สถานการณ์ของเยาวชนในพื้นที่ เทคนิค เครื่องมือในการทำงาน และการจัดการอารมณ์ตนเอง

"ได้เรียนรู้พฤติกรรมตัวเองไปพร้อมพฤติกรรมเด็ก จึงมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานของตนเอง คือตอนปี 1 ใช้การจำ ปีนี้ใช้การจด ทั้งเครื่องมือ วิธีการ และพฤติกรรมเด็ก เพราะเราบอกให้เด็กทำ สำนึกก็บอกตัวเองว่าต้องทำ"

ฝ่ายอาร์ต สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของตนเองว่า ***"ใจเย็นมากขึ้น และมีทิศทางในการโคชน้อง มีเลนส์ที่สามารถหยิบมามอง (วิเคราะห์) น้องได้หลายมุมมากขึ้น ทำให้เข้าใจทั้งภาพกว้าง และภาพลึก เห็นรายละเอียดของแต่ละโครงการ แล้วสามารถเลือกหยิบเงื่อนไขไปทำให้น้องเกิดการเรียนรู้บางอย่าง"***

ส่วนบาสและวุฒิ สารภาพว่า ยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนัก เพราะยังอยู่ในช่วงของการค้นหาว่า สิ่งที่ทำนี้คือสิ่งที่ใช่สำหรับตนเองหรือไม่ แต่ยอมรับว่า การได้เรียนรู้แนวคิด และวิธีการทำงานจากอาและรุ่นพี่เป็นการเติมเต็มตนเอง เพราะอย่างน้อยก็ทำให้สามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายและสะท้อนมุมมองได้ว่า ***"น้องที่ทำโครงการโตกว่าวัยทั้งเรื่องการคิดและแสดงออกในทางที่ดี คิดก่อนพูด มีการเรียบเรียงคำพูด แล้วก็มีความรับผิดชอบ แบ่งเวลาได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี การที่น้องแบ่งเวลามาทำโครงการได้ แสดงว่า เขารู้จักการจัดการตนเอง ส่วนเรื่องสำนึกพลเมือง ผมว่าน้อง ๆ เขามีสิ่งนี้อยู่ตั้งแต่เริ่มที่คิดจะมาพัฒนาบ้านของตนเองแล้ว"***

ข้อสังเกตจากการลงมือทำ เพื่อพัฒนาคุณภาพงาน

เพราะลงมือทำงานอย่างใส่ใจ ทำให้ทีมงานก้าวข้ามจุดที่เป็นอุปสรรคและปัญหา คิดว่าปัญหาอุปสรรคเป็นเพียงจุดติดขัดหรือความไม่สะดวกบางอย่างที่จะต้องหาวิธีคลี่คลาย เช่น เป้าหมายของการทำงานที่มีทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชน และประเด็นเนื้อหา เป็นสิ่งที่ทีมงานจะต้องรักษาสมดุลให้ดี แต่โดยน้ำหนักที่ให้ความสำคัญคือการพัฒนาศักยภาพของทีมเยาวชนผ่านการลงมือทำ โดยตัดสินใจบนฐานข้อมูลความรู้ ซึ่ง**อย่างน้อยกลุ่มเยาวชนแต่ละทีมต้องรู้เรื่องราวในประเด็นงานของตนเองอย่างลึกซึ้งมากขึ้น เกิดการพัฒนาทักษะเพิ่มมากขึ้น แม้จะยังไม่สามารถขับเคลื่อนหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงประเด็นได้ก็ตาม**

นอกจากนั้นก็เป็นเรื่องวิธีทำงานของกลุ่มเยาวชนที่อาจจะไม่สะดวกนักสำหรับทีมงาน *"ด้วยความที่เป็นเด็กน้องจะคิดว่าพี่ว่างเสมอ มักบอกแบบกะทันหัน และไม่บอกรายละเอียดการทำงานให้ครบถ้วน ตัวผมเองก็มีปัญหาเรื่องวันเสาร์ อาทิตย์ เพราะต้องไปเรียน อีกเรื่องคือไม่สามารถสร้างการเรียนรู้ให้พี่เลี้ยงชุมชนได้เลย"* อ้วน เล่า

ส่วนจุดติดขัดที่ทีมงานคิดว่า คงคลี่คลายไม่ได้คือ ปฏิทินการศึกษาของเยาวชนแต่ละระดับ เนื่องด้วยทำงานกับกลุ่มเป้าหมายหลายระดับ ตั้งแต่เด็กประถมศึกษา มัธยมศึกษา วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และเด็ก ๆ ในชุมชน แต่ปฏิทินการเรียนของเยาวชนในแต่ละระดับไม่ตรงกัน จึงส่งผลกระทบต่อการออกแบบกิจกรรมในโครงการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทั้งนี้อาร์ต ได้สะท้อนเพิ่มเติมว่า การทำงานในปีนี้มีจุดที่ขาดหายไปคือ เวทีพูดคุยของทีมงาน ที่จะช่วยกันตรวจทานการทำงานของแต่ละโครงการอย่างละเอียดว่า แต่ละทีมไปถึงไหน ปีนี้ด้วยความที่มีภาระเยอะ พื้นที่ที่จะมานั่งคุยกันอย่างละเอียดมีน้อย คือมีพื้นที่ในการคุยกันว่าจะเดินต่ออย่างไร แต่การคลี่โครงการไม่มีเลย

อนาคตที่วาดหวังไว้

เพราะมองเห็นว่า การทำงานกับพี่เลี้ยงพื้นที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ จึงเป็น**สิ่งต้องสานต่อในปีต่อไป อีกทั้งเมื่อทบทวนความก้าวหน้าของการสร้างกลไกในการดูแลเด็กและเยาวชนในพื้นที่ก็ยังไม่เกิด แต่บทเรียนในปีนี้ทำให้ทีมงานทุกคนเห็นร่วมกันว่า การสร้างกลไกดังกล่าวควรเริ่มจากจุดเล็ก ๆ สร้างรูปธรรมให้เกิดขึ้นแล้วจึงเชื่อมเป็นกลไกใหญ่**

"เรื่องกลไกมันต้องเริ่มจากชุมชน พ่อแม่ คือเริ่มจากสิ่งใกล้ๆ ตัวเด็กก่อน เริ่มจากครอบครัวที่ต้องเข้าใจว่าเด็กคิดอะไร อยากทำอะไร กำลังทำอะไร ชุมชนเอื้ออำนวยหรือไม่ และหน่วยงานในพื้นที่ควรเข้ามาหนุนเสริมตรงไหนอย่างไร" น้าแมวสะท้อน โดยมีอาธเนศรับลูกว่า ***"ปีหน้าเราจะเซ็ตระบบใหม่ ดึงทั้งเด็ก ผู้ปกครอง และโรงเรียนให้เข้ามาร่วมมือกันทำโครงการ ดูเลยว่าถ้าเราวางระบบแบบนี้จะเกิดกลไกการพัฒนาเด็กเยาวชนในพื้นที่ได้จริงหรือไม่ สมมุติพื้นที่แพรกหนามแดง เราก็จะเอางานของเด็กไปเล่า จัดให้มีวงแลกเปลี่ยนของผู้ใหญ่ต่าง ๆในพื้นที่เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน"***

การสร้างรูปธรรม สะสมเป็นต้นทุนดี ๆ เพื่อยืนยันต่อสาธารณะเป็นแนวคิดที่จะนำไปสู่การสร้างกลไกในอนาคต ซึ่งอาจจะไม่ใช่การทำงานแบบกระจาย แค่ควรเทน้ำหนักการสร้างพื้นที่รูปธรรมในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งยังเป็นแนวคิดที่ทีมงานต้องใคร่ครวญเพื่อตัดสินใจสำหรับแผนงานในปีต่อไป

ย่างก้าวการทำงานในปีที่ 2 สู่ปีที่ 3 จึงเป็นย่างก้าวในเส้นทางที่นำทีมงานเข้าใกล้เป้าหมายที่วางไว้ เพราะได้ลงมือทำจริง ศักยภาพจึงถูกพัฒนาให้สามารถทำหน้าที่โคชของเยาวชนได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น วันนี้เยาวชนส่วนหนึ่งในพื้นที่ภาคตะวันตกถูกติดอาวุธทางปัญญา เกิดทักษะการทำงาน และตระหนักในคุณค่าของบ้านเกิดเมืองนอน พร้อมที่จะเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของบ้านเมือง คนในพื้นที่ถูกปลุกเร้าให้ตื่นและรับรู้ว่างานสร้างเด็กคืองานสร้างชาติที่ทุกฝ่ายต้องลงมือประคับประคองร่วมกัน ผลลัพธ์และบทเรียนของการทำงานจึงเป็น *"พลัง"* ส่งให้การย่างก้าวสู่ปีที่ 3 เต็มเปี่ยมด้วยความเชื่อมั่นว่าจะพบความสำเร็จที่เส้นชัยอย่างแน่นอน

โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ปี2
เยาวชนนับ 4

ด้วยระบบระบบนิเวศ 3 น้ำ ได้แก่ น้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย รวมไปถึงตะกอนดินที่ถูกพัดพามาจากจังหวัดกาญจนบุรีต้นน้ำของแม่น้ำแม่กลอง ที่เป็นสารอาหารให้กับต้นมะพร้าว ผนวกกับภูมิปัญญาในการทำสวนมะพร้าวแบบยกร่อง ที่คนสมัยก่อนคิดค้นขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการสวนแบบให้น้ำได้หมุนเวียนภายในสวน โดยอาศัยช่วงเวลาน้ำขึ้นจากแม่น้ำหรือลำประโดง สิ่งเหล่านี้คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้มะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงครามมีรสชาติพิเศษกว่าที่ใด คนสมุทรสงครามจึงมีความผูกพันกับต้นมะพร้าวเป็นอย่างมาก แต่ในอนาคตการทำน้ำตาลมะพร้าวอาจจะกลายเป็นเพียงของเคยขึ้นชื่อของสมุทรสงคราม เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มองว่าการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตราย มีรายได้น้อย จึงมุ่งหน้าออกไปรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมแทน ปล่อยสวนให้รกร้าง บางพื้นที่ก็ถูกประกาศขายให้กับนายทุนเข้ามาจับจองทำรีสอร์ท บวกกับในปัจจุบันที่มีแมลงศัตรูพืชและโรคพืชที่ส่งผลกับต้นมะพร้าวโดยตรง การทำน้ำตาลมะพร้าวจึงลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ มีกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ลุกขึ้นมาประกาศว่า **“พวกเราจะรักษาสวนมะพร้าวให้คงอยู่คู่จังหวัดสมุทรสงครามต่อไป”**

วิถีชีวิตการทำมะพร้าว **ของชาวแม่กลอง**

เส้นทางการเรียนรู้เรื่องมะพร้าว

บทเรียนจากพื้นที่ของความมั่นคงทางอาหารและทางเลือกสู่ความมั่งคั่งในอาชีพ

- โครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว
- โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน
- โครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา
- โครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง

อาชีพชาวสวนมะพร้าว เป็นอาชีพดั้งเดิมที่อยู่คู่กับจังหวัดสมุทรสงครามมายาวนาน ผลผลิตที่ได้ถูกแปรรูปเป็นน้ำตาลมะพร้าวที่ขึ้นชื่อ สร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่อย่างมาก แต่เมื่อความเจริญเข้ามาเยือน จึงส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาและวิถีของท้องถิ่น โดยเฉพาะการลดลงของสวนมะพร้าวและพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่เปลี่ยนมือไปเป็นของนายทุนที่รุกคืบเข้ามาสร้างตึกแถว ห้องพัก ห้างสรรพสินค้า และรีสอร์ท ที่กำลังเปลี่ยนแปลงภาพเมืองที่แสนสงบและแสนพิเศษแห่งนี้ น้องเยาวชนจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก 4 ทีม จึงเกิดความสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว ซึ่งเป็นพืชสำคัญของพื้นที่ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

โครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนเห็นคุณค่าของอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าว

โครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง เรียนรู้ถึงวิถีและวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าว

โครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว เข้ามาศึกษาถึงคุณค่าและประโยชน์ของมะพร้าว

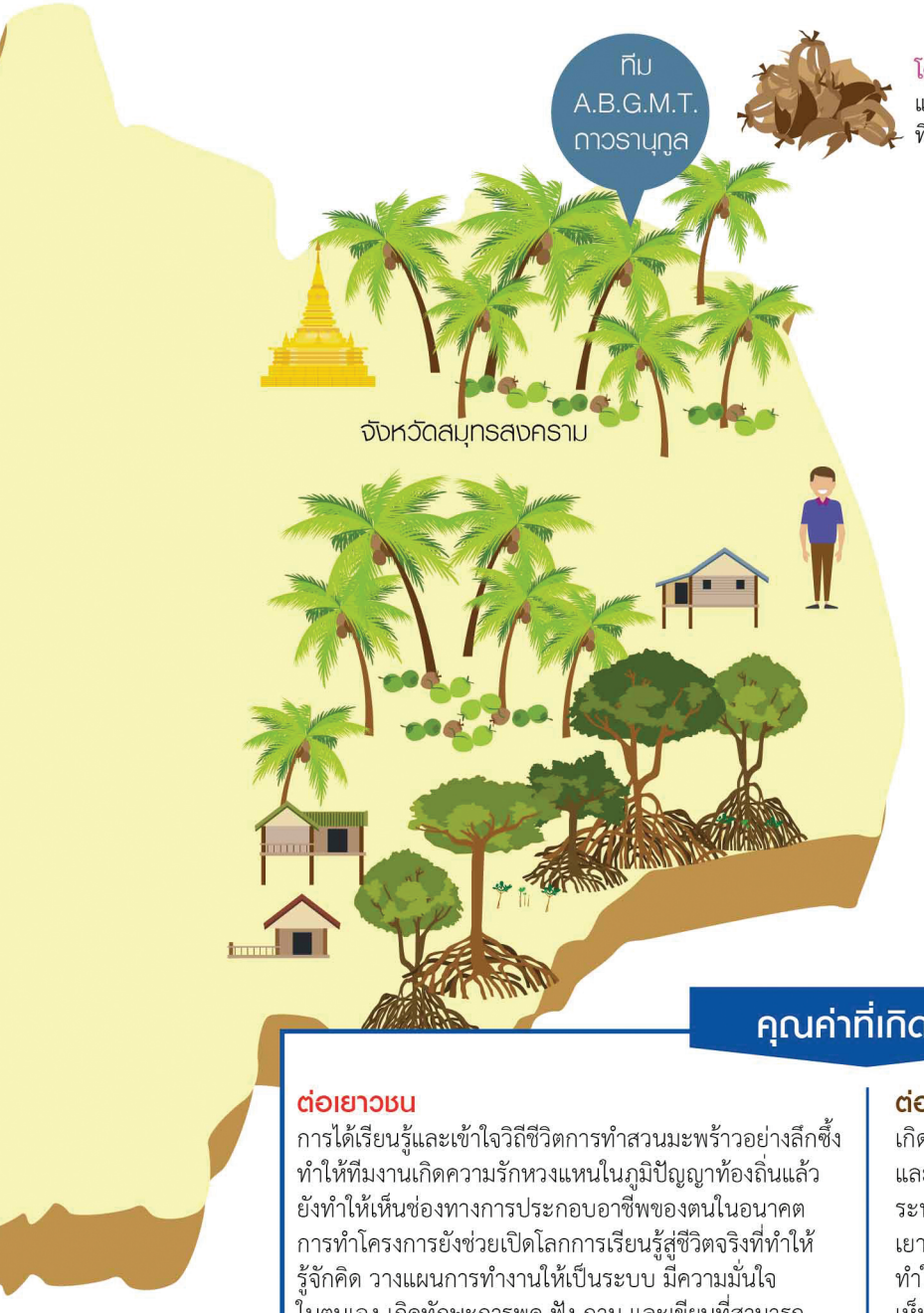

โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน
แก้ปัญหาเปลือกมะพร้าว
ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

กระบวนการทำงาน

1. ทบทวนข้อมูลชุมชน เพื่อค้นหาโจทย์การทำโครงการที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน และเหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง
2. ทำแผนที่เดินดินในชุมชน เพื่อสำรวจข้อมูลผู้รู้ ภูมิปัญญา สภาพความเป็นอยู่ การปรับรูปแบบผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว และสาเหตุของการเลิกทำน้ำตาลมะพร้าวของคนในชุมชน
3. คืนข้อมูลสู่ชุมชน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

การได้เรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตการทำสวนมะพร้าวอย่างลึกซึ้ง ทำให้ทีมงานเกิดความรักหวงแหนในภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ยังทำให้เห็นช่องทางการประกอบอาชีพของตนในอนาคต การทำโครงการยังช่วยเปิดโลกการเรียนรู้สู่ชีวิตจริงที่ทำให้รู้จักคิด วางแผนการทำงานให้เป็นระบบ มีความมั่นใจในตนเอง เกิดทักษะการพูด ฟัง ถาม และเขียนที่สามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนและการดำเนินชีวิตได้ และยังสามารถจัดการอารมณ์ และจัดการเวลาได้ นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมตนเอง หันมาพูดคุยกับพ่อแม่ปู่ย่า ตายายจนทำความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้น และสนใจทุกข์สุขของชาวบ้านมากขึ้น

ต่อชุมชน

เกิดการสานต่อภูมิปัญญาการทำสวนมะพร้าว และน้ำตาลมะพร้าว และเกิดสายสัมพันธ์อันดีระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ในชุมชน ทำให้เยาวชนไม่รู้สึกแปลกแยกจากท้องถิ่นแล้วยังทำให้ชาวสวนมะพร้าวมีความหวังขึ้นอีกครั้งที่เห็นคนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าและใส่ใจกับอาชีพของบรรพบุรุษ

ผมเป็นเด็กในชุมชน โตมาในสวน รู้วิธีทำทุกอย่าง แต่ก็รู้แค่ว่านี่คือน้ำตาลมะพร้าว ไม่ได้รัก ไม่ได้ผูกพันกับมัน จนมีโอกาสได้ลงพื้นที่เรียนรู้ กระทั่งเข้าใจถึงความเป็นมาและความสำคัญของน้ำตาลมะพร้าวจากคำบอกเล่าของผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่ ความรักความผูกพันจึงค่อยๆ ซึมซับเข้าไปในหัวใจ...ทุกวันนี้กลับไปช่วยพ่อทำน้ำตาลมะพร้าวอย่างแข็งขัน เพราะรู้ซึ้งถึงคุณค่าของอาชีพของครอบครัว และตั้งใจว่าต่อไปหากทำอาชีพหลักด้านอื่น ก็จะยังยึดการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริมอย่างแน่นอน

แม้เป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดในประเทศไทยด้วยมีพื้นที่เพียง 260,000ไร่ แต่สมุทรสงครามหรือเมืองแม่กลองมีระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะเป็นพิเศษ คือมีระบบนิเวศ 3 น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย น้ำเค็ม เพราะอิทธิพลของดวงจันทร์ ที่ทำให้น้ำทะเลขึ้นลงวันละ 2 เวลา ยามเช้าเรียกว่า น้ำเช้า ยามเย็นเรียกว่า น้ำเย็น ซึ่งระบบนิเวศแบบนี้ส่งผลให้พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความมั่นคงทางอาหารมากที่สุดในประเทศไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากในน้ำมีปลา ในนามีข้าว และเกลือ ในทะเลมีกุ้งหอยปูปลา ในสวนมีมะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ แต่ที่สำคัญคือ ที่นี่มีวัตถุดิบที่ใช้ทำเครื่องปรุงอาหารหลักๆ ครบรสทั้ง เกลือ กะปิ น้ำปลา และน้ำตาล

ด้วยความอุดมสมบูรณ์เช่นนี้ ส่งผลให้อาชีพหลักของคนแม่กลองในอดีตมีความหลากหลาย โดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ กล่าวคือ คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดทะเล

ส่วนใหญ่ทำประมงชายฝั่ง จับสัตว์น้ำเป็นอาหารและจำหน่าย จับเคยมาทำกะปิ ปลาเล็กปลาน้อยใช้ทำน้ำปลา บางส่วนทำนาเกลือ ถัดจากชายฝั่งทะเลเข้ามาในแผ่นดินระยะทาง 14-15 กิโลเมตรคือ พื้นที่น้ำกร่อย อาชีพหลักคือ การทำสวนมะพร้าว โดย 70 เปอร์เซ็นต์เก็บน้ำหวานจากงวงมะพร้าวมาทำน้ำตาล อีก 30 เปอร์เซ็นต์ เก็บลูกมะพร้าวขาย ถัดจากน้ำกร่อยเข้ามาคือ พื้นที่น้ำจืดที่มีการทำนา ทำสวนผลไม้ขึ้นชื่อของแม่กลองคือ ส้มโอและลิ้นจี่ จึงเห็นได้ว่า คนแม่กลองในอดีตประกอบอาชีพตามสภาพภูมิศาสตร์ และใช้ภูมิปัญญาทำความเข้าใจต่อระบบนิเวศในการวางแผนการผลิต

สำหรับอาชีพชาวสวนมะพร้าวถือเป็นอาชีพดั้งเดิมที่อยู่คู่กับแม่กลองมายาวนาน ผลผลิตที่ได้ถูกแปรรูปเป็นน้ำตาลมะพร้าวที่ขึ้นชื่อ สร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่อย่างมาก จนเคยมีการบันทึกไว้ว่า พ.ศ.2500-2510 จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่เสียภาษีสูงที่สุดในประเทศ เพราะมีรายได้จากน้ำตาล โดยในรอบ 1 ปีในช่วงนั้นสามารถผลิตน้ำตาลได้ถึง 1,200,000 ปี๊บต่อปี

แต่พอถึงปี พ.ศ.2516 ความเปลี่ยนแปลงเริ่มเข้ามาเยือนแม่กลอง เมื่อถนนพระราม 2 เปิดใช้ แม่กลองกลายเป็นเมืองเปิด ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 2 อย่าง คือ คนในพื้นที่ไม่มีที่ดินทำกิน ต้องออกไปทำมาหากินนอกพื้นที่ ขณะที่คนนอกเห็นว่าเมืองแม่กลองน่าอยู่ก็อพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านกำลังคนดังกล่าวจึงส่งผลต่อการผลิตน้ำตาล เพราะขาดแรงงาน ประกอบกับนโยบายส่งเสริมการเรียนหนังสือคนจึงนิยมส่งลูกหลานเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เมื่อจบมามีช่องทางทำมาหากินใหม่ ๆ จึงหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน ไม่หันกลับมารับช่วงอาชีพดั้งเดิมจากบรรพบุรุษ สถานการณ์การทำสวนมะพร้าวของคนแม่กลองย่ำแย่ที่สุดในปี พ.ศ.2526 เมื่อเขื่อนศรีนครินทร์สร้างเสร็จและเริ่มเก็บกักน้ำ ทำให้ไม่มีน้ำจืดไล่ลงมาผสมน้ำเค็ม ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้จึงไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะมะพร้าวที่ลูกเล็กจนคนทยอยเลิกทำสวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าว

ด้านคนที่อพยพเข้ามาอาศัยในแม่กลอง เริ่มตั้งแต่การเข้ามาซื้อที่ดินเพื่ออยู่อาศัย เพราะที่ดินราคาถูก จนกระทั่งในปี พ.ศ.2548 การฟื้นคืนของตลาดน้ำอัมพวา ด้วยจุดขายนิเวศวิถีที่คนยังอยู่กับระบบนิเวศดั้งเดิม จุดกระแสความนิยม นำพานักท่องเที่ยวเข้ามา พร้อม ๆ กับผู้ประกอบการที่มีทุนรอนและหัวคิดทางธุรกิจจากต่างถิ่น เข้ามาพัฒนาธุรกิจจนเปลี่ยนแปลงสภาพตลาดน้ำอัมพวาไปตลอดกาล

“ความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองที่พัฒนาไปตามยุคสมัย แต่ส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาและวิถีของท้องถิ่น เป็นประเด็นที่หลายฝ่ายให้ความสนใจ แม้กระทั่งกลุ่มเยาวชนในโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ที่เมื่อได้ทบทวนเรื่องราวของชุมชนตนเองจึงได้รับรู้ถึงการล่มสลายของวิถีท้องถิ่น โดยเฉพาะการลดลงของสวนมะพร้าว...จึงเกิดความสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว อันเป็นพืชหลักของบรรพบุรุษ”

รู้ลึก...เพื่อบ้านเรา

ความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองที่พัฒนาไปตามยุคสมัย แต่ส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาและวิถีของท้องถิ่น เป็นประเด็นที่หลายฝ่ายให้ความสนใจ แม้กระทั่งกลุ่มเยาวชนในโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกที่เมื่อได้ทบทวนเรื่องราวของชุมชนตนเองจึงได้รับรู้ถึงการล่มสลายของวิถีท้องถิ่น โดยเฉพาะการลดลงของสวนมะพร้าวและพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่เปลี่ยนมือไปเป็นของนายทุน ที่รุกคืบเข้ามาสร้างตึกแถว ห้องพัก ห้างสรรพสินค้า และรีสอร์ท กำลังเปลี่ยนแปลงภาพเมืองที่แสนสงบและแสนพิเศษแห่งนี้ จึงเกิดความสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว อันเป็นพืชหลักของบรรพบุรุษ

ทีมท่าคาเรนเจอร์ ที่ประกอบด้วย นัด-ชนม์สวัสดิ์ ฉิมเชื้อ ปอย-ปิยวัฒน์ วัชนุชา หนุ่ม-ธรรมนธี สุนทร พีท-ชาตรี ลักขณาสมบัติ และ แอม-เจนจิรา เกิดอารีย์ ที่สนใจ

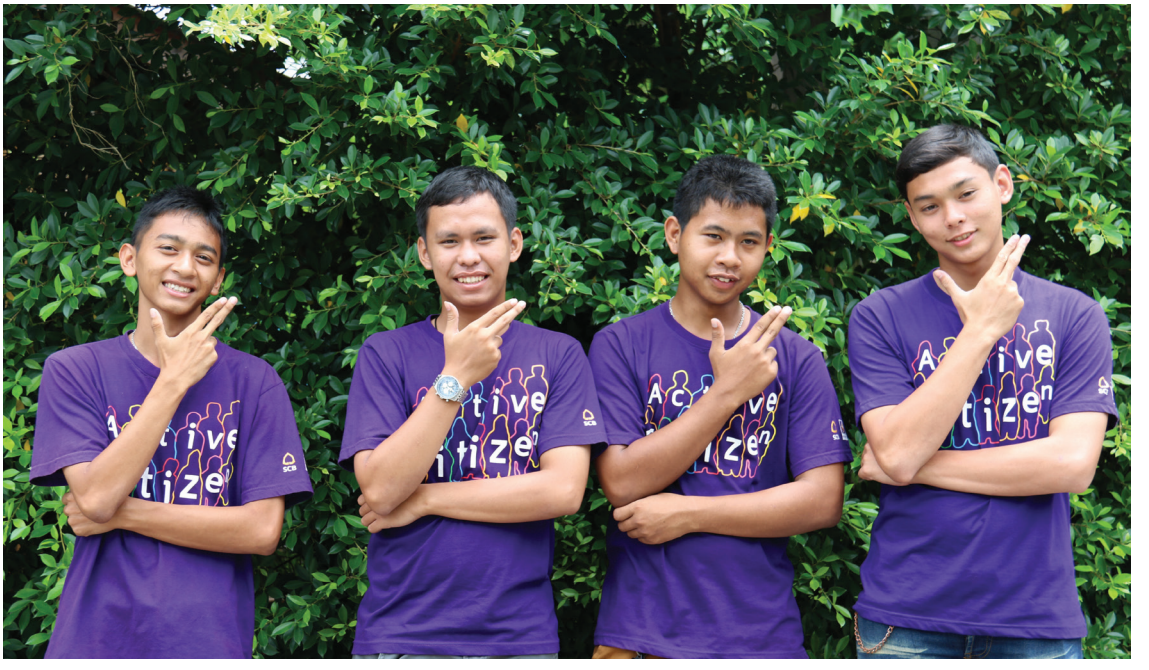

ต่อยอดการทำงานในปีที่ผ่านมา ด้วยการทำ**โครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา** เพื่อปลูกจิตสำนึกและสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนให้เห็นคุณค่าของอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าว

ด้านทีม THN CoCoOil ที่ประกอบด้วย บีม-วิชาดา รินทิวารัตน์ หมวย-เมธาพร กิจธนโชค พรีม-ชมพูนุช ฉัตรพุก เมย์-พรนภา วริศสิริวัฒน์ มิ้น-กาญจนา กสิโอฬาร ติน-ธนวัฒน์ บัวทอง และ แคท-บุษกร จันทร์สว่าง ทำโครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว ที่มีเป้าหมายเพื่อศึกษาคุณค่าและประโยชน์ของมะพร้าว เพื่อสร้างความตระหนักรู้แก่ลูกหลานชาวสวนมะพร้าว

ส่วนทีมปลายโพงพางรักษ์ถิ่น ที่สมาชิกประกอบด้วย ใหม่-สวรินทร์ นาคนิ่ม ออย-ณัฐพร เลิกเสือ ตี๋-ธีรโชติ ทับทิม ตูน-จรินยา บำรุงไทย และ เต้-ณัฐวุฒิ สุดปราการ เห็นว่าคนในพื้นที่บ้านสี่แยกหมู่ 8 ตำบลปลายโพงพางไม่สนใจอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวเหมือนเดิม จนปัจจุบันเหลือคนที่ทำอาชีพนี้เพียง 3 ครัวเรือน จึงอยากเรียนรู้ถึงวิถีและวิธีการทำน้ำตาลมะพร้าว เพื่อจะได้เก็บรวบรวมไว้เป็นข้อมูลของชุมชน ด้วยการ**ทำโครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง**

สำหรับทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกูล ที่เกิดจากการรวมตัวของ ต้นน้ำ-ธีรภพ อิ่มเสมอกันต์-คณิศร บุญบาล อั๋น-นพรุธ เลิศเสถียรพงศ์ มีน-กรกมล ธนานุรักษ์ และ บัว-จุฬารัตน์ ผมภูเขียว เห็นถึงปัญหาเปลือกมะพร้าวที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจึงไม่นิ่งดูดายลงมือศึกษาต้นสายปลายเหตุเพื่อหาทางแก้ทางออก ผ่านการทำ**โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน**

“จากที่เคยนึกจะทำอะไรก็ทำ ไม่ต้องวางแผน ไม่ต้องเตรียมการใดๆ การทำงานในโครงการได้เปลี่ยนแปลงวิถีการทำงานของเด็กและเยาวชนไปสู่การทำงานที่มีระบบ ระเบียบ มีการจัดประชุมวางแผน และแบ่งบทบาทหน้าที่ ความชัดเจนของแผนงานที่ร่วมกันคิด ทำให้เวลาลงมือทำ ทุกคนจึงทำงานสอดประสานกัน ผลที่เกิดจึงเป็นไปอย่างที่ตั้งใจ”

เรียนรู้ชุมชน...เรียนรู้ตนเอง

การทำงานของเยาวชนเกือบทุกกลุ่ม เริ่มต้นด้วยการ**ทบทวนข้อมูลชุมชนของตนเอง เพื่อค้นหาโจทย์ในการทำงานที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน และเหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง** ยกเว้นทีมท่าคาเรนเจอร์ที่เคยทำโครงการสำรวจท่าคาตามหาน้ำตาลมะพร้าวในปีที่แล้ว ที่เริ่มต้นการทำงานด้วยการทบทวนสิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ เพื่อหาโจทย์สำหรับต่อยอดการทำงานในปีนี้

การค้นหาโจทย์ที่ใช่นั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกูล เพราะเริ่มต้นทำในสิ่งที่ไกลตัวคือเรื่องนาเกลือ ซึ่งไม่มีครอบครัวของคนในทีมคนใดทำนาเกลือหรือมีบ้านอยู่ในพื้นที่ที่ทำนาเกลือเลย จึงขาดข้อมูล เมื่อไปร่วมกิจกรรมของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ แล้วถูกพี่ ๆ ซักถามจึงตอบอะไรไม่ได้ จนกระทั่งได้ลงสำรวจพื้นที่ในชุมชนจึงพบประเด็นที่เป็นปัญหาของชุมชนตนเอง

เครื่องมือที่กลุ่มเยาวชนใช้ทบทวนข้อมูลชุมชนส่วนใหญ่ใช้การสำรวจชุมชน ซึ่งเปิดโลกการเรียนรู้สู่ชีวิตจริง การได้ลงมือทำในสิ่งที่ไม่เคยทำเป็นประสบการณ์ที่สร้างบทเรียนให้กับทุกทีมเป็นอย่างมาก เพราะใช่ว่าครั้งแรกของทุกทีมที่ลงพื้นที่จะประสบความสำเร็จ

ทีม THN CoCoOil เล่าว่า เพราะไม่ได้เตรียมตัวให้ดี ขาดการเตรียมคำถาม การลงพื้นที่ครั้งแรกจึงไปเหมือนไม่มีจุดหมาย สะเปะสะปะ จนแทบไม่ได้ข้อมูลเป็นชิ้นเป็นอัน ซึ่งเป็นประสบการณ์เดียวกันกับทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกูล ที่ลงชุมชนครั้งแรกเป็นการทำงานที่ทีมบอกว่า เละเทะ ไม่เป็นระบบ ถามวกไปวนมา ส่งผลให้ชาวบ้านที่ไม่ค่อยว่างเกิดอาการไม่อยากให้ความร่วมมือในการตอบคำถามจนรู้สึกได้

ในขณะที่การทำแผนที่เดินดินในชุมชน เพื่อสำรวจข้อมูลผู้รู้ ภูมิปัญญา ของน้องเล็กอย่างทีมปลายโพงพางรักษ์ถิ่น ทำให้ทีมงานรับรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ การปรับรูปแบบผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว และสาเหตุของการเลิกทำน้ำตาลมะพร้าวของคนในชุมชน ความรู้ชัดเจนในเรื่องของชุมชนอย่างน้อยในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมะพร้าว ยืนยันได้จากคำบอกเล่าของหนุ่ม จากโครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา *"ปีที่แล้วทำแผนที่เดินดิน ผมจำได้ทุกบ้านเลย เรียกว่าผมเป็นแผนที่ได้เลย บ้านนี้อยู่ไหน บ้านไหนมีเตาตาล หรือบ้านไหนมีเตาแล้วไม่ทำถามมาผมตอบได้หมด"*

เมื่อทุกทีมศึกษาเรื่องราวที่เป็นประเด็นงานของตนเอง สิ่งที่ได้คือข้อมูลพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจสภาพปัญหาและสาเหตุ เพื่อใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นในการทำโครงการ ไม่ว่าจะเป็นการคลี่คลายปัญหา หรือการเผยแพร่เรื่องราวสู่วงกว้าง

เมื่อมีบทเรียนไม่ได้เรื่องในครั้งแรก ทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกูล จึงปรับตัววางแผนการทำงานให้รอบคอบกว่าเดิม ขอแผนที่จาก อบต.คลองเขินมาเป็นตัวช่วยในการวางแผนเส้นทางสำรวจปริมาณเปลือกมะพร้าวในหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นการปรับใช้บทเรียนที่ทำให้การทำงานในครั้งนี้ราบรื่นขึ้น

จากที่เคยนึกจะทำอะไรก็ทำ ไม่วางแผน ไม่ต้องเตรียมการใด ๆ การทำโครงการได้เปลี่ยนวิธีการทำงานของเด็กและเยาวชนไปสู่การทำงานที่มีระบบระเบียบ มีการจัดประชุมวางแผน และแบ่งบทบาทหน้าที่ ความชัดเจนของแผนงานที่ร่วมกันคิด ทำให้เวลาลงมือทำ ทุกคนจึงทำงานได้อย่างสอดประสานกัน ผลที่เกิดจึงเป็นไปอย่างที่ตั้งใจ

“เงื่อนไขการเติมเต็มจากที่ปรึกษาโครงการนอกจากช่วยให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการทำงานแล้ว ยังกระตุ้นให้งานก้าวหน้า การช่วยประสานงานในเรื่องที่เกินกำลังของเด็กๆ การให้กำลังใจยามท้อแท้ การช่วยชี้ช่องเพื่อคลี่คลายจุดติดขัด ล้วนแต่เป็นบทบาทหนุนแต่ไม่นำ ที่เสริมพลังให้การทำงานของทีมเยาวชนได้เป็นอย่างดี...การถอดบทเรียนการทำงานเป็นกระบวนการที่ถูกใช้เพื่อทบทวนการทำงานของทีมงานแต่ละโครงการ ทั้งที่อยู่ในภาวะที่ดำเนินไปด้วยดี และที่อยู่ในภาวะประสบปัญหา ล้วนทำให้เห็นทั้งงาน เห็นทั้งทีม และเห็นตนเอง จึงเป็นการกด save สิ่งที่ได้เรียนรู้”

อิสรภาพของการเรียนรู้

ตอนเริ่มแรกทำงาน ทุกทีมต่างบอกว่า ไม่คุ้นชินกับอิสระที่ได้รับ หวังจะให้อาจารย์ หรือผู้ใหญ่ที่เป็นพี่เลี้ยงช่วยคิดให้ และทำนำ การทำงานที่ต้องคิดเอง ทำเอง เป็นประสบการณ์ใหม่ให้ทีมงานได้สัมผัสถึงความสามารถของตนเอง จนก่อเกิดเป็นความมั่นใจในทักษะที่ได้ฝึกฝน กลายเป็นทักษะใหม่ติดตัวให้แต่ละคนได้นำไปปรับใช้

“การที่อาจารย์และพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ปล่อยให้เราทำงานเอง ตอนแรกก็คิดว่าไม่ดี แต่ตอนหลังก็คิดได้ว่า มันดีที่ทำให้เราได้มีโอกาสคิดและทำด้วยตนเอง” พรีม จากโครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว กล่าว

การจัดกิจกรรมพาเพื่อน ๆ น้อง ๆ วัยเดียวกันไปเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการสวนมะพร้าว และการทำน้ำตาลมะพร้าวของทีมท่าคาเรนเจอร์และทีม THN CoCoOil ที่ต่างทีมต่างจัดให้กลุ่มเป้าหมายของตนเอง เป็นกิจกรรมที่หวังว่า การได้สัมผัสของจริง เห็นกระบวนการทำงานของชาวบ้าน จะจุดประกายให้เยาวชนเห็นคุณค่าอาชีพของบรรพบุรุษ

เงื่อนไขการเติมเต็มจากที่ปรึกษาโครงการนอกจากช่วยให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการทำงานแล้ว ยังกระตุ้นให้งานก้าวหน้า การช่วยประสานงานในเรื่องที่เกินกำลังของเด็กๆ การให้กำลังใจยามท้อแท้ การช่วยชี้ช่องเพื่อคลี่คลายจุดติดขัด ล้วนแต่เป็นบทบาทหนุนแต่ไม่นำ ที่เสริมพลังให้การทำงานของทีมเยาวชนได้เป็นอย่างดี

การถอดบทเรียนการทำงานของพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ เป็นกระบวนการที่ถูกใช้เพื่อทบทวนการทำงานของทีมงานแต่ละโครงการ ทั้งที่อยู่ในภาวะที่ดำเนินไปด้วยดี และที่อยู่ในภาวะประสบปัญหา ล้วนทำให้เห็นทั้งงาน เห็นทั้งทีม และเห็นตนเอง จึงเป็นการกด save สิ่งที่ได้เรียนรู้ หลายๆ คราที่การถอดบทเรียนช่วยคลี่คลายปัญหาที่เป็นจุดติดขัดของการทำงาน

การเติมเต็มความรู้เชิงประเด็นเรื่องน้ำตาลมะพร้าว ด้วยการให้ดูคลิปก่อนพาไปเรียนรู้กับ**ลุงปรีชา เจี๊ยบหยู เกษตรกรผู้พลิกฟื้นเตาตาลมิตรปรีชา** เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้แก่ทีมงานท่าคาเรนเจอร์ ทีม A.B.G.M.T. ถาวรานุกูล และทีม THN CoCoOil ได้เรียนรู้ประวัติ

ความเป็นมาของแม่กลอง ตั้งแต่ยุครุ่งเรืองของน้ำตาลมะพร้าวไปจนสู่ยุคล่มสลายของกิจการเตาเคี่ยวตาลในพื้นที่ กระทั่งการฟื้นฟูกิจการเตาจนประสบความสำเร็จในทุกวันนี้ ล้วนเป็นความรู้ใหม่ที่ทำให้เยาวชนได้เห็นช่องทางอาชีพของชุมชน

รู้ทางเลือกที่เป็นทางรอด

ทุกทีมได้เห็นถึงช่องทางการแก้ปัญหาที่เป็นโจทย์ใหญ่ของการสืบสานอาชีพทำน้ำตาลมะพร้าวในชุมชน ปัญหาเรื่องการขาดแคลนบุคลากร เพราะคนทำอาชีพนี้ส่วนใหญ่เข้าสู่ช่วงปัจฉิมวัยของชีวิต ถูกแก้ไขโดยระบบกลุ่ม แบ่งงานกันทำตามหน้าที่ เจ้าของที่ดินปลูกมะพร้าว คนขึ้นตาลเก็บตาลเสร็จส่งไม้ต่อให้คนเคี่ยวแล้วพักผ่อน คนเคี่ยวทำเสร็จก็มีเวลาเหลือ คนเก็บฟืนหาฟืนให้พอใช้ ทุกคนทำงานไม่เหนื่อยเกินไป มีเวลาพักผ่อน รายได้แบ่งปันตามสัดส่วนที่ตกลงกัน

ปัญหาอันตรายจากการปีนขึ้นไปเก็บลูกมะพร้าวบนต้นที่สูง เป็นความเสี่ยงของอาชีพที่ทำให้คนไม่กล้าเข้ามาทำงานนี้ ถูกแก้ไขด้วยการหามะพร้าวต้นเตี้ยมาปลูกแทน แม้น้ำหวานจากงวงมะพร้าวที่ได้แต่ละวันจะลดลงบ้าง แต่ก็ยังพอเพียงต่อการนำมาเคี่ยวเป็นน้ำตาล ที่สำคัญ คือ คนทำงานไม่ต้องเสี่ยงภัยเหมือนเดิม

การสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพจนเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นอีกหนึ่งทางออกของปัญหาราคาน้ำตาลตกต่ำ กลุ่มเตาตาลมิตรปรีชาเลือกที่จะผลิตน้ำตาลแท้ทั้งในรูปแบบโคโคนัทเล็กต้า (ลักษณะคล้ายไซรัป) น้ำตาลแบบผง และน้ำตาลก้อน แทนการลงไปแข่งขันในตลาดน้ำตาลหลอมที่มีผู้ประกอบการหลายราย ประกอบกับการได้รับการหนุนเสริมด้วยงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่พิสูจน์และการันตีสรรพคุณน้ำตาลแท้ของกลุ่ม ซึ่งมีค่าดัชนีน้ำตาล[1]ต่ำเพียง 35 ในขณะที่น้ำตาลทรายขาวมี 100 น้ำผึ้ง 60 น้ำตาลทรายแดง 80 กลายเป็นข้อมูลสำคัญที่ทำให้สามารถเจาะกลุ่มผู้บริโภครักสุขภาพ

[1] ค่าดัชนีน้ำตาล (glycemic index, glycaemic index) หรือ GI เป็นหน่วยวัดผลของคาร์โบไฮเดรตต่อระดับน้ำตาลในเลือด คาร์โบไฮเดรตจะแตกตัวอย่างรวดเร็วในระหว่างการย่อยอาหาร ให้กลูโคสเข้าสู่ระบบไหลเวียนโลหิตอย่างรวดเร็ว เรียกว่ามีค่า GI สูง; คาร์โบไฮเดรตจะแตกตัวอย่างช้า ๆ ค่อย ๆ ให้กลูโคสเข้าสู่ระบบไหลเวียนโลหิตอย่างสม่ำเสมอ เรียกว่ามีค่า GI ต่ำ สำหรับคนส่วนมาก อาหารที่มีค่า GI ต่ำมีประโยชน์ต่อสุขภาพอย่างยิ่ง (ที่มา https://th.wikipedia.org)

ที่มีกำลังซื้อสูงได้ จึงเป็นแรงหนุนที่ทำให้สามารถตั้งราคาสินค้าได้เอง และจัดจำหน่ายเอง โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งทุกวันนี้ผลิตสินค้าได้ไม่ทันกับความต้องการของผู้บริโภค

“การลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพชุมชนและเรียนรู้ภูมิปัญญา นอกจากจะช่วยสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน ยังทำให้เด็กวัยเรียนที่มีโลกส่วนตัวแคบๆ ในโรงเรียนและครอบครัว ได้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมใกล้ตัวมากขึ้น มิตรภาพที่มีกับผู้ใหญ่ในชุมชนหลายๆ คน ที่ได้ไปสอบถาม พูดคุย จนกลายเป็นสายใยที่ทำให้เยาวชนไม่รู้สึกแปลกแยกจากท้องถิ่นเหมือนเคย”

พลังที่ต่อเติมกันและกัน

ความสนใจของกลุ่มเยาวชนที่เข้าไปเรียนรู้กับชุมชน เป็นเสมือนพลังที่เติมเต็มแรงใจที่กำลังอ่อนล้าของชาวสวนมะพร้าวให้กลับมามีความหวัง ที่คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าและใส่ใจกับอาชีพของตน ไม่ว่าลุงปรีชา ปู่และญาติ ๆ ของตินจากโครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว พี่ป้าน้าอาที่ล้งมะพร้าวที่ ออย จากโครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง ทำงานพิเศษช่วงปิดเทอม **พลังใจที่ได้รับจึงกลับคืนมาแปรเปลี่ยนเป็นความยินดีที่จะบอกเล่า ถ่ายทอดเรื่องราว องค์ความรู้ ภูมิปัญญาให้อย่างเต็มใจ**

“ดีใจมาก ๆ ไม่ว่าจะเป็นคนสูงอายุหรือเยาวชนเข้ามาถาม คุยได้ทั้งวัน รู้สึกดีใจ เพราะมันเป็นแรงบันดาลใจทางอ้อมว่า สิ่งที่เราทำสามารถทำให้คนอื่นสนใจ และยินดีให้ความรู้อย่างเต็มใจ ไม่อยากให้สิ่งที่เรารู้ตายไปกับเรา ต้องให้เขาเอาไปต่อยอดให้ได้ ไม่ใช่เฉพาะน้ำตาลมะพร้าวเท่านั้นที่ทำได้ แต่พืชผักอย่างอื่นก็ทำได้หมด ถ้ารวมตัวกันเหนียวแน่นทำระบบกลุ่มให้เข้มแข็ง ก็จะสามารถกำหนดราคาได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่สุดยอดของเกษตรกร สุดยอดของการทำธุรกิจที่ไม่ต้องตกเป็นเครื่องมือของใคร” ลุงปรีชากล่าว

ทีมผู้ใหญ่ซึ่งประกอบด้วย นางกัญจนา ปานาพุฒ นายนิพล บังแสง นายสมศักดิ์ เกียรติประดิษฐ์ นางสำรวย สุขพิศาล ลุง ป้า น้า อา ชาวบ้านท่าคา คือตัวแทนชาวบ้านที่ยินดีสนับสนุนการทำกิจกรรมของทีมท่าคาเรนเจอร์ เพราะทุกคนต่างเห็นว่าการปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรักษ์ถิ่นฐานเป็นสิ่งสำคัญ ในขณะที่อดีตที่ผ่านมาชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่า การทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพที่ลำบาก เหนื่อยยาก ไม่อยากให้ลูกหลานสืบทอด จึงพยายามส่งเสริมให้ลูกหลานเรียนหนังสือ ไม่ต้องช่วยเหลืองานบ้าน คนรุ่นใหม่จึงไม่ชินต่อการทำงานในครัวเรือน

ทีมงานผู้ใหญ่ได้ฝากข้อเสนอว่า **การสืบสานอาชีพการทำน้ำตาลมะพร้าวให้คงอยู่สืบไปนั้น ต้องช่วยกันหลายฝ่าย เริ่มตั้งแต่ครอบครัวที่ต้องปลูกฝังลูกหลานให้ความรู้สร้างทักษะการทำน้ำตาลมะพร้าวด้วยการให้ลูกหลานช่วยงานในครอบครัว ในขณะที่สถานศึกษาก็ต้องสนับสนุนโดยนำเข้าไปในหลักสูตรการเรียนรู้ ซึ่งถ้าจะให้ดีก็ต้อง**

เพลา ๆ การบ้านงานเรียนลง เพื่อที่เด็ก ๆ จะได้มีเวลาช่วยเหลืองานของครอบครัว ด้านเยาวชนเองก็ต้องรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อสร้างสัมพันธ์กับชาวบ้าน ซึ่งการทำงานของทั้ง 4 ทีม คือตัวอย่างอันน่าชื่นใจ ที่เด็กรุ่นใหม่สนใจสานต่อภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงอยากให้มีการทำโครงการในลักษณะนี้ต่อไปเรื่อย ๆ โดยทีมผู้ใหญ่จะคอยสนับสนุนอย่างเต็มใจ

การลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพชุมชนและเรียนรู้ภูมิปัญญา นอกจากจะช่วยสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน ยังทำให้เด็กวัยเรียนที่มีโลกส่วนตัวแคบ ๆ ในโรงเรียนและครอบครัว ได้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมใกล้ตัวมากขึ้น มิตรภาพที่มีกับผู้ใหญ่ในชุมชนที่ได้เข้าไปสอบถาม พูดคุย กลายเป็นสายใยที่ทำให้เยาวชนไม่รู้สึกแปลกแยกจากท้องถิ่นเหมือนเคย

"ชาวบ้านก็มีความทุกข์ เขาไม่รู้จะไปพูดให้ใครฟัง การที่เราเข้าไปรับฟังความทุกข์ ความรู้สึกของเขา เขาก็ได้ระบาย ถามว่าเราจะทำอะไรได้ไหม เราแค่เด็ก ม.5 คงทำอะไรได้ไม่มาก แค่เพียงเรารับฟังก็เหมือนการแก้ปัญหา คือเขาได้ระบายความอัดอั้นตันใจไปส่วนหนึ่งแล้ว" เป็นคำบอกเล่าที่มาของความรู้สึกต่อเนื่องที่ตัน บอกว่า **สนใจทุกข์สุขของชาวบ้านมากขึ้น**

เพราะได้คุยกับผู้สูงอายุ จึงได้สัมผัสถึงความว้าเหว่ในวัยชรา กระตุกความรู้สึกในหัวใจให้ทีมงานหันกลับมาทบทวนพฤติกรรมของตนเองถึงความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว *"ตอนพูดคุยกับชาวบ้าน เขาบอกว่าก็อยากคุยกับลูกหลาน เลยนึกขึ้นได้ว่าที่บ้านก็คงอยากคุยกับเราเหมือนกัน จากที่ไม่ค่อยคุยกับพ่อแม่เท่าไร เรียนเสร็จกลับบ้าน ทำการบ้านเสร็จแล้วนอนเลย พอคิดได้ก็**<u>***เริ่มหาเวลาคุยกับพ่อแม่มากขึ้น พอได้คุยกับที่บ้านทำให้รู้สึกอบอุ่นขึ้น มันดูเหมือนสนิทกันมากกว่าเดิม"***</u> มีนจากโครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว เล่าถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองที่เป็นเสมือนการขันนอตความสัมพันธ์ในครอบครัวให้แนบแน่นยิ่งขึ้น

คืออาชีพที่มีอนาคต

การได้ศึกษาทั้งสาเหตุการล่มสลายของอาชีพทำน้ำตาลมะพร้าวที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และข้อจำกัดต่าง ๆ รวมทั้งทางเลือกทางออกของการฟื้นฟูอาชีพนี้ ทำให้ทีมงานได้มีโอกาสไตร่ตรองถึง

ความเป็นไปได้ของการสืบสานภูมิปัญญา ซึ่งทุกทีมบอกว่า ถึงจะมีข้อจำกัดเพียงใด แต่ก็มีตัวอย่างในการสกัดจุดอ่อนในอาชีพ จึงเป็นทางเลือกที่น่าจะรอด จนเกิดความมั่นใจว่าการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพที่มีอนาคต

"ผมเป็นเด็กในชุมชน โตมาในสวนมะพร้าว รู้วิธีทำทุกอย่าง รู้แค่ว่านี่คือน้ำตาลมะพร้าว แต่ไม่ได้รัก ไม่ได้ผูกพันกับมัน จนมีโอกาสได้ลงพื้นที่เรียนรู้ กระทั่งเข้าใจถึงความเป็นมาและความสำคัญของน้ำตาลมะพร้าวจากคำบอกเล่าของผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่ ความรักความผูกพันจึงค่อย ๆ ซึมซับเข้าไปในหัวใจ" ปอย จากโครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคาเล่า และเสริมว่า ทุกวันนี้เขาช่วยพ่อทำน้ำตาลมะพร้าวอย่างแข็งขัน เพราะรู้ซึ้งถึงคุณค่าของอาชีพของครอบครัว และตั้งใจว่าต่อไปหากทำอาชีพหลักด้านอื่น ก็จะยังยึดการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพเสริมอย่างแน่นอน

ส่วนติน มองว่า อาชีพทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพอิสระ แม้จะเหนื่อยแต่ก็เป็นนายตนเอง ต่างจากการทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงานที่ต้องยืนหลังขดหลังแข็งทั้งวันตั้งแต่เช้าจรดค่ำ *"การทำงานแบบนี้ต้องตื่นแต่เช้าตี 4 ตี 5 เก็บตาลแล้วนำมาเคี่ยว พอเสร็จเราก็มีเวลาพักผ่อน อีกอย่างหนึ่งมะพร้าวแถวบ้านต้นไม่สูงมาก จึงง่ายต่อการเก็บมากขึ้น"*

เช่นเดียวกับพรีม ที่บอกว่า เดิมครอบครัวขุดสวนมะพร้าวทำบ่อเลี้ยงกุ้ง แต่ตอนนี้กำลังจะถมที่กลับมาทำสวนมะพร้าวเหมือนเดิม เพราะอาชีพทำนากุ้งทำรายได้ไม่ดีเหมือนในอดีต ดังนั้น**การได้มีโอกาสมาเรียนรู้เรื่องราวการจัดการสวนมะพร้าวและการทำน้ำตาลมะพร้าวจึงทำให้เห็นช่องทางใหม่ ๆ ในการสร้างความมั่นคงในอาชีพ ซึ่งพรีมได้นำกลับไปเล่าให้พ่อแม่ฟัง**

"เมื่อก่อนเป็นคนเจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจ ไม่ค่อยรับฟังคนอื่น มักเกิดอาการโมโหบ่อยๆ เวลาเพื่อนติดธุระกะทันหันไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้...เมื่ออยู่กับเพื่อนๆ ที่คอยเตือนสติ และกระบวนการที่พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ สร้างการเรียนรู้จากการถอดบทเรียน ทำให้ลดความเจ้าอารมณ์ลงได้...ฟังเพื่อนมากขึ้น ถ้าตอนไหนไม่ไหวจริงๆ จะใช้วิธีเงียบไว้ก่อน แล้วค่อยมาคุยกันทีหลัง การจัดการอารมณ์ได้ ดีต่อชีวิตคือ ทำให้เราไม่พาลกับคนรอบข้าง"

ปฏิบัติการสร้างทักษะ

ความรู้เชิงกระบวนการทำงาน เป็นความรู้นอกระบบที่เชื่อมั่นได้ว่า หากไม่ทำโครงการคงไม่ได้เรียนรู้บทเรียนมากมาย ตั้งแต่การเลือกเพื่อนร่วมทีม การเลือกโจทย์การทำงาน การเก็บข้อมูล การประสานงาน การลงพื้นที่ชุมชน การจัดการทีม การแบ่งเวลา รวมถึงการจัดการอารมณ์ตนเอง ฯลฯ เป็นประสบการณ์ตรงที่เพิ่มพูนจากการได้ลงมือทำ สร้างทักษะอย่างที่หาไม่ได้จากห้องเรียน โดยเฉพาะได้เรียนรู้วิธีการทำงานที่ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

บีม ทีมงานโครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว บอกว่า ถ้าไม่ฟังกันมันจะทำงานลำบาก เราต้องรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนด้วย เพื่อให้ได้ความเห็นที่ดีที่สุด นอกจากนี้ยังทำให้เข้าใจเพื่อนมากขึ้น ให้กำลังใจกัน เวลาเกิดปัญหา จึงรักและผูกพันกันมากขึ้น ซึ่งนั่นเป็นความรู้สึกเดียวกันกับพรีม ที่บอกว่า *"ชอบการประชุมทีม ที่ทุกคนได้ออกความคิดเห็นได้พูดคุยกัน"*

การทำงานที่เป็นระบบ มีการประชุม การวางแผนว่าจะทำอะไรก่อนหลัง เป็นแบบฝึกหัดให้คิดวิเคราะห์ที่มาพร้อม ๆ กับการลงมือทำ เป็นกระบวนการที่หมวย บอกว่านำไปปรับใช้ในการเรียนได้ *"เราเปลี่ยนแปลงจากการที่ไม่ชอบคิดอะไร ก็คิดมากขึ้นว่า สิ่งที่จะทำมันดีไหม และทำไปเพื่ออะไร ประโยชน์ที่จะได้รับคืออะไร ที่คิดแบบนี้ได้เป็นเพราะโครงการสอนให้เรารู้จักวางแผน ขั้นตอนการทำงาน คิดวิเคราะห์ ถ้าเราทำอะไรโดยไม่คิดเหมือนที่ผ่านมา มันจะเละเทะไปหมด ตอนนี้เราจึงรู้จักคิดมากขึ้น"*

นั่นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับ **พีท จากโครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา ที่บอกว่า การคิดเชิงระบบคือสิ่งที่ได้เรียนรู้ และทำให้เข้าใจเงื่อนไขความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นวิธีคิดที่ทำให้ได้ใคร่ครวญถึงเหตุและผลได้อย่างชัดเจน** *"เวลาเราจะทำอะไรสักอย่าง เราต้องคิดว่า ถ้าทำแบบนี้จะเกิดอะไรขึ้นต่อไป เหมือนลูกโซ่ ซึ่งวิธีคิดแบบนี้นำมาใช้ในการวางแผนชีวิตตนเองได้"*

ส่วนเรื่องความสัมพันธ์ภายในทีมก็เป็นเรื่องใหญ่ เพราะการจะบริหารงานให้มีประสิทธิภาพได้นั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในทีมด้วย

บัว จากโครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน สารภาพว่าเคยเป็นคนเจ้าอารมณ์ เอาแต่ใจ ไม่ค่อยรับฟังคนอื่น มักจะโมโหบ่อย ๆ เวลาเพื่อนติดธุระกะทันหันไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ แต่เมื่ออยู่กับเพื่อน ๆ ที่คอยเตือนสติ และกระบวนการที่พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ สร้างการเรียนรู้จากการถอดบทเรียน ทำให้เธอลดความเจ้าอารมณ์ลงได้

"ครั้งหนึ่งพี่ ๆ ให้ทำกิจกรรมเกมกระดาน ซึ่งทุกคนต้องเดินไปพร้อม ๆ กัน ต้องเข้าเส้นชัยพร้อมกัน เหมือนกับว่าเราต้องรอเพื่อน ถ้าเกิดเราเข้าเส้นชัยก่อนมันก็เหมือนกับเราทำโครงการคนเดียวโดยไม่รอเพื่อน เลยใช้อารมณ์น้อยลง ฟังเพื่อนมากขึ้น แต่ถ้าตอนไหนไม่ไหวจริง ๆ จะใช้วิธีเงียบไว้ก่อน แล้วค่อยมาคุยกันทีหลัง เพราะถ้าคุยต่อเราอาจจะเกิดอารมณ์มากกว่านี้ ***การจัดการอารมณ์ได้ ดีต่อชีวิตคือ ทำให้เราไม่พาลกับคนรอบข้าง****"* บัว เล่า

ขณะที่อั๋น ซึ่งมีภาระต้องทำงานหารายได้ระหว่างเรียนก็ต้องเสียสละเวลาทำมาหากินมาช่วยเพื่อน ๆ ทำงาน ***"ต้องสละเวลาตนเอง แม้จะขาดรายได้ เพื่อทีม เพื่อให้การทำงานไปได้ด้วยดี เราต้องเสียสละ"*** ความเสียสละที่ทำไปไม่ได้สูญเปล่า อั๋น บอกว่า **การทำหน้าที่จดบันทึก ทำให้ได้ฝึกการจับใจความสำคัญ ทักษะการฟังที่เกิดขึ้นนั้น อั๋นมั่นใจว่าจะเป็นทักษะที่จำเป็นแก่การทำงานในอนาคตอย่างแน่นอน เพราะเมื่อฟังแล้วจับใจความได้ ก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพขึ้น**

การได้สัมผัสกับผู้คนในชุมชน เป็นการฝึกฝนโดยตรงที่ทำให้กล้าแสดงออกมากขึ้น **ต้นน้ำ เล่าว่า ทักษะที่คิดว่าเก่งขึ้นคือ การพูด การถาม เพราะได้ฝึกทำจึงได้เรียนรู้เทคนิคการถามว่า ถามอย่างไรให้ได้ข้อมูลมากที่สุด ถามอย่างไรให้คนอยากตอบ ถามอย่างไรให้เป็นลำดับเป็นระบบ**

"เรื่องพวกนี้นำกลับไปใช้ในการเรียน การดำเนินชีวิตได้ เช่น ได้ทักษะการพูด ทำให้พูดได้ดีขึ้น ทั้งบุคลิกและคำพูดที่ลื่นไหลไม่ติดขัด เพราะได้ฝึกฝนจริง ได้สอบถาม ได้ฟังบ่อย ๆ จดบ่อย ๆ ทุกสิ่งที่ทำล้วนช่วยเพิ่มความรู้ให้แก่ตัวเรา"

ส่วนกันต์ที่เป็นคนขี้อาย มีบุคลิกไม่มั่นใจ เพราะพูดติดอ่าง ก็มีความกล้ามากขึ้น **ที่พัฒนาได้เพราะทุกคนในทีมพูดได้ เพื่อนยังทำได้ เราก็ต้องทำได้ เลยพยายามหัดพูด หัดถามในสิ่งที่เราอยากรู้ ซึ่งพอทดลองทำก็ทำได้ จนเดี๋ยวนี้กล้าพูด กล้าเข้าหาผู้ใหญ่มากขึ้นได้**

สำหรับนัด จากโครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา ในฐานะคนกุมสภาพของการทำงานของทีม บอกว่า กระบวนการทำงานกับผู้ใหญ่ คือบทเรียนสำคัญที่ได้เรียนรู้ ***"ปีนี้ผมได้เรียนรู้กระบวนการทำงานมากขึ้น เพราะทำงานกับผู้ใหญ่ต้องทำงานอีกแบบ เราต้องอ่อนเข้าหาเขา แต่ทำงานกับเด็กเราต้องใช้ความสนุกสนานเข้าหาเขา แต่ช่วงวัยเด็กจะมีความสนใจไม่เหมือนกัน คนจะทำงานกับเด็กต้องเปิดใจรับธรรมชาติของเด็กให้ได้"***

ด้านกลุ่มปลายโพงพางรักษ์ถิ่น ที่ทำโครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง แม้จะเป็นน้องเล็ก แต่ก็ยังได้ประสบการณ์จากการทำงานที่ต้องฝ่าฟันทั้งความไม่เข้าใจของครอบครัว การต้องแบ่งเวลาจากภาระการเรียน

“การหนุนเสริมจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ซึ่งเป็นโครงการหลักช่วยให้กลุ่มเยาวชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมนับ 1-5 หมายถึงการเติมเต็มมุมมอง แนวคิด ประสบการณ์ให้ทีมงานเกิดพลังในการขับเคลื่อนงานของตนเอง ตัวอย่างที่ได้เห็นจากเพื่อนๆ พี่ๆ โครงการอื่น ทำให้สามารถนำมาปรับใช้กับโครงการของตนเอง ทั้งยังสร้างแรงผลักดันให้ฮึดสู้อีกครั้ง”

การทำงานช่วยเหลือครอบครัว ทำให้**ค้นพบวิธีการทำงานที่สอดคล้องกับชีวิตจริง** เมื่อไม่สามารถจัดเวลาเพื่อเก็บข้อมูลได้ จึงปรับช่วงเวลาไปทำงานที่ล้งมะพร้าว ขออนุญาตนายจ้างให้ทีมงานได้เข้าไปพูดคุยเก็บข้อมูลในขณะที่ทำงานไปพร้อม ๆ กัน

พลังหนุนกระบวนเรียนรู้

เบื้องหลังความสำเร็จของการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนคือ การให้โอกาสและการประคับประคองของผู้ใหญ่ ทั้งพี่เลี้ยงในชุมชน พี่เลี้ยงจากองค์การบริหารส่วนตำบล คุณครูในโรงเรียน และพี่เลี้ยงจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ

ทีม THN CoCoOil ซึ่งเคยจมอยู่ในกับดักของการตีตราในฐานะเด็กห้องท้าย บอกว่า เมื่อได้รับโอกาสจาก **อาจารย์พยอม ยุวะสุต** ชวนทำโครงการ จึงรู้สึกว่าเป็นโอกาสที่หาได้ยากยิ่ง เพราะปกติวิถีการเรียนการสอนในโรงเรียนต่าง ๆ ที่ต้องแข่งขันกันสร้างชื่อเสียง นักเรียนที่ถูกเลือกให้เป็นตัวแทนในการทำกิจกรรมมักจะเป็นเด็กที่เรียนเก่งอยู่ในห้องต้น ๆ ของระดับชั้น ซึ่ง**โอกาสที่ได้รับทำให้ทีมงานได้เรียนรู้ และเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง จนไม่หวั่นไหวต่อสถานภาพเด็กห้องท้ายอีกต่อไป**

การทำงานที่สะดุดเป็นพัก ๆ ของทีมปลายโพงพางรักษ์ถิ่น ได้รับการช่วยเหลือจาก**ป้าวี-รวีวรรณ ประพฤติกิจ เจ้าหน้าที่ อบต.ปลายโพงพาง และป้าแหม่ม-ฐิตาภา คงศรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 พากันฝ่าฟันอุปสรรคจากความไม่เข้าใจของผู้ปกครอง**

“คนในชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครองจะเชื่อพี่แหม่ม แต่เราไม่ใช่คนในชุมชน บางทีผู้ปกครองเขาจะไม่ค่อยไว้ใจว่า จะดูแลลูกเขาได้ปลอดภัยหรือไม่ แต่ถ้ามีพี่แหม่มมาด้วยเขาจะโอเค หากเวทีไหนไม่มีพี่แหม่มก็ยากหน่อย คือต้องเอาคนในชุมชนไปด้วย เพราะเด็กกลุ่มนี้ไม่ได้มีปัญหาเฉพาะเรื่องเวลาของเขา แต่ยังมีปัญหาเรื่องการประกอบอาชีพ ที่ต้องช่วยผู้ปกครองทำงานหารายได้ด้วย” ป้าวี เล่า

บทเรียนนี้จึงสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมไทยที่ป้าวีบอกว่า **เงื่อนไขสำคัญของการทำงานกับเยาวชน คือ ต้องเริ่มตั้งแต่ผู้ใหญ่ในชุมชนที่ต้องเห็นชอบ และสนับสนุน ดังนั้นการชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองจึงเป็นเรื่องสำคัญ การบอกเล่าถึงเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพเยาวชนโดยการยกตัวอย่างเยาวชนในชุมชนที่เคยผ่านการทำกิจกรรมเช่นนี้แล้วประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นการชี้แจงขั้นพื้นฐานที่ต้องทำ และอาจจะต้องชี้แจงเสริมเรื่องค่าใช้จ่ายให้ชัดเจน** โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่เด็ก ๆ ต้องช่วยงานในครอบครัว

บางครั้งผู้ปกครองก็จะเกิดความกังวลว่า ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการร่วมกิจกรรม *“การคุยกับผู้ปกครอง อาจจะต้องบอกละเอียดว่า แม้ไม่ได้เงินได้ทอง แต่ก็ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ก็จะบอกเขาว่านำเด็กมาฝึกให้มีทักษะประสบการณ์ติดตัว”*

การหนุนเสริมจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ซึ่งเป็นโครงการหลักช่วยให้กลุ่มเยาวชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมนับ 1-5 หมายถึงการเติมเต็มมุมมอง แนวคิด ประสบการณ์ให้ทีมงานเกิดพลังในการขับเคลื่อนงานของตนเอง ตัวอย่างที่ได้เห็นจากเพื่อน ๆ พี่ ๆ โครงการอื่น ทำให้สามารถนำมาปรับใช้กับโครงการของตนเอง ทั้งยังสร้างแรงผลักดันให้ฮึดสู้อีกครั้ง ดังเช่นคำยืนยันจากคนตัวเล็ก ๆ ที่เคยจะบอกเลิกการทำโครงการหลายครั้งหลายครา เช่น *“มันมาถึงขนาดนี้แล้วยังไงก็ต้องทำให้เสร็จ กลัวเสียชื่อหมู่บ้านของเรา”* ใหม่ จากโครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง กล่าวโดยมีตูน เสริมว่า *“แม้รู้สึกว่าเป็นภาระแต่เพราะเราได้รับหน้าที่นี้มาแล้ว เราต้องทำให้เสร็จ”*

การเรียนรู้ทั้งหมดทั้งมวลถูกเคี่ยวให้เข้มข้นจากกระบวนการถอดบทเรียนของพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ที่หนุนให้ทีมงานได้คิดวิเคราะห์ทบทวนการทำงาน จนตกตะกอนเป็นความรู้ ทักษะ จนเกิดสำนึกรักและภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด วันนี้เยาวชนทั้ง 4 ทีมได้เรียนรู้เรื่องราวสวนมะพร้าวและการทำน้ำตาลมะพร้าว เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนแม่กลองไม่สูญหายไปกับกาลเวลา หากแต่ถูกจดจารทั้งในสมองและหัวใจของเยาวชนแต่ละคน ที่รู้แล้วว่า แผ่นดินถิ่นเกิดของตนมีดีอย่างไร เพราะเมืองแม่กลองมีความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงในอาชีพการทำสวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าวที่อิงแอบบนฐานนิเวศวิถีที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การสืบสานให้คงอยู่ตราบนานเท่านาน

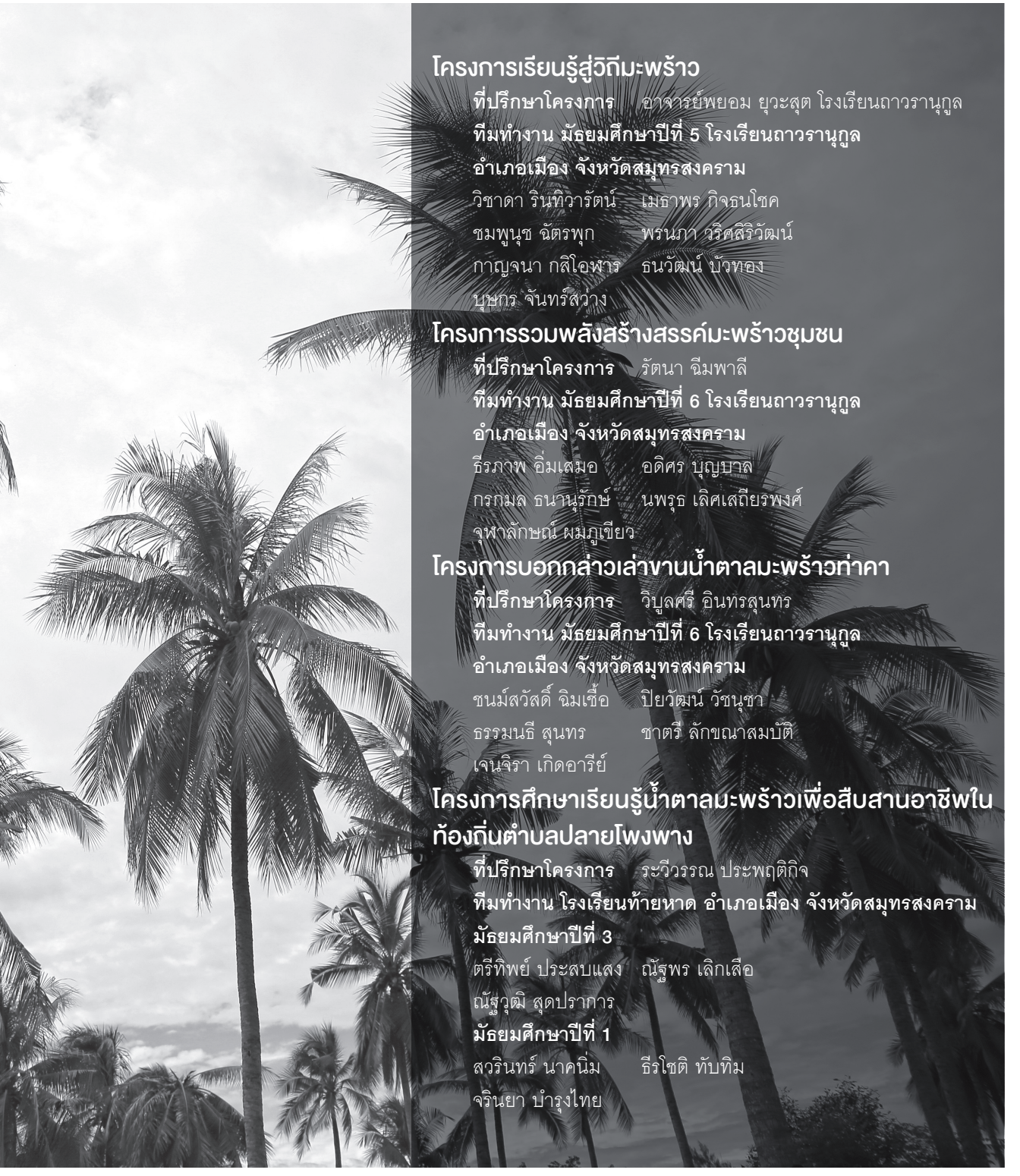

โครงการเรียนรู้สู่วิถีมะพร้าว

ที่ปรึกษาโครงการ อาจารย์พยอม ยุวะสุต โรงเรียนถาวรานุกูล

ทีมทำงาน มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนถาวรานุกูล
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

วิชาดา รินทิวารัตน์ เมธาพร กิจธนโชค
ชมพูนุช ฉัตรพุก พรนภา วริศสิริวัฒน์
กาญจนา กสิโอฬาร ธนวัฒน์ บัวทอง
บุษกร จันทร์สว่าง

โครงการรวมพลังสร้างสรรค์มะพร้าวชุมชน

ที่ปรึกษาโครงการ รัตนา ฉิมพาลี

ทีมทำงาน มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนถาวรานุกูล
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ธีรภาพ อิ่มเสมอ อดิศร บุญบาล
กรกมล ธนานุรักษ์ นพรุธ เลิศเสถียรพงศ์
จุฬาลักษณ์ ผมภูเขียว

โครงการบอกกล่าวเล่าขานน้ำตาลมะพร้าวท่าคา

ที่ปรึกษาโครงการ วิบูลศรี อินทรสุนทร

ทีมทำงาน มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนถาวรานุกูล
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ชนม์สวัสดิ์ ฉิมเชื้อ ปิยวัฒน์ วัชนุชา
ธรรมนธี สุนทร ชาตรี ลักขณาสมบัติ
เจนจิรา เกิดอารีย์

โครงการศึกษาเรียนรู้น้ำตาลมะพร้าวเพื่อสืบสานอาชีพในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพาง

ที่ปรึกษาโครงการ ระวีวรรณ ประพฤติกิจ

ทีมทำงาน โรงเรียนท้ายหาด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
มัธยมศึกษาปีที่ 3

ตรีทิพย์ ประสบแสง ณัฐพร เลิกเลือ
ณัฐวุฒิ สุดปราการ

มัธยมศึกษาปีที่ 1

สวรินทร์ นาคนิ่ม ธีรโชติ ทับทิม
จรินยา บำรุงไทย

ด้วยระบบระบบนิเวศ 3 น้ำ ได้แก่ น้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย รวมไปถึงตะกอนดินที่ถูกพัดพามาจากจังหวัดกาญจนบุรีต้นน้ำของแม่น้ำแม่กลอง ที่เป็นสารอาหารให้กับต้นมะพร้าว ผนวกกับภูมิปัญญาในการทำสวนมะพร้าวแบบยกร่อง ที่คนสมัยก่อนคิดค้นขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการสวนแบบให้น้ำได้หมุนเวียนภายในสวน โดยอาศัยช่วงเวลาน้ำขึ้นจากแม่น้ำหรือลำประโดง สิ่งเหล่านี้คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้มะพร้าวในจังหวัดสมุทรสงครามมีรสชาติพิเศษกว่าที่ใด คนสมุทรสงครามจึงมีความผูกพันกับต้นมะพร้าวเป็นอย่างมาก แต่ในอนาคตการทำน้ำตาลมะพร้าวอาจจะกลายเป็นเพียงของเคยขึ้นชื่อของสมุทรสงคราม เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มองว่าการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตราย มีรายได้น้อย จึงมุ่งหน้าออกไปรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมแทน ปล่อยสวนให้รกร้าง บางพื้นที่ก็ถูกประกาศขายให้กับนายทุนเข้ามาจับจองทำรีสอร์ท บวกกับในปัจจุบันที่มีแมลงศัตรูพืชและโรคพืชที่ส่งผลกับต้นมะพร้าวโดยตรง การทำน้ำตาลมะพร้าวจึงลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ มีกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ลุกขึ้นมาประกาศว่า **“พวกเราจะรักษาสวนมะพร้าวให้คงอยู่คู่จังหวัดสมุทรสงครามต่อไป”**

สิ่งแวดล้อม
และทรัพยากร

ปลูกใจคนให้รักษ์ป่า พาชุมชนเป็นหนึ่งเดียว

โครงการพาน้องเรียนรู้ชุมชน เพื่อสร้างกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ พิทักษ์ป่าต้นน้ำเขายอดแดง

กลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร เคยเข้ามาทำงานวิจัยที่ป่าเขายอดแดง บ้านหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จึงสังเกตเห็นความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าชุมชนแห่งนี้ จากร่องรอยของสัตว์ป่า ต้นไม้ขนาดใหญ่ และถ้ำหินงอกหินย้อย จึงต้องการให้คนในชุมชนทุกเพศทุกวัยตระหนักถึงคุณค่า และช่วยกันรักษาป่าเขายอดแดงให้คงความอุดมสมบูรณ์ ผ่านการทำ**โครงการพาน้องเรียนรู้ชุมชนเพื่อสร้างกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์พิทักษ์ป่าต้นน้ำเขายอดแดง**

กระบวนการทำงาน

เก็บข้อมูลบริบทชุมชน
เพื่อทำฐานข้อมูลให้ชาวบ้าน
ตระหนักถึงคุณค่าชุมชน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน
รู้จักเชื่อมโยงความรู้จากห้องเรียนสู่ชุมชน รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น มีเหตุมีผล รู้จักการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวางแผน ที่สำคัญคือได้เรียนรู้การทำโครงการเพื่อช่วยเหลือชุมชนที่ต้องรู้ลึกถึงแก่นของปัญหาเพื่อจะช่วยคลี่คลายปัญหาหรือช่วยพัฒนาได้ถูกทาง

ต่อชุมชน
เด็กและคนในชุมชนได้เรียนรู้เรื่องราวของชุมชนตนเองมากขึ้น เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดกัน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น และเกิดสำนึกรักหวงแหนป่าเขายอดแดง

ต่อมหาวิทยาลัย
ได้นักศึกษาที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

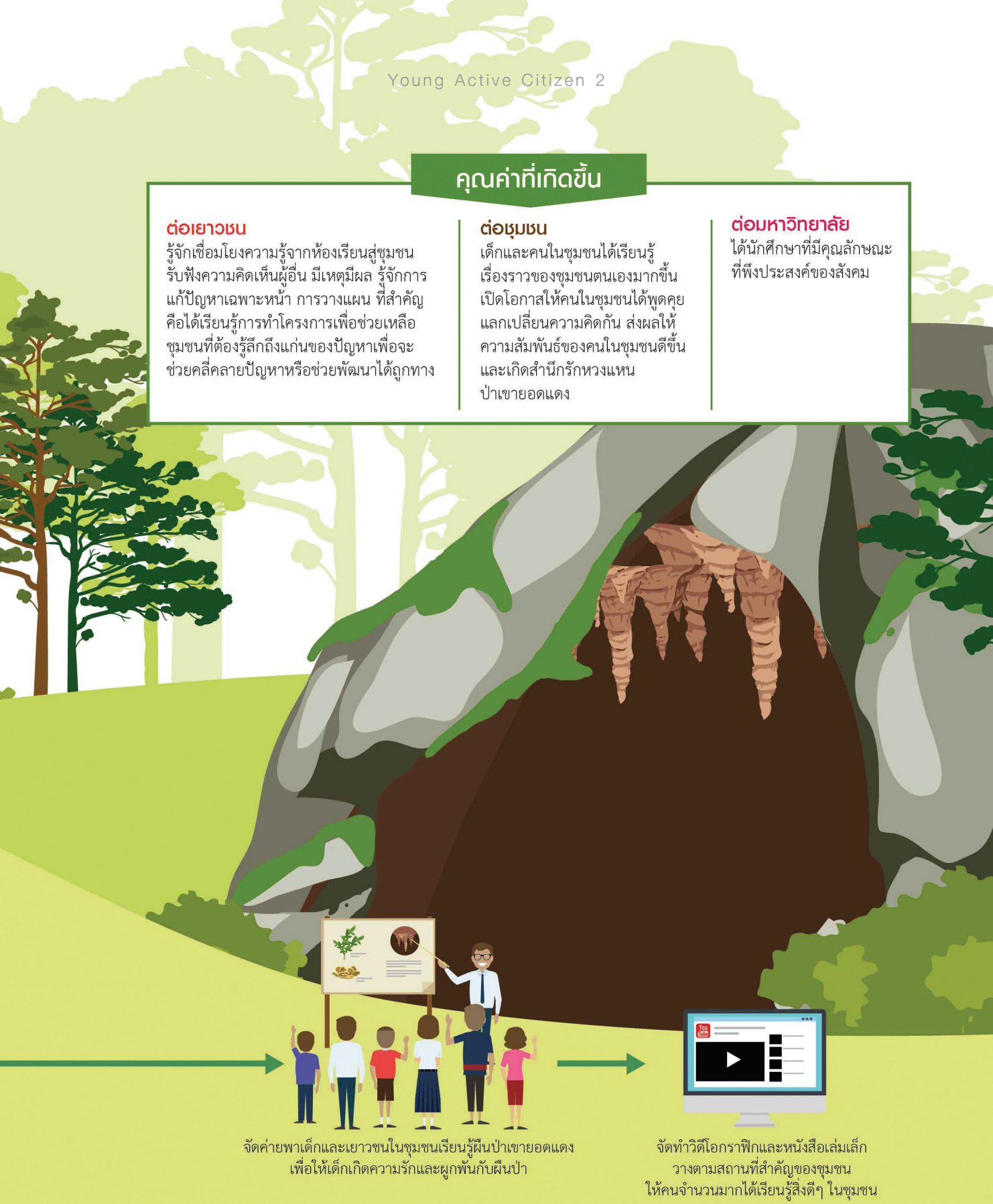

จัดค่ายพาเด็กและเยาวชนในชุมชนเรียนรู้ผืนป่าเขายอดแดง เพื่อให้เด็กเกิดความรักและผูกพันกับผืนป่า

จัดทำวิดีโอกราฟิกและหนังสือเล่มเล็ก วางตามสถานที่สำคัญของชุมชน ให้คนจำนวนมากได้เรียนรู้สิ่งดีๆ ในชุมชน

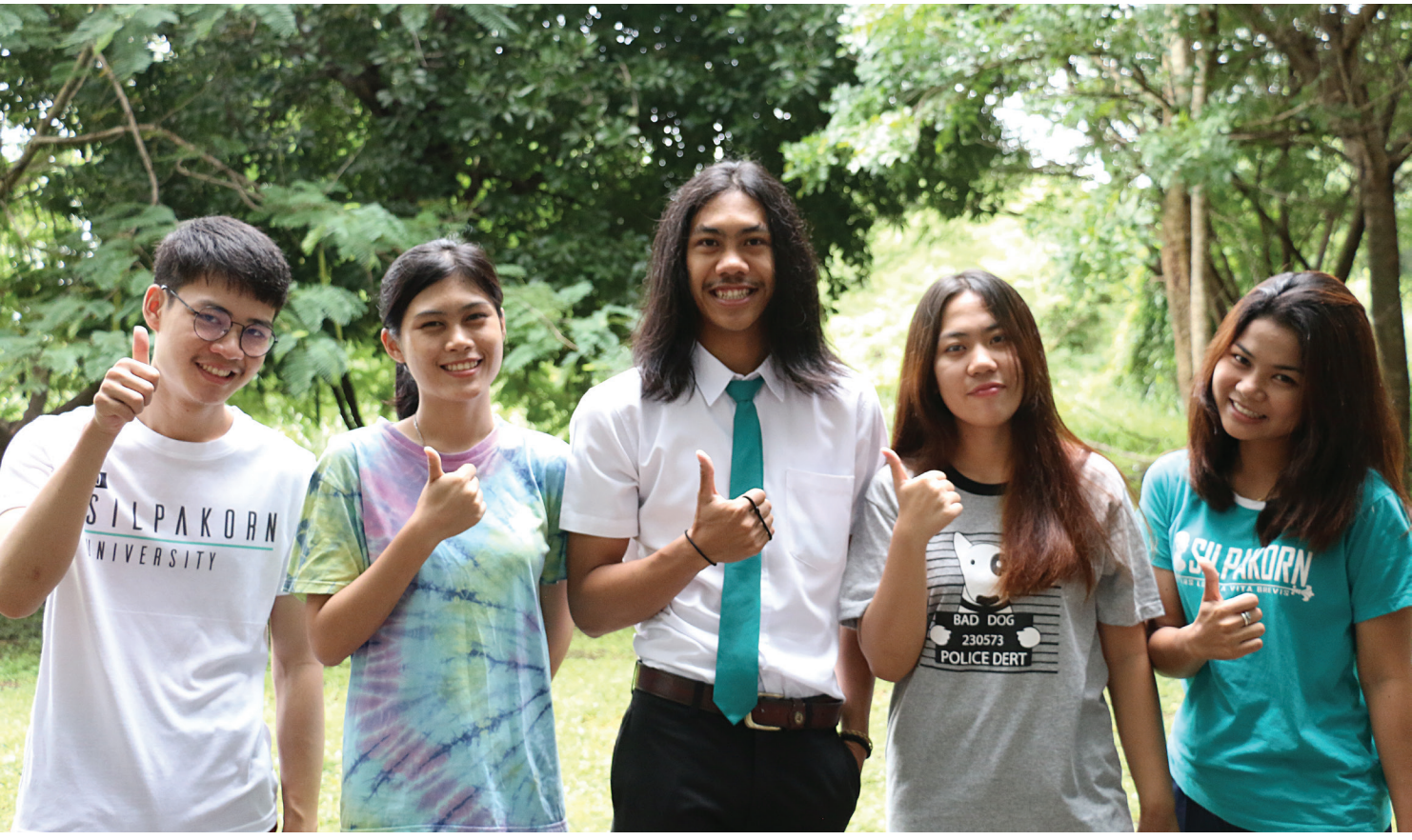

เด็กและคนในชุมชนต่างได้เรียนรู้เรื่องราวในชุมชนของตนมากขึ้น ชาวบ้านที่ปกติไม่ค่อยมีเวลาพบปะกัน เพราะทำงานหาเช้ากินค่ำ ก็ได้มีโอกาสพูดคุยกัน จนเห็นความสุขฉายชัดออกมาจากแววตา...ขณะที่ทีมงานเองก็มีความสุขที่กิจกรรมที่คิดและลงมือทำมีส่วนช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในชุมชน พร้อมๆ กับได้เรียนรู้ว่า การทำโครงการเพื่อช่วยเหลือชุมชน จำเป็นต้องเรียนรู้อย่างลงลึกถึงราก จึงจะสามารถคลี่คลายปัญหาหรือพัฒนาได้ถูกทิศถูกทาง

"เขายอดแดง" ป่าชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านหนองพลับ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พื้นที่ที่เป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน อันเนื่องจากการเข้ามาขอทำสัมปทานเหมืองแร่หินปูนของบริษัทแห่งหนึ่ง ทำให้ชาวบ้านแตกออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เห็นด้วยกับการสร้างเหมือง และกลุ่มที่ไม่ต้องการให้มีเหมืองเกิดขึ้น แต่กระนั้นป่าเขายอดแดงก็ยังคงความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติไว้ เห็นได้จากต้นไม้ขนาด 3 คนโอบจำนวนหลายต้น และสัตว์ป่า เช่น เลียงผา เก้ง ค่าง กระรอก ที่อาศัยอยู่ในป่าแห่งนี้ นอกจากนั้นที่นี่ยังเป็นซูเปอร์มาเก็ตเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ช่วยสร้างรายได้ให้ชาวบ้านในชุมชนและบริเวณใกล้เคียงด้วยการเก็บของป่าขาย

เมื่อเห็นปัญหา นักศึกษากลุ่มหนึ่งจากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี ที่มีหัวใจรักธรรมชาติ และเคยเข้ามาทำกิจกรรมที่เขายอดแดง จึงคิดว่า พวกเขาต้องลุกขึ้นมาทำอะไรสักอย่าง เพื่อให้ป่าผืนนี้คงความอุดมสมบูรณ์และเป็นที่พึ่งพิงแก่ผู้คนในชุมชนต่อไป

"ตอนนั้นในใจของแต่ละคน รู้สึกต่อต้าน และตั้งคำถามอย่างหนักหน่วงว่า ทำไมไม่ให้ทำ แต่เมื่อลองรับฟังวิธีทำงานของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ จนครบถ้วน ทีมงานก็เลือกเปิดใจ ด้วยคิดว่าอาจได้รับประสบการณ์ดีๆ ที่แตกต่างจากการทำงานแบบเดิม เพราะประเมินแล้วว่ากระบวนการทำงานที่ค่อยๆ เข้าไปเรียนรู้เรื่องราวในชุมชน เข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน จะช่วยลดแรงปะทะจากเหตุความขัดแย้งที่มีอยู่ในพื้นที่ลงได้ และแอบหวังว่า การทำกิจกรรมกับเด็กเยาวชนอาจจะเป็นหนึ่งหนทางที่ช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวลงได้"

ปลูกสำนึกรักษ์หวงแหนป่า

น้ำ-เอกชัย อิ่มประเสริฐ พี่ใหญ่ของทีมเล่าถึงจุดเริ่มต้นการรวมตัวของทีม ที่มีเขาและรุ่นน้องอีก 4 คน ได้แก่ **เจน-วลีวรรณ ขำสุวรรณ นุ๊ก-ปิยธิดา จิตร์ถนอม นิว-วรรธนัย เจริญศรี และ มะขาม-พัณณ์ชิตา มหาอริยทวีสิน** ว่า แต่ละคนเป็นนักศึกษาที่ชอบทำกิจกรรมเป็นทุนเดิม โดยเฉพาะกิจกรรมรูปแบบค่ายอาสา **เมื่อโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกเปิดพื้นที่ให้ พวกเขาจึงรีบคว้าโอกาสไว้ด้วยหวังว่าจะได้ทำค่ายอย่างที่ใจรักในพื้นที่ที่ตั้งใจ ณ เขายอดแดง หมู่บ้านหนองพลับ**

น้ำ เล่าต่อถึงเหตุผลที่เลือกสถานที่ดังกล่าวว่า เขาเคยทำวิจัยเรื่องการจัดการทรัพยากรร่วมกับรุ่นพี่ที่เรียนจบไปแล้ว จึงอยากสานต่องานรักษาป่า ประกอบกับรู้จักกับ **ป้าหนู-วิไลลักษณ์ บือเซ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน** ทำให้คิดว่าน่าจะสะดวกในการติดต่อประสานงาน

ด้วยทีมงานทุกคนเคยผ่านค่ายของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก่อน เมื่อเริ่มต้นพูดคุยกันถึงกิจกรรมที่อยากทำ ทุกเสียงตอบทางเดียวกันว่า อยากทำค่ายอนุรักษ์ธรรมชาติ**ให้เด็กและเยาวชนได้มาเรียนรู้ป่าเขายอดแดง เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าและหวงแหนผืนป่าบ้านเกิด**

และเพื่อให้ทีมงานทุกคนรู้ข้อมูลรอบด้าน ก่อนเริ่มโครงการ ทีมงานพากันลงพื้นที่เพื่อดูบริบทของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติบริเวณเขายอดแดง พบว่า ค่อนข้างสมบูรณ์ เห็นได้จากร่องรอยของเลียงผา มูลของสัตว์ป่า และถ้ำเล็กๆ ที่มีเป็นหินงอกหินย้อย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาประมวลหาข้อสรุปกิจกรรมที่จะทำ จนได้ออกมาในรูปแบบค่าย 5 วัน ชวนเด็กๆ มาเดินสำรวจป่า เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

"ถึงแม้ว่าผู้ใหญ่จะรักป่า ดูแลป่ามากแค่ไหน แต่ถ้ารุ่นลูกรุ่นหลานไม่สืบทอดต่อ สุดท้ายป่าก็หายไปอยู่ดี โครงการนี้เลยโฟกัสไปที่ตัวเด็ก เพราะเขาจะมาเป็นคนดูแลป่าในอนาคต และหากเขามีลูกมีหลาน จะได้ส่งต่อความรู้ต่อไปได้" น้ำ บอกแนวคิดการทำโครงการ

หลังจากวางเป้าหมายเรียบร้อย และเตรียมดำเนินการตามแผน ความพลิกผันก็บังเกิด เมื่อพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ บอกว่า พวกเขาทำตามที่แผนวางไว้ไม่ได้!

"พี่เลี้ยงโครงการแนะนำให้เราเปลี่ยนเป้าหมาย เปลี่ยนวัตถุประสงค์ เนื่องจากการทำค่ายเป็นกิจกรรมระยะสั้น ไม่สามารถเห็นผลชัดเจนได้ในระยะเวลาสั้น ๆ เพราะการสร้างจิตสำนึกต้องทำอย่างต่อเนื่อง แม้ช่วงแรกสำนึกอาจเกิดขึ้น แต่ถ้าไม่ได้ติดตามดู จะรู้ได้อย่างไรว่าสำนึกนั้นยังอยู่ พวกเราที่เป็นเด็กค่ายมาก่อนก็พูดให้พี่เขาฟังว่า เป็นเรื่องธรรมดาที่ค่ายอาจจะไม่สามารถสร้างจิตสำนึกให้คงอยู่ตลอดไปได้ เพราะมันยากมาก และไม่มีทางทำได้ในเวลาสั้น ๆ" น้ำ ถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เคยถกเถียงความคิดเห็นระหว่างพวกเขากับพี่เลี้ยง

ด้านมะขามเสริมว่า **ตอนนั้นในใจของแต่ละคน รู้สึกต่อต้าน และตั้งคำถามอย่างหนักหน่วงว่า ทำไมไม่ให้ทำ แต่เมื่อลองรับฟังวิธีทำงานของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ จนครบถ้วน ทีมงานก็เลือกเปิดใจ ด้วยคิดว่าอาจได้รับประสบการณ์ดี ๆ ที่แตกต่างจากการทำงานแบบเดิม เพราะประเมินแล้วว่ากระบวนการทำงานที่ค่อย ๆ เข้าไปเรียนรู้เรื่องราวในชุมชน เข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน จะช่วยลดแรงปะทะจากเหตุความขัดแย้งที่มีอยู่ในพื้นที่ลงได้ และแอบหวังว่าการทำกิจกรรมกับเด็กเยาวชนอาจจะเป็นหนึ่งหนทางที่ช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวลงได้**

“ข้อมูลที่ทีมงานได้มาทั้งหมด พวกเขาวางแผนว่าจะส่งคืนสู่ชุมชน โดยจะพยายามนัดหมายชาวบ้านให้ครบทั้งหมู่บ้านมารับฟัง เพื่อสร้างความรู้ ความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงพลังสามัคคีของผู้คนที่สามารถรวมตัวกันจนเกิดเป็นบ้านหนองพลับเช่นทุกวันนี้”

เมื่อเปิดใจเรียนรู้...จึงได้รู้

หลังจากเปลี่ยนแผนระยะสั้นมาเป็นแผนระยะยาว ทีมงานได้เรียนรู้วิธีทำงานอันแปลกใหม่ นั่นคือ **ไทม์ไลน์สำหรับใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน** ที่ต้องลงพื้นที่ไปพูดคุย สอบถามเรื่องราวของหมู่บ้านกับชาวบ้านในชุมชน

“พอวางแผนกันว่าจะทำไทม์ไลน์ เราไปลงพื้นที่ครั้งแรกเพื่อตามหาผู้เฒ่าผู้แก่ที่รู้จักชุมชนเป็นอย่างดี พร้อมทั้งเก็บข้อมูลของชุมชนทำไทม์ไลน์อย่างคร่าว ๆ เพื่อให้มีแนวทางสำหรับเตรียมตัวไปทำไทม์ไลน์อย่างละเอียดอีกครั้ง” น้ำ เล่าและบอกต่อว่า จากนั้น**พี่อาร์ต-สุทธิลักษณ์ โตกทอง** พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ได้พาพวกเขาไปเรียนรู้การทำไทม์ไลน์ที่ชุมชนเขากระปุก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี ทำให้ทีมงานเข้าใจถ่องแท้ว่า การทำไทม์ไลน์ไม่ได้มีเฉพาะเรื่องประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังมีเรื่องประเพณี วิถีชีวิต ปัญหา ความยากลำบาก ที่กว่าจะก่อร่างสร้างตัวมาเป็นชุมชนเช่นทุกวันนี้ แต่ละชุมชนต้องผ่านปัญหาอุปสรรคอย่างไร

หลังเรียนรู้กระบวนการทำไทม์ไลน์จนรู้แจ้ง ทีมงานกลับไปลงพื้นที่ชุมชนเขายอดแดงอีกครั้ง เพื่อทำไทม์ไลน์ฉบับสมบูรณ์ โดยครั้งนี้วางแผนชวนคนในพื้นที่หลายวัยมาพร้อมกัน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เพราะต้องการ**ให้เด็ก ๆ ได้รู้จักกับบ้านเกิดของตัวเองผ่านคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ในชุมชน** เนื่องจากยามปกติผู้ใหญ่อาจไม่มีเวลาเล่าให้ลูกหลานฟัง และยังเป็นการ**กระชับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่ไปในตัว**

ส่วนการนัดหมายคนในชุมชน ทีมงานขอความช่วยเหลือจากป้าหนู และ พี่เอียง-ไพทูล รวยพิลมย์ แกนนำชุมชน เพราะดูน่าเชื่อถือและสร้างความมั่นใจ

แก่ชาวบ้านมากกว่าทีมงานที่เป็นคนนอก ทำให้เมื่อถึงวันนัดหมายมีคนในหมู่บ้านเข้าร่วมมากถึง 30 คน

ทีมงานแบ่งบทบาทหน้าที่เป็นฝ่ายถามและฝ่ายจดตามความถนัดของตัวเอง ใช้ชุดคำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้า เห็นเรื่องใดน่าสนใจก็ถามแตกประเด็นออกไปเรื่อย ๆ ซึ่งชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมาก ช่วยกันคิด ช่วยกันตอบ จนทีมงานจดกันมือเป็นระวิง ต้องปล่อยเลยตามเลยให้วงใหญ่แตกเป็นวงย่อยอีก 2-3 วง ด้วยไม่อยากขัดบรรยากาศความครึกครื้นของวงสนทนา ทีมงานพยายามจดคำหลักของประเด็นนั้นไว้ เมื่อนำมาลงไทม์ไลน์ก็ทวนความถูกต้องของเหตุการณ์ในแต่ละปีอีกครั้ง จนได้ไทม์ไลน์ในช่วงเวลา 20 ปีจากอดีตถึงปัจจุบันของหมู่บ้านหนองพลับ

นอกจากผลสำเร็จของแผนที่ไทม์ไลน์ที่เป็นชิ้นเป็นอันแล้ว ยังเกิดผลสำเร็จกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน ทั้งเด็กและคนในชุมชนบางคนที่เข้ามาอยู่ชุมชนไม่นานต่างได้เรียนรู้เรื่องราวในชุมชนของตนมากขึ้น ชาวบ้านที่ปกติไม่ค่อยมีเวลาพบปะกัน เพราะต้องทำงานหาเช้ากินค่ำ ก็ได้มีโอกาสมาพูดคุยกันจนทีมงานเห็นความสุขที่ฉายชัดออกมาจากแววตาและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวบ้าน

ขณะที่ตัวทีมงานเองก็มีความสุขที่กิจกรรมของพวกเขามีส่วนช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในชุมชน พร้อม ๆ กับได้เรียนรู้ว่า การทำโครงการเพื่อช่วยเหลือชุมชน จำเป็นต้องเรียนรู้อย่างลงลึกถึงราก จึงจะสามารถคลี่คลายปัญหาหรือพัฒนาได้ถูกทิศทาง

สำหรับข้อมูลที่ทีมงานได้มาทั้งหมด พวกเขาวางแผนว่าจะส่งคืนสู่ชุมชน โดยจะพยายามนัดหมายชาวบ้านให้ครบทั้งหมู่บ้านมารับฟัง เพื่อสร้างความรู้ความภาคภูมิใจ และตระหนักถึงพลังสามัคคีของผู้คนที่สามารถรวมตัวกันจนเกิดเป็นบ้านหนองพลับเช่นทุกวันนี้

เพราะรู้จักจึง “รักษ์ป่า”

กิจกรรมต่อมาเป็นกิจกรรมที่ปรับมาจากความตั้งใจแรกสุดของทีมงาน คือ การพาเด็กและเยาวชนในชุมชนไปเรียนรู้พื้นที่ป่าเขายอดแดง ทีมงานเล่าถึงเหตุผลของ

“อยากให้น้องได้รู้ว่าผืนป่าบ้านเขามีต้นไม้ใหญ่ มีสัตว์อาศัยอยู่จริง จะได้ภูมิใจและเกิดความรู้สึกอยากรักษาป่าของเขาให้อุดมสมบูรณ์ต่อไป แล้วถ้าผู้ใหญ่เห็นว่า เด็กยังรู้จักรักและหวงแหนป่า ก็น่าจะตระหนักว่า ควรเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษาป่าให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน”

การพาเด็ก ๆ ไปเดินป่าว่า ***“อยากให้น้องได้รู้ว่าผืนป่าบ้านเขามีต้นไม้ใหญ่ มีสัตว์อาศัยอยู่จริง จะได้ภูมิใจและเกิดความรู้สึกอยากดูแลรักษาป่าของเขาให้อุดมสมบูรณ์ต่อไป แล้วถ้าผู้ใหญ่เห็นว่า เด็กยังรู้จักรักและหวงแหนป่า ก็น่าจะตระหนักว่า ควรเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษาป่าให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลาน”***

ก่อนเริ่มกิจกรรม ทีมงานขึ้นไปสำรวจเส้นทางเดินหลายครั้ง เพื่อตรวจสอบความปลอดภัย และค้นหาพื้นที่ที่ใช้เป็นฐานการเรียนรู้ รวมถึงบริเวณที่สามารถทำกิจกรรมระหว่างทาง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เห็นและได้สัมผัสของจริง เช่น พันธุ์พืช ร่องรอยสัตว์ ถ้ำหินงอกหินย้อย เป็นต้น

เมื่อเส้นทางพร้อม ทีมงานประสานให้พี่เอียงชวนเด็ก ๆ อายุ 12 ปีขึ้นไปเข้าร่วม มีน้องสนใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 16 คน จากนั้นจึงวางกำหนดการเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงเช้าทำกิจกรรมสื่อความหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นว่า การเดินป่าครั้งนี้น้องจะต้องเปิดหูเปิดตาให้รู้ว่าป่ามีประโยชน์กับชีวิตคนมากเพียงไร ถึงช่วงบ่ายจึงค่อยเดินขึ้นเขาไปเรียนรู้โดยติดต่อให้ป้าหนูและผู้รู้อีก 3-4 คนในชุมชนร่วมเป็นวิทยากรช่วยเติมความรู้ส่วนที่ทีมงานตกหล่น พร้อมสร้างความมั่นใจแก่ผู้ปกครองของน้องที่มาร่วมกิจกรรม และชวนเพื่อนในมหาวิทยาลัยอีก 5 คนมาช่วยดูแลน้อง ๆ ให้ทั่วถึง

ทุกขั้นตอนการทำงานของทีมงานแสดงให้เห็นว่าพวกเขาทำงานเป็นระบบ และวางแผนการทำงานค่อนข้างรัดกุม พยายามอุดช่องโหว่ของเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ ทว่าเมื่อถึงวันที่ทำกิจกรรมจริง ทีมงานก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาเฉพาะหน้าได้

“วันที่ทำกิจกรรม น้อง ๆ มาช้ากว่าเวลานัดหมาย 1 ชั่วโมงกว่า เราปรึกษากันว่าต้องตัดกิจกรรมช่วงเช้าออกไม่อย่างนั้นอาจไม่ทันเวลา ประกอบกับวันนั้นอากาศร้อนมาก ถ้าเดินขึ้นเขาช้า จะร้อนเกินไป ทำให้น้องอาจไม่อยากเรียนรู้หรือไม่สบายได้ แล้วก็จริงดังคาด พอเดินไปได้ระยะหนึ่ง มีน้องเป็นลม ไปต่อไม่ไหว จึงตัดสินใจให้พี่ทีมงานพาน้องลงมาส่งด้านล่าง ดีกว่าดันทุรังให้น้องเดินต่อ จะยิ่งแย่กับสภาพอากาศในป่าที่ไม่คุ้นชิน” น้ำ เล่าสภาพการเดินป่า

ปัญหาดังกล่าวเป็นบทเรียนสำคัญให้ทีมงานรู้ว่า **การทำงานย่อมมีเหตุปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุม การวางแผนอย่างรัดกุมแม้จะช่วยป้องกันได้ส่วนหนึ่ง แต่หากเกิดเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่คาดไม่ถึง สิ่งที่ดีที่สุดที่ช่วยให้เหตุการณ์นั้นผ่านไปได้ด้วยดี คือการตัดสินใจที่เด็ดขาด และการทำงานเป็นทีมที่ช่วยเหลือกันเต็มที่**

สำหรับผลสำเร็จของการเดินป่าครั้งนี้ ทีมงานบอกว่า แม้น้องจะซุกซนบ้างตามประสา แต่ก็คอยจดความรู้ใส่สมุดตามที่ได้รับมอบหมาย สามารถจดจำเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยเกี่ยวกับป่าที่ได้รับฟัง และสิ่งที่ทำให้ทีมงานปลื้มใจที่สุดคือ **เสียงสะท้อนของน้องในช่วงสรุปกิจกรรมที่บอกว่า อยากรักษาป่าให้อยู่ต่อไปนาน ๆ จากเมื่อก่อนที่ไม่เคยแม้แต่จะสนใจว่าป่าจะเป็นอย่างไร**

หลังเสร็จกิจกรรม ทีมงานกลับมาถอดบทเรียนภาพรวมการทำงาน เพื่อทบทวนปัญหา และประเมินความสำเร็จ โดยทุกคนพูดตรงกันว่า **แม้การทำงานจะสะดุด แต่พวกเขาก็พอใจที่สามารถจุดประกายไฟในหัวใจของเด็ก ๆ ผู้เป็นอนาคตของชุมชนให้เริ่มรักป่าขึ้นมา**

“เมื่อก่อนเป็นคนที่อยากทำอะไรก็ทำ มั่นใจในความคิดของตัวเอง ไม่ฟังใคร พอมาทำโครงการนี้ เริ่มรู้จักรับฟังคนอื่น มีเหตุผลมากขึ้น การได้ทำงานกับคนอื่นบ่อยๆ เจอคนเยอะๆ ทำให้รู้ตัวว่าเราไม่ได้เก่งที่สุด ต้องรับฟังคนอื่นบ้าง เพราะแต่ละคนก็ต่างมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน ประสบการณ์แตกต่างกัน”

เรื่องภายในที่ได้ค้นพบ...

เมื่อโครงการเดินทางมาถึงปลายทาง ทีมงานแต่ละคนต่างค้นพบความเปลี่ยนแปลงในตัวเองไม่น้อย บทเรียนใหม่ที่ได้รับหลายบทสามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตของตัวเองได้

น้ำบอกว่า ด้วยกระบวนการทำโครงการที่มีระยะเวลาหลายเดือน จึงต้องวางแผนทำกิจกรรมหลายครั้งและเมื่อทำเสร็จแต่ละครั้ง ต้องกลับมาถอดบทเรียนการทำงานของตัวเองว่า มีข้อบกพร่องตรงไหน แล้วนำจุดนั้นมาหาวิธีแก้ไขให้ดีขึ้น เพื่อนำไปใช้ในครั้งต่อไป ส่วนการทำค่ายมีเวลาวางแผนแค่รอบเดียว ทำแล้วจบไป เขาจึง**คิดว่าจะลองหยิบกระบวนการทำงานของโครงการไปปรับใช้กับการทำกิจกรรมค่าย โดยอาจวิเคราะห์ปัญหาของการทำค่ายเพื่อนำไปใช้กับค่ายต่อไป**

ส่วนความเปลี่ยนแปลงภายในตัวเองของแต่ละคน น้ำที่เป็นทั้งพี่และหัวหน้าทีม บอกว่าได้เรียนรู้ ***“ความเป็นผู้นำ”*** **ที่ต้องรู้จักเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เพราะการจะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายต้องพึ่งพากำลังกายและกำลังสมองของทุกคนในทีม ไม่ใช่เพียงใครคนใดคนหนึ่ง**

“ถึงผมจะเป็นพี่ที่โตที่สุดในทีม แต่เวลาทำงานถือว่าทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่สั่งหรือคิดแทนว่าใครต้องทำอะไร ทุกคนสามารถช่วยกันออกความคิดเห็นได้ว่า ตัวเองอยากทำอะไร กิจกรรมควรทำอะไร ผมว่าการคอยสนับสนุนซึ่งกันและกันคือสิ่งที่ทำให้งานออกมาดีที่สุด”

ด้านนิวบอกว่า ตัวเขา**นำกระบวนการทำงานโครงการมาปรับใช้กับตัวเอง ทำให้รู้จักคิดวิเคราะห์ และจัดการชีวิตประจำวันอย่างมีขั้นตอน เข้าใจการลำดับความสำคัญมากขึ้น**

ฟากมะขาม เล่าว่า เธอเข้ามาทำโครงการ เพราะอยากทำกิจกรรมที่ท้าทายตัวเอง และต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เช่น กระบวนการคิดออกแบบกิจกรรม การวางแผนการทำงาน และการแก้ไขปัญหา ซึ่งพอได้ทำแม้จะสนุกปนเหนื่อย แต่ก็คุ้มค่าที่ความคิดของตัวเองได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่กว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน

“เวลาทำงานกลุ่มกับเพื่อนในสาขา เราจะมองเห็นมุมของปัญหาต่างจากเพื่อน จึงสามารถเสนอไอเดียแก้ไขที่แตกต่างออกไปได้ และทำให้งานผ่านไปได้ด้วยดี”

ขณะที่ 2 สาว นุ๊กและเจน จากสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว บอกว่า การทำโครงการนี้สามารถนำไปปรับใช้กับวิชาการท่องเที่ยวในชุมชนได้ค่อนข้างมาก ทั้งการเข้าหาชุมชน การวางแผนทำงานกับชาวบ้าน และการเรียนรู้เรื่องราวของชุมชน ทำให้พวกเธอค่อนข้างมั่นใจที่จะต้องลงชุมชนในอีกไม่กี่เดือนข้างหน้า

"คิดถูกมากที่เข้ามาทำโครงการนี้ เพราะเป็นโอกาสดีที่เราได้เรียนรู้มากกว่าแค่ในห้องเรียน ได้รู้วิธีการใหม่ๆ อย่างไทม์ไลน์ที่สามารถเก็บข้อมูลได้ละเอียด และเป็นขั้นตอนมากกว่า คิดว่าจะนำไปใช้เสริมกับวิธีการเก็บข้อมูลแบบเดิมที่มีเพียงการสอบถามชาวบ้าน จดบันทึก และอัดเสียง"

นุ๊ก บอกต่อว่า นอกจากนี้เธอได้นำกระบวนการทำงานไปปรับใช้กับการทำกิจกรรมสโมสรนักศึกษาของมหาวิทยาลัยด้วย และที่สำคัญการทำโครงการยังช่วยขัดเกลานิสัย และความคิดของเธอจนเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก

"เมื่อก่อนเป็นคนที่อยากทำอะไรก็ทำ มั่นใจในความคิดของตัวเอง ไม่ฟังใคร พอมาทำโครงการนี้ ทำให้เริ่มรู้จักรับฟังคนอื่น มีเหตุผลมากขึ้น การได้ทำงานกับคนอื่นบ่อยๆ เจอคนเยอะๆ ทำให้รู้ตัวว่าเราไม่ได้เก่งที่สุด ต้องรับฟังคนอื่นบ้าง เพราะแต่ละคนก็ต่างมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน ประสบการณ์แตกต่างกัน"

ส่วนเจนบอกว่า **การเข้ามาทำโครงการทำให้ได้ความรู้แปลกใหม่ ที่ในห้องเรียนไม่มีสอน เช่น การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวางแผน และช่วยปรับนิสัยของเธอจากคนที่จริงจังกับทุกงานจนกดดัน เครียด และร้องไห้บ่อยๆ ให้รู้จักยืดหยุ่นเป็น และมีความสุขกับสิ่งที่ทำ**

สำหรับแผนการทำงานขั้นต่อไปของทีมงาน คือการคืนข้อมูลสู่ชุมชนด้วยการแปลงเป็นวิดีโอกราฟิกและหนังสือเล่มเล็กที่เน้นภาพสีสันสดใส เนื้อหาเข้าใจง่าย เด็กอ่านได้ ผู้ใหญ่อ่านดี โดยจะนำไปวางตามสถานที่สำคัญในชุมชน เช่น โรงเรียน เทศบาล ให้ชาวบ้านได้อ่านกันทั่วถึง เพื่อกระตุ้นให้คนอ่านเห็นคุณค่า ความสำคัญของป่าเขายอดแดง และลุกขึ้นมาเป็นหนึ่งแรงที่จะเข้ามาปกป้องผืนป่าเขายอดแดงให้อยู่คู่ชุมชนต่อไปตราบนานเท่านาน

อาจารย์กิตติ วิสารกาญจน ที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า เงื่อนไขของเด็กมหาวิทยาลัยมีข้อจำกัดมาก นอกจากเด็กจะไม่เคยทำงานกับชุมชนแล้ว เขายังไม่ได้อยู่ในชุมชนจึงไม่มีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกัน เพราะเขาไม่ได้เกิดที่นั่น เมื่อรวมกับองค์ประกอบเรื่องเวลาเรียน และความเป็นปัจเจกบุคคลของเด็กแต่ละคน เลยยิ่งยากเข้าไปใหญ่ แต่ผ่านกิจกรรมนับ 1-5 มาได้เห็นชัดเลยว่าหากมีกระบวนการหรือกลไกบางอย่างหนุนเสริม นักศึกษาก็มีศักยภาพที่จะทำงานร่วมกับชุมชนได้ หากเราจัดทำระบบให้ดีประโยชน์ก็จะเกิดกับมหาวิทยาลัย

"ที่ผ่านมาผมเคยทำค่ายร่วมกับนักศึกษาในมหาวิทยาลัย 3 วันจบ เด็กกลับมาด้วยความภูมิใจว่าได้ทำเพื่อสังคมแล้ว แต่จริงๆ เวลาเพียงแค่ 3 วัน ไม่ได้ทำให้เขารู้จักชุมชน รู้ปัญหาที่แท้จริง และรู้ศักยภาพและบทบาทของตัวเองว่ามีความเชื่อมโยงกับชุมชนนอกมหาวิทยาลัยอย่างไร แต่โครงการนี้มีส่วนหนึ่งที่ตอบโจทย์เหล่านี้ได้ ด้วยระยะเวลา และวิธีการที่ให้เด็กเริ่มต้นคิดเองทำเองตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่ใช่สิ่งที่อาจารย์หรือมหาวิทยาลัยอยากให้เป็น แต่เป็นกระบวนการสร้างเด็กให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม ซึ่งตรงนี้เป็นประโยชน์มากต่อมหาวิทยาลัย"

อาจารย์กิตติ ย้ำว่า เขาคิดนำกระบวนการทำงานที่ได้เรียนรู้จากโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ไปปรับใช้กับการทำกิจกรรมของนักศึกษา ที่มีการกระตุ้นให้คิดและลงมือทำด้วยตัวเอง *"เมื่อก่อนผมจะใช้วิธีท้าทายนักศึกษาว่า คุณคิดว่าคุณทำได้ไหม คุณคิดว่างานจะสำเร็จหรือเปล่า ซึ่งเป็นดาบสองคม ถ้าดีก็ดีไปเลย หรือไม่ทำเลย แต่การพาคิดพาทำเช่นนี้ นอกจากจะดีต่อตัวนักศึกษา ต่ออาจารย์แล้ว ยังดีต่อชุมชนอีกด้วย เพราะสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษา มหาวิทยาลัย และชุมชนเข้าด้วยกัน"*

การลุกขึ้นมาทำโครงการเพื่อป่าในชุมชนที่ไม่ใช่บ้านเกิดตัวเองของทีมงาน คือภาพสะท้อนถึงสำนึกความเป็นพลเมือง ที่ไม่นิ่งดูดายต่อปัญหาที่พบเจอ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในชุมชนแห่งไหน เพราะเห็นถึงความเชื่อมโยงที่แท้จริงระหว่างตัวเองกับทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวว่า ล้วนเกี่ยวพันอยู่ในสังคมเดียวกัน หากทุกคนเข้ามาร่วมแก้ไข ภาพชุมชนเป็นสุขคงอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม

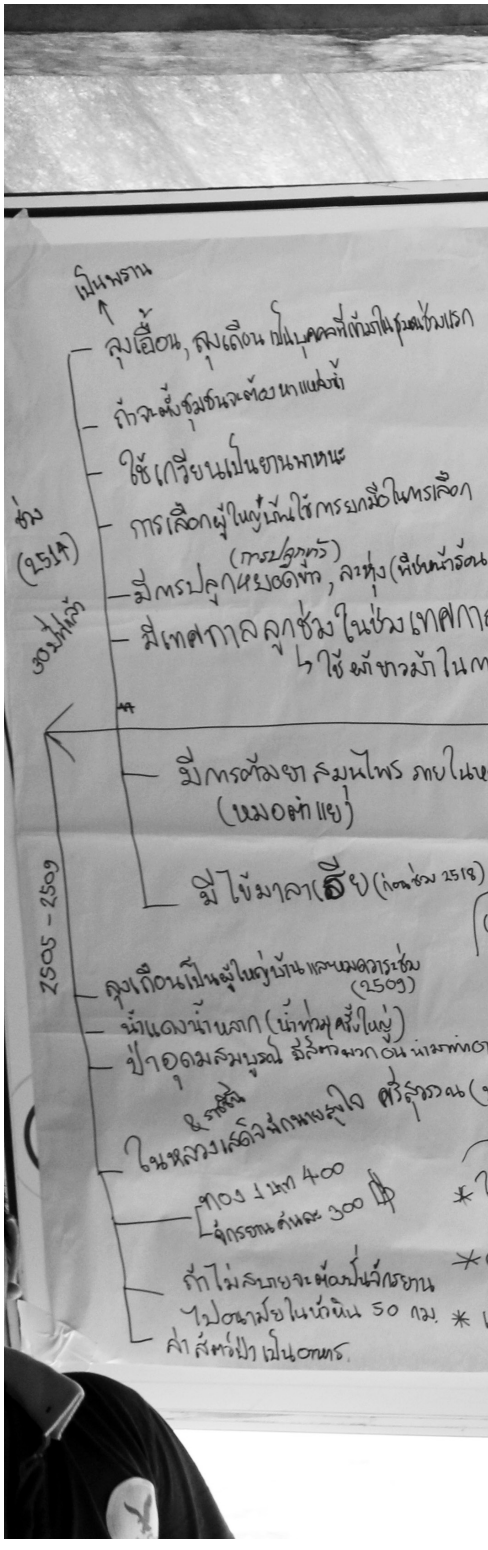

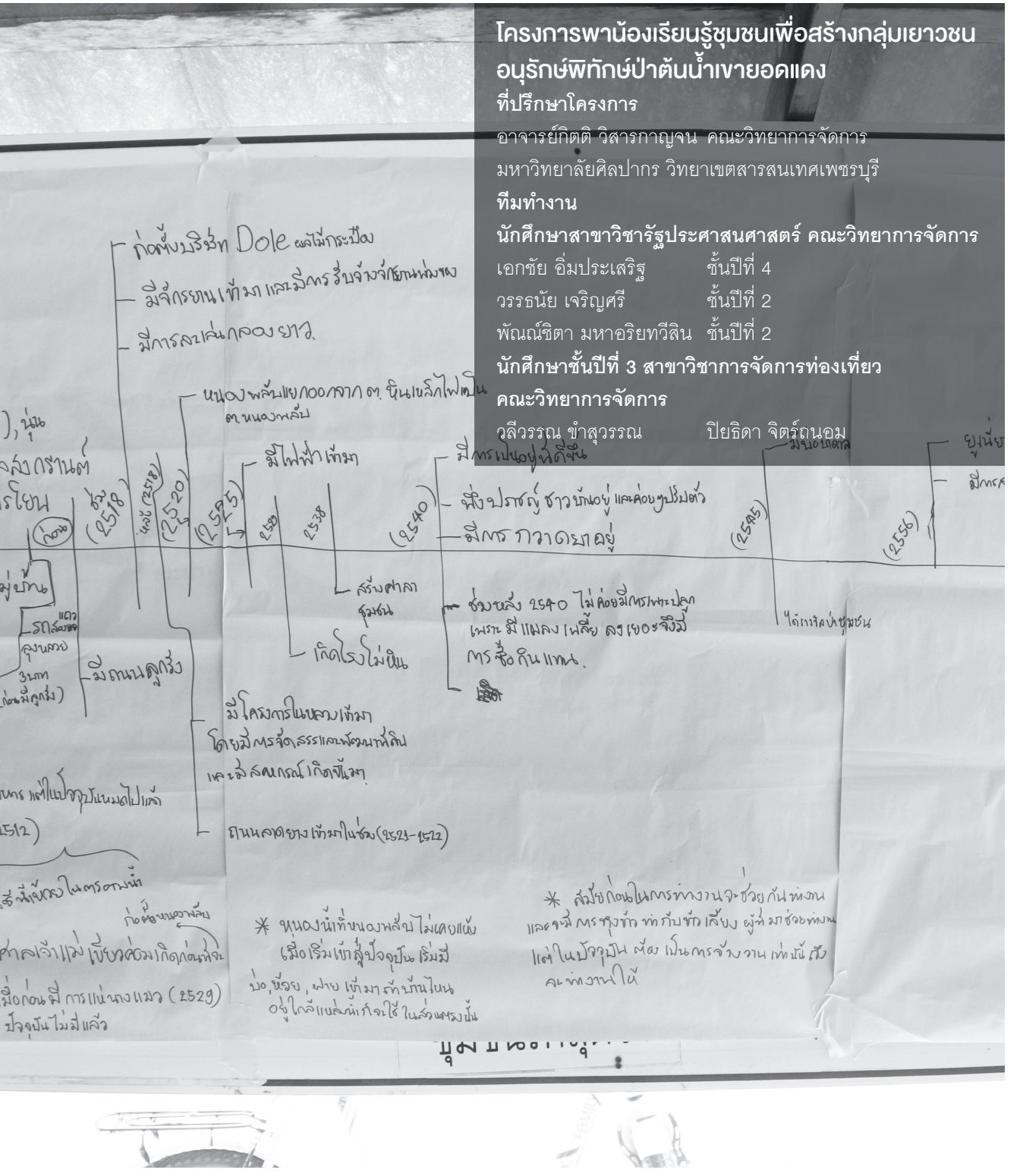

โครงการพาน้องเรียนรู้ชุมชนเพื่อสร้างกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์พิทักษ์ป่าต้นน้ำเขายอดแดง

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์กิตติ วิสารกาญจน คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ทีมทำงาน

นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ

เอกชัย อิ่มประเสริฐ ชั้นปีที่ 4
วรรธนัย เจริญศรี ชั้นปีที่ 2
พัณณ์ชิตา มหาอริยทวีสิน ชั้นปีที่ 2

นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ

วลีวรรณ ขำสุวรรณ ปิยธิดา จิตร์ถนอม

รู้คุณ รู้ค่า ผักพื้นบ้านในถิ่นเกิด

โครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้าน ในชุมชนห้วยผาก

ในอดีตชุมชนบ้านห้วยผาก ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีเคยมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งป่าไม้และน้ำ มีพืชผักที่คนในชุมชนสามารถเก็บกินได้ตามฤดูกาล เช่น หน่อไม้ ผักกูด ชะอมป่า บุก หวาย พริกกะเหรี่ยง ผักหนาม และฟักข้าว แต่ปัจจุบันเมื่อพื้นที่ป่าและแหล่งน้ำธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป พืชผักที่เคยมีก็ลดน้อยลง หันไปพึ่งพาพืชผักจากตลาดแทน ประกอบกับคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตจากหาของป่าเป็นการรับจ้างตามรีสอร์ท หรือสถานประกอบการในอำเภอ ทีมสวนผึ้ง Active จึงรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนทำ**โครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้านในชุมชนห้วยผาก** เพื่อให้รู้จักและเห็นถึงคุณค่าของพืชผักพื้นบ้าน เพื่อในอนาคตคนรุ่นใหม่ลุกขึ้นมาเป็นกำลังสำคัญในการดูแลทรัพยากรของบ้านตนเองต่อไป

กระบวนการทำงาน

1

จัดเวทีสืบค้นข้อมูลประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชน เชื่อมโยงกับประเด็นผักพื้นบ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

หน่อไม้

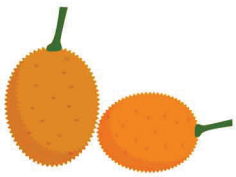

ฟักข้าว

พริกกะเหรี่ยง

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน
ตรงต่อเวลา รับผิดชอบต่อหน้าที่มากขึ้น รับฟังความคิดเห็นคนอื่น รู้จักจัดการชีวิตตนเองทั้งภาระการเรียนและการทำงาน สามารถประยุกต์ใช้ความรู้จากการทำโครงการมาสู่การเรียนได้ โดยเฉพาะการฝึกจดบันทึกและการฝึกจับประเด็นที่กลายเป็นทักษะติดตัว ทำให้สามารถสรุปเนื้อหาในวิชาเรียนได้ง่ายขึ้น

ต่อชุมชน
เด็กเยาวชนและคนในชุมชนรู้จักและเห็นคุณค่าของผักพื้นบ้าน การทำกิจกรรมยังทำให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้สึกรักและผูกพันและพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการทำสิ่งดีๆ เพื่อชุมชนของตนต่อไป

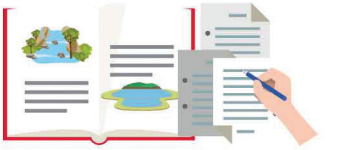

3 ทีมงานจัดเวทีถอดบทเรียนเยาวชนที่ร่วมกิจกรรม

2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูล สรรพคุณทางยา การใช้ประโยชน์ การเก็บรักษา และการอนุรักษ์ ใน 3 พื้นที่

การทำโครงการยังเปลี่ยนให้เป็นคนที่รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น จากเดิมที่ไม่ค่อยฟังใคร เวลาครูสอนก็มักจะคุยกับเพื่อน แต่การทำงานร่วมกับเพื่อนๆ ในโครงการ ทำให้ต้องตั้งใจมากขึ้น รับฟังเพื่อนมากขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการได้ฝึกจับประเด็น ฝึกบันทึกที่ทำให้ต้องใส่ใจตั้งใจฟัง จนกลายเป็นทักษะติดตัว

เพราะพ่อแม่สนใจทำกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านเป็นประจำ ทำให้**มอญ-เดือนแก้ว สำเภา และ ไหม-มุฑิตา สำเภา** มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอยู่เนือง ๆ เมื่อแม่ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการศึกษารูปแบบการพัฒนาทักษะการคิดของเยาวชน ก็มีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการทำงาน ยิ่งทำให้คุ้นชินกับการทำกิจกรรม เมื่อทราบว่า**โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก**เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี และสมุทรสงคราม ทำโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพของตน จึงสนใจอย่างมาก แต่ด้วยอายุไม่ถึงเกณฑ์ ทั้งคู่จึงได้แต่เฝ้ารอเวลาอย่างอดทน

แต่ระหว่างรอ ทั้ง 2 คน ไม่ปล่อยเวลาให้สูญเปล่า เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านห้วยผากอย่างสม่ำเสมอ เพราะเด็กและเยาวชนที่นี่จะมีกิจกรรม

ที่ทำร่วมกับชุมชน คือ รับหน้าที่ในการเก็บค่าบริการห้องน้ำ จำหน่ายบัตร และรักษาความปลอดภัยบริเวณน้ำตกเก้าชั้นหรือน้ำตกเก้าโจน

มอญ เล่าว่า ทุกวันศุกร์กลุ่มเด็กและเยาวชนจะมีการประชุมแบ่งงานกันเพื่อไปทำงานที่น้ำตกเก้าชั้น ที่ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ และให้เยาวชนทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย เพราะในชุมชนมีเด็กอยู่ประมาณ 30-40 คน จึงต้องจัดเวรให้เหมาะสม โดยเดือนหนึ่งเด็กจะมีเวรทำงานประมาณ 2 วัน เพื่อให้เด็กๆ มีรายได้เสริม นอกจากนั้นก็มีกิจกรรมเก็บขยะ ทำอีเอ็มบอล น้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้บำบัดน้ำเสีย ปลูกต้นไม้ เพาะพันธุ์ไม้ และมีกิจกรรมเล่นเกมอยู่บ้าง

มอญและไหม เล่าว่า **การทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนแล้ว ยังทำให้ได้พัฒนาตนเองด้วย เพราะหลังทำกิจกรรมทุกครั้งจะมีการสรุปบทเรียนว่า การทำงานเป็นอย่างไร ได้เรียนรู้อะไรบ้าง ซึ่งทำให้พวกเธอได้ทบทวนตนเองอยู่เสมอ**

พอปีนี้อายุถึงเกณฑ์ เธอจึงไม่รีรอแจ้งความจำนงขอร่วมเรียนรู้ โดยชวนพี่ๆ เพื่อนๆ ในชุมชนที่ทำกิจกรรมร่วมกันมาเป็นทีมสวนผึ้งแอคทีฟ โดยมีพี่พลอย-สกุณตลา สำเภา ลูกพี่ลูกน้องร่วมทีมด้วย

"สนใจทำโครงการนี้ เพราะเห็นพี่ป่าหวาย จะบุ้ง ทำเมื่อปีก่อน ก็อยากทำ เพราะคิดว่าได้พัฒนาชุมชนและพัฒนาตนเอง แต่ตอนนั้นอายุยังไม่ถึงเลยไม่ได้ทำ พอตอนนี้อายุเข้าเกณฑ์จึงรู้สึกดีใจมาก" มอญบอกกล่าวถึงความรู้สึก

"การทำงานกิจกรรมต่างๆ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนแล้ว ยังทำให้ได้พัฒนาตนเองด้วย เพราะหลังทำกิจกรรมทุกครั้งจะมีการสรุปบทเรียนว่า การทำงานเป็นอย่างไร ได้เรียนรู้อะไรบ้าง ซึ่งทำให้พวกเธอได้ทบทวนตนเองอยู่เสมอ"

รู้จักถิ่นกำเนิด

เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ พี่ๆ ให้ศึกษาสภาพชุมชนเพื่อค้นหาโจทย์การทำงาน ทีมงานจึงได้ทบทวนบริบทของบ้านห้วยผากพบว่า บ้านห้วยผากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ต้นน้ำของลำภาชี ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของลุ่มน้ำแม่กลอง ตั้งอยู่ในเขตตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ติดกับแนวเทือกเขาตะนาวศรี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง สลับกับที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มริมน้ำ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไผ่และป่าเต็งรัง ส่วนป่าดิบจะอยู่ในเขตต้นน้ำ สภาพดินเป็นดินทราย และดินลูกรัง หน้าดินตื้น สายน้ำสำคัญของชุมชน ได้แก่ น้ำตกเก้าชั้น ห้วยบ่อคลึง ห้วยน้ำขาว ห้วยผาก และลำภาชี ชุมชนห้วยผากเป็นชุมชนที่เกิดจากการอพยพเข้ามาทำเหมืองแร่ดีบุกของคนจากทุกภาคในประเทศไทย และจากประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ เมื่อ 70-80 ปีก่อน และเมื่อการ

ท่องเที่ยวขยายตัวในช่วงปี พ.ศ. 2553-2554 พื้นที่ป่าจำนวนไม่น้อยเปลี่ยนสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวและรีสอร์ท

ในปัจจุบันรวมจำนวนประชากรบ้านห้วยผากแล้วทั้งหมด 2,011 คน ประกอบด้วย คนไทย คนกะเหรี่ยง และคนเมียนมาร์ ชาวบ้านประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างตามสถานที่ท่องเที่ยวและรีสอร์ท บางส่วนมีอาชีพค้าขาย และทำการเกษตร

เพราะตั้งอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำซึ่งมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีพืชผักอาหารตามธรรมชาติในฤดูกาลต่างๆ เช่น หน่อไม้ ผักกูด ชะอมป่า บุก หวาย พริกกะเหรี่ยง ผักหนาม และฟักข้าว เป็นต้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า พืชผักในธรรมชาติจึงลดน้อยลง อีกทั้งวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ที่คนในชุมชนต้องออกไปทำงานรับจ้าง ทำให้ไม่มีเวลา ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงต้องพึ่งพาการหาซื้อผักและอาหารจากตลาดเป็นหลัก ลดการพึ่งอาหารจากธรรมชาติ ทำให้คนรุ่นใหม่โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนเริ่มไม่รู้จักพืชผักพื้นบ้าน

มอญเล่าว่า ในช่วงค้นหาประเด็นในการทำงาน มี 2 ตัวเลือกคือ การจัดการขยะ และผักพื้นบ้าน แต่เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า การจัดการขยะเป็นเรื่องที่ทำกันมาแล้ว **ทีมงานจึงเลือกทำโครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้านแทน เพราะเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยทำมาก่อน และมีความน่าสนใจมากกว่า โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้รู้จักและเห็นถึงคุณค่าของพืชผักพื้นบ้าน**

“ทีมงานตั้งใจรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผักพื้นบ้านอย่างละเอียด ตั้งแต่ชื่อ สรรพคุณ การใช้ประโยชน์ การเก็บรักษา และการอนุรักษ์ จึงได้จัดเวทีเฉพาะเรื่องผักพื้นบ้านขึ้นอีกครั้ง โดยเชิญผู้รู้ซึ่งเป็นชาวบ้านที่ปลูกผักพื้นบ้านจำหน่าย 3 รายมาให้ข้อมูล ทำให้รู้ว่าในพื้นที่บ้านห้วยผากมีผักพื้นบ้านมากกว่า 100 ชนิด ซึ่งทีมงานได้บันทึกไว้ โดยตั้งใจจะจัดหมวดหมู่ผักแต่ละชนิด”

การวางแผนการทำงานในช่วงแรก ทีมงานคิดว่าจะให้พี่พลอยซึ่งกำลังเรียนชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง เป็นผู้สอนน้อง ๆ เกี่ยวกับผักพื้นบ้าน พร้อมทั้งสอดแทรกความรู้ภาษาอังกฤษเข้าไปด้วย แต่เมื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาโครงการโดยทีมพี่ ๆ โครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ จึงเปลี่ยนแผนใหม่

“พี่เขาตั้งคำถามว่า จะสอนน้องเรื่องผักพื้นบ้านแล้วเรามีความรู้เรื่องนี้มากพอไหม จึงคิดทบทวนก็รู้ตัวว่าเราเองยังมีความรู้เรื่องผักพื้นบ้านไม่มากพอที่จะสอนน้อง ๆ ได้ จึงปรับแผนเป็นการร่วมเรียนรู้ไปพร้อมกับน้อง ๆ แทน” พลอย เล่า

การทำงานคือการฝึกตน

ทีมงานออกแบบกิจกรรมในโครงการตั้งแต่การประชุมทีม เพื่อวางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่กันในทีม **โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า จะไม่ให้ใครทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งเป็นประจำ แต่จะหมุนเวียนกันทำงานแต่ละหน้าที่เพื่อให้ทุกคนได้ฝึกการทำงานหลากหลายหน้าที่** ทั้งคนดำเนินรายการในการประชุม คนตั้งคำถาม คนบันทึก คนถ่ายภาพ คนประสานงาน ฯลฯ

หลังจากประชุมวางแผนการทำงาน ทีมงานได้จัดประชุมผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน ชี้แจงวัตถุประสงค์และแผนงานของโครงการ เพื่อให้ผู้ปกครองเข้าใจในกิจกรรมที่จะดำเนินการ และอนุญาตให้ลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการจัดประชุมได้รับการตอบรับจากผู้ปกครองพอสมควร โดยผู้ปกครองที่ไม่ได้เข้าร่วมรับฟังการชี้แจงโครงการ ก็กำชับให้เยาวชนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการไปทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่ต่างสนับสนุนให้ลูกหลานมาทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนวัยเดียวกัน

สำหรับกระบวนการทำงาน ทีมงานให้ความสำคัญกับการสืบค้นข้อมูลผักพื้นบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยช่วงแรกได้จัดเวทีสืบค้นข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของบ้านห้วยผากจากผู้รู้ซึ่งเป็นคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน และเชื่อมโยงสู่การสอบถามถึงผักพื้นบ้านที่มีในอดีตไล่เรียงมาจนถึงปัจจุบัน

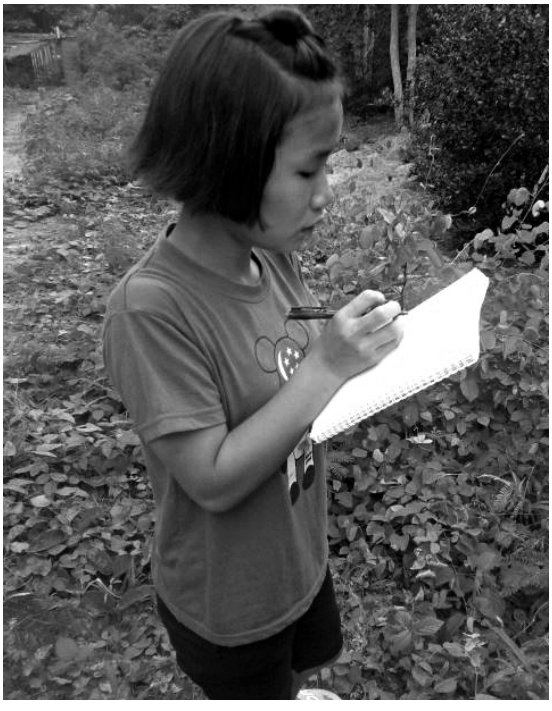

“การเรียนรู้เรื่องผักพื้นบ้านดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติและผ่อนคลาย แม้ทีมงานจะเชิญผู้รู้มาร่วมให้ความรู้เรื่องผักแก่น้องๆ แต่การสอนไม่ใช่การบรรยายอย่างเคร่งเครียด หากแต่เป็นการเดินชมไปเรื่อยๆ พบผักชนิดใดก็ชี้ชวนกันดู พร้อมสอดแทรกความรู้ การเรียนรู้เช่นนี้ทำให้น้องๆ สนุกและติดใจจนร้องขอให้จัดกิจกรรมอีก”

“พอได้รู้ประวัติศาสตร์ชุมชนก็รู้สึกภูมิใจ เราเป็นคนในชุมชนเราน่าจะได้รู้เรื่องเหล่านี้ ส่วนใหญ่เด็กเขาจะไม่ค่อยสนใจ ไม่อยากรู้ และไม่ค่อยรู้เรื่องพวกนี้ ถึงแม้เขาไม่สนใจ แต่ถ้ามีคนชวนเขาทำเขาก็ทำ ทั้งสนุกและได้รู้เรื่องของชุมชนไปด้วย ถ้าเราไม่ทำเด็กๆ ก็ไม่ได้ความรู้แล้วความรู้เหล่านี้ก็จะหายไปในที่สุด” มอญ เล่า

ข้อมูลผักพื้นบ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันที่ได้จากเวทีประวัติศาสตร์ชุมชนได้มาอย่างคร่าวๆ คือรู้ว่ามีผักอะไรบ้าง ซึ่งยังไม่สมบูรณ์ เพราะทีมงานตั้งใจที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผักพื้นบ้านโดยมีรายละเอียดตั้งแต่ชื่อ สรรพคุณ การใช้ประโยชน์ การเก็บรักษาและการอนุรักษ์ จึงได้จัดเวทีเฉพาะเรื่องผักพื้นบ้านขึ้นอีกครั้ง โดยเชิญผู้รู้ซึ่งเป็นชาวบ้านที่ปลูกผักพื้นบ้านจำหน่าย 3 รายมาให้ข้อมูล ทำให้รู้ว่าในพื้นที่บ้านห้วยผากมีผักพื้นบ้านมากกว่า 100 ชนิด ซึ่งทีมงานได้บันทึกไว้ โดยตั้งใจจะจัดหมวดหมู่เป็นเรื่องของผักแต่ละชนิด

พลอยบอกต่อว่า กิจกรรมเวทีประวัติศาสตร์ชุมชนจัดขึ้นที่สวนสุขภาพ ทีมงานเจาะจงเชิญผู้รู้ 3 คน ที่รู้เรื่องผักเป็นอย่างดีมาให้ข้อมูล รวมทั้งผู้เฒ่าผู้แก่อื่นในชุมชนด้วย *“เราถามตั้งแต่เขามาอยู่ตั้งแต่เมื่อไร เกิดที่นี่ไหม เมื่อก่อนทำอาชีพอะไร อยู่กันอย่างไร ไล่มาเรื่อยๆ จนมาถึงเรื่องผัก”*

เรียนรู้จากการสัมผัสจริง

เมื่อสอบถามข้อมูลจากผู้รู้แล้ว ก็ถึงเวลาไปเจอของจริง ทีมงานทั้ง 5 คน ชวนผู้รู้เรื่องผัก และผู้ใหญ่ในชุมชนไปสำรวจผักพื้นบ้านบริเวณต้นน้ำ พร้อม ๆ กับกิจกรรมสำรวจต้นน้ำของคณะกรรมการน้ำตกของชุมชน ระหว่างทางที่เดินขึ้นไปเมื่อพบผักพื้นบ้านชนิดใดก็สอบถามผู้รู้ไปเรื่อย ๆ พร้อมกับจดบันทึกไปด้วย นอกจากได้เห็นผักพื้นบ้านที่อยู่ในระบบนิเวศจริงที่ทำให้รู้สึกตื่นตาตื่นใจแล้ว การได้ไปเห็นต้นน้ำที่ค่อนข้างแห้งแล้งกลับทำให้ทีมงานรู้สึกไม่ค่อยดีนัก

"ผักที่เจอข้างบน แต่ไม่เคยรู้ตอนจัดเวทีคือ ขันหมากเศรษฐี ซึ่งเป็นว่านขึ้นอยู่ตามโขดหิน ตอนแรกก็ไม่รู้ ผู้รู้เขาบอกว่ามันคือ ขันหมากเศรษฐี รูปร่างมันคล้ายใบโพธิ์ นิยมนำมาทำยารักษาโรค แต่ยังไม่ได้ศึกษาสรรพคุณอย่างละเอียด" ไหมเล่า

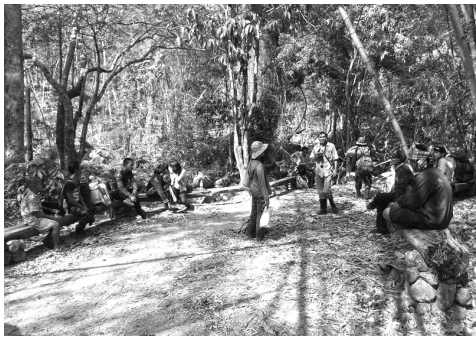

ขณะที่มอญ เสริมว่า น้ำน้อยส่งผลให้ผักลดน้อยลงตามไปด้วย ตอนไปสำรวจเขาบอกว่า เมื่อก่อนผักมีเยอะกว่านี้ แต่ช่วงนี้มีน้อยลง

หลังพากันสำรวจผักพื้นบ้านบริเวณต้นน้ำแล้ว ทีมงานได้ชวนน้อง ๆ ร่วมกันสำรวจผักพื้นบ้านบริเวณรอบ ๆ อ่างเก็บน้ำของชุมชน โดยจัดกิจกรรมไปพร้อม ๆ กับกิจกรรมเก็บขยะของเพื่อน ๆ ในโครงการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมการจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยผาก โดยให้สิทธิ์น้อง ๆ เลือกเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ คนที่สนใจเรื่องผักก็มาเดินสำรวจ คนที่สนใจเรื่องอ่านเก็บน้ำก็ไปช่วยเก็บขยะรอบ ๆ อ่าง

การเรียนรู้เรื่องผักพื้นบ้านดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติและผ่อนคลาย แม้ทีมงานจะเชิญผู้รู้มาร่วมให้ความรู้เรื่องผักแก่น้อง ๆ แต่การสอนไม่ใช่การบรรยายอย่างเคร่งเครียด หากแต่เป็นการเดินชมไปเรื่อย ๆ พบผักชนิดใดก็ชี้ชวนกันดู พร้อมสอดแทรกความรู้ การเรียนรู้เช่นนี้ทำให้น้อง ๆ สนุกและติดใจจนร้องขอให้จัดกิจกรรมอีก

เมื่อรู้ว่าน้อง ๆ เริ่มสนใจเรียนรู้เรื่องผักพื้นบ้าน ทีมงานจึงจัดกิจกรรมสำรวจผักพื้นบ้านอีกครั้ง โดยพาน้อง ๆ ไปเรียนรู้ในไร่ของครอบครัวสำเภา โดยมีพ่อและแม่ของไหมกับมอญเป็นผู้ให้ความรู้ การสำรวจคราวนี้ทีมงานได้มอบหมายให้น้อง ๆ แบ่งกลุ่มจดข้อมูลผักพื้นบ้านที่ได้พบ

"น้อง ๆ ที่ไปไร่กับเรามีประมาณ 20 คน มีผู้ใหญ่ไปด้วย เราแบ่งน้องกลุ่มละประมาณ 5 คน แต่ละกลุ่มแยกกันสำรวจแล้วจดบันทึก เพื่อฝึกน้องให้รู้จักการจดบันทึกไปในตัว เห็นน้องมีความตั้งใจ กระตือรือร้นมาก อาจเพราะได้เรียนรู้จากของจริง ทั้งดู ทั้งชิม เช่น ส้มป่อยว่ามันเปรี้ยวไหม" ไหม เล่า

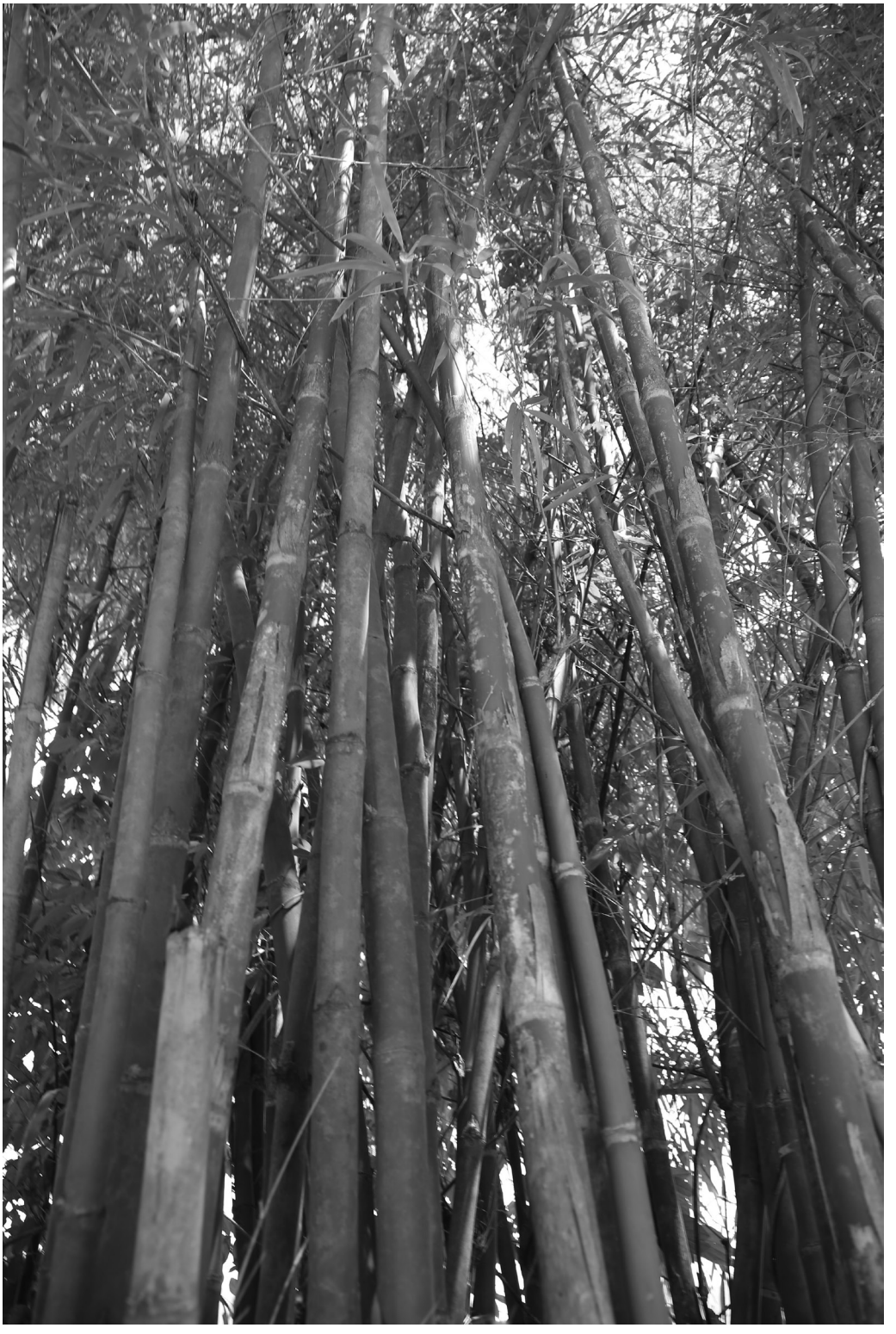

“การจดบันทึกเป็นประโยชน์ต่อตัวหนูคือ เวลาครูพูดก็จดบันทึกได้ทัน ก่อนหน้านั้นไม่ค่อยจด ฟังเฉยๆ พอครูสั่งงานก็ทำไม่ได้ แต่ระยะหลังจะจดใจความสำคัญที่ครูพูดได้ ก็รู้สึกดีเพราะมันเหมือนเราได้สรุปเนื้อหาไปในตัว ตอนสอบเลยสบาย”

การเรียนรู้สร้างทักษะชีวิต

เสร็จจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทีมงานได้จัดเวทีถอดบทเรียนน้อง ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีคำถามสำคัญคือ รู้สึกอย่างไรที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม และได้เรียนรู้อะไรบ้างจากการทำกิจกรรม ให้น้องระดมความเห็นกันในกลุ่มแล้วให้ตัวแทนออกมานำเสนอแลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ ซึ่ง**ส่วนใหญ่น้อง ๆ บอกว่า รู้สึกสนุกที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ส่วนสิ่งที่ได้เรียนรู้คือ ได้รู้จักผักพื้นบ้าน ฝึกความรับผิดชอบ ฝึกการบันทึก และการทำงานร่วมกัน**

หลังทำกิจกรรมเสร็จทั้งหมดตามแผนที่วางไว้ ทีมงานได้ร่วมกันถอดบทเรียนการทำงานของกลุ่ม เพื่อทบทวนการทำงานและสรุปการเรียนรู้ของตนเอง ผลของการถอดบทเรียนพบว่า ทุกคนได้ฝึกฝนการทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่ตั้งใจไว้ว่า จะต้องสลับหมุนเวียนกันทำหน้าที่เพื่อฝึกฝน ทำให้เกิดทักษะการทำงานที่หลากหลาย แม้ว่าแต่ละคนจะมีความชอบและความถนัดต่างกันก็ตาม

“หนูชอบตั้งคำถาม การได้ชวนคุย ทำให้เรากล้าแสดงออก รู้ว่าวิธีการตั้งคำถามที่ดีต้องเริ่มจากข้อมูลพื้นฐานของคนที่เราถาม เช่น ชื่ออะไร อยู่ที่นี่มากี่ปีแล้ว เป็นการชวนคุยพื้นฐานของเขาก่อน แล้วค่อยโยงไปเรื่องชุมชน ประวัติศาสตร์ของชุมชน แล้วค่อยกลับมาเรื่องผัก หนูฝึกวิธีการแบบนี้มาจากคำแนะนำของพี่เลี้ยง” มอญ เล่าถึงหน้าที่ที่ชอบ

ส่วนไหม เล่าว่า เธอชอบจดบันทึก เพราะได้ฝึกจับประเด็น ***“การจดบันทึกเป็นประโยชน์ต่อตัวหนูคือ เวลาครูพูดก็จดบันทึกได้ทัน ก่อนหน้านั้นไม่ค่อยจด ฟังเฉยๆ พอครูสั่งงานก็ทำไม่ได้ แต่ระยะหลังจะจดใจความสำคัญที่ครูพูดได้ ก็รู้สึกดีเพราะมันเหมือนเราได้สรุปเนื้อหาไปในตัว ตอนสอบเลยสบาย”***

ทีมงานต่างสะท้อนตรงกันว่า แม้จะต้องฝึกทำงานในหลากหลายหน้าที่ แต่ก็ไม่ได้รู้สึกว่าต้องฝืนใจทำ เพราะเห็นว่าเป็นการฝึกฝนที่ทำให้เกิดทักษะการทำงานติดตัว

นอกจากนี้การเข้าร่วมกิจกรรมนับ 1-5 ก็เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้พลอยซึ่งในช่วงหลัง ๆ ไม่ค่อยได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับน้อง เพราะต้องฝึกสอนที่โรงเรียนบ้านสวนผึ้ง ยังได้เทคนิคการทำงานกับน้อง ๆ และนำมาปรับใช้ในการฝึกสอนในปีสุดท้ายของเธอ

“เรียนรู้เรื่องเกม การเก็บเด็ก การตั้งคำถาม ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเป็นครู หนูสามารถนำมาปรับใช้ในการถามนักเรียนเพื่อให้เขาได้ฝึกคิด แล้วยังได้เทคนิคการสอน เมื่อก่อนหนูก็สอนแบบพูด ๆ ไปแล้วก็ถามหรือตอบ แต่เมื่อเห็นพี่ ๆ จัดกระบวนการก็ทำให้ได้รู้วิธีดึงความสนใจของนักเรียน มีการปรับใช้เกมเพื่อเตรียม

ความพร้อมของนักเรียน ทำให้เขาผ่อนคลาย แล้วค่อยนำเข้าสู่บทเรียน และระหว่างการเรียนการสอนก็มีการสอดแทรกเกม หรือการเล่า การถามเข้าไปด้วย ไม่ใช่การสอนแบบบรรยาย" พลอย เล่าถึงการปรับใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้

มอญและไหมยังได้สะท้อนต่ออีกว่า เธอได้**เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการทำงานในครั้งนี้ คือ ทำให้เป็นคนตรงต่อเวลามากขึ้น รับผิดชอบต่อหน้าที่มากขึ้น เห็นได้จากการจัดการชีวิตตนเอง ไม่ให้การทำโครงการส่งผลกระทบต่อการเรียน ทั้งคู่จึงเลือกที่จะรีบทำการบ้าน หรือรายงานที่ครูสั่งให้เสร็จในช่วงที่มีเวลาว่าง**

นอกจากนี้การทำโครงการยังเปลี่ยนไหมให้เป็นคนที่**รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นมากขึ้น** จากเดิมที่ไม่ค่อยฟังใคร เวลาครูสอนก็มักจะคุยกับเพื่อน แต่การทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ในโครงการ ทำให้ต้องตั้งใจมากขึ้น รับฟังเพื่อนมากขึ้น ซึ่ง**อาจจะเป็นเพราะการได้ฝึกจับประเด็น ฝึกบันทึกที่ทำให้ต้องใส่ใจตั้งใจฟัง จนกลายเป็นทักษะติดตัว**

การทำโครงการของทีมงาน แม้จะยังไปไม่ถึงขั้นการอนุรักษ์พันธุ์ผักพื้นบ้านอย่างจริงจัง แต่ก็ได้ปลุกกระแสความสนใจของเยาวชนและคนในชุมชนให้รู้จักและเห็นคุณค่าของผักพื้นบ้าน เด็ก ๆ หลายคนในชุมชนกล้าที่จะลองกินผักพื้นบ้านมากขึ้น ในส่วนของทีมงานแต่ละคนก็ได้ฝึกฝนตนเอง เกิดทักษะการทำงานติดตัว ได้รู้จักชุมชนตนเองอย่างลึกซึ้ง จนเกิดความรู้สึกรักและผูกพัน และพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการทำสิ่งดี ๆ เพื่อชุมชนของตนต่อไป

โครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้านในชุมชนห้วยผาก

ที่ปรึกษาโครงการ	พรทิพย์ สำเภา
ทีมทำงาน	**เยาวชนในชุมชนห้วยผาก ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี**
สกุณตลา สำเภา	ชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
เดือนแก้ว สำเภา	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนผึ้งวิทยา
มุฑิตา สำเภา	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสวนผึ้งวิทยา
จุฑามาศ สลับสี	
ลูกหมี ทอง	

พลิกฟื้นคุณค่าทรัพยากรบ้านเกิด

โครงการพาน้องเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อขยายผลสู่คนในชุมชนบ้านมั่นคง

ผลจากการทำโครงการพาน้องเรียนรู้ชุมชนและปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิดในปีที่ผ่านมาของน้องๆ เยาวชน ตำบลแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้ทีมเกิดทักษะการทำงานอย่างเป็นระบบ ผลจากการเรียนรู้ครั้งนั้นทำให้น้องๆ และทีมทำงานเห็นความแตกต่างหลากหลายของทรัพยากรในพื้นที่ ทั้งวิถีชีวิตของคนฝั่งน้ำจืดและฝั่งน้ำเค็ม จนเกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ระหว่างเด็กเยาวชนและคนในสหกรณ์เคหสถานเจริญมั่งมีมั่นคง จำกัด (โครงการบ้านมั่นคง) ดังนั้นเพื่อต่อยอดความรู้เรื่องทรัพยากรพื้นถิ่นให้เข้มข้นยิ่งขึ้น จึงเกิดเป็น**โครงการพาน้องศึกษาและเรียนรู้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นสู่การขยายผลกับคนในชุมชนสหกรณ์เคหสถานเจริญมั่งมีมั่นคง จำกัด (โครงการบ้านมั่นคง) เพื่อศึกษาเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และขยายผลให้เด็กเยาวชนและผู้ปกครองตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชน**

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

เห็นคุณค่าและความหมายของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เกิดทักษะการทำงานร่วมกับกลุ่มคนหลากหลายวัย มีภาวะผู้นำ เข้าใจบทบาทหน้าที่ที่มีต่อส่วนตนและส่วนรวม ช่างสังเกต รู้ศักยภาพของตนเอง มีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ รู้จักคิดเชื่อมโยง กล้าคิด กล้าพูด และกล้าลงมือทำ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้ชุมชน

ต่อชุมชน

เกิดกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ลุกขึ้นมาสานต่อและหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อให้ชุมชนแพรกหนามแดงเป็นชุมชนเข้มแข็งที่สามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างแท้จริง สายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนแน่นแฟ้นขึ้น

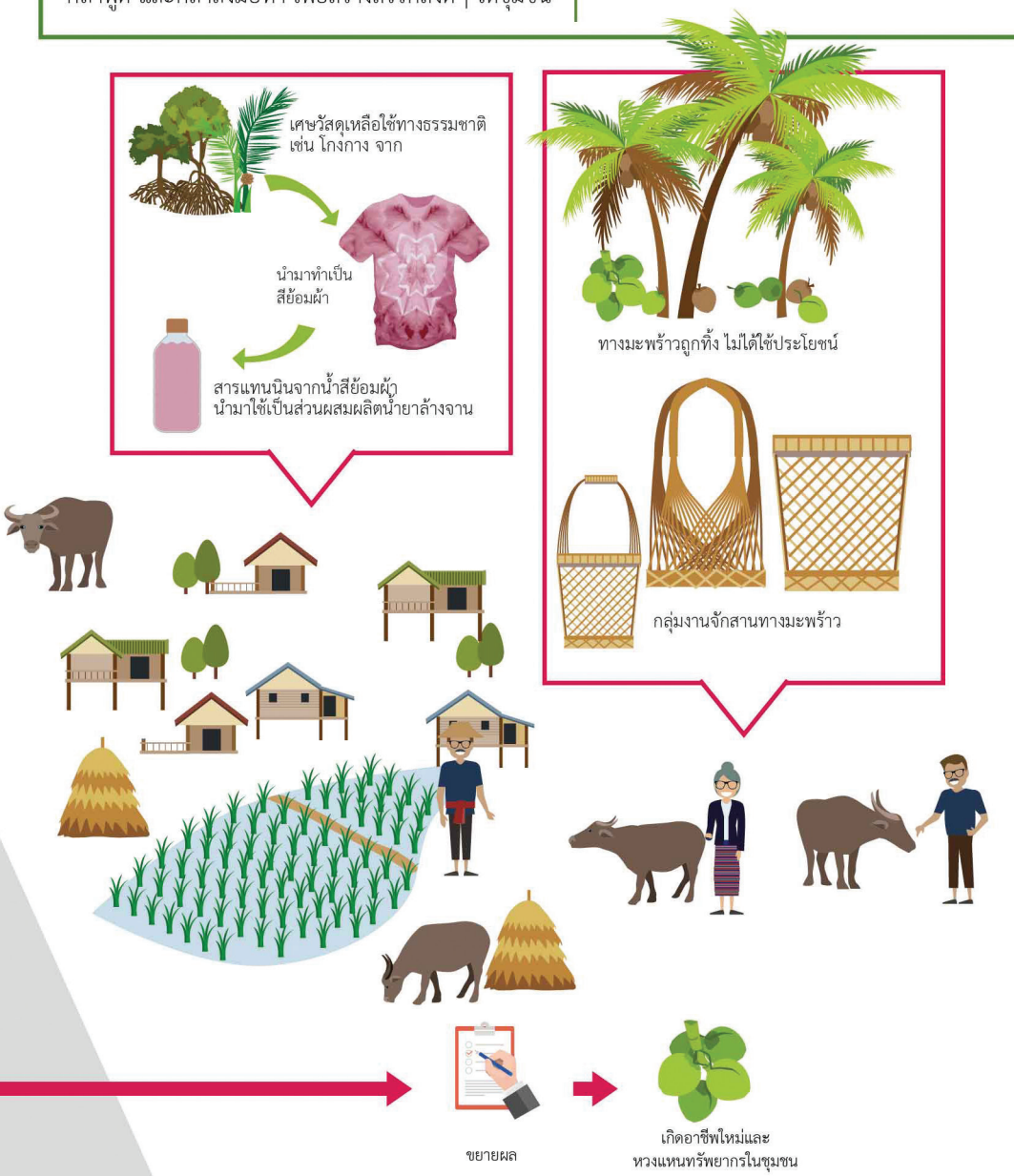

ทีมงานนำความรู้จากการเข้าไปทำความรู้จักชุมชนในปีแรกมาใช้สร้างสรรค์ผลงานให้เป็นรูปธรรมในปีที่ 2 สิ่งที่ได้ “รู้จัก” แตกหน่อออกมาเป็นการ “รู้ทำ” คือรู้ว่าจะขยายผลการทำโครงการได้อย่างไร...ปีนี้ทดลองนำส่วนประกอบของต้นจากมาสกัดสีย้อมผ้า การทำแผนที่ GPS ของดีแพรกหนามแดงก็เป็นการขยายวงไปทำความรู้จักทรัพยากรในขอบเขตที่กว้างขึ้น เพื่อให้รู้ว่าในชุมชนยังมีของดีอะไรอีกบ้าง แล้วเชื่อมโยงสิ่งที่รู้อยู่ก่อนแล้วไปพัฒนาเป็นสิ่งใหม่ได้ พอเขารู้เขาก็พากลุ่มเด็กและเยาวชนที่สนใจไปเรียนรู้ด้วยกัน นำสิ่งที่รู้มาสร้างสรรค์ผลงานต่อยอดออกไปเป็นการเรียนรู้ที่ไม่รู้จบ

ผลจากการทำ**โครงการพาน้องเรียนรู้ชุมชนและปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด โดยกลุ่มเยาวชน P.N.D.** ที่อาศัยอยู่ในสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคง ตำบลแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อปีที่ผ่านมา นำพาให้ทีมงานได้มีโอกาสทำความรู้จักแผ่นดินถิ่นเกิดของตน ผ่านการลงพื้นที่สำรวจชุมชนและเรียนรู้วิถีชีวิตที่แตกต่างกันของผู้คนทั้งฝั่งน้ำจืดและน้ำเค็ม เป็นการเปิดโลกกว้างจากพื้นที่เล็กๆ รอบบ้านตัวเอง **จนรู้ซึ้งถึงประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และภูมิปัญญาของคนในชุมชนแพรกหนามแดง**

ปีนี้ทีมงานที่ประกอบด้วย แอล–วีรวรรณ ดวงแข อ้อม-อัญชนา ดีไสว นิก-ธเนศ สร้อยทอง ฟลุ๊ค-พัชร์ศังกร ปั้นทองคำ และ เบล-สหธน ไม้คำหอม เห็นเป็นโอกาสดีที่จะได้ต่อยอดงานที่สร้างไว้ในปีที่แล้วให้เข้มข้นยิ่งขึ้น ด้วยเห็นว่ายังมีเรื่องราวที่ทรงคุณค่าของชุมชนอีกมากที่พวกเขายังไม่รู้...

“ปีที่แล้วเราศึกษาทุกเรื่องทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และอาชีพ เพราะเราไม่รู้อะไรเลย แต่ข้อมูลที่ได้ก็ยังไม่ครบถ้วน ปีนี้เลยมุ่งเป้าไปที่เรื่องทรัพยากรอย่างเดียว แต่เน้นไปที่การเพิ่มมูลค่าทรัพยากรในท้องถิ่นแทน” แอล เอ่ยถึงแนวคิดการทำโครงการ พร้อมให้**เหตุผลที่เลือกทำเรื่องทรัพยากรเพราะแพรกหนามแดงมี 6 หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านล้วนมีฐานทรัพยากรต่างกัน ถ้าคนส่วนใหญ่ในชุมชนรู้จักทรัพยากรหรือต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชนของตัวเองมากพอ คนในชุมชนก็จะคิดต่อยอดได้ว่าเขาสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนได้อย่างไรให้คุ้มค่ามากที่สุด แต่เราต้องทำให้เขาเห็นเป็นตัวอย่างก่อนว่า ทำได้จริง ๆ จึงเป็นที่มาของการทำโครงการพาน้องเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อขยายผลสู่คนในชุมชนบ้านมั่นคง ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่จะช่วยเผยแพร่ของดีชุมชนแพรกหนามแดงให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น**

เพราะรู้ซึ้งถึงคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนมาก่อน ทีมงานจึงเชื่อมั่นว่า ถ้าคนในชุมชนเห็นถึงประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมของทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้าน พวกเขาจะเห็นถึงคุณค่าและรู้สึกภาคภูมิใจในของดีที่มีอยู่ในบ้านตัวเอง

“เพราะรู้ซึ้งถึงคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนมาก่อน ทีมงานจึงเชื่อมั่นว่า ถ้าคนในชุมชนเห็นถึงประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมของทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้าน พวกเขาจะเห็นถึงคุณค่าและรู้สึกภาคภูมิใจในของดีที่มีอยู่ในบ้านตัวเอง”

พลิกฟื้นคุณค่าทรัพยากรบ้านเรา

เมื่อรู้ว่าต้องสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ขึ้นมาให้เป็นรูปธรรม แต่ยังไม่รู้ว่าจะทำอะไร ทีมงานจึงต้องหาความรู้เพิ่มเติมให้ตัวเอง พวกเขาเลือกโรงเรียนคลองสมบูรณ์เป็นเป้าหมายในการเข้าไปศึกษาหาความรู้ มีนิกที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนดังกล่าวเป็นตัวเชื่อมโชคดีที่นิกอยู่ในโครงการเพาะพันธุ์ปัญญาที่มีโจทย์ว่า นักเรียนต้องเฟ้นหาทรัพยากรในชุมชนของตัวเองมาเป็นโจทย์โครงงาน เพื่อทดลองและเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว แล้วเผยแพร่ผลลัพธ์ที่ได้นั้นกลับคืนสู่ชุมชน จึงเป็น ***“จุดเชื่อม”*** ให้การทำโครงการของทีมงานมีความเป็นไปได้มากขึ้น

ผลวิเคราะห์โครงงานที่โรงเรียนทำอยู่เมื่อเทียบเคียงกับทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ทีมงานสนใจเรื่องการย้อมผ้าจากเศษวัสดุเหลือใช้ทางธรรมชาติกับการทำน้ำยาล้างจานเป็นพิเศษ เพราะเห็นความเชื่อมโยงกันในกระบวนการทำผลิตภัณฑ์ทั้ง 2 ชนิด เพราะข้อมูลที่ค้นพบคือ น้ำย้อมสีจากเศษวัสดุเหลือใช้ทางธรรมชาติ เช่น โกงกาง จาก และตะบูน มีสารแทนนินซึ่งเป็นสารขจัดคราบตามธรรมชาติเป็นส่วนผสมอยู่ สารแทนนินสามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมแทนสารเคมีขจัดคราบในน้ำยาล้างจานได้ ทีมงานจึงลงมติว่า

จะทำการทดลองย้อมเสื้อด้วยสีจากวัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น แล้วนำน้ำที่เหลือจากการย้อมมาผสมทำน้ำยาล้างจาน

แต่ก่อนจะถึงขั้นตอนถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน แกนนำเยาวชนทั้งหมดทดลองย้อมสีเสื้อและผลิตน้ำยาล้างจานจนเกิดความชำนาญด้วยตัวเองก่อน ด้วยความที่ทุกคนในกลุ่มไม่เคยย้อมสีผ้ามาก่อน ทีมงานจึงนำรายงานโครงงานจากโรงเรียนมาศึกษา และหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพิ่ม แล้วนำมาพลิกแพลงใช้กับพืชในท้องถิ่น เช่น โกงกาง จาก ตะบูน ใบหูกวาง เป็นต้น

"ตอนแรกทดลองใช้ใบหูกวางสดแต่ไม่ติดสี เลยเปลี่ยนมาเป็นใบหูกวางแห้งทดลองทำจนได้ผ้าสีเขียวอมเหลือง ส่วนต้นจากในโครงงานของโรงเรียนจะใช้ทั้งต้น พวกเราเห็นเปลือกลูกจากหล่นอยู่กลาดเกลื่อน เลยนำมาทดลองย้อมจนได้ผ้าสีน้ำตาล" แอล กล่าว

ในส่วนของการย้อมสีเสื้อ ทีมงานตั้งใจทดลองทำเพื่อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแล้วสวมใส่เป็นตัวอย่างก่อน ส่วนน้ำยาล้างจานจะทำสำหรับแจกจ่ายไว้ใช้ในครัวเรือนสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคง 66 หลังคาเรือน โดยวางแผนว่าหลังจากจัดกิจกรรมให้เด็กได้เข้ามาเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นแล้ว ทีมงานจะขยายผลถ่ายทอดให้ผู้ใหญ่ในชุมชนต่อไป

"แม้จะมีปัญหาเรื่องเวลามาถ่วงดุลการทำงาน แต่ก็ไม่ทำให้ทีมงานย่อท้อ พวกเขาใช้ทุกโอกาสที่มีเวลาว่างลงพื้นที่เรียนรู้ชุมชนของตน จนเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ...ถ้าคนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นคนดั้งเดิมหรือคนที่ย้ายมาอยู่ใหม่เพื่อทำมาหากินต่อให้นำทรัพยากรมาทำประโยชน์ แต่เขาจะใช้ด้วยความรัก"

ผลลัพธ์ที่งอกงามระหว่างทาง

นอกจากผลิตภัณฑ์ที่จับต้องได้แล้ว เพื่อให้รู้ลึกถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นอย่างแท้จริง จึงคิดทำ**แผนที่ GPS ระบุพิกัดของดีแพรกหนามแดงทั้ง 6 หมู่บ้าน**[1] ว่าแต่ละหมู่บ้านมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นจุดเด่นหรือมีผลิตภัณฑ์ชุมชนอะไรบ้าง โดยมีฟลุ๊คที่ชอบเทคโนโลยีนำความรู้ด้านนี้มาใช้ต่อยอดการทำโครงการ

ฟลุ๊ค บอกว่า ข้อมูลที่ได้แสดงขอบเขตตำบลและภาพรวมคร่าว ๆ ว่าแต่ละหมู่บ้านมีทรัพยากรสำคัญอะไร แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะตั้งใจลงไปสำรวจทรัพยากรในแต่ละหมู่บ้านอย่างจริงจังอีกครั้ง

[1] *แผนที่ GPS ตำบลแพรกหนามแดง หมู่ 1 มะพร้าว, หมู่ 2 มะพร้าวและข้าว, หมู่ 3 ข้าว หมู่ 4 เป็นพื้นที่ครอบคลุมทั้งฝั่งน้ำจืดและน้ำเค็ม ประกอบด้วย สวนผัก และการทำประมงเลี้ยงปลาและกุ้ง ส่วนหมู่ 5 และ หมู่ 6 เป็นฝั่งน้ำเค็ม ทำประมงเลี้ยงปลาและกุ้งเป็นหลัก

ผลจากการออกไปจับขอบเขตเพื่อทำแผนที่ GPS ตำบลแพรกหนามแดงครั้งนั้น ทีมงานได้พบดงมะพร้าวทิ้งร้างจำนวนมากในพื้นที่หมู่ 1 และหมู่ 2 พวกเขาจึงคิดนำทางมะพร้าวมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ **งานจักสานจากทางมะพร้าว** เป็นไอเดียใหม่ที่ผุดขึ้นระหว่างทาง โดยมี **ขนิษฐา สุขกระจ่าง** แม่ของอ้อมเป็นวิทยากรหลักรับหน้าที่สอนทักษะการจักสานให้คนในชุมชน

นอกจากการสานเป็นรูปทรงทั่วไป เช่น ตะกร้าถือ พกพาแล้ว แอลและทีมงานยังคิดดัดแปลงงานจักสานเป็นรูปทรงอื่นๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ เช่น ที่ใส่แก้วกาแฟและที่ใส่ขวดแก้ว เป็นต้น ทั้งนี้ทีมงานได้นำผลิตภัณฑ์ไปวางขายในร้านข้าวใหม่ปลามัน ซึ่งเป็นร้านอาหารของผู้ใหญ่ใจดีในชุมชนที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชนมาโดยตลอด

เห็นอย่างนี้ใช่ว่าการทำงานจะราบรื่น แม้ทีมงานจะอาศัยอยู่ในชุมชนสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงด้วยกัน แต่ด้วยวัยที่ต่างกัน บางคนเรียนต่างชั้น บางคนทำงานแล้ว เวลาว่างของทีมจึงหาได้ยากยิ่ง ด้วย**แต่ละคนต่างมีภาระหน้าที่รับผิดชอบ** ซึ่ง**ภาระที่ว่าไม่ใช่แค่การเรียนเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมเพื่อสังคม ชุมชน ที่ทีมงานแต่ละคนอาสาเข้าไปทำอีกด้วย** เช่น นิกที่ดำรงตำแหน่งประธานนักเรียนที่ต้องรับผิดชอบงานหลายอย่างในโรงเรียน ขณะที่แอลก็ต้องรับผิดชอบงานหลายตำแหน่งในชุมชน ส่วนอ้อมที่ศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยก็มีภาระด้านการเรียนและการทำกิจกรรมร่วมกับมหาวิทยาลัยอยู่ไม่น้อย การทำโครงการจึงเดินไปได้ช้า

"เราใช้วิธีเอาตารางงานแต่ละคนมากางดูว่าวันไหนว่างตรงกัน แล้วก็นัดกันทำกิจกรรมเลย ถ้าไม่ทำแบบนี้คงไม่สามารถทำโครงการได้ตามแผนที่วางไว้" นิก กล่าวถึงวิธีการแก้ปัญหา

อย่างไรก็ตามแม้จะมีปัญหาเรื่องเวลามาถ่วงดุลการทำงาน แต่ก็ไม่ทำทีมงานย่อท้อ พวกเขาใช้ทุกโอกาสที่มีเวลาว่างลงพื้นที่เรียนรู้ชุมชนของตน จนเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ดังคำกล่าวที่แอลบอกไว้ว่า ***"ถ้าคนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นคนดั้งเดิมหรือคนที่ย้ายมาอยู่ใหม่เพื่อทำมาหากิน ต่อให้นำทรัพยากรมาทำประโยชน์ แต่เขาจะใช้ด้วยความรัก ด้วยการปลูกใหม่ขึ้นมาทดแทน เพื่อช่วยรักษาไม่ให้หมดไป มันจะไม่มีทางหมดลงมีแต่จะเพิ่มขึ้น เพราะทุกคนรู้และร่วมมือกัน"***

“การได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการฯ เปลี่ยนการใช้ชีวิตของเธอไปอย่างสิ้นเชิง จากคนที่ไม่คิดอะไร กลายเป็นคนชอบคิด คิดเยอะ และคิดมากขึ้น แม้จะตอบไม่ได้ว่าความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นข้อดีหรือข้อเสีย แต่เธอบอกว่าการคิดมาก คิดเยอะทำให้เธอได้ทดลองทำ เพื่อค้นหาคำตอบ และสร้างสรรค์ผลงานที่แตกต่างจากอดีตอย่างสิ้นเชิง”

“กล้าใหม่” สร้างสรรค์ชุมชน

ผลของการทำโครงการนอกจากจะสร้างความรักความหวงแหนในทรัพยากรของแผ่นดินถิ่นเกิดแล้ว ยังสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในตัวทีมงานไม่น้อย

แอล บอกว่า การได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก เปลี่ยนการใช้ชีวิตของเธอไปอย่างสิ้นเชิง **จากคนที่ไม่คิดอะไร กลายเป็นคนชอบคิด คิดเยอะ และคิดมากขึ้น** แม้จะตอบไม่ได้ว่าความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นข้อดีหรือข้อเสีย แต่เธอบอกว่า การคิดมาก คิดเยอะทำให้เธอได้ทดลองทำ เพื่อค้นหาคำตอบ และสร้างสรรค์ผลงานที่แตกต่างจากอดีตอย่างสิ้นเชิง

เมื่อถามว่า การทำงานในโครงการวิจัยของผู้ใหญ่กับการทำโครงการของตนเองแตกต่างกันอย่างไร แอลบอกว่า ใช้ทักษะแตกต่างกัน งานวิจัยผู้ใหญ่นำเราตาม ส่วนงานโครงการเราต้องคิดและลงมือทำด้วยตนเอง ผู้ใหญ่จะคอยดูให้คำปรึกษาอยู่ห่าง ๆ แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ ต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่และเข้าใจเนื้องานที่รับผิดชอบ

แอล บอกอีกว่า ปีแรกที่ทำโครงการรู้สึกว่า ยากมาก ทั้งหวาดกลัวและหวาดเกรงว่าจะทำไม่ได้ จำได้ว่าตอนที่ต้องโทรติดต่อประสานงานกับผู้รู้ให้เข้ามาช่วยเหลือโครงการ ไม่รู้จะอธิบายอย่างไรให้คนอื่นเข้าใจว่าพวกเรากำลังทำอะไรเพื่อชุมชนแพรกหนามแดง **แต่การไม่วางเฉยต่องานที่ต้องรับผิดชอบในสถานการณ์เฉพาะหน้า**

ความไม่เกี่ยงงาน และความช่างสังเกต ทำให้แอลได้พัฒนาทักษะการทำงาน จนมีความกล้ามากขึ้น จนถึงตอนนี้เธอสามารถติดต่อประสานงานกับผู้รู้และคนแปลกหน้าได้คล่องแคล่วและไม่รู้สึกอึดอัดเหมือนที่ผ่านมา

"วิธีทำงานก็ดูตัวอย่างจาก ***น้าแมว-นิภา บัวจันทร์ ลุงเปี๊ยก-สมศักดิ์ ริ้วทอง*** *ว่าเวลาเขาคุยติดต่องานหรือเวลาปรึกษาหารือกันในกลุ่มผู้ใหญ่เขาพูดกันยังไง เพราะทำงานกับเขาตลอด มีครั้งหนึ่งที่ต้องทำเอง เพราะไม่มีผู้ใหญ่อยู่เลย ถ้าเราไม่ทำ งานก็ไม่เดินเลยต้องลองทำ พอทำบ่อยครั้งก็มีความกล้ามากขึ้น เทคนิคที่ใช้คือ ตอนโทรประสานงานจะถามเขาก่อนว่า ว่างไหม ถ้าเขาว่างเราค่อยอธิบายต่อไปว่าอยากขอความช่วยเหลือเขาเรื่องอะไร แล้วเขาสะดวกมาหรือไม่"*

แม้แรงผลักดันให้ต้องทำโครงการในช่วงแรกเกิดขึ้นเพราะโดนบังคับ แต่การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยกับผู้ใหญ่ นอกจากจะส่งต่อกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบแล้ว ยังส่งผ่านความสนใจใคร่รู้และจิตวิญญาณของการเป็นนักค้นหา นักทดลอง และนักเรียนรู้ให้แอลอย่างเต็มที่

"บอกไม่ได้เหมือนกันว่าความรู้สึกอยากคิด อยากลองทำสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร เห็นผู้ใหญ่ทำมาก่อน ถ้าเราทำเหมือนที่ผู้ใหญ่ทำมา เราก็ได้แค่ทำเหมือน ผลลัพธ์ที่ได้ไม่แตกต่าง เลยอยากคิดเองทำเอง คิดแล้วลองทำ เผื่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะช่วยเสริมงานของผู้ใหญ่ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น"

ส่วน นิก แม้จะเพิ่งเข้าร่วมโครงการในปีนี้ แต่เขาไม่ใช่มือใหม่เสียทีเดียว เพราะเคยร่วมเรียนรู้กับแอลมาตั้งแต่ปีที่แล้ว เมื่อแอลชักชวนให้ร่วมโครงการ แม้จะมาด้วยความเกรงใจ แต่อยากพัฒนาศักยภาพของตนเองด้วย ซึ่งก็ไม่ผิดหวังการทำโครงการครั้งนี้ทำให้เขามองเห็นศักยภาพของตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ**ภาวะความเป็นผู้นำและความกล้าแสดงออกที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด** จากเมื่อก่อนไม่เคยเข้าไปมีบทบาททำกิจกรรมที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจำนวนมาก ไม่ชอบแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ แต่ปัจจุบันเขาสามารถผันตัวเองมาเป็นประธานนักเรียน ที่สามารถออกไปพูดคุยประชาสัมพันธ์หน้าเสาธงได้ จากเดิมที่ยืนขาสั่นมือสั่นพูดไม่ออก จนวันนี้การพูดหน้าเสาธงกลายเป็นเรื่องง่ายสำหรับนิก

นอกจากการพูดหน้าเสาธงแล้ว การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนอื่นก็ดีขึ้นตามไปด้วย นิก บอกว่า เมื่อก่อนโรงเรียนคลองสมบูรณ์ห้องน้ำสกปรกมาก สิ่งกลิ่นเหม็นไปทั่ว แม้แต่เขาเองยังไม่ยอมเข้าห้องน้ำโรงเรียนเลย แต่พอเป็นประธานนักเรียนก็ต้องหาทางแก้ไข เพราะโรงเรียนไม่มีภารโรง จึงใช้วิธีแบ่งเวรนักเรียนทุกระดับชั้นให้ช่วยรักษาความสะอาดห้องน้ำและจัดการขยะ จากเดิมที่ไม่ชอบคุยกับใครเวลาอยู่โรงเรียน ตอนนี้ต้องหันมาคุยกับทุกคน เพื่อให้โรงเรียนมีระเบียบเรียบร้อยขึ้น จนตอนนี้ห้องน้ำสะอาดจนเป็นที่พอใจของนักเรียนและได้รับคำชื่นชมจากคุณครู

นิก ย้ำว่า **เขานำกระบวนการทำงานในโครงการมาปรับใช้กับการทำงานในฐานะประธานนักเรียนที่ไม่ได้ใช้แค่** ***"การออกคำสั่ง"*** **แต่จะลงไป** ***"ดูแลและทำงานร่วมกับนักเรียนด้วยตนเอง"***

นิก เล่าย้อนไปถึงช่วงแรกที่เข้าร่วมโครงการว่า เมื่อได้รับโทรศัพท์จากแอลให้ออกจากบ้านมาช่วยทำกิจกรรม ตนรู้สึกรำคาญอยู่พอสมควร เพราะอยากอยู่บ้านเฉย ๆ มากกว่า แต่ **“ความเกรงใจ”** เป็นเงื่อนไขผลักดันให้ต้องออกมาและความเกรงใจก็ได้เปลี่ยนเป็น **“ติดใจ”** เมื่อได้มาลงมือปฏิบัติจริง

*“ถ้าเราสั่งอย่างเดียว แล้วไม่ทำอะไรเลย น้อง ๆ ก็คงไม่ทำตาม เหมือนช่วงแรกที่ทำโครงการแม้พี่แอลจะสั่งให้เราทำ แต่พี่เขาทำให้เราเห็นด้วย จากเดิมที่เข้าร่วมโครงการด้วยความเกรงใจ ก็กลายเป็นอยากมาทำ เพราะได้ลองทำหลายอย่างที่ไม่เคยทำ เช่น การลงพื้นที่สำรวจชุมชน การพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้ใหญ่ในพื้นที่ การทำกิจกรรมกับเด็ก ที่สำคัญคือ**ยิ่งทำก็ยิ่งรู้จักบ้านของตัวเองมากขึ้น** มาคิดเปรียบเทียบดูกับเมื่อก่อนที่อยู่บ้านเฉย ๆ เห็นชัดเลยว่าที่ผ่านมาตัวเองไม่ได้ทำอะไรเลย นอกจากกิน ดูโทรทัศน์ แล้วก็นอน”*

ด้าน เบล แม้จะเป็นเด็กเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ติดตามมาให้กำลังใจรุ่นพี่เวลาทำกิจกรรมต่าง ๆ เอ่ยขึ้นอย่างน่าสนใจว่า *“อยู่บ้านเฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไร แล้วก็ยังไม่ได้ความรู้ แต่มากับพี่ ๆ ได้ความรู้ เพราะได้มาดูมาเห็นสิ่งพี่ ๆ ทำ”*

“ทำงานกับเด็กต้องทำตัวเหมือนเพื่อน เพื่อให้เด็กกล้าเข้ามาพูดคุยขอคำปรึกษา ขณะเดียวกันก็ต้องวางตัวให้เด็กมีความศรัทธายำเกรงด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็น และไม่ตั้งตัวเป็นผู้ตัดสินความคิดของเด็ก”

ผู้หนุนเสริมกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ลุงชอบ-บุญชอบ พ่วงสำราญ ผู้ใหญ่ใจดีอีกท่าน บอกว่า กลุ่มงานจักสานเปิดพื้นที่ให้ผู้ใหญ่ในชุมชนได้ใช้เวลาว่างมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างสรรค์ผลงานร่วมกัน โดยมีทีมงานเด็กและเยาวชนเป็นกำลังเสริม ในส่วนของผู้ใหญ่จะมีการเรียนรู้ร่วมกันก่อนในทุกขั้นตอน หลังจากนั้นจึงแบ่งหน้าที่ตามความถนัด โดยลุงชอบรับหน้าที่เป็นผู้หาทางมะพร้าวและเหลาทางมะพร้าวเตรียมไว้ เพราะเป็นวัสดุสำคัญในการสาน และเตรียมขึ้นโครงไว้สำหรับการถักในลำดับต่อไป

“ผู้ใหญ่เริ่มทำงานกันมาก่อน เรารู้ถึงความเหนื่อยยากลำบาก หลายครั้งก็ท้อใจเพราะคนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ ที่ผ่านมาขนาดเป็นผู้ใหญ่ทำงานเองหลายคนยังมองว่ามีปัญญาแค่ห่างอึ่งจะมาทำวิจัยหรือมาทำงานพัฒนาชุมชนอะไรได้ แต่พวกเราก็พยายามกันมาเป็นสิบปีจนได้ผล”

เมื่อทีมงานเข้ามาขอความช่วยเหลือ ลุงชอบจึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เพราะรู้ดีว่าการทำงานชุมชนนั้นไม่ง่ายและอยากให้เด็กและเยาวชนมีกำลังใจทำโครงการ เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังได้รู้จักชุมชนตนเอง

"ส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะเข้ามาสอบถามข้อมูล เรื่องไหนที่รู้เราก็บอกเขาทันที เช่น ถามว่าพืชชนิดนี้ชื่ออะไร ใช้ทำประโยชน์อะไรได้บ้าง อยู่ตรงไหน เราก็พาไปดู เขาอยากได้วัตถุดิบอะไรก็หามาให้ เรื่องไหนที่เราไม่รู้ก็พาไปหาผู้รู้ที่อธิบายได้จริง ถ้าเราไม่ช่วยเหลือตรงนี้ สิ่งดีงามในชุมชนจะสูญหายไป"

ด้าน **ป้าเกษมสุข หิรัญวัฒน์** ชาวบ้านในชุมชนเคหสถานบ้านมั่นคง ที่คลุกคลีกับทีมงานมาตั้งแต่เด็ก บอกว่า **2-3 ปีที่ผ่านมานี้แอลเปลี่ยนแปลงไปเยอะมาก เดิมเขาเป็นคนเอื่อยเฉื่อยไม่กระฉับกระเฉง ไปทำงานกับผู้ใหญ่ที่ไหนนั่งก้มหน้าตลอด แต่ตอนนี้เขาสามารถลุกขึ้นมาเป็นแกนนำเยาวชน สานต่องานจากกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนบ้านมั่นคง** ทั้งในเรื่องการประสานงาน การพาบุคคลภายนอกศึกษาดูงานในชุมชน รวมไปถึงริเริ่มทำโครงการภายใต้การนำของกลุ่มแกนนำเยาวชนเอง

ขณะที่ลุงชอบ เสริมว่า แต่เดิมแอลเป็นคนโผงผาง ก้าวร้าว พูดจาไม่เข้าหูคน แต่การทำงานร่วมกับผู้ใหญ่และคนหมู่มากในชุมชน รวมทั้งการทำโครงการขัดเกลาพฤติกรรมและวิธีคิดจนแอลใจเย็นและมีความสุภาพมากขึ้น คำพูดคำจาและกิริยาท่าทางเปลี่ยนแปลงจากหน้ามือเป็นหลังมือ **ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้สร้างความไว้เนื้อเชื่อใจจนผู้ใหญ่ในกลุ่มบ้านมั่นคงตั้งให้แอลเป็นเลขานุการคอยช่วยขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงอีกด้วย**

จากประสบการณ์การร่วมงานกับกลุ่มเยาวชน ลุงชอบ บอกว่า **ทำงานกับเด็กต้องทำตัวเหมือนเพื่อน เพื่อให้เด็กกล้าเข้ามาพูดคุยขอคำปรึกษา ขณะเดียวกันก็ต้องวางตัวให้เด็กมีความศรัทธายำเกรง ด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็น และไม่ตั้งตัวเป็นผู้ตัดสินความคิดของเด็ก**

ในสายตาของผู้ใหญ่ที่ให้การสนับสนุนการทำโครงการของกลุ่มเยาวชนมาตั้งแต่ต้น **น้าแมว-นิภา บัวจันทร์** และ **ลุงเปี๊ยก-สมศักดิ์ ริ้วทอง** พี่เลี้ยงโครงการในปีแรก และเป็นทีมวิจัยท้องถิ่นพื้นที่แพรกหนามแดง ย้ำว่า ทีมงานรู้จักนำความรู้พื้นฐานจากการเข้าไปทำความรู้จักชุมชนในปีแรกมาใช้สร้างสรรค์ผลงานให้เป็นรูปธรรมในปีที่ 2 **สิ่งที่ได้ *"รู้จัก"* แตกหน่อออกมาเป็นการ *"รู้ทำ"* คือ รู้ว่าจะขยายผลการทำโครงการได้อย่างไร ปีแรกเด็กและเยาวชนได้รู้ว่าใบจากสามารถนำมาใช้เย็บมุงหลังคาได้ ปีนี้เขาทดลองนำส่วนประกอบของต้นจากมาสกัดสีย้อมผ้า ส่วนการทำแผนที่ GPS ของดีแพรกหนามแดงก็เป็นการขยายวงเข้าไปทำความรู้จักทรัพยากรในขอบเขตที่กว้างขึ้น เพื่อให้รู้ว่าในชุมชนเรายังมีของดีอะไรอีกบ้าง**

“ปีนี้ทีมงานได้รู้ลึกขึ้น แล้วเชื่อมโยงสิ่งที่รู้อยู่ก่อนแล้วไปพัฒนาเป็นสิ่งใหม่ได้ พอเขารู้เขาก็พากลุ่มเด็กและเยาวชนที่สนใจไปเรียนรู้ด้วยกัน แล้วนำสิ่งที่รู้มาสร้างสรรค์ผลงานต่อยอดออกไปอีกซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ไม่รู้จบ” ลุงเปี้ยก กล่าว

นอกจากการส่งไม้ต่อเพื่อเข้ามาทำโครงการของกลุ่มแกนนำเยาวชนแล้ว ลุงเปี้ยก บอกว่า ผู้ใหญ่เองก็ต้องพัฒนาตัวเองไปพร้อมกับเด็กด้วย ในปีนี้ลุงเปี้ยกจึงวางมือจากการเป็นพี่เลี้ยงโครงการเยาวชนออกมาเป็นผู้สังเกตการณ์ แล้วส่งต่อหน้านี้ให้ **ผึ้ง-บังอร ช่วยชูวงค์** เข้ามาดำเนินงานต่อ จากบทบาทผู้สังเกตการณ์ในปีแรก กระทั่งได้เข้ามาทำหน้าที่พี่เลี้ยงในปีที่ 2 ผึ้ง บอกว่า **เธอได้ปรับเปลี่ยนและพัฒนามุมมองความคิดที่มีต่อเด็กและเยาวชนไปอย่างสิ้นเชิง จากเดิมไม่เคยสนใจเด็กคนอื่นนอกจากหลานตัวเอง ปัจจุบันเธออยากเข้าไปช่วยเหลือและชักจูงเด็กและเยาวชนในชุมชนให้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันให้มากที่สุด เนื่องจากได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของหลานที่เป็นเด็กเกเร ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่หลังจากได้เข้ามาทำกิจกรรมในโครงการกลับมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นและมีความรับผิดชอบต่อตัวเอง**

“เราได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับน้อง ๆ แกนนำ จากเดิมเป็นคนไม่ค่อยพูด ไม่แสดงความคิดเห็น ตอนนี้เราต้องพูดและแสดงความคิดเห็น เพราะเรามีหน้าที่ต้องทำและรับผิดชอบ แต่ในส่วนของการคิดวางแผนโครงการจะปล่อยให้ทีมงานคิดทำในสิ่งที่เขาอยากทำ จะไม่เข้าไปแทรกแซง คอยให้คำปรึกษาอยู่ห่าง ๆ เท่านั้น”

จากปีแรกที่โดนบังคับให้ทำโครงการ 1 ปีผ่านไป การบังคับเปลี่ยนเป็นการ “อาสาเข้ามาเรียนรู้” เรื่องราวของทรัพยากรในชุมชน จนก่อเกิดสำนึกรักแผ่นดินถิ่นเกิด ด้วยรู้ดีว่าบ้านเรายังมีของดีอีกมากที่ควรค่าแก่การรักษาและพัฒนาต่อยอดเพื่อให้คนในชุมชนอยู่ได้และอยู่ดีมีความมั่นคงบนฐานการพึ่งพิงทรัพยากรแบบอิงอาศัย ใช้พืชพันธุ์ในท้องถิ่นผลิตเป็นสินค้าเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนแล้ว การทำโครงการของพวกเขายังช่วยเสริมแรงการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนแพรกหนามแดงของกลุ่มผู้ใหญ่ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยเฉพาะความเข้มแข็งด้านกำลังคนที่มีการสานต่อคนทำงานจากรุ่นเล็กไปจนถึงรุ่นใหญ่ จนมั่นใจได้ว่าแพรกหนามแดงจะเป็นชุมชนเข้มแข็งต้นแบบแห่งหนึ่งของประเทศต่อไป

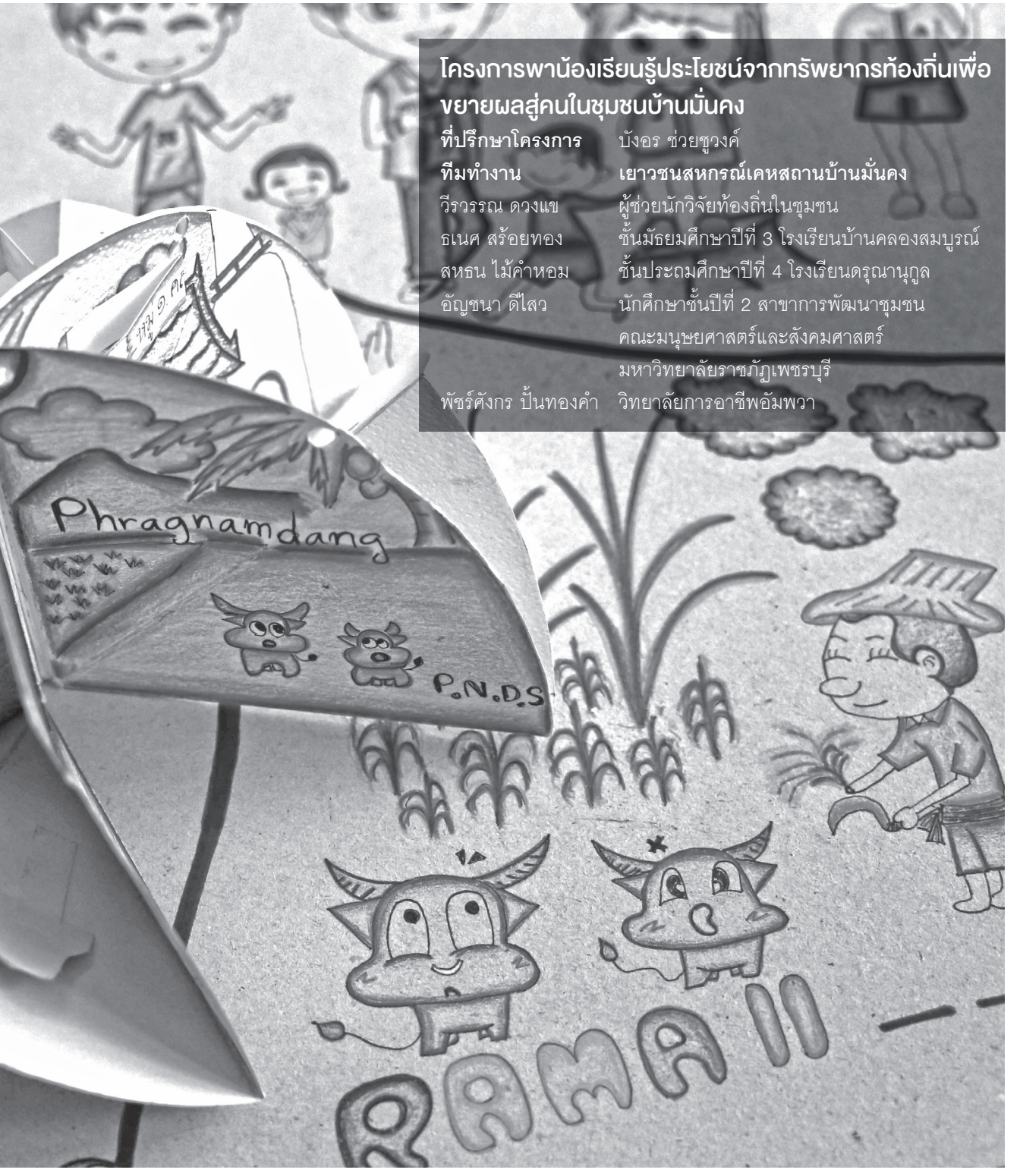

โครงการพาน้องเรียนรู้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อขยายผลสู่คนในชุมชนบ้านมั่นคง

ที่ปรึกษาโครงการ บังอร ช่วยชูวงค์

ทีมทำงาน **เยาวชนสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคง**

วีรวรรณ ดวงแข ผู้ช่วยนักวิจัยท้องถิ่นในชุมชน

ธเนศ สร้อยทอง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านคลองสมบูรณ์

สหธน ไม้คำหอม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนดรุณานุกูล

อัญชนา ดีไสว นักศึกษาชั้นปีที่ 2 สาขาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

พัชร์ศังกร ปั้นทองคำ วิทยาลัยการอาชีพอัมพวา

เมื่อส้มแก้ว หยั่งรากลึกสู่หัวใจ

โครงการส้มแก้วต้อง STRONG

ส้มแก้ว ผลไม้ขึ้นชื่อของตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ที่นิยมใช้ในเทศกาลตรุษจีน แต่ปัจจุบันการปลูกส้มแก้วลดน้อยลงมาก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่หันไปปลูกผลไม้ชนิดอื่นที่ปลูกง่าย และให้ผลผลิตมากกว่า ประกอบกับชาวสวนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องการขยายพันธุ์ และเชื่อว่าส้มแก้วดูแลรักษายาก ใช้เวลาปลูกนาน มีค่าใช้จ่ายสูง ไม่คุ้มต่อการลงทุน เพราะให้ผลผลิตปีละครั้ง โดยคาดว่าในอนาคต หากคนรุ่นใหม่ไม่หันมาสนใจ ส้มแก้วอาจจะหมดไปจากชุมชน น้องๆ ทีมส้มแก้วต้อง STRONG จึงรวมกลุ่มกันทำ **โครงการส้มแก้วต้อง STRONG** โดยมีเป้าหมายเพื่อสืบค้นความรู้และปรับทัศนคติเรื่องส้มแก้วเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ส้มแก้วให้อยู่คู่กับตำบลบางสะแกต่อไป

พูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่
ในรูปแบบเวทีประชุมเพื่อให้ได้
ข้อมูลของส้มแก้วในมิติต่างๆ

1

ลงพื้นที่สวนส้มแก้วในชุมชน
เพื่อดูกระบวนการทำงานจริง
ของชาวสวนที่ประสบความสำเร็จ

2

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

มีความอดทน กล้าแสดงออก มีความรับผิดชอบ แต่ที่ดีที่สุด คือ ทำให้เด็กๆ รู้จักชุมชนตนเอง และรู้จักคนในชุมชนมากขึ้น เมื่อก่อนเดินผ่านกันก็ไม่รู้จักเดี๋ยวนี้รู้จักยกมือไหว้ผู้ใหญ่คนนั้นคนนี้ จนคนในชุมชนชื่นชม และความรู้ ที่ได้รับจากโครงการสามารถเชื่อมโยงสู่การเรียนได้

ต่อชุมชน

คนในชุมชนรู้สึกดีที่คนรุ่นใหม่สนใจอาชีพเกษตร และเกิดความภาคภูมิใจในอาชีพชาวสวนส้มแก้วของตน จนคาดหวังได้ว่าอนาคตส้มแก้วคงไม่เลือนหายไปจากบางสะแกอย่างแน่นอน แต่ที่ดียิ่งกว่าคือเกิดกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสานต่องานพัฒนาชุมชนต่อไป

4 คืนข้อมูลสู่ชุมชน กระตุ้นให้ชาวสวนเห็นคุณค่าของส้มแก้ว

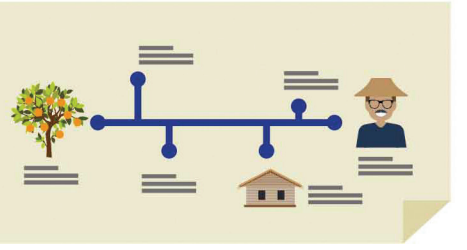

3 นำข้อมูลที่ได้จากเวทีประชุมและการลงพื้นที่จริงมาเขียนเป็นไทม์ไลน์

ระหว่างทำโครงการถูกเพื่อนๆ ทักท้วงมาโดยตลอดว่า น่าจะทุ่มเทให้กับการเรียน แต่เธอคิดว่านี่ก็คือการเรียนอย่างหนึ่ง ความรู้ในหนังสือ ถ้าเราอ่านเราก็ได้ความรู้ แต่ความรู้นอกหนังสือ ถ้าเราไม่เอาตัวไปเรียนรู้ เราก็จะไม่รู้ แม้ต้องขาดเรียนบ้าง แต่เธอก็มั่นใจว่าต้องสอบเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้ เพราะหลังกลับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ เธอจะรับผิดชอบตัวเองด้วยการอ่านหนังสือหรือทำการบ้านที่ค้างไว้ให้เสร็จ

หลังผ่านโครงการพัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น (4 ภาค) ระยะที่ 2 : หลักสูตรนักถักทอชุมชน เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน และครอบครัว ที่สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ร่วมมือกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ฝึกฝนกระบวนการทำงานให้กับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมาแล้ว ทำให้**พี่หญิง-รัตนาภรณ์ บูรนิติ** รู้ดีว่า เส้นทางการทำงานโครงการนั้น ***“ยาก”*** เมื่อต้องมาต่อยอดขยายผลการทำงานในบทบาทพี่เลี้ยงโครงการของเยาวชนในพื้นที่ พี่หญิงจึงสารภาพตรง ๆ ว่า ตอนแรกไม่อยากทำ เพราะกว่าจะผ่านโครงการนักถักทอชุมชนมาได้นั้นก็สาหัส ทั้งย้ายมาใหม่ มีงานในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และต้องเข้ารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง

*“เข้ามาทำโครงการฯ เพราะโดนบังคับจาก**พี่ธเนศ-ชิษนุวัฒน์ มณีศรีขำ ผู้บริหารโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก** พี่เขา*

บอกว่าจบหลักสูตรนักถักทอชุมชนแล้ว ต้องมาทำโครงการต่อ ตอนแรกก็ไม่อยากทำ เพราะกว่าจะผ่านหลักสูตรนั้นมาได้ลำบากมาก ไหนจะงานในหน้าที่ แล้วยังต้องไปอบรมอีก รู้สึกฝืนตัวเองมาก คุยกับเพื่อนในตำบลอื่นว่าจะทำยังไงดี ทุกคนบอกตรงกันว่า ไม่อยากทำแล้ว เพราะรู้ว่าทำงานกับพี่ธเนศกฎระเบียบต้องเป๊ะจริง ๆ แต่ด้วยความรับผิดชอบที่เราได้ไปอบรมมาแล้ว ต้องเอาความรู้มาใช้ทำจริง เลยต้องทำ"

เพราะเริ่มต้นทำงานด้วยความรู้สึกว่า ***"ยาก"*** การทำงานจึงยากตั้งแต่การแสวงหาเยาวชนเข้าร่วมทีม ด้วยเป็นคนต่างพื้นที่และย้ายมาใหม่ จึงไม่ค่อยรู้จักใคร ต้องอาศัยไถ่ถามจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ อบต. ให้แนะนำเด็กและเยาวชนที่สนใจทำโครงการ **กิ๊ก-นวพล กอสนาม** คือแกนนำคนแรกที่ถูกเสนอชื่อ เพราะบทบาทการเป็นลูกชายสัปเหร่อประจำตำบลที่คอยช่วยเหลือพ่อในงานฌาปนกิจศพคนในชุมชนมาแล้วไม่ต่ำกว่า 100 ราย ขึ้นชื่อว่าเป็นเยาวชนที่มีจิตอาสา เมื่อถูกชวนให้ทำโครงการโดยรองนายก อบต.พาไปร่วมงานมหกรรมเยาวชนพลเมืองภาคตะวันตกในปีที่ผ่านมา หลังกลับจากงานกิ๊กจึงเป็นตัวตั้งตัวตีรวบรวมเพื่อน ๆ ในชุมชนทำโครงการ

กิ๊ก บอกว่า ไปเห็นแล้วก็อยากทำ คิดว่ามันน่าจะสนุก ไม่น่าจะเครียดมาก และยังใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์กับชุมชน จึงรวบรวมเพื่อน ๆ ในชุมชนจัดประชุมหาประเด็นทำงาน พอดีแม่ของ**อ้อม-ปภาวดี บุญมาก** ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นมาพบ จึงกลับไปถามอ้อมว่าสนใจร่วมทำโครงการหรือไม่ เพราะที่ผ่านมาแม่พาอ้อมเข้ามาช่วยงานในโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเรื่องลำประโดงอยู่แล้ว **เพราะมีแม่เป็นต้นแบบทำให้อ้อมได้ซึมซับการทำงานเพื่อส่วนรวม** เมื่อโอกาสเปิดเธอจึงไม่ลังเลที่จะเข้ามาร่วมทีม ทั้งยังชวน **จอย-บุษยากร รุ่งอุทัย** เพื่อนรุ่นน้องเข้าร่วมโครงการด้วย

"ส้มแก้วเป็นส้มชนิดหนึ่ง รสชาติคล้ายส้มเขียวหวาน แต่หวานฉ่ำและลูกโตกว่า เมื่อผลสุกจะมีสีทองสวยงาม ถือว่าเป็นผลไม้มงคลที่คนในพื้นที่ใช้ประกอบพิธีไหว้เจ้า ด้วยคุณสมบัติแสนพิเศษเช่นนี้ทำให้ทุกคนในทีมเห็นตรงกันว่า น่าจะทำการศึกษาเรื่องส้มแก้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อหาความรู้และปรับทัศนคติเรื่องส้มแก้วเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ส้มแก้วให้อยู่คู่กับตำบลบางสะแกต่อไป"

ส้มแก้ว...พืชเฉพาะถิ่นของบางสะแก

ทีมงานได้พิจารณาถึงของดีในตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า มีทั้งกล้วยน้ำว้าหลายสายพันธุ์ ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัด ข้าวเกรียบปลาทู ขนมไทยพื้นถิ่น ลิ้นจี่ และส้มแก้ว ความหลากหลายของวิถีชีวิตคนแม่กลอง ชวนให้รักพี่เสียดายน้อง แต่เมื่อคัดกรองร่วมกันจึงได้รู้ว่า **ส้มแก้วมีความโดดเด่นคือเป็นพืชที่มีเฉพาะพื้นที่ตำบลบางสะแกเท่านั้น**

"เหตุผลที่ไม่เลือกส้มโอซึ่งอยู่ในคำขวัญของจังหวัด เพราะส้มโอขาวใหญ่สามารถปลูกได้ทุกที่ในแม่กลอง แต่ส้มแก้วปลูกมากเฉพาะในตำบลบางสะแกเท่านั้น เมื่อก่อนนิยมปลูกแซมในสวน แต่เพราะเป็นพืชที่ดูแลยาก ออกผลปีละครั้ง เมื่อต้นไหนตายจึงไม่มีการปลูกเพิ่ม ส้มแก้วจึงเหลือน้อยลงทุกที" อ้อม เล่าถึงเกณฑ์การตัดสินใจของทีม

ส้มแก้ว เป็นส้มชนิดหนึ่ง รสชาติคล้ายส้มเขียวหวาน แต่หวานฉ่ำและลูกโตกว่า เมื่อผลสุกจะมีสีทองสวยงาม ถือว่าเป็นผลไม้มงคลที่คนในพื้นที่ใช้ประกอบพิธีไหว้เจ้า ด้วยคุณสมบัติแสนพิเศษเช่นนี้ทำให้ทุกคนในทีมเห็นตรงกันว่า น่าจะทำการศึกษาเรื่องส้มแก้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อหาความรู้และปรับทัศนคติเรื่องส้มแก้วเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ส้มแก้วให้อยู่คู่กับตำบลบางสะแกต่อไป

ทีมงานประชุมวางแผนการทำงาน โดยแบ่งหน้าที่กันทำงานตามความถนัด มีกิ๊กเป็นหัวหน้าโครงการ อ้อมเป็นคนจดบันทึก น้อง ๆ ในทีมช่วยกันประสานงาน ทีมงานกำหนดกรอบเนื้อหาที่ต้องการศึกษา ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของส้มแก้ว การปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยวส้มแก้ว ตลอดจนทัศนคติของผู้คนในตำบลที่มีต่อส้มแก้ว เพื่อหาทางปรับทัศนคติชาวบ้านให้ช่วยกันรักษาและอนุรักษ์พันธุ์ส้มแก้วต่อไป

ปักหมุดเรียนรู้ "ส้มแก้ว"

ช่วงเริ่มต้นของการทำงาน ทั้งหมดพากันไปเรียนรู้เรื่องส้มแก้วที่บ้านของกิ๊กที่ปลูกส้มแก้วแซมอยู่ในสวน **พบข้อมูลที่น่าสนใจคือ ถ้าปีไหนส้มแก้วให้ผลดี ปีถัดไปต้นจะโทรมและออกผลน้อยลง** แต่การจะรู้จริงได้ต้องสอบถามข้อมูลจากชาวสวนโดยตรง ดังนั้นเมื่อมีการประชุมชาวบ้านที่ อบต.บางสะแก ทีมงานใช้โอกาสนี้สอบถามข้อมูลจากชาวบ้านที่มาร่วมประชุม ที่มีทั้งคนที่ปลูกและคนที่เลิกปลูกส้มแก้วแล้ว แต่เพราะเป็นเวทีประชุมของ อบต. ทีมงานแค่เข้าไปเก็บข้อมูลเสริมเท่านั้น ข้อมูลที่ได้จึงไม่ครบถ้วน **จึงแก้ไขด้วยการเชิญชาวบ้านที่ยังคงปลูกส้มแก้วมาประชุมเป็นการเฉพาะ**

อ้อม บอกว่า การพูดคุยครั้งแรกเหมือนเรายังทำงานไม่ค่อยเป็น แต่มีข้อดีคือทำให้ชาวบ้านรู้ว่ามีคนสนใจเรื่องส้มแก้วอยู่ และยังทำให้ทีมงานเข้าใจเหตุผลที่คนเลิกปลูกส้มแก้วว่า มาจากวิธีการดูแลที่ยุ่งยาก ต้องปลูกในที่ร่ม และต้องห่อผลด้วยใบตองเพื่อให้ได้ผลสีทองสวยงาม ทั้งยังต้องระมัดระวังแมลงศัตรูพืช ใช้เวลาในการประคบประหงมดูแลมากเป็นพิเศษ ขณะที่เก็บผลผลิตได้ปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ชาวบ้านจึงหันไปปลูกพืชชนิดอื่นทดแทน ส่วนกลุ่มชาวสวนที่ยังคงปลูกส้มแก้วบอกว่า แม้ขั้นตอนการดูแลจะมาก แต่ก็คุ้มกับผลตอบแทนที่ได้รับ เพราะส้มแก้วราคาดี

แต่ก่อนที่จะประชุมกับชาวบ้านที่ปลูกส้มแก้วเป็นการเฉพาะ ทีมงานได้ช่วยกันทำหมุดหมายสวนที่มีส้มแก้วลงในแผนที่ มี**เจมส์-อาทิตย์ ตาลประเสริฐ** ที่รู้จักเส้นทางในตำบลดี นำข้อมูลจากการพูดคุยกับชาวบ้านมาวาดลงในแผนที่ โดยมีกิ๊กคอยชี้จุดเพิ่มเติมในส่วนที่รู้ว่าสวนไหนมีส้มแก้ว เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนลงพื้นที่ในระยะต่อไป

“เมื่อต้องจัดประชุมกับชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ใหญ่ทั้งๆ ที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน ทุกคนช่วยกันคนละไม้ละมือ เริ่มตั้งแต่เตรียมคำถาม เพราะกลัวว่าหากลืมถามจะได้ข้อมูลไม่ครบ การจัดประชุมผ่านไปด้วยดี ชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือเต็มที่ ทั้งความเป็นมาของส้มแก้ว การปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว ตลอดจนปัจจัยเอื้อที่ทำให้บางสะแกเป็นพื้นที่เดียวในจังหวัดที่สามารถปลูกส้มแก้วได้ถูกคลี่คลายให้หายสงสัย”

ข้อมูลจากการพูดคุยกับชาวบ้านครั้งแรก ประกอบข้อมูลแผนที่ตำบลบางสะแกที่แสดงจุดที่มีสวนส้มแก้ว ทำให้ทีมงานรู้ว่า ตำบลบางสะแกเหลือสวนที่ปลูกส้มแก้วเป็นพืชหลักเพียง 7 แห่ง ทั้ง ๆ ที่สภาพพื้นที่เหมาะสมกับการปลูกส้มแก้วเป็นอย่างมาก

รวมพลังสืบค้นข้อมูล “ส้มแก้ว”

เมื่อต้องจัดประชุมกับชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ใหญ่ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน ทุกคนช่วยกันคนละไม้ละมือ เริ่มตั้งแต่จัดเตรียมคำถาม เพราะกลัวว่าหากลืมถามจะได้ข้อมูลไม่ครบ การจัดประชุมผ่านไปด้วยดี ชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือเต็มที่ ทั้งความเป็นมาของส้มแก้ว การปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว ตลอดจนปัจจัยเอื้อที่ทำให้บางสะแกเป็นพื้นที่เดียวในจังหวัดที่สามารถปลูกส้มแก้วได้ถูกคลี่คลายให้หายสงสัย

“ชาวบ้านให้ข้อมูลตรงกันว่า เมื่อก่อนเคยให้ชาวบ้านที่อื่นนำส้มแก้วไปปลูกเหมือนกัน แต่ก็ไม่ขึ้น เป็นเพราะพื้นที่บ้านบางสะแกมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีน้ำล้อมรอบคล้าย ๆ เกาะ ดินบริเวณนี้จึงมีน้ำท่วมขังอยู่ตลอดเวลา จึงมีการพัดพาแร่ธาตุเข้ามา ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์มากกว่าที่อื่น ส้มแก้วจึงเจริญเติบได้ดี” อ้อมถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับฟังจากชาวบ้าน

ประสบการณ์จัดเวทีประชุมครั้งแรกผ่านไปด้วยดี ทำให้ทีมงานได้เรียนรู้วิธีจัดการกับบรรยากาศการสนทนาในวงประชุม ที่บางครั้งต่างคนต่างพูด บางคนพูดนอกประเด็น ด้วยความอ่อนอาวุโสกว่า ทีมงานจะ

“หลังกิจกรรมนับ 3 เป็นช่วงใกล้สอบ ทุกคนจึงหันหน้าไปมุ่งมั่นกับการเรียน พอสอบเสร็จปิดเทอม ทีมงานก็แยกย้ายกันไปคนละทิศละทาง บ้างเรียนพิเศษ บ้างไปกรุงเทพฯ ไม่สามารถนัดหมายกันมาทำงานได้…ทั้งเหนื่อย ทั้งล้า ไหนจะรวมคน รวมงาน อยากเลิกทำ ทุกคนในกลุ่มก็อยากเลิก เพราะเหนื่อยจริงๆ อะไรไม่เคยทำก็ต้องทำ ไม่เคยพูดต่อหน้าคนอื่นก็ต้องมาพูด ไม่เคยลงชุมชนก็ต้องไป …พี่อ้อมบอกว่าอดทนอีกนิด เดี๋ยวนับ 5 ก็เสร็จแล้ว”

โอนอ่อนยอมรับฟังตามน้ำไปก่อนโดยไม่ตัดบท แล้วค่อย ๆ หาจังหวะพากลับเข้าประเด็นที่ต้องการ

เมื่อได้ข้อมูล ทีมงานเลือกลงพื้นที่สวนของ**ผู้ใหญ่เสงี่ยม ทรงหิรัญ** ซึ่งเป็นสวนส้มแก้วครบวงจรที่มีทั้งการจำหน่ายพันธุ์และผลส้มแก้ว โดยศึกษาตั้งแต่การเพาะพันธุ์ การปลูก การเก็บเกี่ยว และเทคนิคในการดูแลส้มแก้ว

“เขาทำให้เราดูทุกอย่าง และยังให้เราได้ทดลองขยายพันธุ์ส้มแก้วด้วย ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลก็มีเทคนิคเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การเอาเกลือโรยรอบต้นเพื่อปรับสภาพดิน การรดน้ำ การใช้ปุ๋ยชีวภาพ การขยายพันธุ์ ได้ข้อมูลเกินกว่าที่ตั้งใจไว้มาก” อ้อม เล่าข้อมูลความรู้ที่ได้รับ

ฮึดสู้ด้วยแรงใจของชาวบ้าน

ข้อมูลจากการสอบถามชาวบ้านในเวทีประชุม และข้อมูลจากการลงศึกษาพื้นที่จริงถูกเรียบเรียงเป็นไทม์ไลน์บอกเล่าเรื่องราวของส้มแก้วที่ถูกนำมาปลูกในเมืองไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เพื่อใช้จัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน ด้วยหวังว่า **การเปิดเผยข้อมูลที่ได้มาจะกระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของส้มแก้ว และหันกลับมาปลูกมากขึ้น**

ความรู้ที่ได้รับไม่ได้นอนนิ่งอยู่ในกระดาษ กิ๊กซึ่งที่บ้านมีส้มแก้วปลูกแซมพืชชนิดอื่น ได้นำเทคนิคการดูแลต้นส้มแก้วที่ได้เรียนรู้กลับมาดูแลสวนของตนเอง เช่น เพิ่มการรดน้ำจาก 2-3 วันรดครั้ง เป็นรดน้ำวันเว้นวัน และโรยเกลือใต้ต้น เช่นเดียวกับอ้อมที่นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปเล่าให้แม่ฟัง จนแม่สนใจหาพันธุ์ส้มแก้วมาปลูกไว้ในสวนบ้าง

ภายใต้การทำงานที่ดูเหมือนราบรื่น คือการฟูมฟักกำลังใจจากพี่เลี้ยง เพราะในช่วงเริ่มโครงการ ภาระในการเรียนไม่ได้มากจึงยังพอมีเวลาว่าง แต่เมื่อเรียนสูงขึ้น ภาระการเรียนเริ่มแย่งชิงเวลาว่างในชีวิตไปเกือบหมดสิ้น อ้อมขึ้นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องเตรียมตัวสอบเรียนต่อ ส่วนกิ๊กขึ้นชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรียนยากขึ้น การบ้านเยอะขึ้น กระทั่งจอยที่เพิ่งเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก็อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน ประจวบกับการทำกิจกรรมในโครงการเริ่มเข้มข้นมากขึ้น เพราะช่วงหลัง**กิจกรรม**

นับ 3 รู้สิทธิ รู้หน้าที่ คนต้นเรื่องทำดีเพื่อสังคม ทีมงานเริ่มลงพื้นที่เก็บข้อมูล แต่เพราะเป็นช่วงใกล้สอบ ทุกคนจึงหันหน้าไปมุ่งมั่นกับการเรียน พอสอบเสร็จ ปิดเทอมทีมงานก็แยกย้ายกันไปคนละทิศละทาง บ้างก็เรียนพิเศษ บ้างไปกรุงเทพฯ ไม่สามารถนัดหมายกันมาทำงานได้ เมื่อ**พี่อ้วน-คำรณ นิ่มอนงค์** พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ โทรศัพท์มาสอบถามความคืบหน้าภาวะความเครียดจึงจู่โจม

"ตอนพี่อ้วนถามรู้สึกผิดมากที่งานไม่คืบหน้า ทั้งเหนื่อย ทั้งล้า ไหนจะรวมคน รวมงาน อยากเลิกทำ ทุกคนในกลุ่มก็อยากเลิก เพราะเหนื่อยจริง ๆ อะไรไม่เคยทำก็ต้องทำ ไม่เคยพูดต่อหน้าคนอื่นก็ต้องมาพูด ไม่เคยลงชุมชนก็ต้องไป มีช่วงหนึ่งที่หนูไม่ได้มา น้องเขาต้องทำกันเอง เขาเหนื่อยกันมาก พี่หญิงก็รู้ เพราะเห็นอาการ แต่หนูไม่ได้บอกพี่เพราะกลัวเขาเครียดไปด้วย" อ้อมเล่าถึงบรรยากาศในทีม

"ท้อ จะเลิกทำเหมือนกัน บอกพี่อ้อมว่า ไม่ไหวแล้ว ไม่อยากทำ เหนื่อย บางทีนัดทีมก็มาไม่ครบ หรือบางครั้งก็ไม่มา พี่อ้อมพยายามปลุกกำลังใจ บอกว่าอดทนอีกนิดเดี๋ยวนับ 5 ก็เสร็จแล้ว" กิ๊กเล่าเสริม

เมื่อจับอาการท้อถอยของน้อง ๆ ได้ พี่อ้วนจึงเข้ามาเสริมสร้างกำลังใจ ชี้ชวนให้เห็นความร่วมมือของชาวบ้าน ที่เต็มใจให้ความร่วมมือ ทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านมีภาระต้องทำงานหาเลี้ยงชีพ แต่ยังเสียสละเวลามาให้ข้อมูลแก่ทีมงาน ทำให้ทีมงานฮึดสู้ขึ้นอีกครั้ง และคิดได้ว่า ทำกิจกรรมผ่านมากว่าครึ่งทางแล้ว ทนทำกันอีกนิดก็จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้ กระบวนการฟื้นฟูกำลังใจในทีม จึงถูกเสริมด้วยกิจกรรมการกินการเล่น เพื่อไม่ให้ดำดิ่งสู่ความเครียดกันอีก

หลังอดทนเพียรพยายามทำโครงการ ในที่สุดก็ถึงเวทีนับ 5 Citizen's Network ครั้งนี้ทีมงานต้องเล่าความก้าวหน้าการทำโครงการให้เพื่อน ๆ กลุ่มอื่นรับรู้ ทีมงานเลือกใช้ละครเป็นสื่อนำเสนอเรื่องราวการทำโครงการ

“ความกล้าเป็นทักษะที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยทั่วหน้า จากสิ่งที่ไม่เคยทำก็ได้ทำ จากที่ไม่เคยพูดก็ได้พูด ปฏิสัมพันธ์ที่มีกับชาวบ้านระหว่างการทำโครงการยังสร้างสัมพันธภาพต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน… ทำให้รู้จักพื้นที่ของตนเองมากขึ้น รู้จักคนในชุมชนมากขึ้น”

อ้อม บอก**เหตุผลที่เลือกการแสดงละคร เพราะคิดว่าน่าจะเล่าเรื่องได้ดีที่สุด** แม้ทีมงานจะไม่ได้มีพื้นฐานเรื่องการแสดงมาก่อน ทุกคนต่างช่วยกันเขียนบทจนเสร็จ ส่วนการซ้อมเนื่องจากทีมงานติดภารกิจ มีเวลาซ้อมก่อนแสดงจริงคืนเดียว แต่ทุกคนก็เล่นกันเต็มที่ **“ไม่แป๊กก็ปัง”** ไม่กลัวอะไรแล้ว เรามาเพื่อบอกทุกคนว่า เราเป็นส้มแก้วต้อง STRONG กิ๊กซึ่งป่วยเพราะอาหารเป็นพิษจนต้องเข้าโรงพยาบาล ต้องอ้อนวอนขออนุญาตแม่เพื่อจะไปร่วมกิจกรรมด้วยเพราะรู้ว่า หากทีมขาดคนใดคนหนึ่งไป งานที่เตรียมไว้อาจจะล่มได้

การแสดงละครสำเร็จสมใจ กลายเป็นกำลังใจกลับคืนสู่ทีมงาน ซึ่งต่างบอกว่า ที่แสดงได้อย่างสมบทบาท เพราะเรื่องที่แสดงคือการเล่าความรู้ที่ทีมงานได้รับจากการลงมือทำด้วยตนเอง ทุกคำพูดในเรื่องราวที่แสดงจึงมาจากความจำที่ประทับไว้ในหัวใจ

เมื่อส้มแก้วหยั่งรากลึกลงกลางหัวใจ

จากพืชพันธุ์ที่ไม่เคยรู้จักอย่างลึกซึ้งในวันวาน วันนี้ความรู้เกี่ยวกับส้มแก้วฝังอยู่ในเนื้อในตัวของทีมงาน ความรู้เรื่องราวของท้องถิ่นยังเป็นประโยชน์ต่อการเรียน จอยบอกว่า ครูให้ทำรายงานว่า ของดีในตำบลมีอะไรบ้าง ก็สามารถนำเรื่องราวของส้มแก้วมาทำรายงานได้อย่างสบาย

ความกล้าเป็นทักษะที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยทั่วหน้า จากสิ่งที่ไม่เคยทำก็ได้ทำ จากที่ไม่เคยพูดก็ได้พูด ปฏิสัมพันธ์ที่มีกับชาวบ้านระหว่างการทำโครงการยังสร้างสัมพันธภาพต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แม้จะเป็นที่รู้จักของคนเกือบทั้งตำบล แต่ในมุมมองของกิ๊ก บอกว่า โครงการนี้ทำให้เขารู้จักพื้นที่ของตนเองมากขึ้น รู้จักคนในชุมชนมากขึ้น

ส่วนอ้อมในฐานะพี่ใหญ่บอกว่า สิ่งที่ได้เรียนรู้ทำให้เธอหันกลับไปช่วยครอบครัวมากขึ้น เทคนิคและความรู้เรื่องการทำสวนที่ได้รับมาถูกนำไปเล่าให้พ่อแม่ฟัง

“เมื่อก่อนตอนแม่ชวนไปสวนก็ไปบ้าง ไม่ไปบ้าง เพราะมันทั้งเหนื่อย ทั้งร้อน แต่พอได้ทำโครงการนี้ มีความรู้เรื่องส้มแก้วก็กลับไปช่วยแม่ทำสวนมากขึ้น คิดว่าได้ความรู้มาก็น่าจะเอาไปปรับปรุงสวนของเรา ตอนนี้แม้จะ

เหนื่อยร้อนแค่ไหน ก็อยากไปช่วยแม่ เพราะมันเป็นสวนของเรา” อ้อม เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของตนเอง พร้อมกับเสริมว่า ระหว่างทำโครงการเธอถูกเพื่อน ๆ ร่วมชั้นเรียนทักท้วงโดยตลอดว่าน่าจะทุ่มเทให้กับการเรียน แต่เธอคิดว่า **นี่ก็คือการเรียนอย่างหนึ่ง ความรู้ในหนังสือถ้าเราอ่านเราก็ได้ความรู้ แต่ความรู้นอกตำราเรียนถ้าไม่เอาตัวไปเรียนรู้ เราก็จะไม่รู้ แม้ต้องขาดเรียนบ้าง แต่เธอก็มั่นใจว่าต้องสอบเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้ เพราะหลังกลับจากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการเธอจะรับผิดชอบตัวเองด้วยการอ่านหนังสือเรียนหรือทำการบ้านที่ค้างไว้ให้เสร็จ**

ยาก..แต่ไม่ยอมแพ้

ในมุมมองของพี่เลี้ยงที่แม้จะเริ่มต้นทำงานอย่างฝืนใจ แต่พี่หญิงก็ยอมรับว่าได้เรียนรู้ไปที่ละขั้นพร้อม ๆ กับกระบวนการหนุนเสริมของพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ แม้การทำงานจะคงยากในความรู้สึก แต่รู้สึกอุ่นใจที่เมื่อมีปัญหาอะไรก็สามารถที่จะโทรศัพท์ไปปรึกษากับทีมงานได้ตลอด ผู้นำในพื้นที่ก็คอยช่วยเหลือทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของเยาวชนที่มาทำกิจกรรม

การทำงานกับเยาวชนที่อยู่คนละทิศละทาง ต้องใช้พลังในการรวมตัวเป็นอย่างมาก กว่าที่ทีมงานจะลงตัวที่ 5 คนนี้พี่หญิงบอกว่า ต้องเปลี่ยนสมาชิกมาแล้ว 3 คน ในฐานะพี่เลี้ยงจึงต้องเป็นตัวกลางในการประสานทีมในช่วงแรก โดย**สร้างกติกาในการทำงานร่วมกัน ทั้งข้อตกลงเรื่องเวลา และการยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน** พี่หญิงเล่าว่า ระหว่างวิกฤตการณ์ทางความรู้สึกของทีมงานที่บอกว่า ท้อ ไม่ไหวแล้วนั้น โดยบทบาทพี่เลี้ยงต้องคอยประคับประคองใจของทีมงานให้ยึดมั่นกับงาน ทั้ง ๆ ที่ความรู้สึกภายในใจของเธอก็เริ่มสั่นคลอนเหมือนกัน

“ตอนที่เด็ก ๆ มาบอกว่าไม่ไหวแล้ว แต่ไม่กล้ายกเลิกโครงการเพราะกลัวจะเสียชื่อบางสะแก แม้เราจะไม่ได้เป็นคนที่นี่ แต่เราทำงานที่นี่ มันก็เหมือนบ้านของเรา เราไม่อยากให้คนข้างนอกหรือคนอื่นมาว่าเรา ตอนไปร่วมกิจกรรมนับ 2 เราไปกับน้องเจมส์ 2 คน มีเด็กกลุ่มอื่นเห็นเจมส์เขาก็ว่าเหมือนเด็กขี้ยาเลย ความรู้สึกของเรา

“เป็นพี่เลี้ยงจะต้องใจแข็ง อดทน อดกลั้น ให้เวลากับการคิด การทำของเด็กๆ การแนะนำทีมงานอย่างไรที่ไม่ใช่การบอกทั้งหมด แต่ต้องตั้งคำถามให้คิด ปล่อยให้ทำ มีปัญหาแล้วจึงมาช่วยกันแก้”

ตอนนั้นคือไม่พอใจมาก เลยพูดกับเด็กกลุ่มนั้นว่า อย่ามองคนที่ภายนอก รู้ได้อย่างไรว่าเขาเป็นแบบนั้น จากนั้นก็พูดกับเจมส์ต่อว่า เราต้องพิสูจน์ให้เขาเห็นว่าเราไม่ได้เป็นอย่างนั้น ตั้งแต่นั้นมาจึงรู้สึกว่า เรายอมแพ้ไม่ได้”

เมื่อยอมที่จะอดทน เรียนรู้กับการทำโครงการ จึงได้สัมผัสกับผลลัพธ์ที่น่าชื่นใจ พี่หญิงบอกว่า เห็นถึงพัฒนาการของน้องๆ ทีมงานเยอะมาก

“ที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ ทุกคนมีความอดทน มีความกล้า มีความรับผิดชอบ แต่ที่ดีที่สุดคือ ทำให้เด็กๆ รู้จักชุมชนตนเอง รู้จักคนในชุมชนตนเองมากขึ้น เมื่อก่อนเดินผ่านกันเขาไม่รู้จัก เดี๋ยวนี้รู้จักกันยกมือไหว้ผู้ใหญ่คนนั้นคนนี้ คนในชุมชนชื่นชมเด็กกลุ่มนี้กันมาก” พี่หญิงสะท้อน

ไม่เพียงแต่เด็กเท่านั้นที่เปลี่ยน ในฐานะพี่เลี้ยงพี่หญิงเองก็ได้เรียนรู้เช่นกัน โดยเฉพาะเรื่องการประสานงาน กับทีมงานโครงการพลังเด็กและเยาวชน การเตรียมตัว และการวางแผนในการทำงาน

“ทำให้เรารู้ว่า การทำงานไม่ว่างานอะไร ต้องเริ่มตั้งแต่การคิดวางแผนก่อน ไม่เช่นนั้นจะทำไม่ได้ เมื่อก่อนเราก็มั่วไปกับน้องเหมือนกัน แต่พอตอนหลังเริ่มมีการจัดระบบระเบียบการทำงานได้ดีขึ้น”

อีกบทเรียนหนึ่งที่พี่หญิงได้เรียนรู้คือ การเป็นพี่เลี้ยงจะต้องใจแข็ง อดทน อดกลั้น ให้เวลากับการคิด การทำของเด็ก ๆ ให้ได้ การแนะนำทีมงานอย่างไรที่ไม่ใช่การบอกทั้งหมด แต่ต้องตั้งคำถามให้คิด ปล่อยให้ทำ มีปัญหาแล้วจึงมาช่วยกันแก้

“เวลาเกิดปัญหาเราจะไม่คิดให้น้อง จะปล่อยให้น้องคิดหัวแทบแตก จนไม่ไหวจึงจะช่วย ที่ต้องใจแข็งเพราะถ้าเราไม่ทำแบบนี้ น้องจะไม่มีวันนี้เลย เพราะว่าเชื่อว่าน้องทำได้ เราต้องมั่นใจในตัวเขา ทุกคนที่เข้ามามีความตั้งใจ ซึ่งแต่ละคนอาจจะมีไม่เท่ากัน แต่เชื่อว่าถ้าทุกคนจับมือกันงานก็จะก้าวหน้าและสำเร็จได้ด้วยดี”

หนุนเสริมเพื่อสานต่อการพัฒนาชุมชน

กำนันหน่อย-มนัส บุณพยุง ผู้นำชุมชนซึ่งมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามมาก่อน จึงคุ้นเคยกับกระบวนการเรียนรู้ และเห็นดีเห็นงามกับการทำโครงการ Active Citizen เพราะคิดว่า ตอบโจทย์ของท้องถิ่นที่ต้องการดึงเยาวชนเข้ามาทำงานเพื่อชุมชน **โดยคาดหวังว่าโครงการนี้จะมาช่วยเสริมเรื่องการดูแลเด็กในชุมชน โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งได้ศึกษาว่า มีอาชีพอะไรบ้างในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นการเปิดมุมมองใหม่เรื่องอาชีพในอนาคตให้กับเยาวชน เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาผู้ปกครองส่วนใหญ่ในพื้นที่มีทัศนคติต่ออาชีพเกษตรกรรมว่า เป็นอาชีพที่ไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ จึงพยายามผลักดันให้ลูกหลานเรียนหนังสือ เพื่อที่เรียนจบแล้วจะได้ทำงานประเภทอื่น ซึ่งกลายเป็นการไหลออกของแรงงานท้องถิ่น จึงเป็นความกังวลของบรรดาผู้นำที่เห็นว่าจะไม่มีคนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อการพัฒนาชุมชนในอนาคต**

“ปัญหาจริง ๆ ในชุมชนของเราคือ ครอบครัวเด็กส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางถึงฐานะดี จึงส่งลูกเรียนข้างนอก บางคนเรียนจบพ่อแม่ซื้อบ้านให้อยู่ที่กรุงเทพฯ เลย คนเลยไหลออกจากชุมชนไปหมด กังวลว่าในอนาคตจะไม่มีเด็กอยู่ในพื้นที่ เพราะชุมชนของเราเป็นชุมชนเกษตร แต่สมัยก่อนผลผลิตราคาตกต่ำ ครอบครัวจึงผลักดันให้ลูกเรียน แต่ปัจจุบันอาชีพเกษตรเริ่มอยู่ได้ บางสวนตัดส้มคราวหนึ่งก็อยู่ได้ อย่างส้มโอปีหนึ่งตัด 3 ครั้ง ๆ หนึ่งก็ประมาณ 1 ล้านบาท แต่ผู้ปกครองยังยึดติดค่านิยมเดิม ๆ ว่า อาชีพเกษตรกรอยู่ไม่ได้ รายได้ไม่ดี คนเลยทิ้งถิ่นกันไปหมด”

ในฐานะผู้นำชุมชน กำนันหน่อยจึงมีบทบาทสนับสนุนการทำงานโครงการ ตามการร้องขอของทีมงาน ชี้เป้าแหล่งข้อมูล ปล่อยให้ทีมงานได้มีโอกาสเรียนรู้จากปัญหาที่พบเจอในกระบวนการทำงานซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีที่สุด

แม่แจ่ม-สุนทรีญา บุญมาก แม่ของอ้อมผู้จุดประกายให้ลูกสาวได้เข้ามาทำโครงการเล่าว่า เป้าหมายของการให้ลูกมาทำโครงการ เพราะต้องการให้ลูกได้เรียนรู้เรื่องการเกษตรบ้าง ที่ผ่านมาก็พยายามชวนอ้อมไปร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยชาวบ้าน เพื่อให้ลูกได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่น ซึ่งหลังผ่านการทำงานในโครงการแล้วก็สัมผัสได้ถึงความเปลี่ยนแปลงของลูกสาว

"น้องเรียน ม. 6 แล้ว แต่เขาอยากทำ แม่ก็ให้เขาทำให้เต็มที่ ตอนแรกเขาไม่รู้อะไรเป็นอะไร ทำไม่เป็น เพราะเรียนอย่างเดียว แม่ทำสวนให้มารดน้ำ 2 โพง 3 โพง ก็ไม่เอาแล้วเหนื่อย ไม่เคยคิดจะมาช่วยเลย แต่ตอนนี้อ้อมเขามาช่วย อยากเข้าสวนตลอด" แม่แจ่มเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของอ้อมอย่างชื่นใจ

การทำงานสร้างผลกระทบทางใจแก่ทีมงานทุกคนที่พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ถ้าไม่มีโครงการนี้คงไม่รู้เรื่องส้มแก้วขนาดนี้ เพราะคงไม่สนใจบ้านตนเอง ไม่สนใจว่าตำบลตนเองมีอะไรดี ไม่สนใจว่าทำไมส้มแก้วมีมากแต่ที่ตำบลบางสะแกเท่านั้น สำนึกรักถิ่นกำเนิดถูกปลุกให้ลุกโชนหยั่งรากอย่างเข็มแข็งลงในหัวใจของทีมงาน เช่นเดียวกับผลกระทบจากการทำงานของทีมงานที่ได้สร้างร่องรอยความดีใจให้แก่ชาวสวนในพื้นที่ ที่ต่างรู้สึกชื่นชมยินดีที่คนรุ่นใหม่สนใจการเกษตรที่เลี้ยงปากเลี้ยงท้องคนในชุมชน และเกิดความภาคภูมิใจในอาชีพชาวสวนส้มแก้วของตน จนคาดหวังได้ว่าอนาคตของส้มแก้วคงไม่เลือนหายไปจากบางสะแกอย่างแน่นอน

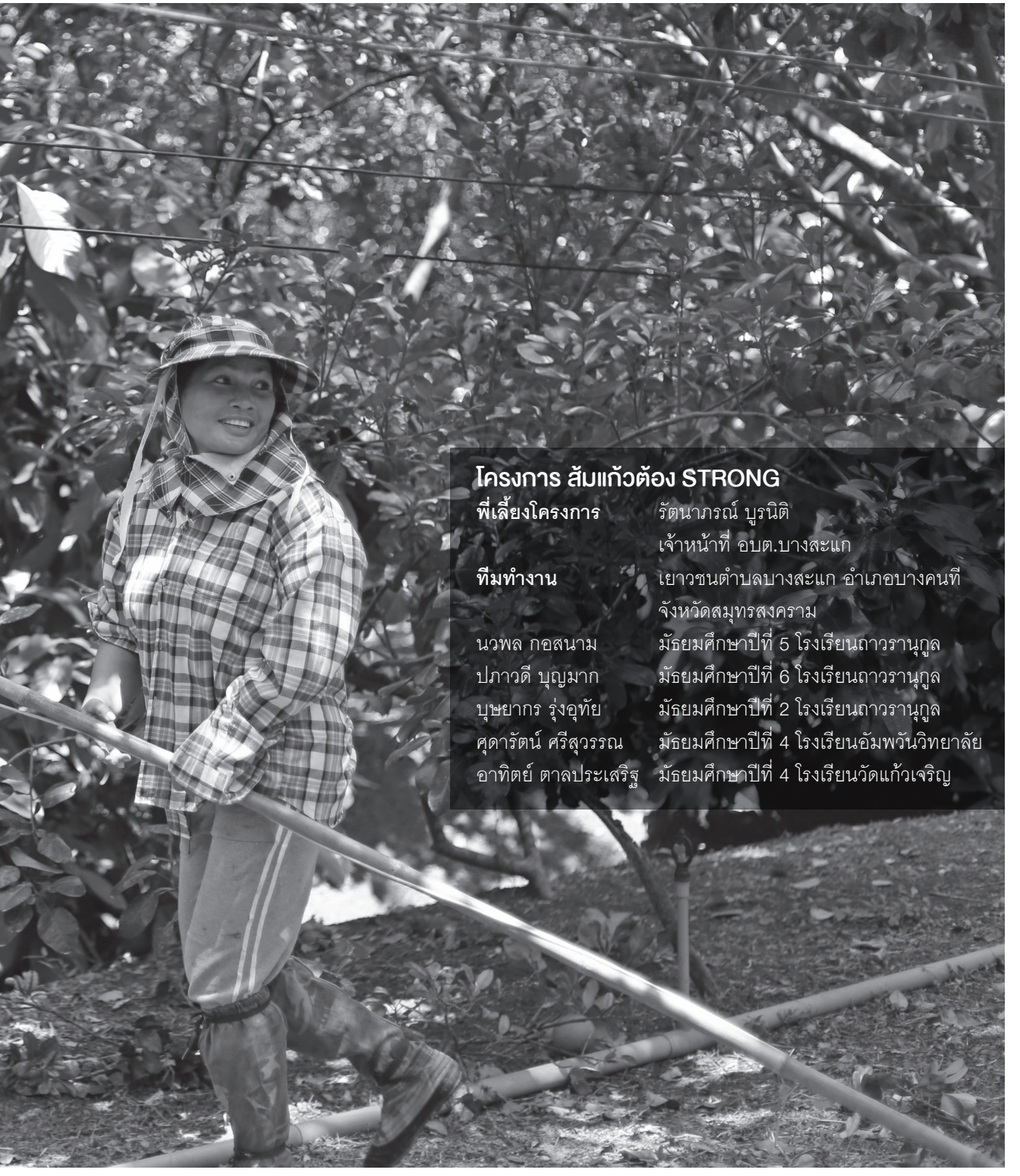

โครงการ ส้มแก้วต้อง STRONG

พี่เลี้ยงโครงการ	รัตนาภรณ์ บูรนิติ เจ้าหน้าที่ อบต.บางสะแก
ทีมทำงาน	เยาวชนตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
นวพล กอสนาม	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนถาวรานุกูล
ปภาวดี บุญมาก	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนถาวรานุกูล
บุษยากร รุ่งอุทัย	มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนถาวรานุกูล
ศุดารัตน์ ศรีสุวรรณ	มัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย
อาทิตย์ ตาลประเสริฐ	มัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดแก้วเจริญ

เกลือกลาง

ยาสมานความสัมพันธ์

โครงการสืบสานสมุนไพรในท้องถิ่น ตำบลบางแก้ว

ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพื้นที่ราบลุ่มติดชายฝั่งอ่าวไทย น้ำทะเลท่วมถึง มีพืชพรรณที่สำคัญคือ โกงกาง ลำพู ลำแพน แสม ตะบูนฯลฯ และพืชสมุนไพรจำนวนมาก เช่น ใบขลู่ กะเม็ง ชะคราม ไมยราบ เป็นต้น แต่คนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนต่างไม่เคยรู้ว่าสมุนไพรแต่ละชนิดมีประโยชน์อย่างไร คนในชุมชนเองก็ไม่รู้ถึงสรรพคุณและวิธีการใช้ ซึ่งในอนาคตหากไม่มีการสืบค้นและสานต่อพืชสมุนไพรเหล่านี้อาจสูญหายไปในที่สุด ด้วยเหตุนี้น้องๆ จาก Thairath team จึงรวมกลุ่มกันทำ **โครงการสืบสานสมุนไพรในท้องถิ่นตำบลบางแก้ว** เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและช่วยกันอนุรักษ์พืชสมุนไพรดีๆ ในท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

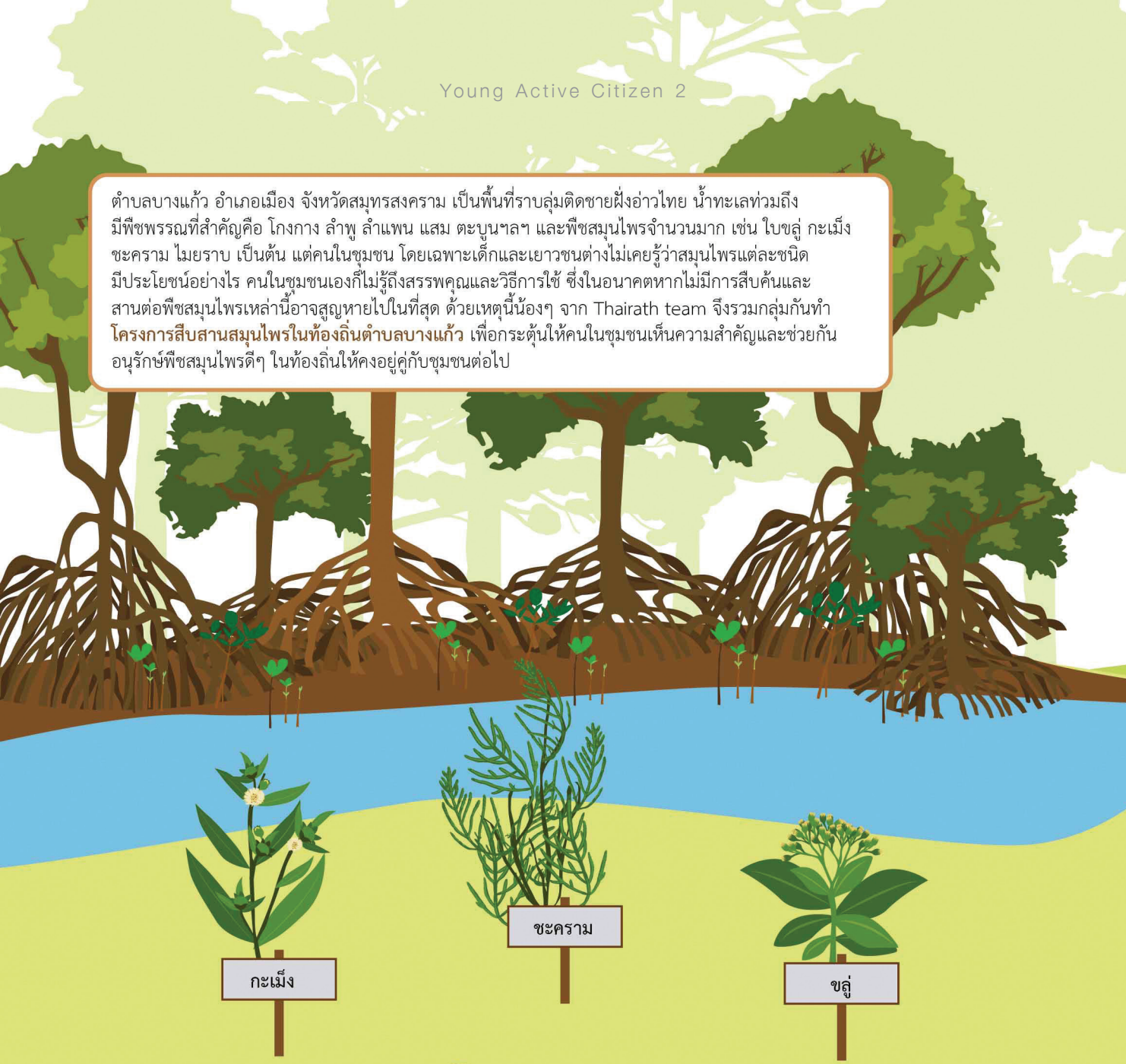

กระบวนการทำงาน

ลงพื้นที่สืบค้นองค์ความรู้เรื่องพืชสมุนไพรจากผู้รู้ท้องถิ่น แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เพื่อความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

เกิดความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าพูด ตรงต่อเวลา ใจเย็น และเห็นประโยชน์ของการรับฟังความคิดเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวดีขึ้น

ต่อชุมชน

ข้อมูลความรู้เรื่องสมุนไพรของชุมชนได้รับการสืบทอดต่อ สายสัมพันธ์ของคนสองช่วงวัยคือผู้เฒ่าผู้แก่กับเด็กเยาวชนในชุมชนดีขึ้น และผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเห็นคุณค่า ของตนเอง

เคยเป็นคนเจ้าอารมณ์และไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของใคร เพราะมั่นใจว่าความคิดของตัวเองถูกต้องและดีที่สุด แต่การทำงานเป็นทีมขัดเกลาให้เธอใจเย็นและเห็นประโยชน์ของการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ช่วงแรกทำงานด้วยกันอาจทะเลาะกันบ้าง เพื่อนก็คอยเตือน ซึ่งเราก็ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง ครูเลยมาเตือนแล้วชี้ให้เห็นว่าถ้าเราไม่ฟังกัน งานจะเดินต่อไปไม่ได้ ซึ่งมันเป็นแบบนั้นจริงๆ ทุกคนเลยปรับตัวเอง หันมาทำความเข้าใจกันใหม่ แล้วยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน พอช่วยกันคิดแล้วรับฟังกัน การทำงานก็เดินหน้าไปดีขึ้น ไวขึ้น และดีมากขึ้น

“เพราะอยากไปเที่ยว” เมื่อ**ครูตาล-นัยนา พยมพฤกษ์ ชวนไปร่วมเรียนรู้ในงานมหกรรมพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก เมื่อปีที่ผ่านมา จึงจับพลัดจับผลูให้ทีมงานจากโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 70 ประกอบไปด้วย เนม-อนุกูล เรืองรอง กิ่ง-ดวงกมล ชื่นจิต เดือน-กนกวรรณ แสนสุข ปลิว-ณัฐชา รุ่งเรือง จุ๊บ-กชพร คงสวัสดิ์ เข้ามาทำโครงการสืบสานสมุนไพรในท้องถิ่นตำบลบางแก้ว**

กิ่ง บอกว่า สิ่งที่ทำให้เธอประทับใจในงานครั้งนั้น คือความมั่นใจและความกล้าแสดงออกของแกนนำเยาวชนที่นำเสนอโครงการ เห็นแล้วอยากพูดได้แบบนั้นบ้าง ยิ่งฟังก็ยิ่งได้แรงบันดาลใจ จนเกิดความคิดว่าโครงการเพื่อชุมชนน่าสนใจ พวกเราน่าจะทำได้

เปิดประตูเข้าหาโอกาส

เพราะเห็นผลเชิงประจักษ์ว่า การทำโครงการทำให้คนมีความมั่นใจและกล้าแสดงออก **พี่อู๋–รัชพล กลีบผึ้ง นักพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม** จึงชักชวน **อนุนาถ ชื่นจิตร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 70** เข้าร่วม**โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก** ด้วยเห็นว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของปู่ย่าตายาย ความสัมพันธ์ในครอบครัวห่างเหิน เด็กและเยาวชนเสี่ยงต่อการถูกชักจูงไปในทางที่ผิด ทั้งยาเสพติดและโซเชียลมีเดีย คิดว่า **โครงการนี้น่าจะช่วยพัฒนาทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่นักเรียนได้ ซึ่งผู้อำนวยการโรงเรียนก็ยินดีสนับสนุนเต็มที่ เนื่องจากดูรายละเอียดโครงการแล้วเห็นเป็นโครงการที่ดีที่ ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดและออกไปเรียนรู้จากการลงมือทำในพื้นที่จริง ไม่ใช่ทำครั้งเดียวจบ น่าจะช่วยเสริมเรื่องทักษะการคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เป็นจุดอ่อนสำคัญของระบบการศึกษาในห้องเรียนได้**

ผอ.อนุนาถ เล่าว่า โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 70 เป็นโรงเรียนขยายโอกาส สอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียนอยู่ประมาณ 200 กว่าคน เหตุผลที่สนใจสนับสนุนนักเรียนเข้าร่วมโครงการนี้เพราะคิดว่า หากนักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์และมีระบบการคิดที่ดี จะช่วยป้องกันการก้าวพลาดของนักเรียนได้

“การลงพื้นที่เก็บข้อมูลต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ทีมงานรู้สึกตระหนกตกใจว่า แม้จะอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้มาตั้งแต่เกิด แต่พวกเขาไม่เคยสังเกตหรือไม่เคยสนใจเลย ว่าบ้านของตัวเองน่าสนใจหรือมีของดีอะไรบ้าง”

“ไม่รู้” จน “ได้รู้เรื่อง”

เมื่อได้รับไฟเขียวจากผู้อำนวยการโรงเรียน ทีมงานเริ่มต้นลงพื้นที่เก็บข้อมูลต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น **ข้อมูลที่พบทำให้ทีมงานรู้สึกตกใจว่า แม้จะอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้มาตั้งแต่เกิด แต่พวกเขาไม่เคยสังเกตหรือไม่เคยสนใจเลย ว่าบ้านของตัวเองน่าสนใจหรือมีของดีอะไรบ้าง**

โดยข้อมูลที่ทีมงานค้นพบคือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นที่ราบลุ่มติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินเค็มเพราะมีน้ำทะเลท่วมถึง **อุดมไปด้วยพืชพรรณธรรมชาติป่าชายเลน เช่น แสม โกงกาง ลำพู ตะบูน และอื่น ๆ ตลอดไปจนถึงพืชสมุนไพรท้องถิ่นจำพวกใบขลู่ ชะคราม และกะเม็ง เป็นต้น จากจุดนี้เองที่ทำให้ทีมงานเริ่มหันกลับมามองชุมชนตัวเองว่า จริง ๆ แล้ว**

พวกเขามีสมุนไพรท้องถิ่นดี ๆ อยู่ใกล้ตัว และมีผู้รู้ด้านสมุนไพรอยู่ในชุมชน หากไม่เก็บรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ไว้ ในอนาคตภูมิปัญญาด้านสมุนไพรท้องถิ่นของชุมชนคงสูญหายไปแน่ เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่เห็นถึงคุณค่า และไม่ใช่แค่เด็กเท่านั้น ปัจจุบันนี้แม้แต่พ่อแม่ผู้ปกครองบางคนก็ยังไม่รู้จักพืชสมุนไพรในท้องถิ่นกันแล้ว จึงเกิดเป็นโครงการสืบสานสมุนไพรในท้องถิ่นตำบลบางแก้วขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้าไปศึกษาพืชสมุนไพรและสรรพคุณของสมุนไพรจากผู้รู้ในชุมชน แล้วเผยแพร่องค์ความรู้ที่เก็บรวมรวมให้นักเรียนในโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 70 และผู้ปกครองของนักเรียนเป็นการนำร่อง

“การเตรียมคำถามไปก่อน ทำให้เราถามได้อย่างคล่องแคล่วและครบถ้วน และยังสร้างความน่าเชื่อถือให้พวกเรา ยิ่งถามยิ่งรู้ข้อมูล ก็ยิ่งตกใจ ไทม์ไลน์ทำให้เราเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงเลยว่ายิ่งมีความเจริญมาก ทรัพยากรยิ่งลดลง มลพิษเยอะขึ้น ทั้งหมดนำมาสู่วิกฤตธรรมชาติที่เรียกว่าภาวะโลกร้อน”

ตั้งคำถามสู่การเชื่อมโยง

แต่กว่าจะได้ข้อมูลทุนชุมชนมากเช่นนี้ ทีมงานบอกว่า ยากมาก โดยเฉพาะ**การสื่อสารสิ่งที่ต้องการถามให้ผู้รู้เข้าใจ และการตั้งคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้าน แล้วเชื่อมโยงข้อมูลทุกด้านเข้าด้วยกัน** และเพื่อให้ง่ายต่อการทำงาน ทีมงานเลือกสอบถามข้อมูลจาก

คนใกล้ตัวอย่างปู่ย่าตายายที่บ้านของตัวเองก่อน เพราะคิดว่าเป็นคนคุ้นเคยอยู่แล้ว ไม่น่าจะมีอะไรยาก แต่ในความเป็นจริงกลับไม่ง่ายอย่างที่คิด

"ที่ผ่านมาเราแทบจะไม่เคยพูดคุยกับตากับยายเลยด้วยซ้ำ เลยไม่รู้ว่าควรตั้งคำถามยังไง เรียบเรียงคำพูดไม่ถูก ยิ่งพอมีเป้าหมายว่าอยากรู้เรื่องสมุนไพร เรามุ่งถามแต่เรื่องสมุนไพร จดบันทึกแต่เรื่องสมุนไพร กลายเป็นว่าได้ข้อมูลสมุนไพรมาแต่ไม่รู้ว่าต้องเอามาทำอะไรต่อ" จุ๊บ สะท้อน

พี่อ้วน-คำรณ นิ่มอนงค์ พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ เห็นอาการไปไม่เป็น ของน้อง ๆ จึงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ แนะนำแนวทางการสัมภาษณ์และการบันทึกข้อมูลที่จะทำให้ทีมงานเห็นถึงที่มาที่ไปของชุมชน และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชนในภาพรวม ทั้งนี้พี่อ้วนแอบกระซิบว่า ตอนเห็นอาการไปไม่เป็นของน้องก็เครียดเหมือนกัน คิดอยู่นานว่าจะพาน้องไปต่ออย่างไร มองไปเห็นขวดโหลวางอยู่ก็นึกถึงเกมยิงนกขึ้นมาได้ เลยนำมาใช้กระตุ้นการเรียนรู้ของน้อง ๆ โดยใช้ไข่ปลอมซึ่งอยู่ในโหล ปาไปยังเป้าที่เตรียมไว้ กำหนดให้แต่ละคนมีโอกาสปาเป้าได้ 2 ครั้ง แต่เราแอบวางเป้าไว้ไกลพอสมควร จนน้องไม่มีใครปาโดนเป้าเลย เราเองก็ปาด้วยเหมือนกัน แต่เราเป็นคนถือโหลที่มีไข่อยู่หลายฟอง โอกาสปาเข้าเป้าเลยมีมากกว่า เล่นเกมเสร็จก็ชวนน้องถอดบทเรียนว่า ไข่ในขวดโหลแทนคำถามที่ทีมงานควรเตรียมไปสำหรับใช้ถามผู้ใหญ่หรือผู้รู้ในชุมชน ยิ่งเตรียมคำถามไปเยอะเท่าไร โอกาสถามแล้วจะได้ข้อมูลที่ต้องการและถูกต้องยิ่งมีมากเท่านั้น

"แทนที่จะจดข้อมูลลงสมุดบันทึกเฉย ๆ ผมแนะนำให้น้อง ๆ ทำแผนที่ชุมชนเพื่อบันทึกข้อมูลว่าแต่ละหมู่บ้านมีใครเป็นผู้รู้เรื่องสมุนไพรและมีพืชสมุนไพรชนิดใดบ้าง บอกน้องว่าให้เตรียมตั้งคำถามไปเยอะ ๆ ยิ่งถามเยอะ คำถามก็ยิ่งเข้าเป้าและได้ข้อมูลมากตามไปด้วย สิ่งที่น้อง ๆ มักลืมถามคือ สภาพแวดล้อมโดยรวมก่อนเจาะจงถึงสิ่งที่อยากรู้ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยง เช่น ถ้าเราถามถึงสภาพชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เราจะรู้สาเหตุว่าทำไมพืชสมุนไพรและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนจึงลดจำนวนลง ผมก็แนะนำให้น้อง ๆ ใช้ไทม์ไลน์บันทึกข้อมูลไล่เป็น พ.ศ. ตามที่ผู้รู้อธิบาย" พี่อ้วน อธิบาย

การบันทึกข้อมูลด้วยไทม์ไลน์จากการลงพื้นที่ชุมชนเกือบ 20 ครั้งทำให้ทีมงานรู้ว่าสภาพความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ยิ่งมีถนนและมีความเจริญเข้ามา ลำคลองที่เคยใสสะอาดขนาดมองเห็นตัวปลาได้แปรสภาพเป็นลำคลองเน่าเหม็นและเต็มไปด้วยขยะ ไม่มีภาพความอุดมสมบูรณ์หลงเหลืออยู่ให้เห็น

"การเตรียมคำถามไปก่อน ทำให้เราถามได้อย่างคล่องแคล่วและครบถ้วน และยังสร้างความน่าเชื่อถือให้พวกเราด้วย ยิ่งถามยิ่งรู้ข้อมูล ก็ยิ่งตกใจ ไทม์ไลน์ทำให้เราเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงเลยว่า ยิ่งมีความเจริญมาก ทรัพยากรยิ่งลดลง มลพิษเยอะขึ้น ทั้งหมดนำมาสู่วิกฤตธรรมชาติที่เรียกว่าภาวะโลกร้อน" กิ่ง อธิบาย

“การลงพื้นที่แต่ละครั้งทำให้เราเข้าใจความรู้สึกของผู้สูงอายุว่าจริงๆ แล้วเขาไม่ได้ต้องการอะไรมาก แค่อยากให้มีคนเข้าไปพูดคุยด้วยเท่านั้น เห็นเขามีความสุขเราก็สุขตามไปด้วย ไม่เคยรู้สึกเบื่อการลงพื้นที่เลย”

ความสุขของการลงชุมชน

ดูเหมือนว่าเส้นทางการสืบค้นข้อมูลพืชสมุนไพรในชุมชนของทีมงานจะมีมากกว่าการรู้จักพืชสมุนไพรและคุณประโยชน์ของสมุนไพร เพราะทีมงานค้นพบว่าพืชสมุนไพรคือยาสมานความสัมพันธ์ชั้นดี

การเริ่มต้นสอบถามข้อมูลจากคนใกล้ตัวในช่วงแรกเหมือนเป็นการฝึกซ้อมก่อนเดินหน้าพูดคุยกับผู้รู้ท่านอื่น ๆ ในชุมชน ทีมงานบอกว่า สิ่งที่ทำให้พวกเขาประทับใจมากที่สุดคือ การต้อนรับขับสู้จากคนเฒ่าคนแก่ สังเกตได้จากอาการยิ้มแย้มแจ่มใส การให้ความร่วมมือในการตอบคำถามสิ่งที่ทีมงานสนใจใคร่รู้

จุ๊บและกิ่ง บอกว่า ไม่ใช่แค่ข้อมูลที่พรั่งพรูออกมา แต่สีหน้าและแววตาของผู้รู้ดูเป็นประกายและมีความสุขทุกครั้งที่พวกเขาเข้าไปพูดคุยด้วย ความรู้สมุนไพรเลยกลายเป็นผลพลอยได้จากการทำกิจกรรมไปเลยด้วยซ้ำ เพราะสายสัมพันธ์ที่ได้รับมีค่ามากกว่านั้น

“เราไม่ได้เอ่ยปากอะไรเลย ชาวบ้านก็ยกน้ำยกขนมมาให้ จากตอนแรกที่กังวลว่าชาวบ้านจะมีปฏิกิริยายังไง พอเจอแบบนี้ก็รู้สึกอุ่นใจ สัมผัสได้ถึงบรรยากาศการพูดคุยที่เป็นกันเองแบบไม่หวงความรู้” จุ๊บ กล่าว

กิ่ง เสริมต่อว่า **การลงพื้นที่แต่ละครั้งทำให้เข้าใจความรู้สึกของผู้สูงอายุว่าจริง ๆ แล้วเขาไม่ได้ต้องการอะไรมาก แค่อยากให้มีคนเข้าไปพูดคุยด้วยเท่านั้น เห็นเขามีความสุขเราก็สุขตามไปด้วย ไม่เคยรู้สึกเบื่อการลงพื้นที่เลย**

“ข้อมูลในอินเทอร์เน็ตแทบจะตรงกับที่ผู้รู้บอกทุกอย่าง แต่ถ้าเรามัวอยู่กับอินเทอร์เน็ต เราจะไม่รู้จักโลกภายนอกใกล้ตัวเลย ซึ่งที่ผ่านมาเป็นแบบนั้น เรารู้แค่สิ่งที่อยากรู้ แต่การออกไปถามไปสัมภาษณ์ ทำให้เราได้เห็นชีวิตด้านอื่นๆ ด้วย”

ด้าน ปลิว เล่าถึงความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของคนในครอบครัวว่า **เดิมตื่นเช้ามาปู่ย่าทำอาหารไว้ให้กลับมากินข้าวก็เข้าห้อง แต่ละวันแทบไม่ได้คุยกัน แต่ตอนนี้แตกต่างออกไป หลังจากเริ่มเข้าไปสอบถามเรื่องสมุนไพร ตอนนี้เขาสามารถพูดคุยกับปู่ย่าได้ทุกเรื่อง กลับจากโรงเรียนมาก็จะชวนปู่คุย เห็นปู่มีความสุขยิ้มแย้มเราก็ดีใจ**

การทำงานที่ลงตัวต้องมาสะดุด เมื่อแกนนำอย่าง เนมและกิ่ง จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต้องย้ายไปเรียนที่อื่น

“อยู่โรงเรียนเดียวกันพวกเราเรียนคนละห้อง หาเวลาว่างตรงกันก็ยากอยู่แล้ว พอต้องย้ายไปเรียนที่อื่น ยิ่งยากไปใหญ่ มีอยู่ช่วงหนึ่งโครงการแทบไม่คืบหน้าเลย” กิ่งบ่นน้อย ๆ

แต่จุดหักเหดังกล่าวกลับกลายเป็นจุดเปลี่ยนให้ทีมงานเข้มแข็งและเห็นศักยภาพในตัวเองมากขึ้น เมื่อเนมแกนนำหลักของโครงการต้องออกไปเรียนนอกชุมชน ไม่สามารถกลับมาช่วยทำโครงการต่อได้ ทีมงานที่เหลือจึงชักชวน **หนึ่ง–หนึ่งฤทัย โตแก้ว** เข้ามาเป็นกองหนุน มีครูตาลช่วยกระตุ้นและให้กำลังใจ ทีมจึงฮึดสู้ขึ้นอีกครั้ง

ส่งต่อความรู้สู่ชุมชน

หลังจัดทัพจัดทีมใหม่จนมีแรงใจขึ้นอีกครั้ง ก็ถึงเวลาถ่ายทอดความรู้ ทีมงานนำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลผลรวมกัน หากพบว่า ผู้รู้ให้ข้อมูลเรื่องสรรพคุณของพืชสมุนไพรบางชนิดไม่ตรงกัน ก็ใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและหนังสือสารานุกรมในห้องสมุด

“ข้อมูลในอินเทอร์เน็ตแทบจะตรงกับที่ผู้รู้บอกทุกอย่าง แต่ถ้าเรามัวอยู่กับอินเทอร์เน็ตเราจะไม่รู้จักโลกภายนอกใกล้ตัวเลย ซึ่งที่ผ่านมาเป็นแบบนั้น เรารู้แค่สิ่งที่อยากรู้ แต่การออกไปถามไปสัมภาษณ์มันทำให้เราได้เห็นชีวิตด้านอื่นๆ ด้วย” จุ๊บ กล่าว

ทั้งนี้ ทีมงานยกตัวอย่างสรรพคุณของพืชสมุนไพรที่พบได้ทั่วไปในชุมชน 3 ชนิด ได้แก่ **กะเม็ง** เป็นสมุนไพรล้มลุกมีทั้งกะเม็งตัวผู้และตัวเมีย มีสรรพคุณบำรุงเลือด แก้โรคโลหิตจาง ใช้รักษาอาการปวดศีรษะข้างเดียวและบำรุงอวัยวะภายใน **ใบขลู่** ในชุมชนนิยมนำมาตากแห้งชงดื่มเป็นชา ช่วยรักษาโรคเบาหวาน ขับปัสสาวะ รักษาอาการไข้ และ **ชะคราม** ปกติเป็นส่วนประกอบในอาหารหลายเมนู เช่น พะแนง มัสมั่น หรือลวกต้มเป็นผักเคียง มีสรรพคุณช่วยรักษาโรคคอพอก กระตุ้นระบบประสาท บำรุงสายตาแก้อาการตามัว เป็นต้น

เมื่อข้อมูลพร้อม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จำนวนประมาณ 30 คน คือเป้าหมายแรกที่ทีมงานถ่ายทอดความรู้ให้ *“ถ้าเด็กกว่านี้น้องจะฟังเราไม่รู้เรื่อง หรือโตกว่านี้น้องจะไม่เชื่อฟังจะเอาแต่คุยกัน ที่รู้เพราะเราเคยเป็นแบบนั้นมาก่อน”* กิ่ง เอ่ยถึงเหตุผลการเลือกกลุ่มเป้าหมาย

ทั้งนี้ กิจกรรมในเวทีนำเสนอข้อมูลแก่นักเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วย การแนะนำโครงการ กิจกรรมสันทนาการซึ่งทีมงานย้ำว่าสำคัญมาก เพราะเป็นการละลายพฤติกรรมให้น้อง ๆ อยากมีส่วนร่วมทำกิจกรรมอย่างอื่น ต่อด้วยการวาดรูปพืชสมุนไพรที่รู้จัก แล้วนำเข้าสู่ขั้นตอนการนำเสนอข้อมูลพืชสมุนไพร **ที่ทีมงานนำกระบวนการถอดบทเรียนมาใช้สรุปการทำงานของตัวเองและสรุปผลการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย**

เนื่องจากมองว่าการถอดบทเรียนเป็นการทบทวนสิ่งที่ทำผ่านมาแล้วและช่วยให้เข้าใจมากขึ้นว่า สิ่งที่ทำนั้นทำไปเพื่ออะไร ทำแล้วได้อะไร ทำให้รู้ข้อดีข้อเสียของตัวเอง เพื่อนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป

นอกจากการคืนข้อมูลให้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กแล้ว พวกเขายังจัดเวทีเผยแพร่ความรู้ให้ผู้ปกครองไปพร้อมกับการขอข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้อีกครั้ง โดยทีมงาน บอกว่า **หากต้องการดึงผู้ใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมก็ต้องให้ความสำคัญกับผู้ใหญ่ด้วย**

"ที่ผ่านมาไม่เคยคิดเลยว่าตัวเองจะทำได้ แต่เพราะโครงการเปิดโอกาสให้เราได้พูดได้ทำ ตอนนี้เลยไม่รู้สึกกลัวที่จะต้องพูดหรือแสดงความคิดเห็น เพราะรู้แล้วว่าเราก็ทำได้"

การเรียนรู้สู่การพัฒนาตัวเอง

จากจุดเริ่มต้นที่อยากกล้าพูดกล้าแสดงออก จุ๊บ บอกว่า ไม่ผิดหวังเลยที่เข้ามาทำโครงการนี้ ความกล้าและความมั่นใจช่วยเปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้สิ่งที่ดีและมีประโยชน์

"ที่ผ่านมาไม่เคยคิดเลยว่าตัวเองจะทำได้ แต่เพราะโครงการเปิดโอกาสให้เราได้พูดได้ทำ ตอนนี้เลยไม่รู้สึกกลัวที่จะต้องพูดหรือแสดงความคิดเห็น เพราะรู้แล้วว่าเราก็ทำได้"

จุ๊บ ยอมรับว่า เธอเคยเป็นคนเจ้าอารมณ์และไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของใคร เพราะมั่นใจว่าความคิดของตัวเองถูกต้องและดีที่สุด แต่**การทำงานร่วมกันเป็นทีมขัดเกลาให้เธอใจเย็นและเห็นประโยชน์ของการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน**

"ช่วงแรก ๆ ทำงานด้วยกันอาจมีทะเลาะกันบ้างเพราะคิดไม่ตรงกัน เพื่อนก็จะคอยเตือน ซึ่งเราก็ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง ครูเลยมาเตือนแล้วชี้ให้เห็นว่าถ้าเราไม่ฟังกัน งานจะเดินต่อไปไม่ได้ซึ่งมันเป็นแบบนั้นจริง ๆ ทุกคนเลยยินดีปรับตัวเอง หันมาทำความเข้าใจกันใหม่ แล้วยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน พอช่วยกันคิดแล้วรับฟังกันการทำงานก็จะเดินหน้าไปดีขึ้น ไวขึ้นและทำออกมาได้ดีมากขึ้น" จุ๊บ กล่าว

"นิ่ง เงียบ" เป็นคุณลักษณะประจำตัวของเดือนก่อนเข้ามาทำโครงการ **แต่ตอนนี้เดือนเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงเพราะมีความกล้าแสดงออกและกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เดือน บอกว่า การทำโครงการร่วมกับเพื่อนบังคับให้ต้องคิดและแสดงความคิดเห็นเพื่อช่วยเพื่อน เพราะถ้าไม่คิดไม่ทำก็เหมือนทำตัวไม่เป็นประโยชน์**

สำหรับการทำงานร่วมกันเป็นทีม จุ๊บ บอกว่า ความตรงต่อเวลาเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะหากใครคนใดคนหนึ่งมาสาย ย่อมกระทบต่อการทำงานในภาพรวม

"การปล่อยให้คนอื่นต้องรอเราเพียงคนเดียว เป็นสิ่งที่เราควรรู้สึกละอายใจ เพื่อนยังมาได้เราก็ต้องมาได้" เดือน กล่าว

“ที่ปรึกษาควรให้เด็กได้แสดงความคิดอย่างเต็มที่ เรามีหน้าที่แค่เข้าไปเติมแต่ง แต่ไม่ไปขัดขวางความคิดและการทำกิจกรรมของเขา”

เช่นเดียวกับปลิว ที่บอกว่า **หากนัดครั้งไหนตัวเองมาช้าจะรู้สึกผิดมาก** เพราะเคยเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวมาด้วยตัวเอง

“เคยมีเหมือนกันที่ลืมนัดแล้วปล่อยให้เพื่อนทางนี้รอ หรือไม่ก็เลือกไปทำอย่างอื่นก่อน แต่เราก็รู้สึกว่าจริง ๆ เรามาทำงานกับเพื่อนก่อนก็ได้ ตอนหลังเลยพยายามจัดลำดับความสำคัญ หรือถ้ารู้ว่าต้องมาช้าจริง ๆ เราต้องมีเหตุผลและต้องแจ้งให้คนอื่นรู้ก่อน วันที่เราไม่มาเพื่อนก็เหนื่อยแล้ว แล้วต้องมาเล่าให้เราฟังอีกว่าทำอะไรไปบ้าง เพราะเราจะตามไม่ทัน...เพื่อนก็เหนื่อยอีก” ปลิว กล่าว

กระตุ้นและหนุนเสริมกำลังใจ

สำหรับ **ลุงรุ่งเรือง เจริญฤทธิ์ ผู้รู้เรื่องสมุนไพร** กล่าวว่า รู้สึกมีความสุขและดีใจที่เด็ก ๆ เข้ามาสอบถามข้อมูลแล้วนำองค์ความรู้ด้านสมุนไพรไปเผยแพร่ไม่ให้สูญหายไปพร้อมกับอายุขัยของตน

“เคยมีคนถามว่าถ้าลุงตายไปแล้ว ใครจะสืบต่อความรู้ตรงนี้ ตอนนี้ลุงบอกเขาได้แล้วว่า ก็เด็ก ๆ พวกนี้ไงเขาจะเอาความรู้ไปขยายต่อ” ลุงเรืองตอบด้วยน้ำเสียงที่ภาคภูมิใจ

สมพร ชื่นจิต แม่ของกิ่ง บอกว่า เพิ่งได้มาเห็นด้วยตาตัวเองว่าลูกทำอะไรหลังจากฟังคนอื่นเล่า จากที่เคยสงสัยว่าลูกเรียนจบจากโรงเรียนไทยรัฐ 70 แล้ว ทำไมยังต้องมาประชุมและมาจัดกิจกรรมที่โรงเรียนอยู่ ตอนนี้ได้รู้แล้วว่าลูกทำอะไรที่ประโยชน์กับชุมชนบ้าง

แม่สมพร เปรียบเทียบว่า **การเข้ามาทำโครงการของกิ่งเหมือนได้งานชิ้นใหญ่ชิ้นหนึ่งมารับผิดชอบจากเดิมที่ลูกเคยทำแต่การบ้านและงานของโรงเรียน ก่อนหน้าทำโครงการสังเกตเห็นว่าลูกมีเวลาว่างเยอะ ไม่เคยได้รับมอบหมายให้ทำโครงการระยะยาวแบบนี้ เลยใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเล่นมือถือ แต่เมื่อต้องเข้ามารับผิดชอบโครงการ ได้ออกไปอบรมและวางแผนงานเพื่อทำงานได้ตามระยะเวลาที่กำหนด**

เงื่อนไขทั้งหมดเป็นตัวบังคับให้กิ่งต้องลุกขึ้นมารับผิดชอบงานให้เป็นไปตามแผน แทนที่จะปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์เหมือนแต่ก่อน

ครูตาล-นัยนา พยมพฤกษ์ ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า เธอมีหน้าที่กระตุ้นและเสริมกำลังใจเท่านั้น เนื่องจากทีมงานยังเป็นมือใหม่เพิ่งเคยทำโครงการ ต้องรับผิดชอบตั้งแต่กระบวนการคิดไปจนถึงลงมือทำจริงเป็นครั้งแรก จึงยังไม่เข้าใจลำดับการทำงานอย่างทะลุปรุโปร่ง ทั้งที่วางแผนการทำงานไว้แล้ว ซึ่งหลายครั้งที่ยังรอให้ครูหรือทีมพี่เลี้ยงโครงการเด็กและเยาวชนฯ เข้ามาถามหรือแนะนำ เพราะไม่กล้า ช่วงแรกงานจึงเดินช้า เราก็รอเด็กว่าเมื่อไรจะทำ ส่วนเด็กก็รอว่าเมื่อไรเราจะบอก จนเราต้องขยับเองก่อนทั้งที่จริง ๆ เด็กก็พร้อมอยู่แล้ว สังเกตว่าพอเรากระตุ้นนิดนึงเด็กก็พร้อมลงมือทำทันที

“ที่ปรึกษาควรให้เด็กได้แสดงความคิดอย่างเต็มที่ เรามีหน้าที่แค่เข้าไปเติมแต่งแต่ไม่ไปขัดขวางความคิดและการทำกิจกรรมของเขา”

นอกจากนี้ ครูตาลยังรับหน้าที่เป็น**คนกลางสื่อสารระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง** ด้วยการเข้าไปอธิบายชี้แจงแก่ผู้ปกครองว่า ทีมงานกำลังทำโครงการเพื่ออะไร แล้วจะได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง เพื่อสร้างความไว้วางใจให้แก่ผู้ปกครองอีกทางหนึ่ง

จากเด็กที่ไม่สนใจอะไร วัน ๆ เล่นแต่มือถือ แต่เมื่อโอกาสเปิดและอยากพัฒนาความกล้าให้ตัวเอง พวกเขาจึงพาตัวเข้าไปเรียนรู้ของดีในชุมชนตนเอง ยิ่งรู้ลึกก็ยิ่งเกิดสำนึกรัก จนคิดส่งต่อความรู้ความรักที่มีอยู่ในเนื้อในตัวให้คนอื่นได้รับรู้ ความรู้และความรักยังถักทอสายใยรักของครอบครัวและชุมชนให้แน่นแฟ้นขึ้น จากที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่เคยพูดคุยกับปู่ย่าตายาย ก็หันมาพูดคุยกันมากขึ้น ผลจากลงมือทำยังเปลี่ยนใจของทีมงานจากที่เคยร้อนก็เย็นลง ยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนมากขึ้น แต่ที่สำคัญคือทักษะชีวิตติดตัวที่ทุกคนรู้ว่าจะนำพาชีวิตพวกเขาไปสู่สิ่งดี ๆ ต่อไป

โครงการสืบสานสมุนไพรในท้องถิ่นตำบลบางแก้ว

ที่ปรึกษาโครงการ นัยนา พยมพฤกษ์

ทีมทำงาน

ดวงกมล ชื่นจิต	ปวช. 1 วิทยาลัยเทคนิคสมุทรสงคราม
หนึ่งฤทัย โตแก้ว	ปวช. 1 วิทยาลัยสารพัดช่างสมุทรสงคราม
กนกวรรณ แสนสุข	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา70
กชพร คงสวัสดิ์	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนไทยรัฐวิทยา70
ณัฐชา รุ่งเรือง	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลวัดป้อมแก้ว

“น้ำ” ปัจจัยสำคัญที่ช่วยหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนตั้งแต่ต้นน้ำสู่ชายทะเล ทั้งแม่น้ำแม่กลองที่เกิดจากการรวมตัวของแม่น้ำแควใหญ่กับแควน้อย ที่มีต้นกำเนิดอยู่ในเขตจังหวัดกาญจนบุรี และไหลลงทะเลที่จังหวัดสมุทรสงคราม หรือแม่น้ำเพชรบุรีที่เกิดจากเทือกเขาตะนาวศรีไหลผ่านจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น สายน้ำเหล่านี้ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในภาคตะวันตกมายาวนาน ก่อเกิดเป็นวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับสายน้ำอย่างแยกไม่ออก คนในแต่ละพื้นที่ต่างใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ทั้งด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม แต่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผลให้ปริมาณน้ำมีความแปรปรวนมากขึ้น ขณะที่ความต้องการใช้น้ำก็มีมากขึ้นตามไปด้วย ก่อให้เกิดปัญหาแย่งชิงน้ำกันในหลายพื้นที่ ซึ่งเป็นผลจากการขาดการบริหารจัดการน้ำที่ดี และการจัดสรรน้ำที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในแต่ละพื้นที่ **ซึ่งหากไม่หาทางแก้ไข ปัญหาการแย่งชิงน้ำจะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น**

การบริหาร
จัดการน้ำ

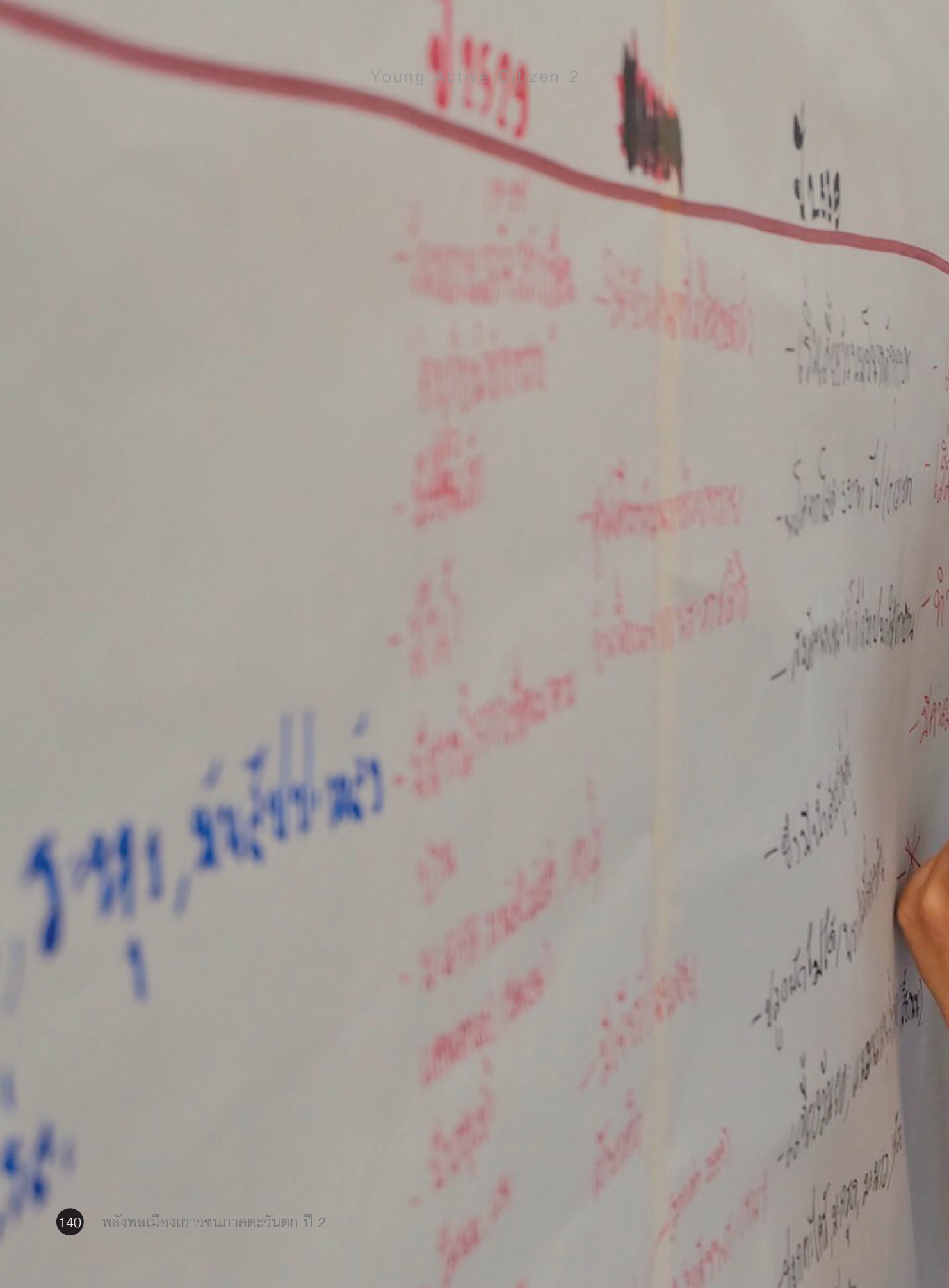

สื่อรักษ์น้ำสร้างสำนึกเพื่อส่วนรวม

โครงการการจัดทำสื่อเรื่องการใช้น้ำภายในหมู่บ้านมุสลิม

ชุมชนมุสลิม ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ทำการเกษตรทั้งปลูกสับปะรด และ ทำสหกรณ์โคนม แต่เมื่อประสบปัญหาภัยแล้ง แม้ชาวบ้านจะรวมตัวกันแก้ไขปัญหาก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จ จนต้องมีการซื้อน้ำสำหรับใช้อุปโภคบริโภคใช้ทดแทน เมื่อเห็นปัญหาน้องๆ จาก**ทีม Survival** จากมหาวิทยาลัยลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี จึงลุกขึ้นมาทำโครงการจัดทำสื่อเรื่องการใช้น้ำภายในชุมชนมุสลิม เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและมีกำลังใจที่จะลุกขึ้นมาหาวิธีในการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน

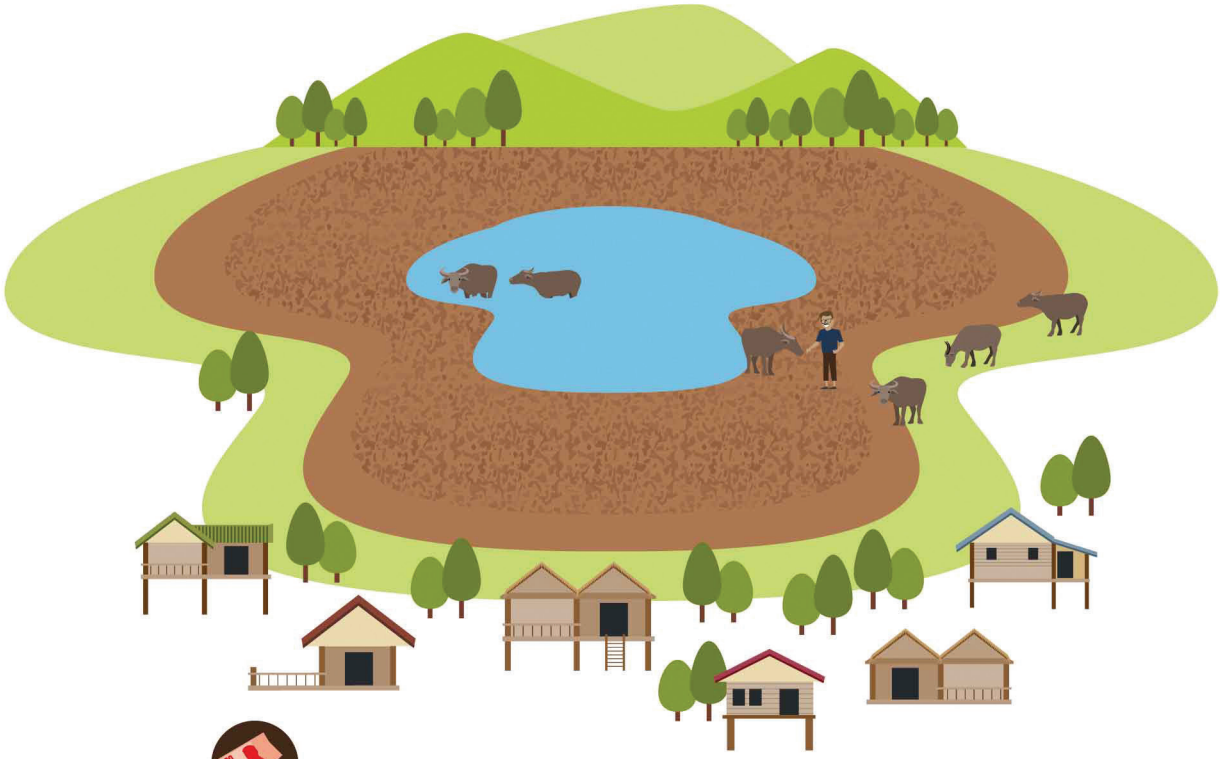

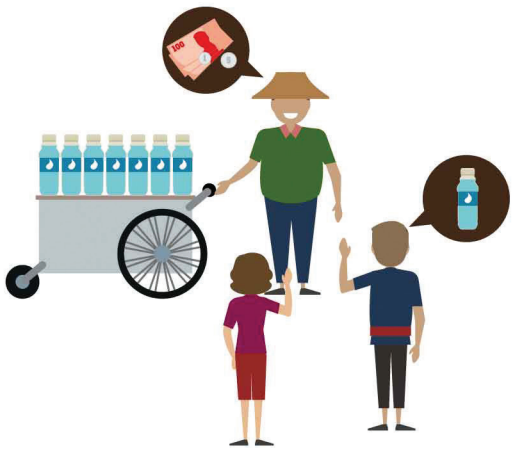

กระบวนการทำงาน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน
โครงการนี้ฝึกให้ต้องตั้งสติ มองปัญหาอย่างรอบด้าน ค่อยๆ คิด แก้ไข จนกลายเป็นคนใจเย็น คิดเป็นมากขึ้น และรู้จักมองไปข้างหน้า รวมทั้งปรับแนวทางการใช้ชีวิต ทั้งวางแผนการจัดการเรื่องเรียนและเรื่องส่วนตัว ตั้งใจทำกับทุกสิ่ง จนเกรดดีขึ้น

ต่อชุมชน
ได้ฐานข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในระยะเวลา 20 ปี และได้สื่อรณรงค์ให้คนในใช้น้ำทุกหยด อย่างรู้คุณค่ามากขึ้น

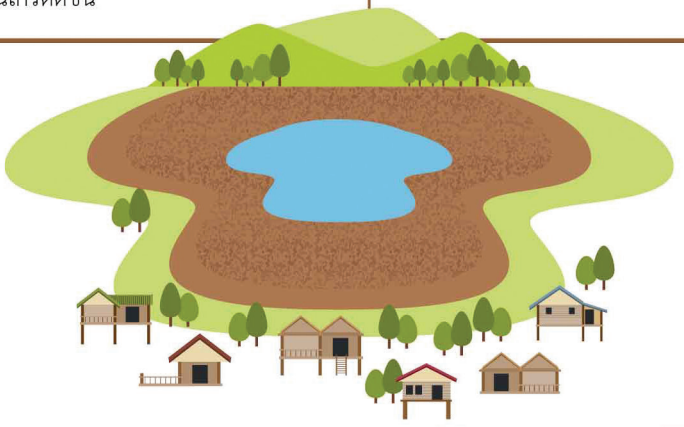

3
รวบรวมข้อมูลทั้งหมด
จัดทำ “Story Board” สารคดีสื่อรักษ์น้ำ

2
ล้อมวงคุยกันชาวบ้านทำ
“แผนที่รางน้ำ”

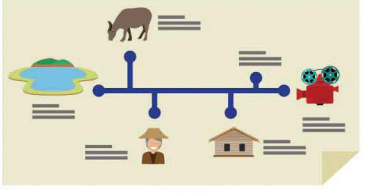

1
ลงพื้นที่เก็บข้อมูล Timeline ชุมชน

การทำโครงการช่วยเปลี่ยนกระบวนการคิดของพวกเธอให้ต่างไปจากเดิม ทำให้เธอปรับแนวทางการใช้ชีวิต ทั้งการจัดการ การวางแผน และนิสัยของตัวเอง... โครงการนี้ฝึกให้ต้องวางแผนล่วงหน้าว่า... ทำอย่างไรไม่ให้กระทบกับการเรียน กลายเป็นว่าได้วางแผนการอ่านหนังสือสอบจนเกรดดีขึ้น ตอนนี้เวลาจะทำอะไรก็ตาม เราจะเริ่มตั้งคำถามกับตัวเองมากกว่าเดิม มีการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ จนสามารถจัดการตัวเองได้ดีขึ้น และตั้งใจกับทุกสิ่งที่ทำ ไม่ว่าจะการทำโครงการ หรือการเรียน

“เอลนีโญ[1]” เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่ฟ้องว่า โลกกำลังแปรปรวนอย่างหนักจากการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ ส่งผลให้สภาพภูมิอากาศผิดปกติ ดังเช่นประเทศไทยในหลายพื้นที่ที่เกิดภาวะภัยแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล บางแห่งก็เกิดภาวะฝนเปลี่ยนที่ตก ยิ่งบวกกับสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติน้อย เช่นหมู่บ้านชาวไทยมุสลิมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ หมู่บ้านห้วยทรายใต้ ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่ได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์นี้ค่อนข้างรุนแรง อ่างเก็บน้ำแห้งขอดจนสัตว์เลี้ยงเดินลงไปกินหญ้าได้ น้ำบาดาลที่มีก็ต้องเปิด-ปิดเป็นเวลา และต้องซื้อน้ำจากภายนอกมาใช้อุปโภค

[1] ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อุณหภูมิผิวน้ำทะเลของมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันออกสูงขึ้นกว่าปกติ ทำให้ฝนไม่ตก ไม่มีมรสุม เกิดสภาวะแห้งแล้ง สำหรับประเทศไทยนั้นปริมาณฝนน้อยลงเพราะพายุเปลี่ยนทิศทาง

เมื่อเห็นความเดือดร้อนของชุมชน นักศึกษาคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี ไม่นิ่งดูดาย คิดหาทางแก้ไขปัญหา ใช้ศักยภาพของตนผลิต “สื่อ” เพื่อรณรงค์ให้ชาวบ้านใช้น้ำทุกหยดอย่างรู้คุณค่า และเพื่อสื่อสารให้องค์กรหรือหน่วยงานที่มีความสามารถเข้ามาแก้ปัญหาดังกล่าว

“ชาวบ้านต้องซื้อน้ำมาใช้ ซื้อน้ำให้สัตว์เลี้ยงกิน อ่างเก็บน้ำก็แห้งขอดกลายเป็นที่เลี้ยงวัว ขณะที่เราอยู่อย่างสบาย แค่เปิดก๊อกก็มีน้ำใช้”

น้ำ...เรื่องใหญ่ของชีวิต

จุดเริ่มต้นของการรวมตัวกันทำโครงการนี้มาจาก **อาจารย์เอ-ธนพัฒน์ อินทวี ที่ปรึกษาโครงการ** ชักชวนให้เข้าร่วม**โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก** พร้อมชวนทีมงานให้เดินทางไปที่หมู่บ้านห้วยทรายใต้

น้ำฝน-ธารารัตน์ ปานศรี เล่าว่า พอคุยกับผู้ใหญ่เสร็จ ทีมงานนั่งคุยกันว่า ปัญหาน้ำเป็นเรื่องใหญ่มาก แล้วพวกเธอพอจะทำอะไรได้บ้าง ทุกคนจึงเล่าความสามารถของตัวเองที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ให้ฟัง เธอเองพูดประชาสัมพันธ์ได้ **ป๊อป-ณัชชา กุหลาบเพ็ชรทอง** ทำสตอรี่บอร์ดได้ เพื่อนอีกคนหนึ่งตัดต่อวิดีโอเป็น เลยคิดกันว่าน่าจะทำสารคดีสั้น เพื่อปลุกจิตสำนึกเรื่องน้ำแก่ชาวบ้านและคนภายนอกเผื่อว่าจะสามารถดึงคนหรือหน่วยงานที่มีกำลังเข้ามาช่วยแก้ปัญหาให้หมู่บ้าน จนเกิดเป็น**โครงการการจัดทำสื่อเรื่องการใช้น้ำภายในหมู่บ้านมุสลิม**

“ชาวบ้านต้องซื้อน้ำมาใช้ ซื้อน้ำให้สัตว์เลี้ยงกิน อ่างเก็บน้ำก็แห้งขอดกลายเป็นที่เลี้ยงวัว ขณะที่เราอยู่อย่างสบาย แค่เปิดก๊อกก็มีน้ำใช้” ป๊อป เล่าให้ฟังถึงความสะเทือนใจเมื่อได้ลงพื้นที่หมู่บ้านห้วยทรายใต้ และพูดคุยกับ**ผู้ใหญ่ดร-อุดร หมันมณี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8** ถึงความทุกข์เรื่องน้ำของหมู่บ้าน

ทีมงานเล่าเหตุผลที่เลือกทำสารคดีสั้น เนื่องจากต้องการสะท้อนความยากลำบากเรื่องน้ำของชุมชนผ่านคำพูดกินใจของชาวบ้านว่า ที่นี่มีความทุกข์เรื่องน้ำเป็นทุกข์ที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตัวเอง เคยขอฝนหลวงพระราชทานมาก็ถูกลมพัดเมฆปลิวไปตกที่อื่น จึงต้องอยู่ร่วมกับความแห้งแล้งเรื่อยมา

หลังได้เป้าหมายโครงการ ทีมงานกลับมาวางแผนขั้นตอนการเก็บข้อมูลว่า จะลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลอีก 2 ครั้ง โดยครั้งแรกทำเป็นไทม์ไลน์ **เรียนรู้ความเป็นมาของหมู่บ้าน เพราะมองว่าหากอยากช่วยเหลือชุมชน ก็ต้องรู้อดีตของชุมชนก่อนเพื่อให้เข้าใจสาเหตุของปัญหาในปัจจุบัน** ส่วนครั้งที่ 2 ลงพื้นที่เพื่อทำ**แผนที่รางน้ำของชุมชน** ดูเส้นทางน้ำภายในชุมชนจากอ่างเก็บไปจนถึงหมู่บ้าน แม้ปัจจุบันอ่างน้ำจะแห้งขอดจนใช้การไม่ได้ แต่ทำเก็บไว้เป็นฐานข้อมูลใส่ประกอบสารคดี เพื่อนำเสนอให้เห็นว่า เดิมชุมชนก็มีระบบการจัดการน้ำ แต่เมื่อพบสภาวะความเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจควบคุมได้ ระบบที่มีจึงถูกทิ้งอย่างไร้ค่า

โดย**สะท้อนให้เห็นความแห้งแล้งของชุมชนผ่านรางน้ำที่รกร้าง เพื่อโยงถึงความยากลำบากในแต่ละวันของชาวบ้านที่อยู่ด้วยความขาดแคลนน้ำ**

เมื่อสรุปได้ว่าจะทำอะไร ทีมงานติดต่อให้ผู้ใหญ่ดรช่วยประสานชาวบ้านมาให้ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน เพราะมองว่าผู้ใหญ่บ้านน่าจะรู้จักลูกบ้านว่า คนไหนมีความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้านมากที่สุด

เมื่อถึงวันนัดหมาย ทีมงานได้พบกับชาวบ้านประมาณ 6-7 คน จึงเริ่มต้นการพูดคุย ทำให้ทราบว่าชาวบ้านอพยพหนีภาวะน้ำทะเลหนุนมาจากปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม แล้วเริ่มทำการเกษตร ปลูกพืชพันธุ์หลายชนิด ที่นิยมมากคือสัปปะรด และมีความโดดเด่นด้านงานฝีมือเจียระไนพลอย

กระทั่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงเสด็จมาเยี่ยมและพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์สนับสนุนการก่อสร้างมัสยิดประจำหมู่บ้านในฐานะองศาสนูปถัมภก พร้อมทรงสร้างอาชีพการเลี้ยงโคนมแก่ชาวบ้าน และมี**โต๊ะอิหม่ามซบนาคอนุเคราะห์** ซึ่งปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว โต๊ะอิหม่ามคนแรกของหมู่บ้านได้ผูกพันเป็นสหายกับพระองค์ เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนผ่าน คนรุ่นใหม่ละทิ้งอาชีพดั้งเดิมทั้งเจียระไนพลอยและการเกษตรเพื่อไปทำงานในเมือง บวกกับความแปรปรวนของสภาพลมฟ้าอากาศ ทำให้ความเสื่อมโทรมก็ค่อย ๆ มาเยือนหมู่บ้านแห่งนี้

ป๊อป เล่าถึงบรรยากาศการทำไทม์ไลน์ในวันนั้นว่า ทีมงานจะตั้งคำถามแล้วให้ชาวบ้านตอบ ซึ่งคนตอบหลักเป็นคุณยายท่านหนึ่งที่มาถึงศาลานัดหมายเป็นคนแรก ส่วนชาวบ้านคนอื่นคอยช่วยเสริม

หลังได้ไทม์ไลน์ฉบับสมบูรณ์ **พี่อาร์ต-สุทธิลักษณ์ โตกทอง พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ** แนะนำให้ทีมงาน**นำข้อมูลมาอ่านอีกครั้งแล้วเขียนตามมุมมองของแต่ละคนว่าเห็นปัญหาอะไรของหมู่บ้านจากไทม์ไลน์ เพื่อสรุปรวมความคิดของกลุ่ม** จากนั้นทำความเข้าใจข้อมูลทั้งหมดอีกรอบ แล้วสรุปลงสมุดเก็บเป็นฐานข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในระยะเวลา 20 ปี เพื่อนำไปใช้ในการทำสตอรี่บอร์ดต่อไป

“บรรยากาศของการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ไม่มุ่งหวังที่จะได้ข้อมูลอย่างเดียวเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนให้ความเป็นกันเองกับทีมงาน ถ้าเรามีท่าทีอยากสร้างสัมพันธ์กับเขา เขาก็อยากสร้างสัมพันธ์กับเรา”

มองหาโอกาสจากปัญหา

ทีมงานกลับมาลงพื้นที่อีกครั้ง เพื่อทำแผนที่รางน้ำตามแผน แต่ปรากฏว่า ไม่มีชาวบ้านมาตามนัดหมายแม้แต่คนเดียว ทีมงานบอกว่า พวกเขารู้สึกกังวลอยู่ก่อนแล้วว่า ชาวบ้านจะไม่มา เพราะตอนลงพื้นที่ครั้งก่อน ระหว่างที่พูดคุยกัน ชาวบ้านจะขอตัวกลับไปทำธุระที่บ้านเป็นพัก ๆ ผลัดกันเข้าออกวงพูดคุยอยู่หลายครั้ง

เมื่อผู้ใหญ่บ้านดรชักชวนให้ไปพูดคุยกับ**ผู้ใหญ่กรีฑา ซบเอี่ยม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1** และชาวบ้านที่ไปรวมตัวกันเนื่องในวันครบรอบการเสียชีวิตของสมาชิกคนหนึ่งในหมู่บ้านแทน ทีมงานตกลงทันทีด้วย**มองว่านี่เป็นโอกาสดีที่จะได้สร้างความสนิทสนมกับชาวบ้าน เพื่อใช้ความสัมพันธ์เป็นตัวประสานความร่วมมือในการลงพื้นที่ครั้งต่อไป**

ผลของการไปที่หมู่ 1 ประสบผลสำเร็จตามความตั้งใจ ทีมงานบอกว่า การได้พูดคุยกับชาวบ้านอย่างเป็นกันเอง ทำให้ได้ทั้งความรู้เกี่ยวกับวิถีวิตของชาวบ้านมุสลิมที่มีบางอย่างแตกต่างจากทีมงานที่เป็นชาวพุทธ ที่สำคัญคือได้ความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน ทำให้มีกำลังใจเดินหน้าทำโครงการต่อ พร้อมกันนั้นทีมงานยังได้บทเรียนใหม่ของการลงชุมชนกลับมาด้วย

ป๊อป เล่าว่า *“ตอนไปถึงหมู่ 1 พวกเรารีบกางสมุดจด เพื่อเตรียมสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านกรีฑา แต่กลับโดนทักว่า ทำอย่างนี้ เขาจะเกร็งจนตอบคำถามไม่ถูก นั่งคุยกันแบบสบาย ๆ น่าจะดีกว่า ทำให้เราเข้าใจมากขึ้นว่า บรรยากาศของการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ไม่มุ่งหวังที่จะได้ข้อมูลอย่างเดียวเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนให้ความเป็นกันเองกับทีมงาน ถ้าเรามีท่าทีอยากสร้างสัมพันธ์กับเขา เขาก็อยากสร้างสัมพันธ์กับเรา”*

หลังจากนั้น ทีมงานกลับมาลงพื้นที่อีก เพื่อทำแผนที่รางน้ำให้สำเร็จ ครั้งนี้ทีมงานได้พบกับชาวบ้านกลุ่มเดิมที่มาประมาณ 6-7 คน แต่สิ่งที่ต่างออกไปคือ ชาวบ้านแต่ละคนต่างช่วยกันเล่าข้อมูลอย่างเต็มใจ ไม่มีใครลุกเข้าลุกออก หรือขอกลับบ้านเลย ในที่สุดแผนที่รางน้ำฉบับสมบูรณ์ก็แล้วเสร็จ ทำให้ทีมงานได้**คำตอบของสมมติฐานเรื่องความสัมพันธ์ด้วยว่า ความสนิทสนมสามารถสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นได้จริง ๆ**

“กิจกรรมในมหาวิทยาลัยทำแล้วจบไป แต่การทำโครงการไม่มีสัญญาณบอกล่วงหน้าว่าจะเจอปัญหาอะไร จึงฝึกให้เธอต้องตั้งสติ มองปัญหาอย่างรอบด้าน แล้วค่อยๆ คิด แก้ไข จนกลายเป็นคนใจเย็น คิดเป็นมากขึ้น และรู้จักมองไปข้างหน้า เริ่มวางแผนอนาคต”

วิกฤติสร้างการเรียนรู้

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลสำหรับวางโครงเรื่องเสร็จสิ้น ทีมงานจึงลงมือเขียนสตอรี่บอร์ดประจวบเหมาะกับเป็นช่วงปิดเทอมพอดี งานที่ก้าวหน้าไปด้วยดีจึงหยุดชะงักลง เนื่องจากทีมงานแยกย้ายกลับบ้านกันคนละทิศละทาง เปิดเทอมมาคิดว่าจะทำงานต่อได้ ก็ติดขัดที่เพื่อนร่วมทีมแยกย้ายกันเรียนตามวิชาเอก จากที่เคยเรียนด้วยกันก็ต้องแยกกันเรียน นำมาสู่จุดพลิกผันของทีมที่เหลือคนทำงานเพียง 2 คน

น้ำฝน เล่าว่า ตอนปิดเทอมมีเพื่อนคนหนึ่งไปอเมริกาไม่สามารถช่วยงานได้ พอเปิดเทอมมาต้องไปเรียนตามวิชาเอก ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาว่างตรงกัน บวกกับมีปัญหาส่วนตัวกันนิดหน่อย ต่างคนเลยต่างเงียบกันไป กรุ๊ปไลน์ที่ไว้ใช้คุยงานก็มีแค่เธอกับป๊อปคุยกันเพียง 2 คน **สุดท้ายจึงตัดสินใจว่าถ้าเพื่อนที่เหลือไม่ทำแล้ว พวกเธอก็จะยังทำต่อ เพราะเริ่มมาขนาดนี้แล้วจะให้ทิ้งได้อย่างไร**

"นี่เป็นบทเรียนก่อนจะออกไปเจอปัญหาในชีวิตการทำงานจริง ซึ่งสอนให้พวกเรารู้ว่า การทำงานเป็นทีมต้องกล้าที่จะปรึกษางานกันอย่างตรงไปตรงมา แยกเรื่องงานกับเรื่องส่วนตัวออกจากกัน ทำงานอย่างเต็มที่ และรับผิดชอบหน้าที่ให้ดีที่สุด" ป๊อป เล่าสิ่งที่ได้เรียนรู้

การตัดสินใจไม่ล้มเลิกโครงการของ 2 สาว สะท้อนถึงความสามารถในการก้าวข้ามอุปสรรคด้วยการ *"พลิกมุมมอง"* แล้วนำมาเป็นบทเรียน แทนที่จะจมลงอยู่ในกองปัญหา และการตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ *"รับผิดชอบ"* ที่ต้องช่วยเหลือชุมชน ในฐานะเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

น้ำฝนบอกว่า เธอไม่เคยทำกิจกรรมลักษณะนี้มาก่อน ปกติเป็นนางรำของมหาวิทยาลัย อยู่แต่บนเวทีการแสดง พอเข้ามาทำกิจกรรมคลุกคลีกับชุมชน ทำให้เธอเกิดความรู้สึกร่วมไปกับชาวบ้านว่า หากเดือดร้อนแบบเขาบ้างจะเป็นทุกข์สักแค่ไหน

นอกจากนั้น 2 สาวยังบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า **การทำโครงการช่วยเปลี่ยนกระบวนการคิดทั้งหมดของพวกเธอให้ต่างไปจากเดิม ทำให้เธอปรับแนวทางการใช้ชีวิต ทั้งการจัดการ การวางแผนในหลาย ๆ ด้าน รวมถึงนิสัยของตัวเองด้วย**

"การทำโครงการ ฝึกให้เราต้องวางแผนล่วงหน้าว่าจะลงพื้นที่วันไหน ประชุมงานตอนไหน ทำอย่างไรไม่ให้กระทบการเรียน กลายเป็นว่าเราก็ได้วางแผนการอ่านหนังสือสอบ จนเกรดดีขึ้น ตอนนี้เวลาจะทำอะไรก็ตาม เราจะเริ่มตั้งคำถามกับตัวเองมากกว่าเดิม มีการวิเคราะห์อย่างรอบคอบ จนสามารถจัดการตัวเองได้ดีมากขึ้น ตั้งใจกับทุกสิ่งที่ทำ ไม่ว่าจะงานในโครงการ หรือการเรียน" น้ำฝน เล่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

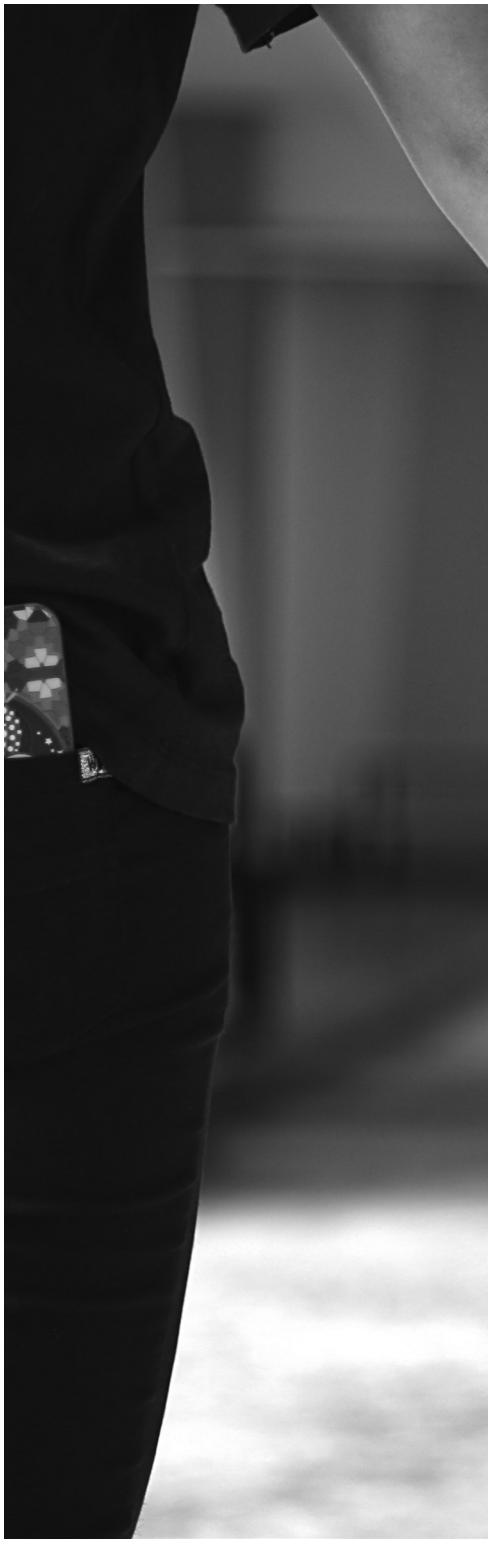

ด้านป๊อป เสริมว่า กิจกรรมในมหาวิทยาลัยทำแล้วจบไป **แต่การทำโครงการไม่มีสัญญาณบอกล่วงหน้าว่าจะเจอปัญหาอะไร จึงฝึกให้เธอต้องตั้งสติแล้วมองปัญหาอย่างรอบด้าน แล้วค่อย ๆ คิดแก้ไขจนกลายเป็นคนใจเย็น คิดเป็นมากขึ้น และรู้จักมองไปข้างหน้า เริ่มวางแผนอนาคต**

ทั้งคู่กล่าวทิ้งท้ายว่า เมื่อตัวเองค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจากการทำโครงการแล้วย้อนกลับไปมองข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน พบว่า การตั้งคำถามพูดคุยกับชาวบ้านยังไม่ละเอียดพอ ซึ่งอาจมีผลต่อการทำสื่อ จึงนัดกันไปลงพื้นที่อีกครั้ง เพื่อเติมเนื้อหาส่วนที่ขาดให้สมบูรณ์สำหรับใช้ทำสตอรี่บอร์ด และถ่ายทำต่อไป

การลุกขึ้นมาทำสิ่งที่ไม่เคยทำ ด้วยศักยภาพที่มี แม้จะพบเจออุปสรรคหลากหลายที่แวะเวียนเข้ามาท้าทาย แต่ทั้งคู่ก็ก้าวผ่านมาได้ ด้วยการคิดบวกมองปัญหาเป็นบททดสอบที่ฝึกฝนตนให้พร้อมเผชิญกับชีวิตจริงในภายหน้า พร้อมทั้งยืนหยัดรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่เกิดขึ้นจากสำนึกภายใน ที่ได้ลงมือลงแรง และลงใจ กระทั่งเข้าใจความหมายของการทำเพื่อคนอื่นอย่างแท้จริง ทำให้มั่นใจได้ว่าสังคมกำลังมีพลเมืองที่เข้ามาช่วยนำพาชุมชนสังคมไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นต่อไป

โครงการการจัดทำสื่อเรื่องการใช้น้ำภายในหมู่บ้านมุสลิม

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์ธนพัฒน์ อินทวี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ทีมทำงาน

นักศึกษาปีที่ 3 สาขาธุรกิจและภาษาอังกฤษ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ณัชชา กุหลาบเพ็ชรทอง ธารารัตน์ ปานศรี

ณัฐธิดา พึ่งทอง วิมลพรรณ มีรส

นิสาชล ชัยเจริญ

โอกาสสร้างสำนึกพลเมือง

โครงการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม การจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยผาก

“อ่างเก็บน้ำห้วยผาก” เป็นแหล่งกักเก็บน้ำในลำน้ำห้วยผากในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เป็นแหล่งน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคที่สำคัญของชุมชน เช่น อาบน้ำ ซักผ้า ล้างรถ แต่ระยะหลังๆ เยาวชนจากบ้านห้วยผากพบว่าน้ำในอ่างเริ่มเน่าเสีย ชาวบ้านที่ใช้น้ำในการอาบน้ำเริ่มมีผื่นคัน เมื่อเห็นปัญหาดังกล่าวแกนนำเยาวชนจึงรวมตัวกันทำ**โครงการศึกษาแนวทางฟื้นฟูอ่างเก็บน้ำห้วยผากขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันหาแนวทางในการฟื้นฟูอ่างเก็บน้ำให้มีแหล่งน้ำสะอาดสำหรับคนในชุมชนได้ใช้อุปโภคบริโภคต่อไป**

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของตนเอง รู้จักยั้งคิดและควบคุมตนเองได้ดีขึ้น จนพาตัวเองออกจากพื้นที่เสี่ยง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากเดิมที่แว้นสร้างความรำคาญใจให้แก่ผู้อื่น มาเป็นการคิดทำประโยชน์เพื่อชุมชน ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมบริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ ผู้พิการ และผู้สูงอายุ และหันกลับมาให้ความสำคัญกับการเรียนหนังสือเพื่อสร้างอนาคตที่ดีให้ตัวเอง

ต่อชุมชน

เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน ที่เข้ามาช่วยกันดูแลรักษาแหล่งน้ำและบริเวณโดยรอบอ่างเก็บน้ำห้วยผากให้สะอาดขึ้น ชุมชนได้คนรุ่นใหม่ที่รักและใส่ใจชุมชนมากขึ้น

เทน้ำ EM

3 รณรงค์ขอความร่วมมือกับชาวบ้านลดการทิ้งขยะ

เมื่อเห็นว่าสิ่งไหนดีก็จะนำมาปรับใช้ เช่น การพูดจาที่เพื่อนๆ ต่างพูดจาดี สุภาพ ตรงต่อเวลา...การทำงานเพื่อสังคมแม้บางครั้งต้องขาดงาน ขาดรายได้ แต่ทั้งคู่ก็ยอมทำ เพราะตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง จึงพาตัวเองออกจากพื้นที่เสี่ยง บ่อยครั้งที่เวลาไปทำงานแล้วพบวัยรุ่นต่างหมู่บ้านที่เป็นอริเก่า ก็มักจะเดินหนี เพื่อหลีกเลี่ยงการยั่วยุที่จะทำให้เกิดการปะทะ แต่ทั้งคู่ยอมรับว่ายังชอบขี่มอเตอร์ไซค์เที่ยวเหมือนเดิม เพียงแต่การขี่มอเตอร์ไซค์ในปัจจุบันเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมบริจาคสิ่งของ หาใช่การแว้นที่สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจแก่ผู้อื่น

ชีวิตวัยรุ่นที่เคยก้าวพลาดเพราะรักเพื่อน เรื่องตีรันฟันแทง เหล้ายาเอาหมด เมื่อพบหน้าวัยรุ่นต่างบ้านที่เขม่นกันจึงมีเรื่องให้ทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกายกันเป็นประจำ จนถูกนำตัวเข้าไปปรับพฤติกรรมและบำบัดในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน แต่วันนี้ชีวิตของ **ชล-ชาลชล คะอี้ และทองแดง วงศ์ทอง** กำลังเริ่มต้นใหม่ไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อเป็นคนดีของสังคม

"เมื่อก่อนผมไม่ฟังใคร ดื้อรั้นมาก เพื่อนชวนไปตีรันฟันแทงอะไรไปหมด จุดพลิกผันของชีวิตคือ การต้องไปอยู่ในศูนย์ฝึกฯ เจอครูฝึกโหดมาก เลยคิดได้ พอออกมาจากศูนย์ฝึกฯ ชาญชลเลยชวนเข้าร่วมกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านห้วยผาก" ทองแดง เล่าที่มาของการเข้ากลุ่ม

เพราะได้เข้ามาทำงานเป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยที่น้ำตกเก้าโจนหรือน้ำตกเก้าชั้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่คณะกรรมการหมู่บ้านมอบหมายให้เยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานหารายได้ ทำให้ทองแดงได้พบกับ**ป้าทิพย์-พรทิพย์ สำเภา และลุงเจี๊ยบ-สุขสันต์ สำเภา** ที่ให้โอกาสเขาได้เข้าร่วมกิจกรรมอื่นๆ ของกลุ่มเด็กและเยาวชนบ้านห้วยฝาก จึงได้ซึมซับวิธีคิด วิธีทำ และวิธีดำเนินชีวิต จนกระทั่งพาเข้ามาเรียนรู้ร่วมกับโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกในที่สุด

“ปี พ.ศ. 2557 กลุ่มเด็กและเยาวชนรักษ์เก้าโจนร่วมกับแกนนำชุมชน และทหารช่วยกันแก้ปัญหาน้ำในอ่างเก็บน้ำ ทำให้คุณภาพน้ำดีขึ้น…แต่ปัญหาน้ำเน่าเสียกลับมาอีกครั้งในฤดูแล้งในปีถัดมา เป็นเหตุให้กลุ่มเยาวชนสนใจศึกษาหาสาเหตุและแนวทางฟื้นฟูสภาพอ่างเก็บน้ำห้วยผาก เพื่อให้มีแหล่งน้ำสะอาดสำหรับคนในชุมชนได้ใช้อุปโภคตลอดไป”

แก้ปัญหาอ่างเก็บน้ำของชุมชน

บ้านห้วยผาก หมู่ 7 ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับกับที่ราบริมลำห้วย พื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นป่าไผ่ ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง และดินทราย มีแหล่งน้ำที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ น้ำตกเก้าโจน ธารน้ำร้อนบ่อคลึง ห้วยผาก และลำภาชี มีอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กในชุมชน 2 อ่าง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยผากหลังวัด และสวนหย่อม เนื่องจากไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ประชากรส่วนใหญ่จึงมีอาชีพรับจ้างเป็นคนงานในร้านค้า รีสอร์ท สวนหรือไร่ขนาดใหญ่ บางส่วนมีอาชีพค้าขาย ทำการเกษตร และเก็บของป่าตามฤดูกาล

อ่างเก็บน้ำห้วยผากอยู่บริเวณหลังวัดเป็นแหล่งน้ำขนาดเล็กที่สร้างขึ้นเมื่อประมาณ 30 ปีก่อน เพื่อเก็บกักน้ำในลำน้ำห้วยผาก และเป็นแหล่งน้ำใช้ในครัวเรือน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งอาหารเช่น กุ้ง หอย ปู ปลาและพืชผักริมน้ำ ให้ครอบครัวที่มีรายได้น้อยได้อาศัยพึ่งพา ทั้งยังเป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภค เช่น อาบน้ำ ซักผ้า ล้างรถ และเป็นแหล่งน้ำสำหรับเลี้ยงสัตว์ เช่น วัวและแพะ ซึ่งน้ำที่ผ่านการใช้แล้วได้ไหลกลับลงอ่างเก็บน้ำ กระทั่งประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา บริเวณป่าเหนืออ่างเก็บน้ำเริ่มมีการทำไร่อ้อย และมีการทิ้งขยะบริเวณรอบอ่างเก็บน้ำมากขึ้น จนน้ำเน่าเสีย ส่งผลกระทบต่อการใช้น้ำของคนในชุมชน

ในปี พ.ศ. 2557 กลุ่มเด็กและเยาวชนรักษ์เก้าโจนได้ร่วมกับแกนนำชุมชน และทหารช่วยกันแก้ปัญหาด้วยการใช้น้ำจุลินทรีย์ และจุลินทรีย์ก้อนเพื่อบำบัดน้ำในอ่างเก็บน้ำ ทำให้คุณภาพน้ำดีขึ้น คือ น้ำใสขึ้น ไม่มีกลิ่นเหม็น แต่ปัญหาน้ำเน่าเสียกลับมาอีกครั้งในช่วงฤดูแล้งในปีถัดมา จึงเป็นเหตุให้กลุ่มเยาวชนสนใจศึกษาหาสาเหตุและแนวทางฟื้นฟูสภาพอ่างเก็บน้ำห้วยผาก เพื่อให้มีแหล่งน้ำสะอาดสำหรับคนในชุมชนได้ใช้อุปโภคตลอดไป

พี่ทิพย์ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า เดิมทีโครงการนี้เริ่มต้นจาก**ป่าหวาย จะบุ้ง** ที่เห็นประโยชน์จากการทำโครงการเมื่อปีที่แล้ว ปีนี้จึงอยากสานงานต่อ แต่หาเพื่อน ๆ ในโรงเรียนร่วมทีมยาก จึงมาปรึกษาขอทำงานร่วมกับกลุ่มเยาวชนรักษ์เก้าโจนที่ทำกิจกรรมสม่ำเสมอ โดยขอเพื่อนเยาวชนเข้าร่วมทีม 3 คน เลยชวนชลและ**ธนากร บุญกร** เข้าร่วมทีม **ตอนแรกป่าหวายอยากทำโครงการเกี่ยวกับการปลูกป่า เพื่อฟื้นฟูน้ำตกเก้าโจน แต่พอคิดวิเคราะห์ดูเห็นว่าระยะเวลาที่ทำโครงการกับการปลูกป่าเป็นหน้าแล้งพอดี ไม่น่าจะทำได้ พี่เลยชวนป่าหวายคุยเรื่องอ่างเก็บน้ำที่มีปัญหาน้ำเน่าเสียทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา ป่าหวายก็สนใจเลยเกิดเป็นโครงการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมการจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยผากขึ้น**

“เมื่อทีมเหลือเพียง 3 คน เพื่อให้งานเดินหน้า จึงต้องแบ่งหน้าที่กันให้ชัดเจน ชลที่รู้จักคนเยอะ เข้าหาคนง่าย รับผิดชอบประสานงาน ส่วนธนากรเป็นคนจดบันทึก เพราะเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนทองแดงทำหน้าที่กุมสภาพการทำงานของกลุ่ม โดยมีเพื่อนๆ จากโครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้านฯ ซึ่งในช่วงสุดท้ายทั้งสองโครงการต่างทำงานคู่ขนานกัน ช่วยเหลือเอามื้อเอาแรงกันจนสิ้นสุดโครงการ”

สานต่องานที่ว่างเว้น

หลังรวมทีมได้ไม่นาน การทำงานก็หยุดชะงักลง เมื่อป่าหวายในฐานะตัวตั้งตัวตีต้องย้ายไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ไม่สามารถทำโครงการต่อไปได้ จึงส่งต่อโครงการให้แตน-สุชาดา บูทอ เพื่อนในโรงเรียนเดียวกันสานงานต่อ

แม้การทำงานจะสะดุดไปบ้าง แต่ทีมงานที่เหลือก็ไม่ท้อ ชลที่เข้าร่วมทีมตั้งแต่เวทีนับ 1 สร้างสำนึกปลุกพลังพลเมือง บอกว่า ก่อนเริ่มงานทีมงานจัดประชุมทีมและประชุมชาวบ้านพร้อมกับทีมที่ทำโครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้านในชุมชนห้วยผาก มีแตนเป็นคนชี้แจงรายละเอียดไปของโครงการ ส่วนเขาทำหน้าที่สอบถามผู้ใหญ่ในชุมชนถึงประวัติความเป็นมาของอ่างเก็บน้ำว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไร น้ำเริ่มเสียตอนไหน เป็นต้น

หลังจากการชี้แจงโครงการกับชุมชนเสร็จ แตนได้รับเลือกเป็นประธานนักเรียนโรงเรียนสวนผึ้งวิทยา ต้องรับผิดชอบกิจกรรมในโรงเรียนค่อนข้างมาก จึงห่างหายไปจากการทำโครงการ เมื่อหัวหน้าทีมไม่ว่าง ลูกทีมก็ได้แต่รอจนกิจกรรมหยุดชะงักไปช่วงหนึ่ง ส่อแววว่าการทำงานจะล่าช้ากว่าโครงการอื่นๆ จนพี่ทิพย์ต้องปรึกษากับพี่ๆ ในโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ เพื่อหาทางออก นำไปสู่การจัดวงพูดคุยระหว่างทีมงานกับที่ปรึกษาโครงการ จนปัญหาคลี่คลายลงได้

“แตนยอมรับว่า ภาระงานที่โรงเรียนมีมากเธอจึงต้องเลือกทำงานโรงเรียนให้เสร็จก่อน เพราะเป็นงานที่เธออาสาเข้าไปทำ จึงต้องรับผิดชอบทำให้เต็มที่ ทำให้ไม่มีเวลาทำโครงการ เพื่อให้การทำโครงการเดินหน้าเธอจึงตัดสินใจยกโครงการให้กลุ่มเยาวชนรักษ์เก้าโจนขับเคลื่อนต่อ เมื่อทีมงานเหลือ 3 คน จึงต้องหาสมาชิกเพิ่ม ทองแดงซึ่งเป็นพี่ใหญ่ที่ช่วยดูแลน้องๆ ในกลุ่มเวลาทำกิจกรรมต่างๆ ถูกทาบทามเข้ามาสานงานต่อ เพราะตลอดเวลาที่ทำกิจกรรมของโครงการทองแดงก็ได้รับทราบและเข้าร่วมมาโดยตลอด แม้จะไม่ใช่แกนนำที่รับรู้ภาพรวมของงานทั้งหมดก็ตาม” ชล เล่าปัญหาของทีมงาน

“การกลับมาเรียนหนังสืออีกครั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของ กศน. คือ การซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอในชีวิตของทองแดง ที่ตั้งใจจะเปลี่ยนตนเองสู่เส้นทางอนาคตที่ดี ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ทำให้ชลเลือกที่จะเรียนต่อ กศน.เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามทั้งคู่ยอมรับว่า เส้นทางการปรับตัวต้องอาศัยระยะเวลาที่จะพิสูจน์ตนเองกับชาวบ้านคนอื่นๆ เพราะชื่อเสียที่ติดตัว ทำให้ชาวบ้านยังมองว่าเขาเป็นเด็กเกเร บางครั้งแม้จะตั้งใจไปช่วยงานในชุมชน ก็มักถูกกีดกันออกไป เพราะชาวบ้านกลัวว่าจะไปมีเรื่องทะเลาะต่อยตีกับวัยรุ่นคนอื่นๆ”

เมื่อทีมเหลือเพียง 3 คน เพื่อให้งานเดินหน้า จึงต้องแบ่งหน้าที่กัน ให้ชัดเจน ชลที่รู้จักคนเยอะ เข้าหาคนง่ายรับผิดชอบประสานงาน ธนากรเป็นคนจดบันทึก เพราะเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนทองแดงทำหน้าที่กุมสภาพการทำงานของกลุ่ม โดยมีเพื่อนๆ จากโครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้านฯ ซึ่งในช่วงสุดท้ายทั้งสองโครงการต่างทำงานคู่ขนานกัน ช่วยเหลือเอามื้อเอาแรงกันจนสิ้นสุดโครงการ

โชคดีที่ทีมงานยังเก็บกระดาษปรู๊ฟบันทึกการประชุมและแผนงานเอาไว้ เมื่อต้องเข้ามาสานต่อการทำงาน ทองแดง**เริ่มต้นด้วยการนำข้อมูลและตัวโครงการมานั่งศึกษาร่วมกับน้องๆ ในทีม เพื่อดูว่าที่ผ่านมาทำโครงการไปถึงไหน และควรจะทำอะไรต่ออย่างตั้งใจ** หลังศึกษาข้อมูลแล้ว ทีมงานเริ่มต้นสำรวจรอบๆ อ่างเก็บน้ำ และน้ำตกเก้าโจนเพื่อดูแหล่งต้นน้ำที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำห้วยผาก

เรียนรู้คู่การแก้ปัญหา

การสำรวจรอบๆ อ่างเก็บน้ำห้วยผาก เป็นกิจกรรมที่ทำคู่ขนานไปกับโครงการพาน้องเรียนรู้ผักพื้นบ้านฯ ที่พาเยาวชนในชุมชนสำรวจผักพื้นบ้านรอบๆ อ่างเก็บน้ำ แต่ในส่วนของทีมงานตั้งใจจะสำรวจกิจกรรมการใช้ประโยชน์พื้นที่รอบอ่างเก็บน้ำ ไปพร้อมๆ กับการเก็บขยะที่ถูกทิ้งไว้ในบริเวณดังกล่าว

“รอบๆ อ่างมีคนมาตกปลา ซักผ้า ล้างรถ เลี้ยงสัตว์ น้ำในอ่างเริ่มมีสีเขียวและเริ่มส่งกลิ่นเหม็นเน่า คนที่ใช้น้ำในอ่างต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า เกิดอาการแพ้จากการใช้น้ำในอ่างจนเกิดผื่นคัน” ทองแดง เล่าสภาพปัญหา

โดยชล เสริมว่า เขาเดินเก็บขยะรอบอ่าง ขยะที่พบส่วนใหญ่เป็นขยะพลาสติก ถุงขนม หลังเก็บขยะเสร็จพวกเราจึงกำหนดกันว่า จะเก็บขยะ 2 สัปดาห์ครั้ง พร้อมเตือนคนที่อยู่อาศัยรอบอ่างเก็บน้ำว่า อย่าทิ้งขยะลงอ่างด้วย ซึ่งระยะหลังสังเกตเห็นว่า ขยะรอบอ่างลดลง

การเดินขึ้นไปสำรวจน้ำตก ทำให้ทีมงานทราบว่าบริเวณที่น้ำตกไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำ มีการทำไร่อ้อย มีการปรับพื้นที่เตรียมสร้างรีสอร์ทอีก 3 แห่ง และมีการเตรียมที่จะกั้นน้ำให้ไหลเข้าอ่างเก็บน้ำของรีสอร์ท ซึ่งหากเป็นจริงคงส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยผากแน่นอน ทีมงานจึงตั้งใจจะจัดประชุมชาวบ้านเพื่อหารือถึงแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

สำหรับวิธีแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียนั้น ทีมงานบอกว่า **ตั้งใจบำบัดน้ำเสียโดยใช้จุลินทรีย์ และวางแผนจัดประชุมผู้ใช้น้ำเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาร่วมกัน** โดยประเด็นที่อยากสื่อสารกับชุมชนคือ ถามว่าใช้น้ำแล้วเป็นอย่างไร เช่น ดีขึ้น หรือมีผื่นคันหรือไม่ เพื่อให้รู้สาเหตุและหาทางแก้ปัญหาให้ดีขึ้น

ทั้งนี้ทีมงานกำหนดเวลาจัดประชุมไว้หลังกิจกรรมนับ 4 Check Point พลเมือง โดยประสานงานเชิญผู้ที่ใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำห้วยผาก และคณะกรรมการที่เคยมีการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ดูแลอ่างเก็บน้ำเข้าร่วมด้วย

เพราะต่างประสบปัญหาจากการใช้น้ำเหมือนกัน แต่พอถึงวันนัดหมาย เกิดอุบัติเหตุกับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวน้ำตก ทีมงานและชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องไปช่วยเหลือนักท่องเที่ยว เวทีที่ตั้งใจจะพูดคุยหาทางออกเรื่องน้ำจึงต้องเลื่อนออกไป

โอกาสสร้างสิ่งดีๆ

เมื่อได้รับโอกาสในการทำสิ่งดี ๆ ให้แก่ชุมชน ทำให้รู้สึกว่ามีพื้นที่ มีตัวตน ทองแดงและชลจึงตั้งใจปรับเปลี่ยนตนเองใหม่ ตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด และหลบเลี่ยงพื้นที่เสี่ยงที่จะทำให้กระทำผิดอีก แต่กระนั้นชลก็ยอมรับว่า แอบเครียดเหมือนกันเมื่อป่าหวายและแตนออกไป

“เพื่อนออกไป เพื่อนหายไป ก็เครียด เพราะเขาเป็นหัวหน้ากลุ่ม ที่เครียดเพราะเราไม่ได้รู้เรื่องการทำโครงการมาก ก็โกรธเขานิด ๆ แม้เพื่อนจะทิ้งไปก็ไม่เป็นไร แต่ผมยังเดินหน้าทำโครงการต่อ เพราะหน้าที่ผมยังไม่เสร็จ มันเป็นความรับผิดชอบ เป็นโครงการของผมที่อยากให้ชุมชนมีน้ำสะอาดไว้ใช้” ชล ย้ำความคิดที่ต้องการทำโครงการต่อ

ขณะที่ทองแดง บอกว่า เหตุผลที่เขาเข้าร่วมโครงการนี้เพราะ**อยากเห็นชุมชนดีขึ้น**

นอกจากนี้การทำโครงการยังเป็นการเปิดโลกกว้างสู่การเรียนรู้ ที่ชลและทองแดงต่างบอกว่า ทำให้เขาได้รู้จักเพื่อน ๆ จากต่างโครงการ มีเพื่อนเยอะขึ้น ทั้งยังได้เรียนรู้ประสบการณ์จากโครงการอื่น ๆ ที่**เมื่อเห็นว่าสิ่งไหนดีก็จะนำมาปรับใช้ เช่น เรื่องการ**

พูดจาที่เพื่อน ๆ ต่างพูดจาดี สุภาพ ตรงต่อเวลา ก็เป็นตัวอย่างที่ทั้งคู่นำมาใช้ปรับปรุงตนเอง การทำงานเพื่อสังคมแม้บางครั้งต้องขาดงาน ขาดรายได้ แต่ทั้งคู่ก็ยอมเพราะสิ่งที่ทำทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง

เมื่อตระหนักในคุณค่าของตนเอง ทั้งคู่จึงพาตัวเองออกจากพื้นที่เสี่ยง บ่อยครั้งที่เวลาไปทำงานที่น้ำตกเก้าโจนแล้วพบวัยรุ่นต่างหมู่บ้านที่เป็นอริเก่า ก็มักจะเดินหนีหลบไปอีกทาง เพื่อหลีกเลี่ยงการยั่วยุที่จะทำให้เกิดการปะทะ แต่ทั้งคู่ยอมรับว่ายังชอบขี่มอเตอร์ไซค์เที่ยวเหมือนเดิม เพียงแต่การขี่มอเตอร์ไซค์ในปัจจุบันเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมบริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ ผู้พิการ และผู้สูงอายุ ของกลุ่มบิ๊กไบค์ หาใช่การแว้นที่สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจแก่ผู้อื่น

"ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดีกว่าเที่ยวเล่นไปวัน ๆ ดีกว่าเดินเตะฝุ่น เมื่อก่อนเขาเรียกพวกผมว่านักเตะฝุ่น แต่ตอนนี้เขาเรียกพวกผมว่า นักสิ่งแวดล้อม รู้สึกภูมิใจมาก" ทองแดงกล่าว

การเปลี่ยนแปลงตนเอง และการที่สามารถควบคุมตนเองได้ดีขึ้น นอกจากเพราะวัยที่เติบโตขึ้นแล้ว การเข้าร่วมกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เป็นการเปิดโอกาสให้ได้กลับตัวกลับใจ อีกทั้งยังมีป้าทิพย์กับลุงเจี๊ยบที่กลายเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตและให้ความรักความอบอุ่น จึงยากที่ทั้งคู่จะเผลอใจพลั้งทำผิดอีก และรู้จักยั้งคิด เพราะรู้ว่า หากทำไปแล้วคนที่จะเดือดร้อนคือ ป้าทิพย์และลุงเจี๊ยบ

การกลับมาเรียนหนังสืออีกครั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของ กศน. คือการซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอในชีวิตของทองแดง ที่ตั้งใจจะเปลี่ยนตนเองสู่เส้นทางอนาคตที่ดี ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ทำให้ชลเลือกที่จะเรียนต่อ กศน. เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามทั้งคู่ยอมรับว่าเส้นทางการปรับตัวต้องอาศัยระยะเวลาที่จะพิสูจน์ตนเองกับชาวบ้านคนอื่น ๆ เพราะชื่อเสียที่ติดตัว ทำให้ชาวบ้านยังมองว่าเขาเป็นเด็กเกเร บางครั้งแม้จะตั้งใจไปช่วยงานในชุมชน ก็มักถูกกีดกันออกไป เพราะชาวบ้านกลัวว่าจะไปมีเรื่องทะเลาะต่อยตีกับวัยรุ่นคนอื่น ๆ

"เขายังมองว่าเราร้าย เราก็รู้สึกแย่ แต่ระยะหลัง ๆ ก็ไม่ค่อยเจอแล้ว ประวัติไม่ดีก็อย่างนี้แหละ เราต้องพิสูจน์ตัวเองกับชาวบ้านว่าเราไม่ใช่คนแบบนั้นอีกแล้ว" ทองแดง กล่าว

"การหนุนเสริมการทำงานของทีมงาน จะใช้วิธีกระตุ้นให้คิด ให้คุย ให้วางแผนก่อนการทำงาน สนับสนุนให้ลองฝึกฝนในบทบาทหน้าที่ต่างๆ เมื่อทำงานเสร็จก็จะชวนถอดบทเรียนการทำงานที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง"

ผู้ให้ความรักและโอกาส

พี่ทิพย์ ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ เล่าว่า **เหตุผลที่เธอชักชวนให้เยาวชนในหมู่บ้านทำโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก เพราะอยากให้เด็กรู้จักรับผิดชอบงานของตนเอง จึงคิดใช้โครงการนี้เป็นโอกาสและแรงผลักในการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนบ้านห้วยผาก**

"เด็กแบบสองคนนี้มีเยอะในหมู่บ้าน คนในชุมชนก็รำคาญเด็กดื้อ เด็กเกเร เขาจึงไม่มีพื้นที่ในการแสดงออก คิดว่าเราควรจะให้โอกาสเด็ก เพราะถ้าเราไม่ให้แล้วใครจะให้โอกาสเขา อีกประเด็นคือ เราเป็นคนนอกพื้นที่ จึงอยากให้ลูกมีเพื่อนในหมู่บ้านเยอะ ๆ ในอนาคตเขาจะอยู่ตรงนี้ได้ต้องมีความสัมพันธ์เป็นพื้นฐาน"

สำหรับการหนุนเสริมการทำงานของทีมงาน พี่ทิพย์ใช้วิธีกระตุ้นให้คิด ให้คุย ให้วางแผนก่อนการทำงาน **สนับสนุนให้ลองฝึกฝนในบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ เมื่อทำงานเสร็จก็จะชวนถอดบทเรียนการทำงานที่เกิดจากการปฏิบัติจริง**

ส่วนสิ่งที่พี่ทิพย์ได้รับจากบทบาทการเป็นที่ปรึกษาโครงการคือ การฝึกตน

"สมัยก่อนพี่เรียนมหาวิทยาลัยพี่ยังเขียนชาร์ตไม่เป็น สมัยนี้เด็กเรียนประถมศึกษาปีที่ 5-6 เขียนชาร์ตได้แล้ว เด็กสมัยนี้โชคดีที่มีโอกาสได้ฝึกฝนตนเองตั้งแต่เล็ก ๆ เราก็พยายามกระตุ้นเขาว่า ***การฟังเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ แต่ด้วยความเป็นเด็กเขาก็มักจะคุย เล่นกัน เราก็ต้องใจเย็น ลดความเป็นตัวเราลง ฝึกจิต ฝึกใจที่จะต้องอดทนรอ และต้องให้โอกาสเด็ก****ตลอดเวลา"*

การเป็นที่ปรึกษาอย่างเข้าใจความเป็นเด็ก ทำให้ได้รับความเคารพ รัก และไว้วางใจจากเด็กและผู้ปกครอง ตัวอย่างที่เห็นชัดคือ ทองแดง ที่ตอนเข้าร่วมกิจกรรมช่วงแรกมีอาการต่อต้านมาก แต่เมื่อรู้ว่าสิ่งที่ได้ทำคือการได้รับโอกาส เขาจึงพยายามเปลี่ยนแปลงตนเอง

"การทำงานกับเด็กก้าวพลาด มีจุดที่ต้องระวัง คือ เวลาที่เขาทำผิดพลาดผู้ใหญ่มักไม่ยอมรับ คือผิดแล้ว

ผิดเลย จึงกลายเป็นตราบาปติดตัว แต่พอเราเปิดโอกาสให้เขาจะไม่กล้าทำผิดอีก เนื่องจากกลัวลุงเจี๊ยบกับป้าทิพย์โดนด่า กลายเป็นว่าเขาต้องระมัดระวังตนเอง เพราะห่วงความรู้สึกของเรา"

นอกจากนี้การเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ยังทำให้พี่ทิพย์เห็นมุมมองและวิธีการทำงานกับเยาวชนที่หลากหลาย ทั้งการจัดการงาน การเล่นเกม การเขียนชาร์ต ฯลฯ ล้วนแต่เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้รู้สึกว่าได้รับการพัฒนาตลอดเวลา และความรู้เหล่านั้นก็จะถูกนำมาปรับใช้กับเยาวชนในพื้นที่ โดยเฉพาะกับเด็กรุ่นโตที่ต้องเข้ามาสานต่อการทำกิจกรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชนต่อไป

วันนี้รอบ ๆ อ่างเก็บน้ำห้วยผากปราศจากเศษขยะที่สร้างความสกปรกรกรุงรัง แม้น้ำในอ่างเก็บน้ำยังรอวันที่จะใสสะอาดหลังการบำบัดด้วยจุลินทรีย์ และมีการดูแลอย่างต่อเนื่องให้คงคุณภาพที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างปลอดภัย สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีการกระตุ้นจากทีมงานซึ่งเป็นเยาวชนในชุมชน กล่าวได้ว่าโครงการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมการจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยผาก เป็นโครงการของเด็ก เพื่อเด็ก โดยเด็กอย่างแท้จริง เพราะเปิดโอกาสให้เยาวชนที่เคยก้าวพลาดสามารถมีที่อยู่ ที่ยืนในสังคม จนกลายเป็น "พลังแห่งการเปลี่ยนแปลง" ที่ทำให้ใครบางคนได้ก้าวออกมาจากมุมมืดของชีวิต สู่เส้นทางใหม่ที่มีเป้าหมายว่า จะมีอนาคตที่สดใสและเป็นคนดีของสังคมได้อย่างมั่นใจ

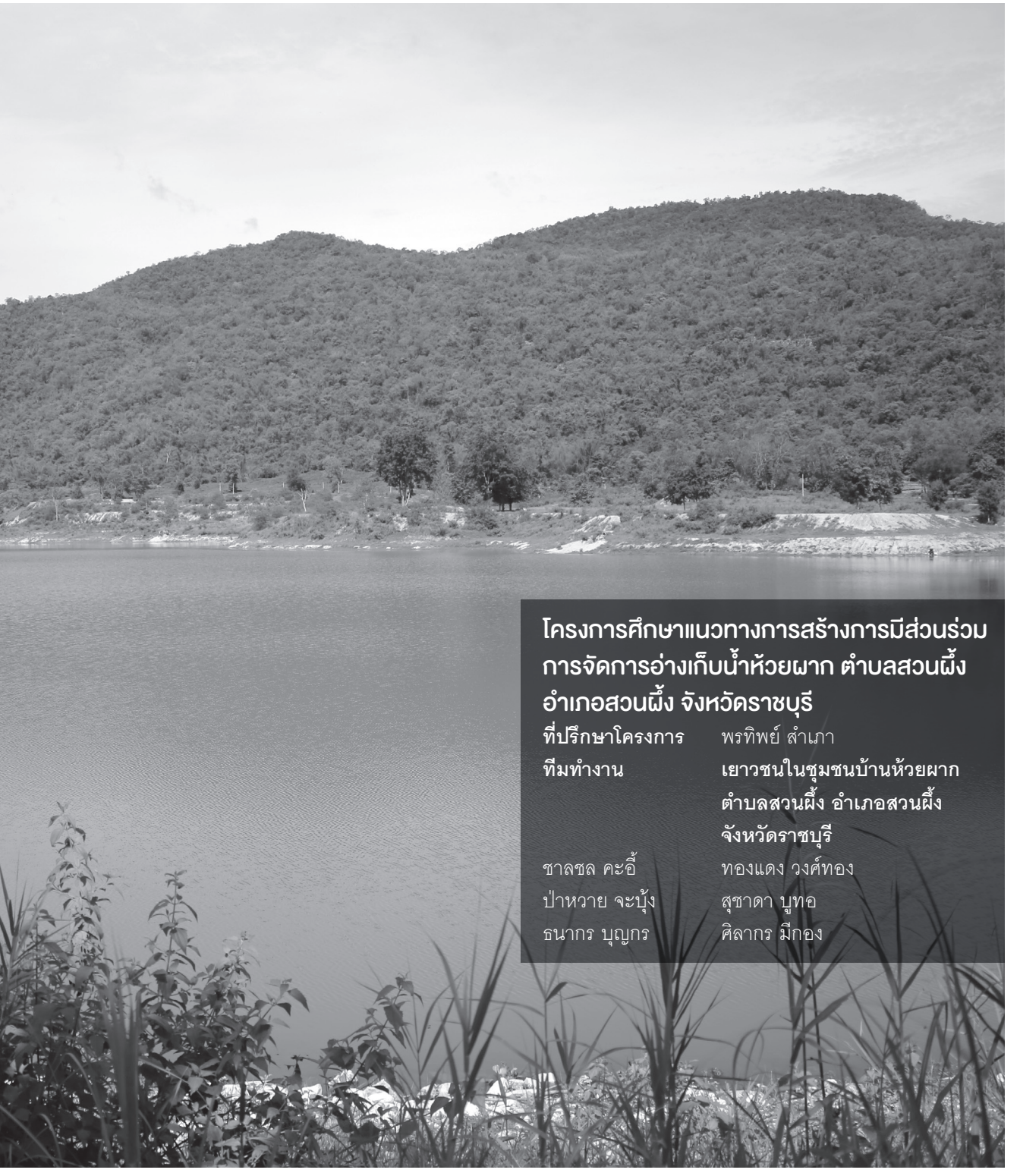

โครงการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมการจัดการอ่างเก็บน้ำห้วยผาก ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ที่ปรึกษาโครงการ พรทิพย์ สำเภา

ทีมทำงาน **เยาวชนในชุมชนบ้านห้วยผาก ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี**

ชาลชล คะอี้ ทองแดง วงศ์ทอง

ป่าหวาย จะปุ้ง สุชาดา บูทอ

ธนากร บุญกร ศิลากร มีกอง

ประสบการณ์นอกห้องเรียน... เปลี่ยนชีวิต

โครงการสำรวจสถานการณ์ของระบบรางน้ำทิ้งภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อสร้างแนวทางการจัดการระบบรางน้ำทิ้งเพื่อลดกลิ่นโดยการมีส่วนร่วม

ผลจากการทำโครงการศึกษาและการจัดการระบบน้ำทิ้งภายในมหาวิทยาลัยศิลปากรปีที่ 1 ส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนเชิงนโยบายให้นักศึกษาเกิดความตระหนักในเรื่องการใช้น้ำมากยิ่งขึ้น แต่ปัญหาน้ำเสียค้างท่อและส่งกลิ่นเหม็นในระบบรางน้ำทิ้งยังไม่ถูกคลี่คลาย การพึ่งพาระบบการจัดการของมหาวิทยาลัยเพียงอย่างเดียวอาจไม่ใช่คำตอบ กลุ่มนักศึกษาจึงรวมตัวกันทำ **โครงการสำรวจสถานการณ์ของระบบรางน้ำทิ้งภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อสร้างแนวทางการจัดการระบบรางน้ำทิ้งเพื่อลดกลิ่นโดยการมีส่วนร่วม** ด้วยการเชื่อมโยงผู้เกี่ยวข้องเรื่องการใช้น้ำในมหาวิทยาลัยให้ลุกขึ้นมาใส่ใจปัญหาน้ำทิ้งร่วมกัน

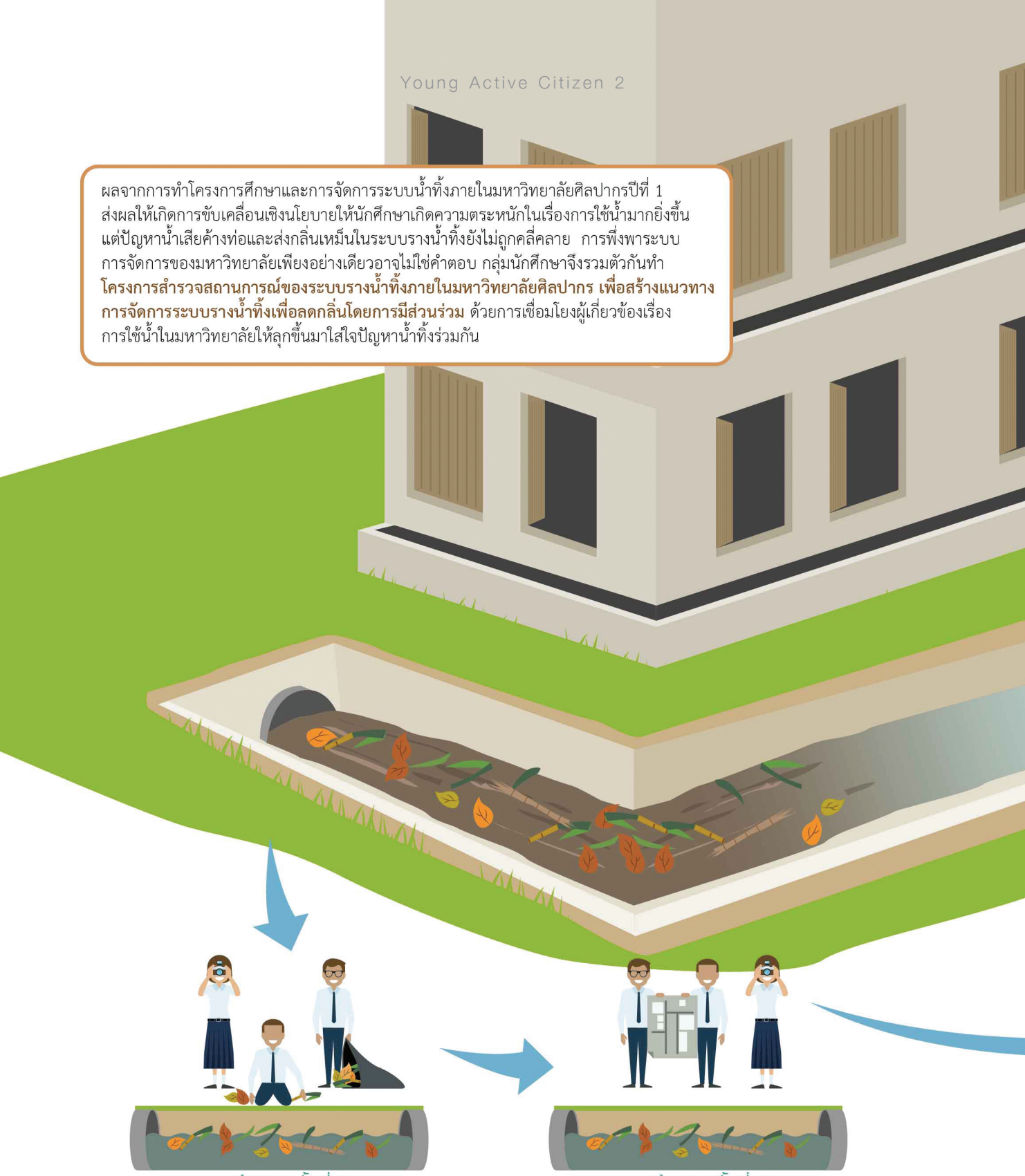

สำรวจครั้งที่ 1

สำรวจรางน้ำบริเวณอาคารเรียนพร้อมช่วยกันเก็บขยะ

สำรวจครั้งที่ 2

ขยายพื้นที่สำรวจรางน้ำ พร้อมทำแผนที่เดินดิน ระบุพิกัดของปัญหาโดยละเอียด

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อนักศึกษา
สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากโครงการไปปรับใช้ในการเรียน ได้เกิดทักษะการคิดเชื่อมโยง กล้าพูด กล้าแสดงออก มีผลการเรียนดีขึ้น และเข้าใจคำว่า “นักจัดการชุมชน” มากขึ้น

ต่อมหาวิทยาลัย
ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียจากรางน้ำทิ้ง ทุกคนในมหาวิทยาลัยเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียจากรางน้ำทิ้ง

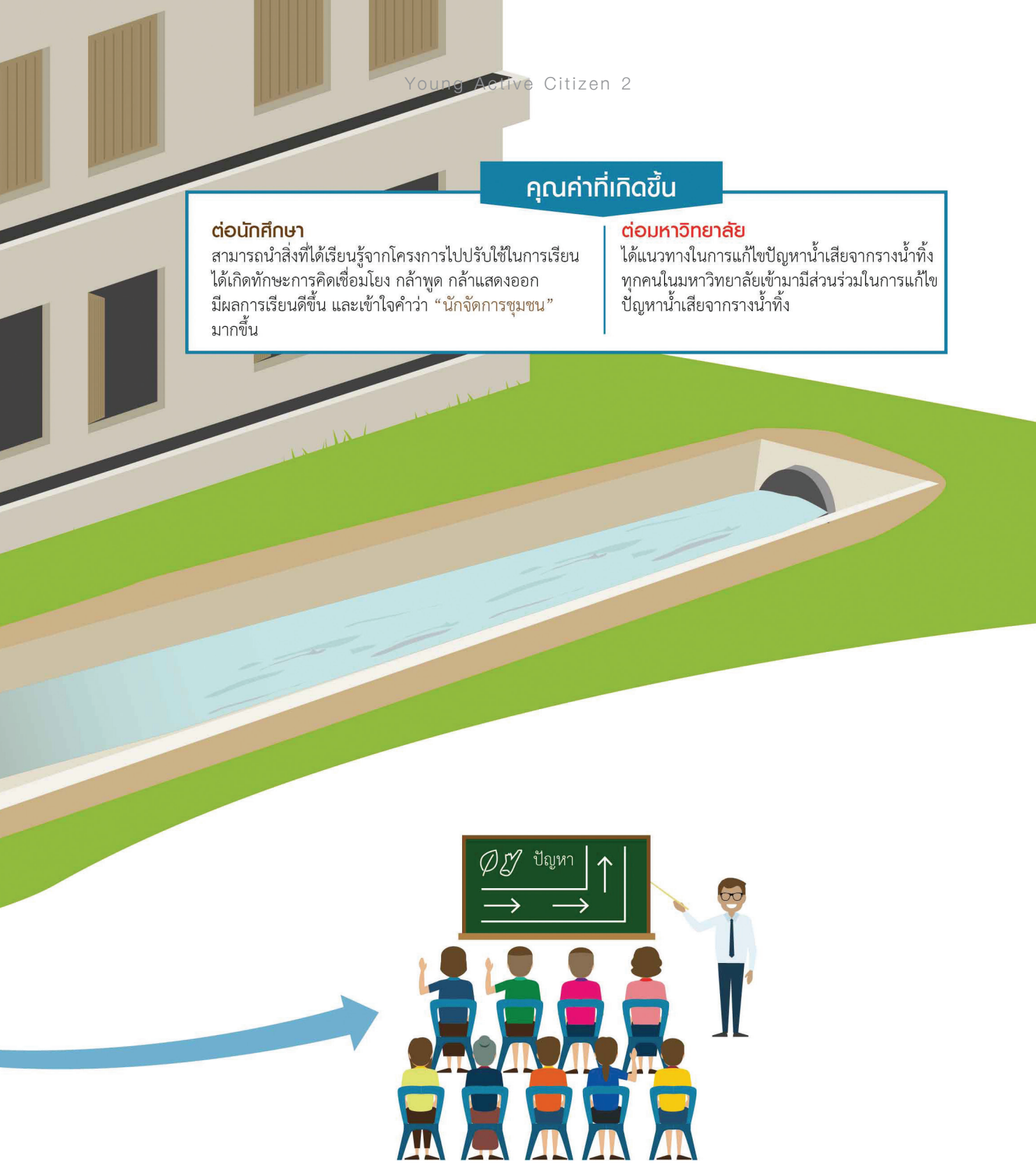

การแก้ปัญหารางน้ำอุดตัน
เวทีระดมความคิดหาแนวทางการแก้ปัญหา

โครงการนี้ทำให้เรามีความรับผิดชอบมากขึ้น และเข้าใจว่าการเรียนไม่ใช่การเรียนเพื่อจำ แต่เราเรียนเพื่อเข้าใจ เพื่อให้คิดเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ รอบตัวเข้าด้วยกัน ซึ่งข้อสอบส่วนใหญ่จะเป็นข้อสอบเชิงคิดวิเคราะห์และเชื่อมโยง ผลที่ได้จากโครงการนี้ติดตัวมาคือการคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยง จึงทำให้เราทำข้อสอบได้ดีขึ้น จากแต่ก่อนแทบจะไม่คิดเลยด้วยซ้ำ แต่โครงการนี้ทำให้เราหยุดคิดก่อนจะเขียนคำตอบออกไป

เพราะเห็นตัวอย่างจากรุ่นพี่ที่ทำโครงการเมื่อปีที่ผ่านมาว่า ***“การเรียนรู้จากการลงมือทำ คือการเรียนรู้ที่ดีที่สุด”*** **เมื่อได้รับโอกาสในปีนี้ ทีมงานที่ประกอบด้วย เติ้ล-ศรีสุรางค์ พงษ์ดำ เจ-สิเหมือนฝัน เพ็ชรทอง โฟม-สุภเกียรติ อยู่สำราญ ต่าย-ประดิษฐา แก้วเลิศ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี จึงไม่รีรอ รวมตัวกันทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาในมหาวิทยาลัย** ที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) **สร้างห้องเรียนทางสังคมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วิชาการและวิชาชีวิตผ่านทำโครงการ**

“โอกาส” พัฒนาตน พัฒนาสังคม

“คนอื่นเขาอาจจะเห็นปัญหาเหมือนเรา แต่ที่เขาไม่กล้าลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาอาจเป็นเพราะไม่ได้รับโอกาส ไม่มีพื้นที่ให้เขาได้ลุกขึ้นมาแก้ปัญหาเหมือนเรา แต่เพราะเราได้รู้จักโครงการนี้ทำให้เรามีพื้นที่ มีโอกาสมากกว่าคนอื่น และพวกเราเลือกที่จะไม่ปล่อยโอกาสนี้ไป อาสาเข้ามาแก้ปัญหาเรื่องน้ำในมหาวิทยาลัย” คือคำบอกเล่าของทีมงานที่เห็นโอกาสเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาของมหาวิทยาลัย

เมื่อย้อนถามถึงจุดเริ่มที่ทำให้พวกเขามาถึงวันนี้ได้ ทีมงานบอกว่า เพราะมีโอกาสเข้าไปช่วยงาน**พี่เอิร์ธ-วิกรม นันทวิโรจน์สิริ** รุ่นพี่ปีที่แล้วในมหกรรมพลังเด็กและเยาวชนภาคตะวันตกเมื่อปีที่ผ่านมา เห็นเป็นโครงการที่ดีมีประโยชน์ทั้งต่อตัวเองและส่วนรวม จึงถามพี่เอิร์ธถึงที่มาที่ไปของโครงการและวิธีการทำงาน

“เห็นกระบวนการระดมความคิด การนำกระบวนของพี่เลี้ยงก็รู้สึกสนใจ ยิ่งเห็นน้อง ๆ ที่เด็กกว่าเราทำโครงการเพื่อบ้านเกิด ยิ่งรู้สึกอยากทำ” เติ้ล บอก

ขณะที่โฟม เสริมต่อว่า **เห็นน้องหลาย ๆ โครงการคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนตนเอง เราก็อยู่ในชุมชนเหมือนกัน แต่ชุมชนของเราเป็นมหาวิทยาลัย เลยอยากเข้าร่วมโครงการเพื่อจะได้นำวิธีคิด วิธีทำงานไปแก้ไขปัญหาในมหาวิทยาลัยบ้าง** เมื่อต่างคนต่างมีเป้าหมายเดียวกัน สิ่งที่ต้องคิดต่อคือแล้วจะทำโครงการเกี่ยวกับอะไรดี...

“พี่เลี้ยงโครงการชวนคิดถึงที่มาของน้ำเสียว่า จริง ๆ แล้วน้ำเสียมีสาเหตุมาจากไหน ทำให้เราได้รู้ว่า น้ำเสียมาจากพวกเราเอง ทำให้เราคิดต่อว่าพวกเราจะทำอะไรที่ยั่งยืนมากกว่าการโยนอีเอ็มบอลลงรางน้ำ ที่เป็นการแก้ปัญหาแค่ปลายเหตุ ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้”

ตั้งต้นสานต่อ...หญ้าสาน GEN 2

แม้จะเห็นประโยชน์ว่าการทำโครงการดีต่อตนเองและมหาวิทยาลัย แต่เพราะไม่เคยทำโครงการมาก่อน อาการไปไม่เป็นก็เกิดขึ้น จน**อาจารย์อ๋อ-ฐิติมา เวชพงศ์** แนะให้ลองเดินสำรวจรอบ ๆ มหาวิทยาลัยดูว่ามีปัญหาอะไรบ้างที่เราพอจะแก้ไขได้ ระหว่างเดินสำรวจได้กลิ่นน้ำเสีย ก็เกิดคำถามว่า น้ำเสียพวกนี้มาจากไหน ทำไมถึงส่งกลิ่นเหม็นรุนแรงขนาดนี้ และนี่คือจุดเริ่มต้นของการทำ**โครงการสำรวจสถานการณ์ของระบบรางน้ำทิ้งภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อสร้างแนวทางการจัดการระบบรางน้ำทิ้งเพื่อลดกลิ่นโดยการมีส่วนร่วม** โดยมีอาจารย์อ๋อเป็นที่ปรึกษา

แต่กว่าจะมาถึงจุดนี้ได้ก็มีหลงทางกันบ้าง *“หลังจากที่ได้ข้อสรุปว่าจะทำเกี่ยวกับการแก้ปัญหาน้ำเสีย พวกเราก็ช่วยกันหาข้อมูลทั้งจากพี่เอิร์ธที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรางน้ำเสียไว้บ้างแล้ว และลงพื้นที่พูดคุยกับบุคลากรที่ดูแลเรื่องรางน้ำทิ้ง หลังจากได้ข้อมูล*

มาคร่าว ๆ แล้ว ก็มาเขียนแผนในกิจกรรมนับ 2 ยั่วให้คิด ยุให้ทำ ตอนแรกคิดจะทำอีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย ***แต่พี่เลี้ยงโครงการชวนคิดถึงที่มาของน้ำเสียว่า จริง ๆ แล้วน้ำเสียมีสาเหตุมาจากไหน พอนั่งคิดก็รู้ว่า น้ำเสียมาจากพวกเราเอง จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เราคิดต่อว่าพวกเราจะทำอะไรที่ยั่งยืนมากกว่าการโยนอีเอ็มบอลลงรางน้ำ ที่เป็นการแก้ปัญหาแค่ปลายเหตุ ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาที่ต้นเหตุได้*** *จนเป็นที่มาของโครงการนี้"* เติ้ลกล่าว

เมื่อได้เป้าหมายแล้วว่า ต้องการแก้ปัญหารางน้ำทิ้งของมหาวิทยาลัย ก็**มีเรื่องท้าทายมาให้คิดต่อว่า ทำอย่างไรคนในมหาวิทยาลัยจึงตระหนักและเข้าใจในสิ่งที่พวกเขาทำและรู้เหตุของการเกิดน้ำเสีย** ระดมความคิดจนได้ข้อสรุปว่า จะจัดกิจกรรมสำรวจเส้นทางรางน้ำเสีย โดยกลุ่มมีเป้าหมายคือ นักศึกษา บุคลากร และบุคคลที่เกี่ยวข้องในมหาวิทยาลัย ให้มาร่วมกันเดินสำรวจว่าระบบรางน้ำมีอะไรบ้าง และน้ำเสียเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยเดินสำรวจรางน้ำทิ้ง 2 ครั้ง และจัดเวทีระดมความคิดเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการจัดการน้ำทิ้งของมหาวิทยาลัยอีก 1 ครั้ง

เมื่อกิจกรรมที่คิดทำลงตัว ทีมงานเดินหน้าประชาสัมพันธ์เชิญชวนนักศึกษาทุกชั้นปี จำนวน 50 คน ผ่านเฟซบุ๊ก และสื่อประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย แต่ระหว่างรออาสาสมัคร ทีมงานก็เตรียมแบ่งบทบาทหน้าที่และรูปแบบของการทำกิจกรรม มีทัวร์ทำหน้าที่ละลายพฤติกรรมผู้เข้าร่วมโครงการ ส่วนเติ้ลและโฟมทำหน้าที่เก็บข้อมูลตอนลงพื้นที่และดูภาพรวม เจชวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดและคุยเรื่องการใช้น้ำ

เมื่อถึงวันจริง อาสาสมัคร 150 คนพร้อมเข้าร่วมกิจกรรม แต่เพราะจำนวนผู้เข้าร่วมเกินเป้าไปมาก ทีมงานจึงต้องปรับแผนใหม่ให้รองรับกับจำนวนคนที่เพิ่มขึ้น แม้จะสับสน

ปนตื่นเต้น ทีมงานก็สามารถรับมือได้จนกิจกรรมครั้งแรกผ่านไปด้วยดี

"จากเดิมที่คิดจะทำกิจกรรมเช็กอินก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการแบ่งกลุ่ม ทัวร์ที่รับผิดชอบสันทนาการจึงปรับแผนเป็นการละลายพฤติกรรมแทน หลังจากนั้นจึงแบ่งกลุ่มลงพื้นที่สำรวจรางน้ำรอบมหาวิทยาลัย โดยแจกโจทย์คือ ให้ดูว่าในรางน้ำมีอะไรบ้าง เช่น ขยะ เศษใบไม้ จากนั้นให้เหล่าอาสาสมัครช่วยกันเก็บขยะจากข้าง ๆ รางน้ำขึ้นมาด้วย เป็นอุบายให้ช่วยทำความสะอาดมหาวิทยาลัยไปในตัว" เจ อธิบาย

เมื่อโจทย์พร้อมทีมงานพร้อม แถวเดินสำรวจรางน้ำรอบมหาวิทยาลัย 3 สายที่อิงจากเส้นทางหลักของรางน้ำทิ้งรอบมหาวิทยาลัย เส้นทางแรกคือ อาคารเรียนรวม 1 ไปถึงอาคารคณะบริหาร มีเติ้ลและโฟมเป็นคนพาเดินสำรวจ เส้นทางที่ 2 จากคณะบริหารถึงอาคารเรียนรวม 2 ต่ายและทัวร์เป็นคนรับผิดชอบ และเส้นทางที่ 3 จากอาคารวิทยบริการไปจนถึงตึกโบราณคดี เส้นนี้มีเจเป็นคนพาเดินสำรวจ เวลา 16.00-18.00 น. บริเวณรางน้ำทิ้งรอบมหาวิทยาลัยจึงเต็มไปด้วยเหล่าอาสาสมัคร

เติ้ล บอกว่า หลังลงพื้นที่เพื่อสำรวจรางน้ำทิ้งแต่ละเส้นแล้ว ให้แต่ละสายนำข้อมูลกลับมาเขียนลงในฟลิปชาร์ต ทั้งสิ่งที่พบเห็นระหว่างลงพื้นที่ ความรู้สึกที่ได้รับ และข้อเสนอแนะที่อยากให้มีในครั้งต่อไป โดยข้อมูลส่วนใหญ่ที่พบคือ เศษใบไม้ และกิ่งไม้ร่วงอยู่ในรางน้ำทิ้งเป็นจำนวนมากทำให้เกิดการทับถมของใบไม้ที่นำมาซึ่งกลิ่นไม่พึงประสงค์ ส่วนข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมกิจกรรมพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า อยากได้ข้อมูลเกี่ยวกับรางน้ำทิ้งให้มากกว่านี้ ซึ่งทีมงานก็ยอมรับว่า เป็นจุดอ่อนของทีมที่มีข้อมูลที่ไม่มากพอ ทำให้ทีมงานเห็นข้อบกพร่องของตนเอง และรีบแก้ไขเร่งสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับรางน้ำอย่างจริงจัง

สืบ ค้น ทำ

เมื่อเห็นจุดอ่อนของตัวเองคือ ข้อมูล ทั้งหมดตัดสินใจนำเรื่องนี้ไปหารือกับอาจารย์อ๋อ และได้รับคำแนะนำให้**เข้าไปพูดคุยกับบุคลากรที่ทำงานด้านการจัดการน้ำ** คือ**พี่จีด-ชลากร ศัพทะเสรี หัวหน้างานสวนสนามและภูมิทัศน์** ที่มีความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับระบบการจัดการน้ำทิ้งในมหาวิทยาลัย **และนำข้อมูลของพี่เอิร์ธมาศึกษาเพิ่มเติม จนได้ข้อมูลครบถ้วน**

"ตอนแรกพวกเราไม่รู้เลยว่าบ่อพักน้ำเหล่านี้ใช้ทำอะไร รู้แค่ว่าเป็นบ่อน้ำ ไม่รู้ประโยชน์ของมัน แต่หลังจากที่เราเริ่มศึกษาข้อมูลทำให้เราเห็นประโยชน์ของมันมากขึ้น เวลาใครถามเรื่องของรางน้ำทิ้งตอนนี้เราสามารถตอบได้หมด" ทัวร์ เล่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากที่เขาเริ่มเห็นความสำคัญของระบบรางน้ำทิ้ง

1 เดือนผ่านไป ด้วยภาระการสอบ ทีมงานจึงต้องเว้นว่างการทำโครงการระยะหนึ่ง แม้จะไม่ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ทีมงานยังคงพูดคุยและวางแผนกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ จนการสอบผ่านพ้นไป กิจกรรมครั้งที่ 2 ก็เกิดขึ้น แต่ครั้งนี้ทีมงานอยากได้อาสาสมัครที่สนใจทำกิจกรรมจริง ๆ จึงประชาสัมพันธ์ผ่านเฟซบุ๊กอย่างเดียว ตั้งเป้าไว้ที่

30 คน แต่มีคนสนใจเพียงแค่ 16 คน การลงพื้นที่สำรวจครั้งที่ 2 จึงเน้นไปที่การพาอาสาสมัครเดินสำรวจรางน้ำทิ้งบริเวณหอพักนักศึกษาตั้งแต่หอ 3 ไปจนถึงหอพัก 6 และผ่านโรงอาหารหอ 2 ที่เป็นรางน้ำทิ้งโดยตรง ส่วนรูปแบบการลงพื้นที่สำรวจยังคงเดิมคือ ดูสิ่งที่อยู่รอบ ๆ รางน้ำ และในรางน้ำ

เพราะเรียนสาขาการจัดการชุมชน ทีมงานจึงเลือกใช้แผนที่เดินดินเป็นเครื่องมือในการสำรวจรางน้ำทิ้งในครั้งนี้ด้วย เพื่อช่วยให้ทุกคนเห็นภาพรวมของการสำรวจว่าพบเจออะไร ตรงไหน อย่างไร และระหว่างเดินสำรวจอาสาสมัครบางส่วนถามถึงที่มาของปัญหาน้ำเสียว่ามาจากไหน อย่างไร ทีมงานใช้โอกาสนี้ชวนเหล่าอาสาสมัครคิดต่อว่า แท้ที่จริงแล้วปัญหาน้ำเสียเกิดจากอะไร มหาวิทยาลัยหรือนักศึกษากันแน่ที่เป็นคนทำให้เกิดปัญหานี้ พอทีมงานกระตุกคิดด้วยคำถามเช่นนี้ ทำให้หลายคนเริ่มเข้าใจที่มาของปัญหาน้ำเสียในรางน้ำทิ้งมากขึ้น และบางคนก็บอกว่า จากเดิมก็แค่เห็นแต่ไม่ได้สนใจว่ารางน้ำทิ้งคืออะไร แต่วันนี้เขารู้จักระบบรางน้ำทิ้งมากขึ้น ซึ่งถือว่าบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

และเพื่อให้การทำโครงการต่อเนื่อง หลังจบกิจกรรมครั้งที่ 2 ไม่นาน ทีมงานจัด**เวทีค้นหาแนวทางการจัดการรางน้ำทิ้ง** โดยกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เข้าร่วมในครั้งนี้เป็นทั้งนักศึกษา บุคลากร และพ่อค้าแม่ค้าในโรงอาหาร จำนวน 30 คน ทีมงานบอกว่า คาดหวังกับกิจกรรมครั้งนี้มาก แต่สุดท้ายมีผู้สนใจเข้าร่วมเพียง 14 คน เป็นนักศึกษา 10 คน แม่ค้า 3 คน และบุคลากร 1 คน ถึงแม้จำนวนคนจะไม่ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ก็ไม่สามารถทำลายความตั้งใจของพวกเขาได้

"ยอมรับว่าใจแป้วเหมือนกัน ที่เห็นเข้าร่วมน้อย เพราะวางแผนรองรับคนไว้เยอะมาก ตั้งแต่หน้าประตูห้องที่ออกแบบให้คนมาถ่ายรูปกับบอร์ดที่เราจัด มีการทำวิดีโอประมวลกิจกรรมการลงพื้นที่ที่ผ่านมา เมื่อผู้เข้าร่วมไม่ถึงเป้าจึงปรับแผนกันนิดหน่อย แบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม คละกันทั้งนักศึกษา บุคลากร และแม่ค้า โดยมีทีมหญ้าสานเข้าไปร่วมกลุ่มด้วย" ทัวร์ เล่ารายละเอียด

เติ้ล เล่าว่า กระบวนการค้นหาแนวทางในการจัดการระบบรางน้ำทิ้งทำผ่านฟลิปชาร์ต จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการระดมความคิดทั้งหมดมาจัดกลุ่มออกเป็น

“สิ่งที่เปลี่ยนไปคือเรื่องของวิธีคิด จากเดิมที่ไม่เคยคิดทำงานเพื่อส่วนรวม คิดแต่ทำงานให้เสร็จเท่านั้น แต่โครงการนี้ทำให้เข้าใจว่า การทำงานไม่จำเป็นต้องมองที่เป้าหมายอย่างเดียว แต่ระหว่างทางคือประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีค่ายิ่ง นอกจากนี้เธอยังได้นำความรู้ที่ได้จากการทำโครงการไปปรับใช้ในการเรียนด้วย”

3 ประเด็น คือ 1.การใช้น้ำ โดยผู้เข้าร่วมเสนอว่า การใช้น้ำอย่างประหยัดน่าจะเป็นแนวทางในการจัดการระบบรางน้ำทิ้งได้ดีที่สุด 2.การทิ้งขยะให้ถูกที่เพื่อป้องกันไม่ให้เศษขยะลอยลงไปในรางน้ำทิ้งที่นำมาซึ่งปัญหาน้ำเสีย และ 3.การมีส่วนร่วมของนักศึกษาและบุคลากรในการดูแล และทำความสะอาดรางน้ำทิ้ง หลังจากได้ข้อสรุปในแนวทางการจัดการระบบรางน้ำทิ้งครบทั้ง 3 ประเด็นแล้ว **ทีมงานจัดการคืนข้อมูลให้มหาวิทยาลัย โดยจัดทำเป็นเอกสารสรุปกิจกรรมการทำโครงการยื่นต่อผู้ช่วยศาสตราจารย์ดาวลอย กาญจนมณีเสถียร รองอธิการบดีของวิทยาเขตเพชรบุรี**

ปัญหาถูกแก้...คนถูกเปลี่ยน

หลังจากยื่นเอกสารคืนข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการระบบรางน้ำทิ้งให้กับมหาวิทยาลัยได้ไม่นาน ทางมหาวิทยาลัยได้ส่งเจ้าหน้าที่มาลอกท่อระบายน้ำที่อยู่รอบมหาวิทยาลัย **จากเดิมที่เคยมีการลอกน้ำทิ้งเทอมละครั้ง ก็เปลี่ยนเป็นเดือนละ 2 ครั้ง** รางน้ำทิ้งที่เคยมีเศษกิ่งไม้และขยะทับถมอยู่ในรางน้ำ จนกลายเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์มีพิษ อีกทั้งยังส่งกลิ่นเหม็นรบกวน แต่ปัจจุบันรางน้ำทิ้งรอบมหาวิทยาลัยปราศจากกิ่งไม้และเศษขยะ กลิ่นเหม็นที่เคยส่งกลิ่นคุกคามเวลาเรียนก็ลดน้อยลงตามไปด้วย

ไม่เพียงแค่รอให้มหาวิทยาลัยเข้ามาแก้ปัญหาอย่างเดียว แต่ทีมงานมองว่ามหาวิทยาลัยก็คือชุมชน เราเป็นคนในชุมชนก็ต้องเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหานี้ด้วยเช่นกัน จึงใช้เวลาหลังเลิกเรียนในรายวิชาเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหา และแนวทางในการจัดการระบบรางน้ำทิ้งผ่านวิดีโอ และรูปภาพของบ่อน้ำที่แห้งสนิทเพื่อให้เห็นสถานการณ์ของวิกฤติน้ำในมหาวิทยาลัย ที่ทุกคนต้องลุกขึ้นมาช่วยกันประหยัดน้ำ ผลจากการให้ข้อมูลในครั้งนั้น ทำให้เพื่อนบางกลุ่มเกิดการตั้งคำถามกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นผลตอบรับที่ดีของการทำโครงการ

ไม่ใช่แค่เพียงมหาวิทยาลัยที่เปลี่ยนแปลง ทีมงานก็เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน

"แต่ก่อนตอนอยู่หอใน เราใช้น้ำฟรี จึงมักไม่ค่อยเห็นค่าของน้ำมากเท่าไหร่ บางครั้งก็เปิดน้ำทิ้งไว้แล้วไปเล่นเกม โดยไม่สนใจว่าสิ่งที่เราทำจะส่งผลกระทบกับใครบ้าง โครงการนี้ทำให้เราเห็นที่มาของน้ำที่เราใช้ ทำให้เราเห็นคุณค่าของน้ำมากขึ้น ถึงตอนนี้เราจะย้ายมาอยู่หอข้างนอกแล้วแต่พฤติกรรมการประหยัดน้ำของเราถูกฝังติดตัวไปแล้ว" ทัวร์บอกเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของตัวเองที่เปลี่ยนวิธีคิดและเห็นความสำคัญของน้ำมากขึ้นแล้ว ยังทำให้เขาเห็นความสำคัญของการใช้เครื่องมือในการลงพื้นที่มากขึ้น

"แม้จะเรียนการจัดการชุมชนอยู่แล้ว แต่ก็ยังไม่เข้าใจว่าเครื่องมือสำคัญกับการลงพื้นที่อย่างไร เช่น แต่ก่อนไม่เห็นความสำคัญว่าไทม์ไลน์มีประโยชน์อย่างไร แต่โครงการนี้ทำให้เขารู้ว่าเครื่องมือไทม์ไลน์สามารถนำพาเขาและคนในพื้นที่ย้อนกลับไปค้นหาที่มาที่ไปของชุมชนได้ ยิ่งเมื่อมีโอกาสนำความรู้เรื่องการใช้ไทม์ไลน์ไปนำเสนอให้กับหน่วยงานที่ฝึกงานใช้เป็นเครื่องมือลงพื้นที่เก็บข้อมูล จึงยิ่งภูมิใจที่ได้มีโอกาสขยายผลความรู้"

ส่วนเติ้ล บอกว่า โครงการนี้ทำให้เธอคิดเป็นระบบมากขึ้น สามารถคิดเชื่อมโยงได้ว่าถ้าทำแบบนี้แล้วผลที่เกิดจะเป็นอย่างไร ที่เป็นแบบนี้เพราะพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ คอยกระตุ้นให้คิดอยู่ตลอดเวลา ชวนให้เธอมองอย่างเป็นระบบ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนหลังจากเข้าร่วมโครงการน่าจะเป็นเรื่องของการเรียนที่ดีขึ้นมาก

"เพราะเรามีความรับผิดชอบมากขึ้นและเข้าใจว่าการเรียนไม่ใช่การเรียนเพื่อจำ แต่เราเรียนเพื่อเข้าใจ เพื่อให้คิดเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเข้าด้วยกัน ซึ่งข้อสอบส่วนใหญ่ที่เราทำจะเป็นข้อสอบเชิงคิดวิเคราะห์และเชื่อมโยง ผลที่ได้จากโครงการนี้ติดตัวมาคือ การคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยง จึงทำให้เราทำข้อสอบได้ดีขึ้น จากแต่ก่อนแทบจะไม่คิดเลยด้วยซ้ำ แต่โครงการนี้ทำให้เราหยุดที่จะคิดก่อนจะเขียนคำตอบออกไป" เติ้ลเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของเธอในการทำข้อสอบให้ฟัง

ในขณะที่โฟม บอกว่า **เดิมเขาไม่เคยสนใจสิ่งรอบตัวเลย แต่โครงการนี้ทำให้เขาเห็นว่าตัวเองก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาได้ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงสำหรับเขาคือ ทักษะการพูด ที่แต่ก่อนไม่ค่อยพูดกับใคร การเข้าร่วมกิจกรรมนับ 1-5 ทำให้เขาก้าวผ่านความกลัว และกล้าที่จะพูดมากขึ้น** ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรูปแบบกิจกรรมที่มักจะคละกลุ่มกัน บ่อยครั้งที่เขาได้อยู่กับกลุ่มน้อง ๆ ที่ไม่ค่อยกล้าพูดเหมือนกัน แต่เพราะเป็น

พี่ใหญ่เขาจึงต้องอาสาพูดแทนน้อง ๆ เมื่อเป็นแบบนี้บ่อย ๆ จึงกล้าพูดไปโดยปริยาย ซึ่งเขาสามารถนำไปปรับใช้ในรายวิชาที่เกี่ยวกับการพูดในที่สาธารณะได้อีกด้วย

ส่วนเจ มองว่า**สิ่งที่เปลี่ยนไปคือเรื่องของวิธีคิด จากเดิมที่ไม่เคยคิดทำงานเพื่อส่วนรวม คิดแต่ทำงานให้เสร็จเท่านั้น แต่โครงการนี้ทำให้เธอคิดได้ว่า การทำงานไม่จำเป็นต้องมองที่เป้าหมายอย่างเดียว แต่ระหว่างทางคือประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีค่ายิ่ง แม้สิ่งที่ทำจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม นอกจากนี้เธอยังบอกว่า ได้นำความรู้ที่ได้จากการทำโครงการไปปรับใช้ในการเรียนจนส่งผลให้เกรดดีขึ้นด้วย**

“เพราะเราใช้ความเข้าใจมากขึ้น เวลาที่อ่านหนังสือแต่ก่อนจะใช้แต่การจำ จำว่าตรงนี้หน้านี้จะออกข้อสอบ แต่หลังจากที่เข้าร่วมโครงการทำให้เราเรียนรู้ว่า เราต้องใช้ความเข้าใจมากกว่าใช้ความจำ ทำให้เราทำข้อสอบได้”

โอกาสของการฝึกฝน

อาจารย์อ๋อ-ดร.ฐิติมา เวชพงศ์ ที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า โครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ สอดคล้องกับรายวิชาที่ต้องลงชุมชน เป็นการฝึกประสบการณ์จริงนอกห้องเรียน การได้พบเจอผู้คนที่ มากหน้าหลายตา การเติมเต็มความรู้จากพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ และการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนเยาวชนเครือข่ายภาคตะวันตก ล้วนหนุนเสริมประสบการณ์ทั้งทักษะการฟัง การพูด และการคิดเชิงระบบของนักศึกษาที่สามารถนำกลับมาปรับใช้กับการเรียนได้เป็นอย่างดี

“การเปิดโอกาสให้นักศึกษาเริ่มจากเห็นปัญหา ลงมือทำ ทำเสร็จแล้วมาทบทวนว่าดีหรือไม่ดี แล้วนำกลับมาแก้ไข และลงมือทำใหม่อีกครั้ง ขั้นตอนเหล่านี้เป็นการฝึกที่เพิ่มขึ้น

จากในห้องเรียน เพราะการฝึกในห้องเรียนอาจจะยังไม่เพียงพอ แต่โครงการนี้ทำให้เขาได้ฝึกจากของจริง นักศึกษาจึงพัฒนาการดีขึ้น"

อาจารย์อ๋อ บอกต่อว่า เด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กที่เรียนเก่ง เรียบร้อย แต่มีใจอยากทำอะไรเพื่อคนอื่น เมื่อได้เข้ามาทำโครงการสิ่งที่เปลี่ยนอย่างแรกคือ กล้าที่นำเสนอสิ่งที่ตัวเองคิด และกล้าที่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เมื่อเปิดความกล้าแล้วความกลัวในตัวก็หมด ที่เห็นชัดเลยคือเจกับเติ้ล ที่มีของเยอะ พอเขาได้ถูกฝึกประสบการณ์เหล่านี้เลยเติมเต็มความมั่นใจให้เขามากขึ้น ความกลัวลดลง กล้าพูด กล้านำเสนอให้ห้องเรียน ส่วนทัวร์ ก็สามารถเชื่อมโยงกระบวนการทำโครงการและความรู้จากชั้นเรียนได้เป็นอย่างดี ยิ่งเขาได้ไป ฝึกงาน การได้เห็นของจริง ยิ่งทำให้เขาต่อยอดพัฒนางานได้ไม่ยาก

ขณะที่โฟม ปกติเป็นเด็กหลังห้องแต่หลังจากทำโครงการเขาขยับตัวมาอยู่หน้าห้อง คอยช่วยเหลือและเกื้อหนุนเพื่อน ๆ ต่ายเองด้วยบทบาทที่เป็นผู้นำห้องอยู่แล้ว และอาจารย์ส่วนใหญ่ไว้ใจ จึงมีกิจกรรมให้รับผิดชอบเยอะ ส่วนโครงการนี้มาเติมเต็มประสบการณ์ให้เขามากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องข้อมูล

อาจารย์อ๋อ ย้ำว่า โครงการนี้ช่วยเติมเต็มคำว่านักจัดการชุมชนให้สอดรับกับทฤษฎี ที่ทำให้นักศึกษาเข้าใจคำว่า *"นักจัดการชุมชน"* ที่ไม่ได้มีหน้าที่ไปจัดการใครในชุมชน แต่มีหน้าที่เกื้อหนุนให้ชุมชนมีโอกาสพัฒนาด้วยเครื่องมือพัฒนาชุมชนที่มีพวกเขามีอยู่

และนี่คือบทพิสูจน์ของคำกล่าวที่ว่า *"การเรียนรู้จากการลงมือทำ คือการเรียนรู้ที่ดีที่สุด"* เพราะไม่เพียงแต่เกรดจะดีขึ้นเท่านั้น แต่ทักษะชีวิตจากการทำโครงการที่สอนให้คิดเป็น ทำเป็น คือสิ่งที่ตอกย้ำว่าการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องอยู่ในห้องเรียนเสมอไป การเปิดโอกาสให้ตัวเองได้เรียนรู้และลองทำสิ่งใหม่ ๆ คือประสบการณ์ที่มีค่ายิ่ง ที่จะช่วยสร้างคนให้เป็นคนคุณภาพที่มีทั้งวิชาความรู้และวิชาชีวิตซึ่งเป็นที่ต้องการต้องการสังคม

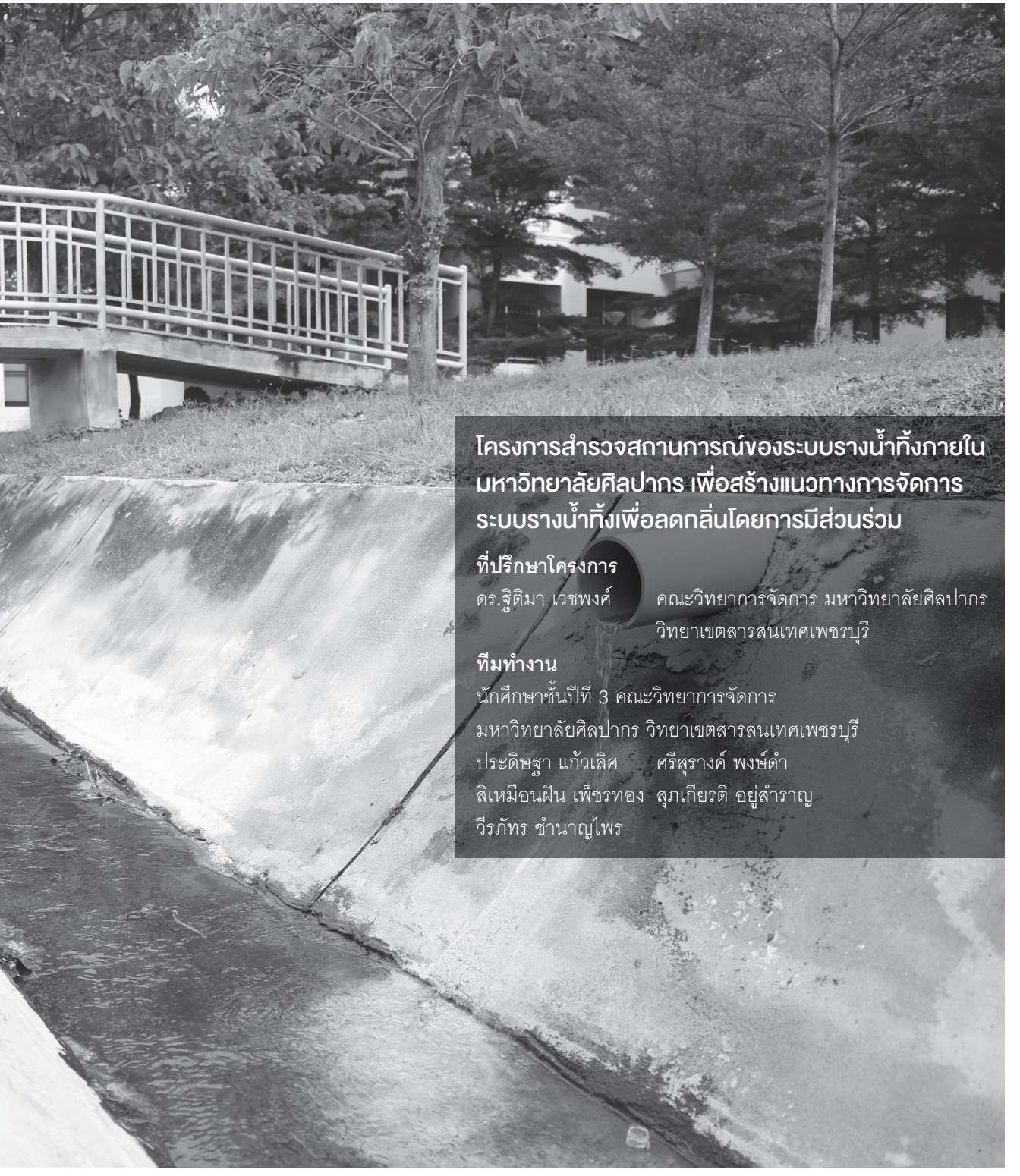

โครงการสำรวจสถานการณ์ของระบบรางน้ำทิ้งภายในมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อสร้างแนวทางการจัดการระบบรางน้ำทิ้งเพื่อลดกลิ่นโดยการมีส่วนร่วม

ที่ปรึกษาโครงการ

ดร.ฐิติมา เวชพงศ์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ทีมทำงาน

นักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ประดิษฐา แก้วเลิศ ศรีสุรางค์ พงษ์ดำ

สิเหมือนฝัน เพ็ชรทอง สุภเกียรติ อยู่สำราญ

วีรภัทร ชำนาญไพร

ผสานพลังต่อชีวิต เส้นทางน้ำห้วยสงสัย

โครงการน้ำต่อชีวิต

ชุมชนเขากระปุก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี มีการขยายตัวของพื้นที่เกษตรทั้งการปลูกอ้อย กล้วย มะนาว และมะเขือ ส่งผลให้เกษตรกรมีความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น แต่การจัดสรรน้ำยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ รวมถึงพฤติกรรมการใช้น้ำที่แตกต่างกัน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำจึงเกิดขึ้น แม้ที่ผ่านมาจะมีแกนนำในชุมชนลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหา แต่ก็ยังจำกัดอยู่ในวงแคบ จึงเกิดคำถามว่า ในอนาคตหากหมดแกนนำชุดนี้แล้ว ปัญหาการแย่งชิงน้ำคงเกิดขึ้นแน่นอน จึงเป็นที่มาของการทำ**โครงการน้ำต่อชีวิต** เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำ รวมถึงตระหนักและให้ความสำคัญเรื่องการใช้น้ำมากขึ้น

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาชุมชน 1

ลงพื้นที่เก็บข้อมูลสถานการณ์น้ำและการใช้น้ำในชุมชน 2

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน
รู้จักเปิดใจรับฟังความคิดของเพื่อน มีความรับผิดชอบ มีทักษะการพูดเพิ่มขึ้น และพฤติกรรมการใช้น้ำเปลี่ยนไปจากเดิมที่เปิดทิ้งไว้ ไม่สนใจว่าน้ำจะล้นหรือไม่ แต่หลังจากทำโครงการนี้เห็นน้ำในโรงเรียนเปิดทิ้งไว้จะเดินเข้าไปปิดทันที

ต่อชุมชน
เกิดการสานต่อองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำจากรุ่นสู่รุ่น และเกิดกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่อาสาเข้ามาสานต่องานจากกลุ่มผู้ใหญ่จนมั่นใจได้ว่า ในอนาคตหากเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนเด็กกลุ่มนี้จะไม่ละทิ้งชุมชน

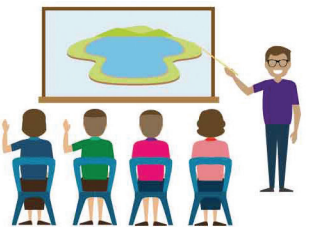

4 จัดเวทีนำเสนอข้อมูลให้คนในชุมชนได้รับทราบถึงปัญหาพร้อมพูดคุยสร้างความเข้าใจ

3 จัดอบรมการใช้เครื่องมือวัดปริมาณน้ำให้แก่เยาวชนในพื้นที่ที่สนใจ โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ

นอกจากการยอมรับฟังความคิดเพื่อนแล้ว ทักษะด้านการพูดคือ ความเปลี่ยนแปลงที่ทีมงานทุกคนสัมผัสได้ จากที่ไม่กล้าพูด เพราะกลัว ถึงตอนนี้กลับสามารถพูดหน้าเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูลแก่คนในชุมชนได้ นอกจากนี้พฤติกรรมการใช้น้ำก็เปลี่ยนไป... เมื่อก่อนเปิดน้ำทิ้งไว้ ไม่เคยสนใจว่าน้ำจะล้นหรือไม่ แต่หลังจากทำโครงการนี้ก็ไม่เคยทำแบบนั้นอีกเลย เวลาเห็นน้ำในโรงเรียนเปิดทิ้งไว้ก็จะเดินเข้าไปปิดทันที

ย้อนกลับไปกว่า 20 ปี พื้นที่ตำบลเขากระปุก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี เคยเผชิญปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค กระทั่งราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาถึงความเดือดร้อนเรื่องการใช้น้ำ เมื่อความทรงทราบถึงสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ครั้งนั้นทรงพระราชทานฎีกาให้กรมชลประทานดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยอย่างเร่งด่วนช่วงปี พ.ศ.2535-2536 ปัญหาการขาดแคลนน้ำจึงคลี่คลายลง แต่กลับเกิดปัญหาความขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำในพื้นที่ทั้ง 14 หมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่ 1, 3, 5 และ 7 ขึ้นแทน ซึ่งเป็นผลมาจากคนในชุมชนขาดความรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำ

ความขัดแย้งมีต่อเนื่องมาโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ.2545-2546 ประชาชนส่วนหนึ่งจัดตั้งกลุ่มพื้นฐานผู้ใช้น้ำ ร่วมกับกรมชลประทานขึ้นมาเป็นตัวกลางพูดคุยเพื่อหาทางแก้ปัญหา กระทั่งได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาอีกครั้งในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ.2546 เกิดเป็นโครงการขุดลอกอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทำให้อ่างเก็บน้ำสามารถกักเก็บน้ำได้เพิ่มขึ้น

“ทุกวันนี้คนในชุมชนใช้น้ำฟุ่มเฟือยมากขึ้น แม้แต่เราเองหลายครั้งมักเปิดน้ำทิ้งไว้ ทั้งที่ชุมชนเคยมีปัญหาขาดแคลนน้ำมาก่อน เลยคิดว่าถ้าทำโครงการนี้แล้วนำข้อมูลออกไปเผยแพร่จะช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำ ตระหนักและให้ความสำคัญเรื่องการใช้น้ำมากขึ้น”

ส่งต่อสำนึกรักษ์น้ำให้คนใกล้ตัว

เมื่อคนในชุมชนขยายพื้นที่ทำกินทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ความต้องการใช้น้ำจึงเพิ่มมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งในระยะหลังเกษตรกรต้องเผชิญหน้ากับปัญหาภัยแล้งจากความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการน้ำที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอยความขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำจึงเกิดขึ้นเป็นระยะ โดยเฉพาะพื้นที่หมู่ 9 ซึ่งเป็นที่ตั้งอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัย กลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่เหนืออ่างใช้เครื่องสูบน้ำดึงน้ำขึ้นมาใช้ สร้างความไม่พอใจแก่คนในพื้นที่ เนื่องจากต้องรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการใช้เชื้อเพลิงเดินเครื่องสูบน้ำ ส่วนพื้นที่หมู่ 1 ทางใต้ซึ่งเป็นลำห้วยตามธรรมชาติ มักประสบปัญหาขาดแคลนน้ำใช้เมื่ออ่างเก็บน้ำทางตอนเหนือปิดกั้นประตูระบายน้ำ กันไม่ให้น้ำออกจากอ่าง

เหตุนี้เองในปี พ.ศ. 2553 อาสาสมัครจากแต่ละหมู่บ้านจึงลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาน้ำร่วมกันอีกครั้ง ภายใต้โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 9 จังหวัด (โครงการเติมน้ำเติมชีวิต) ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างกรมชลประทานกับสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยอาสาสมัครได้ผ่านการอบรมให้ความรู้ด้านการวิจัยและการดำเนินโครงการในฐานะนักวิจัยท้องถิ่น จนสามารถสมานสามัคคีให้กลุ่มผู้ใช้น้ำในชุมชนได้ สถานการณ์ความขัดแย้งจึงคลี่คลายลง

เมื่อต้องทำโครงการต่อในระยะที่ 2 **ทีมวิจัยท้องถิ่นจึงคิดดึงเด็กและเยาวชนในชุมชนเข้ามารับรู้สิ่งที่ผู้ใหญ่ทำ เนื่องจากเห็นว่าปัญหาเรื่องการจัดการน้ำเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เพราะน้ำคือชีวิต ต้องสร้างความเข้าใจให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนรู้ว่า ชุมชนมีกระบวนการแก้ปัญหาเรื่องน้ำอย่างไร ในอนาคตหากเกิดปัญหาขึ้น พวกเขาจะได้รับมือและหาทางแก้ไขได้ถูกต้องและทันท่วงที จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการชักชวนเด็กเยาวชนในชุมชนเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคม**

ภาคตะวันตก โดยมีเป้าหมายแฝงคือ การส่งต่อองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการน้ำให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน

"เราอายุมากกันแล้ว ถ้าเราไม่ถ่ายทอดความรู้ ๆ ก็จะหายไปกับเรา ถ้าเกิดปัญหาขึ้นมาอีก เท่ากับสิ่งที่ผู้ใหญ่ต่อสู้ฝ่าฟันกันมาสูญเปล่า" **ฉาย นาวารัตน์ สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำและนักวิจัยท้องถิ่น** กล่าว

ขณะที่ **เฉลิมพล ช้างเผือก เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน ผู้ทำหน้าที่ดูแลอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยและที่ปรึกษาโครงการ** บอกว่า การพัฒนาชุมชนจะยั่งยืนได้ต้องเริ่มจากคนในชุมชนลุกขึ้นมาพึ่งพาตนเองก่อน หากรอให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลืออาจไม่ทันการณ์ ที่ผ่านมาคนในตำบลเขากระปุกได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองได้ ขั้นตอนต่อไปคือ ผู้ใหญ่ต้องถ่ายทอดทั้งวิธีคิด วิธีทำ และสำนึกรับผิดชอบให้เด็กและเยาวชนรับรู้

โครงการน้ำต่อชีวิต ดำเนินการโดยกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของกลุ่มผู้ใช้น้ำในชุมชน ได้แก่ นุช-กัญญารัตน์ แก้วเมืองเพชร กบ-วนิดา ยากำจัด นัน-ปรียานันท์ เย็นเปิง นุ่น-ศิริรัตน์ แก้วเมืองเพชร กุ้ง-อภิสิทธิ์ ยากำจัด และกุ๊ก-ลลนา มาโชค มีเป้าหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน และเพื่อสร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกับผู้ใหญ่ แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ปากต่อปากแก่ผู้ปกครองและคนในชุมชน และเพื่อช่วยตอกย้ำให้ชุมชนเข้าใจถึงสถานการณ์การใช้น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยในปัจจุบัน

"ทุกวันนี้คนในชุมชนใช้น้ำฟุ่มเฟือยมากขึ้น แม้แต่เราเองหลายครั้งก็ชอบเปิดน้ำทิ้งไว้ ทั้งที่ชุมชนเคยมีปัญหาขาดแคลนน้ำมาก่อน เลยคิดว่าถ้าเราทำโครงการนี้แล้วนำข้อมูลออกไปเผยแพร่จะช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำได้ จะทำให้คนในชุมชนตระหนักและให้ความสำคัญเรื่องการใช้น้ำมากขึ้น" นัน กล่าว

ทีมงานลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิต อาชีพ รวมถึงสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ทั้ง 14 หมู่บ้าน โดยมีผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้านเป็นเป้าหมายนัน ให้เหตุผลว่า ที่ต้องสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนก่อน ก็เพื่อให้ผู้นำชุมชนแนะนำต่อว่าควรไปสอบถามข้อมูลจากใครต่อ เนื่องจากทีมงานไม่ได้เรียนอยู่โรงเรียนเดียวกันจึงต้องใช้วันหยุดเสาร์อาทิตย์ที่ทุกคนว่างตรงกันลงพื้นที่วันละ 3-4 หมู่บ้าน ใช้เวลาลงพื้นที่ 4 ครั้งจึงครบ

"การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลแต่ละครั้ง ทีมงานจะเตรียมคำถามไว้ก่อน เลือกสำรวจหมู่บ้านที่อยู่ไกลก่อน...คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี มีบ้างที่ไม่เข้าใจว่าเราถามทำไม ก็มีการต่อว่าทีมงานเล็กน้อย แต่พวกเราก็ไม่คิดมากนำสิ่งที่เขาบ่นว่ามาเป็นแรงผลักดันในการทำงานต่อไป เพราะอยากให้เขาเห็นผลลัพธ์จากสิ่งที่เราทำ" นุ่น อธิบาย

ลุงฉาย กล่าวว่า ตอนที่ทีมผู้ใหญ่เริ่มทำงานวิจัยชุมชน ยังสำรวจพื้นที่ไม่ครบ 14 หมู่บ้านเหมือนทีมเด็ก ดูเด็กๆ เขามีความมุ่งมั่นตั้งใจมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะเขาอยากให้กลุ่มผู้ใช้น้ำและคนในชุมชนเห็นว่า พวกเขาให้ความสำคัญกับคนในทุกพื้นที่เท่าเทียมกัน

"เราวางแผนกันว่าอยากไปช่วยผู้ใหญ่เก็บข้อมูลน้ำ แต่ไม่รู้วิธีการใช้เครื่องมือเลยขอให้ผู้ใหญ่มาช่วยสอน และคิดต่อว่าแทนที่จะสอนพวกเราไม่กี่คน น่าจะชวนเพื่อนในชุมชนมาเรียนรู้ไปพร้อมกัน หลังเรียนรู้เสร็จพวกเราอาสาช่วยผู้ใหญ่เก็บข้อมูลสถานการณ์น้ำในชุมชน"

เรียนรู้พื้นที่...เรียนรู้การบริหารจัดการน้ำ

ชุมชนบ้านเขากระปุกตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 3 เป็นสถานที่ที่กลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นใช้ทำงานอยู่ก่อน ผลจากการเก็บข้อมูลทำให้ทีมงานรู้ถึงที่มาที่ไปของชุมชน รวมทั้งปัญหาความขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำตั้งแต่ต้นน้ำคือ พื้นที่เหนืออ่าง หมู่ 9 บริเวณกลางน้ำคือ สายท่อเกษตร หมู่ 3 5 และ 7 และปลายน้ำ คือ บริเวณลำห้วยตามธรรมชาติ หมู่ 1 ตำบลเขากระปุกมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงสลับด้วยภูเขา ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย ความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวน ทำไร่ เช่น สับปะรด อ้อย มะพร้าว กล้วย และมะละกอ หรือพืชผักสวนครัว เช่น พริกและมะนาว นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมูหลุม แพะ และวัว อีกด้วย

นอกจากเก็บข้อมูลชุมชนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ทีมงานยังจัดเวทีอบรมการใช้เครื่องมือวัดปริมาณน้ำฝน น้ำในอ่างเก็บน้ำ และวัดอุณหภูมิ โดยมีที่ปรึกษาโครงการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่กรมชลประทานเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ครั้งนั้นทีมงานได้ชวนเพื่อนในชุมชนเข้าร่วมเรียนรู้ด้วย ในวันอบรมมีเพื่อนๆ เข้าร่วมกิจกรรมประมาณ 18 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่ทีมงานพอใจ

"เราวางแผนกันว่าอยากไปช่วยผู้ใหญ่เก็บข้อมูลเรื่องน้ำ แต่ไม่รู้วิธีการใช้เครื่องมือ เลยขอให้ผู้ใหญ่มาช่วยสอน และคิดต่อว่าแทนที่จะสอนพวกเราไม่กี่คน น่าจะชวนเพื่อนในชุมชนมาเรียนรู้ไปพร้อมกันด้วย หลังเรียนรู้เสร็จพวกเราอาสาช่วยผู้ใหญ่เก็บข้อมูลสถานการณ์น้ำในชุมชน" กบ กล่าว

ขณะที่กุ้ง อธิบายว่า การวัดอุณหภูมิต้องทำทุกวัน วันละ 2 ครั้ง คือ 6.00 น. และ 17.00 น. ส่วนการบันทึกปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำจะวัดทุกวันเวลา 17.00 น. เพื่อแสดงให้เห็นถึงปริมาณการใช้น้ำในแต่ละวัน ส่วนการวัดอุณหภูมิสามารถนำมาพยากรณ์การใช้น้ำได้ กล่าวคือ ถ้าอุณหภูมิสูง (อากาศร้อน) ปริมาณการใช้น้ำมีแนวโน้มสูงกว่าวันที่มีอุณหภูมิต่ำ **ทั้งนี้ข้อมูลที่เก็บได้จะถูกนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อใช้เป็นข้อมูลจัดสรรน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคในชุมชนต่อไป**

แม้คิดทำสิ่งดี ๆ เพื่อชุมชน แต่ก็ยังมีเสียงบ่นจากผู้ปกครองแว่วมาให้ได้ยินอยู่บ่อยครั้ง **ประชุม เดชวัน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3** บอกว่า **เป็นเพราะผู้ปกครองไม่อยากให้ลูกเสียเวลามาทำกิจกรรม เขาจึงรับหน้าที่ชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองในเวทีประชาคม เพราะมองว่าโครงการนี้มีประโยชน์ช่วยส่งเสริมประสบการณ์ชีวิตให้แก่เด็กในชุมชน ที่สำคัญคือทำให้เด็กเห็นตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เพราะมีโอกาสได้ลงไปสัมผัสคลุกคลีกับผู้คนและทรัพยากรในท้องถิ่น**

*"ทีมงานผู้ใหญ่ทำงานนี้กันมานาน ค่าจ้างอะไรก็ไม่ได้ เราทำเพราะอยากช่วยชุมชนของเราให้ดี จึง**อยากถ่ายทอดวิธีคิดเช่นนี้ให้เด็กด้วย การจะปลุกเด็กสักคนให้ลุกขึ้นมาสนใจเรื่องแบบนี้ ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะเขายังมองว่าไม่ใช่หน้าที่ของเขา แม้แต่ผู้ปกครองบางคนก็ไม่อยากให้ลูกมาทำโครงการ เพราะคิดว่าทำแล้วไม่ได้อะไร ทำไมต้องมาทำ เด็กยังต้องเรียนหนังสือ ยิ่งเด็กที่ออกไปเรียนนอกชุมชนยิ่งไม่รู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เมื่อเด็กชุดนี้อาสาเข้ามารับไม้ต่อ เราในฐานะผู้ใหญ่ก็ต้องสนับสนุน** จึงพยายามอธิบายให้ผู้ปกครองคนอื่น ๆ เข้าใจ"* ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 กล่าว

“น้ำในถุงพลาสติกเปรียบเหมือนน้ำในอ่างเก็บน้ำ ถ้าต้นทางประหยัดน้ำ ปลายทางก็จะมีน้ำใช้เยอะขึ้น แต่ถ้าต้นทางใช้น้ำฟุ่มเฟือย เหมือนการเจาะถุงให้น้ำไหลออกไปโดยเปล่าประโยชน์โดยไม่คิด ปลายทางก็อาจไม่มีน้ำเหลือใช้เลยก็ได้ เกมนี้ทำให้คนในชุมชนได้ทบทวนการใช้น้ำของตัวเองไปในตัว”

เมื่อความรักษ์น้ำผุดบังเกิดขึ้นในใจ

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วนตามแผนที่วางไว้ 2 ส่วน คือ ประวัติความเป็นมาของชุมชน และ สถานการณ์น้ำและการใช้น้ำในชุมชน ทีมงานวางแผนจัดเวทีคืนข้อมูลทั้ง 14 หมู่บ้านให้เด็กเยาวชน รวมทั้งผู้ใหญ่ได้รับรู้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ใช้น้ำทุกคนเห็นถึงความสำคัญของน้ำยิ่งขึ้น

การจัดเวทีครั้งแรกพลาดเป้าไปเล็กน้อย เนื่องจากมีฝนตกลงมาในช่วงเช้า ทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถเข้าร่วมได้ ทีมงานจึงวางแผนออกไปนำเสนอข้อมูลแก่เด็กและเยาวชนภายหลัง โดยเจาะจงไปที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 เพราะอยู่ในวัยที่สามารถรับฟังข้อมูลได้อย่างเข้าใจและสามารถนำไปสื่อสารต่อถึงผู้ปกครองได้

แต่การพูดนำเสนอข้อมูลอย่างเดียวอาจดูน่าเบื่อเกินไป ทีมงานจึงคิดสร้างสรรค์เกมที่เด็กเล่นได้ ผู้ใหญ่ก็สนุก เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมรู้สึกผ่อนคลาย นั่นคือ ***“เกมเติมให้เต็ม”***

ที่ผู้ร่วมกิจกรรมถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ยืนเรียงต่อกันเป็นแถว โดยแต่ละกลุ่มต้องประคับประคองน้ำที่บรรจุอยู่ในถุงพลาสติกในปริมาณที่เท่ากัน แต่ถูกตะปูเจาะไว้ให้ได้มากที่สุด จนถึงคนสุดท้ายเมื่อเทน้ำลงถังแล้วจึงมาวัดกันว่า กลุ่มไหนมีปริมาณน้ำเหลืออยู่มากที่สุด

เกมส่งน้ำครั้งนี้สามารถสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรมได้อย่างลึกซึ้ง เพราะทุกคนมีส่วนร่วมรับส่งน้ำไปจนถึงปลายทาง เปรียบเสมือนกับสถานการณ์การใช้น้ำของคนในชุมชนในปัจจุบันที่ทุกคนต้องใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งหากทุกคนไม่ร่วมมือร่วมใจกันรักษา น้ำก็คงหมดไปในที่สุด

"น้ำในถุงพลาสติกเปรียบเหมือนน้ำในอ่างเก็บน้ำ ถ้าต้นทางประหยัดน้ำ ปลายทางก็จะมีน้ำใช้เยอะขึ้น แต่ถ้าต้นทางใช้น้ำฟุ่มเฟือย เหมือนการเจาะถุงให้น้ำไหลออกไปโดยเปล่าประโยชน์โดยไม่คิด ปลายทางก็อาจไม่มีน้ำเหลือใช้เลยก็ได้ เกมนี้ทำให้คนในชุมชนได้ทบทวนการใช้น้ำของตัวเองไปในตัว" กบ สรุปบทเรียนอย่างสั้นกระชับ

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การทำกิจกรรมเกิดประโยชน์กับชุมชนสูงสุด เมื่อจัดเวทีคืนข้อมูลแล้วเสร็จ ทีมงานเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้สะท้อนความคิดเห็นผ่านคำถาม 3 ข้อ ได้แก่ 1. ชุมชนอยากมีส่วนร่วมกับเยาวชนด้านใดบ้าง 2. อยากให้ทีมงานปรับปรุงเรื่องอะไร และ 3. ทุกคนในชุมชนอยากเห็นชุมชนเป็นอย่างไร

ทีมงานบอกเหตุผลของการสะท้อนคิดว่า พวกเขาเรียนรู้การทำงานจากผู้ใหญ่ว่า **การสร้างความเข้าใจจะช่วยแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างยั่งยืน เพราะทุกคนเข้าใจปัญหาและเดินหน้าไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้คำพูดที่ชาวบ้านสะท้อนออกมาหลังเล่นเกมก็ทำให้ทีมงานรู้สึกหายเหนื่อย และดีใจว่าสิ่งที่พวกเขาคิดทำไม่สูญเปล่า ชาวบ้านเข้าใจสิ่งที่ทีมงานพยายามสื่อสารถึงคุณค่าของน้ำและประโยชน์ของการร่วมกันดูแลจัดการน้ำของคนในชุมชน โดยบอกว่า *"ไม่ว่าจะอยู่ส่วนไหนของเส้นทางน้ำ ถ้าไม่ประหยัดต่อไปเราจะไม่มีน้ำใช้"***

แต่กว่าจะประสบความสำเร็จเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย ทีมงาน บอกว่า **ปัญหาใหญ่ของทีมคือ การไม่เปิดใจรับฟังความคิดของเพื่อน ทำให้ช่วงเริ่มต้นทำโครงการงานหยุดชะงักไปช่วงหนึ่ง แต่เพราะความรับผิดชอบและอยากทำโครงการให้สำเร็จ ทุกคนจึงต้องหันหน้าเข้าหากัน เปิดใจรับฟังกัน แล้วกลับมาคุยกันว่าจะทำอะไร ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญให้ทีมงานก้าวพ้นปัญหาช่วงนั้นมาได้**

ขณะที่**สมนึก เทศอ้น ที่ปรึกษาโครงการ** เสริมว่า ทุกคนเก่งไม่เหมือนกัน มีความรู้ความสามารถต่างกันออกไป เพราะฉะนั้นต้องรับฟังกัน สุดท้ายเวลามีปัญหาต้องคอยให้กำลังใจกัน เพราะปัญหาอุปสรรคที่จะเข้ามาทำให้ท้อแท้มีมาทุกระยะ แต่อุปสรรคที่บั่นทอนจิตใจมากที่สุด คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกันภายในทีม

"ทีมผู้ใหญ่เคยเจอปัญหานี้กันมาก่อน เพราะบางครั้งต่างคนต่างคิด ไม่ฟังกัน หรือบางทีก็ไม่มีความหนักแน่นในสิ่งที่ทำมากพอ เนื่องจากมีแรงกดดันจากภายนอก แต่สุดท้ายเราข้ามผ่านมาได้ เพราะทุกคนเปิดใจรับฟังกันและช่วยประคับประคองกันมา"

นอกจากการยอมรับฟังความคิดเพื่อนแล้ว ทักษะด้านการพูด คือความเปลี่ยนแปลงที่ทีมงานทุกคนสัมผัสได้ จากที่ไม่กล้าพูดเพราะกลัว ถึงตอนนี้กลับสามารถพูดหน้าเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูลแก่คนในชุมชนได้ นอกจากนี้พฤติกรรมการใช้น้ำก็เปลี่ยนไป

“เมื่อก่อนเปิดน้ำทิ้งไว้ ไม่เคยสนใจว่าน้ำจะล้นหรือไม่ แต่หลังจากทำโครงการนี้ก็ไม่เคยทำแบบนั้นอีกเลย เวลาเห็นน้ำในโรงเรียนเปิดทิ้งไว้ก็จะเดินเข้าไปปิดทันที” นุช กล่าว

“พอเด็กเข้ามา ผู้ใหญ่ก็เกิดแรงฮึดขึ้นอีกว่า สิ่งที่เราทำสำเร็จแล้ว เราจะทำให้ดีขึ้นอีกได้อย่างไร เห็นเด็กมาทำโครงการ มาช่วยเหลือผู้ใหญ่ รู้สึกดีใจมากว่าอนาคตหากเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนพวกเขาจะไม่ละทิ้งชุมชนแน่นอน”

ผลลัพธ์เชิงประจักษ์

ด้านวันเพ็ญ ยากำจัด ผู้ปกครองของกุ้งและกบ บอกว่า การทำโครงการของเด็กและเยาวชนมีส่วนช่วยหนุนเสริมให้ทีมผู้ใหญ่มีแรงใจเดินหน้าทำงานต่อในระยะที่สอง จากเดิมที่รู้สึกเหนื่อยล้า อยากหยุดพักบ้าง เพราะทำงานต่อเนื่องมายาวนานถึง 5 ปี จนสามารถคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งลงได้

“พอเด็กเข้ามา ผู้ใหญ่ก็เกิดแรงฮึดขึ้นอีกว่า สิ่งที่เราทำสำเร็จแล้ว เราจะทำให้ดีขึ้นอีกได้อย่างไร เห็นเด็กเข้ามาทำโครงการ เข้ามาช่วยเหลือผู้ใหญ่ รู้สึกดีใจมากว่าอนาคตหากเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนพวกเขาจะไม่ละทิ้งชุมชนแน่นอน”

วันเพ็ญ เล่าต่อว่า เธอมีลูก 4 คน รายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายของในตลาด แต่เธอก็เสียสละเวลามาทำงานกับทีมวิจัย ที่ผ่านมาจึงพยายามเล่าให้ลูกฟังถึงกิจกรรมที่กลุ่มผู้ใหญ่ทำ แต่ลูกก็ไม่เข้าใจตัดพ้อว่า ***"ทำไปทำไมให้เสียเวลา"*** แม้คำพูดนั้นจะทำร้ายจิตใจไม่น้อย แต่เพราะเห็นคุณค่าและประโยชน์ในสิ่งที่ทำว่าเป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม คือชีวิตและปากท้องของคนในชุมชน เธอจึงยึดมั่นในสิ่งที่ทำ พยายามโน้มน้าวให้ลูกเข้ามาทำโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ จนถึงขนาดออกปากจ้างลูกให้มาเข้าประชุมกับพี่ ๆ โครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ 300 บาท

"แต่พอเขากลับจากประชุม เขาก็บอกว่า แม่ไม่ต้องจ้างผมแล้ว ไม่เอาเงินแล้ว เพราะความรู้ที่ผมได้มีค่ามากกว่าเงินที่แม่ให้ผมอีก" วันเพ็ญ เอ่ยถึงคำพูดของลูกที่ทำให้เธอชื่นใจ เพราะเหตุนี้เธอจึงอยากให้ลูก 2 คนที่เหลือและเด็กและเยาวชนในชุมชนมาเข้าร่วมกิจกรรมด้วย เนื่องจาก**เห็นพัฒนาการในทางที่ดีขึ้นของกุ้งและกบ โดยเฉพาะเรื่องการมีสัมมาคารวะและความกล้าแสดงออก**

"ลูกมาเล่าให้ฟังว่าไม่คิดเหมือนกันว่าวันหนึ่งตัวเองจะกล้าออกไปพูดหน้าชั้นเรียนได้" วันเพ็ญ กล่าว

เมื่อความรู้และสำนึกรักษ์น้ำจากมือผู้ใหญ่ถูกส่งไม้ต่อสู่มือเด็กเยาวชนในชุมชนบ้านเขากระปุก ความสนใจใคร่รู้ และความต้องการสานต่องานของผู้ใหญ่ นำพาให้พวกเขาเข้าไปเรียนรู้ทั้งประวัติความเป็นมาของชุมชน สถานการณ์การใช้น้ำ และสภาพภูมิศาสตร์ จนรู้แจ้งเห็นจริงว่า อ่างเก็บน้ำห้วยสงสัยจะอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนต้องมาจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเองแล้ว การเข้ามารับไม้ต่อในครั้งนี้ยังทำให้ผู้ใหญ่ในชุมชนคลายใจได้ว่าในอนาคตหากเกิดปัญหาขึ้นในชุมชน เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้จะไม่ละทิ้งชุมชน แต่จะลุกขึ้นมาเอาธุระหาทางแก้ปัญหาชุมชนอย่างถูกทิศถูกทาง

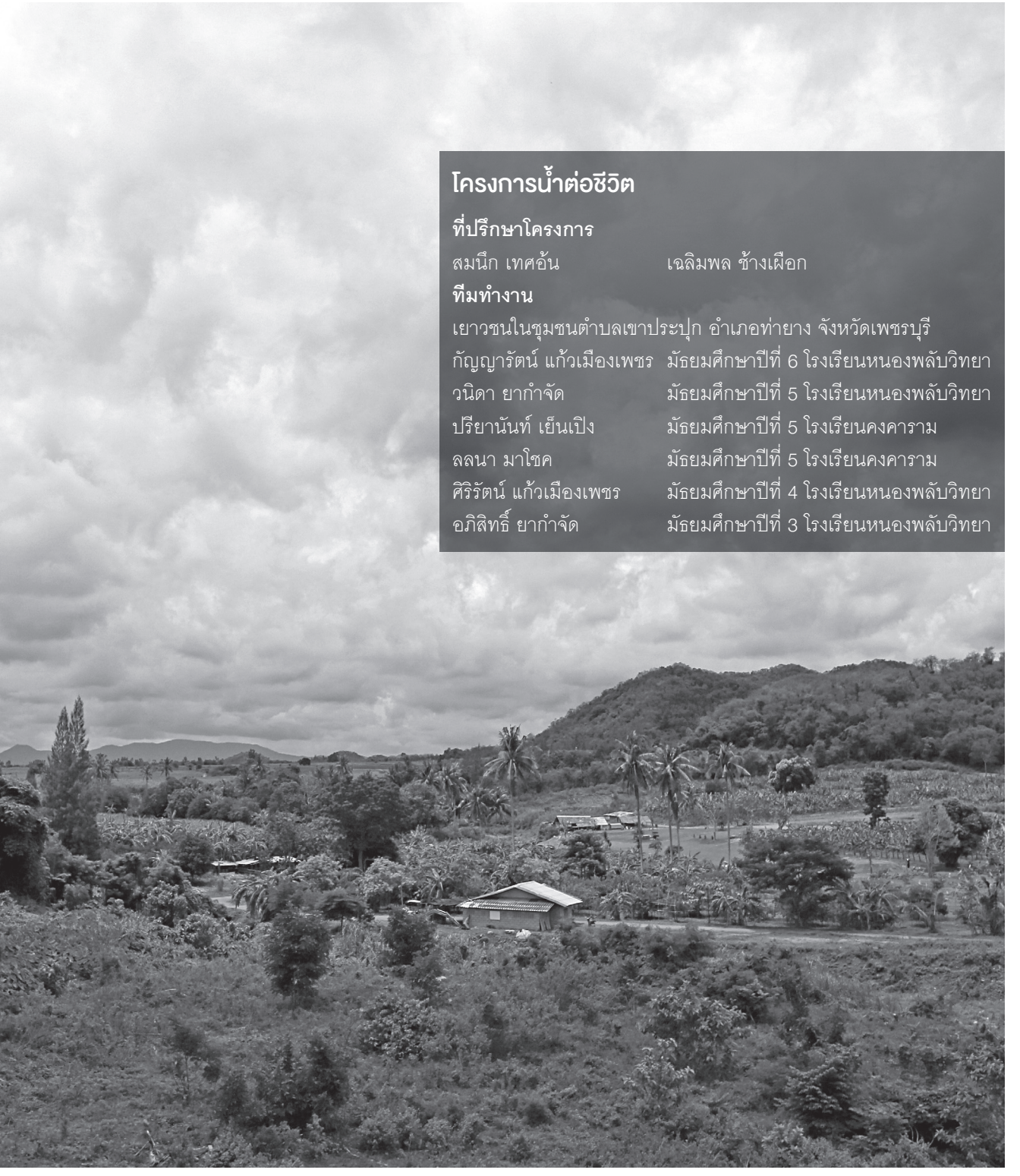

โครงการน้ำต่อชีวิต

ที่ปรึกษาโครงการ

สมนึก เทศอ้น เฉลิมพล ช้างเผือก

ทีมทำงาน

เยาวชนในชุมชนตำบลเขาประปุก อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี

กัญญารัตน์ แก้วเมืองเพชร	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนหนองพลับวิทยา
วนิดา ยากำจัด	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองพลับวิทยา
ปรียานันท์ เย็นเปิง	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคงคาราม
ลลนา มาโชค	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคงคาราม
ศิริรัตน์ แก้วเมืองเพชร	มัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนหนองพลับวิทยา
อภิสิทธิ์ ยากำจัด	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองพลับวิทยา

สายน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาลงสู่ทะเลของภาคตะวันตก ไม่เพียงแต่จะพัดพาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรให้คนในพื้นที่ได้อาศัยหาอยู่หากินเท่านั้น แต่จะยังส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนภาคตะวันตก ที่เชื่อมโยงกับสายน้ำ โดยถ่ายทอดออกมาผ่านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ที่บ่งบอกถึงความหลากหลายทางประเพณีและวัฒนธรรม ทั้งจิตรกรรมฝาผนัง การแสดงหนังใหญ่ การรำกระเหรี่ยง การรำมอญของชาวไทยเชื้อสายมอญ การรำเหย่ย ฯลฯ หรือแหล่งภูมิปัญญาทั้งเครื่องปั้นดินเผา การจักสาน ที่มีลวดลายที่ส่งต่อกันจากรุ่นต่อรุ่น ซึ่งปัจจุบันศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของภาคตะวันตกกำลังถูกท้าทายด้วยการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี **คนรุ่นใหม่ไม่ใส่ใจ ไม่เห็นคุณค่าความงามและไม่เห็นถึงรากเหง้าและเอกลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นตัวตนคนภาคตะวันตกอีกต่อไป ด้วยสถานการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลให้เด็กและเยาวชนภาคตะวันตกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาสนใจและหวังว่าพวกเขาจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยรักษาศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของคนภาคตะวันตกให้คงอยู่ต่อไป**

ศิลปวัฒนธรรม
และภูมิปัญญา

ผลลัพธ์ของความรับผิดชอบ

โครงการ Art อาสาสร้างศิลปะสู่น้อง

“หนังใหญ่วัดขนอน” เป็นศิลปวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับชุมชนโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี มายาวนาน แม้จะเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมากเพียงใด แต่ข้อมูลจากการลงพื้นที่ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง พบว่าชาวบ้านและเยาวชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังไม่เห็นคุณค่าของหนังใหญ่มากนัก จึงเป็นที่มาของ โครงการ Art อาสาสร้างศิลปะสู่น้อง โดย**มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนในพื้นที่เห็นคุณค่าและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ของตนเอง**

กระบวนการทำงาน

1 ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล

2 พูดคุยกับโรงเรียนวัดขนอนพบเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ไม่รู้ที่มาและขาดความรู้พื้นฐานด้านศิลปะ จึงคิดสอนศิลปะเพื่อให้น้องใช้ต่อยอดในการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- เห็นคุณค่าของหนังใหญ่
- รู้จักบริหารจัดการเวลา
- มีความรับผิดชอบมากขึ้น
- กล้าคิด กล้าแสดงออก
- นำรูปแบบกิจกรรมและกระบวนการฝึกอบรมจากพี่เลี้ยงโครงการมาปรับใช้กับวิชาชีพครูในอนาคต

ต่อชุมชน

- เกิดความรักและเห็นคุณค่าของหนังใหญ่
- รักในวัฒนธรรม รักชุมชนของตนเอง
- เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัดและโรงเรียนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
- ต่อยอดเป็นกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยในอนาคต

4 ประสานกับทางโรงเรียนและผู้รู้ จัดกิจกรรมเรียนรู้ประวัติหนังใหญ่ให้แก่น้องๆ นักเรียน

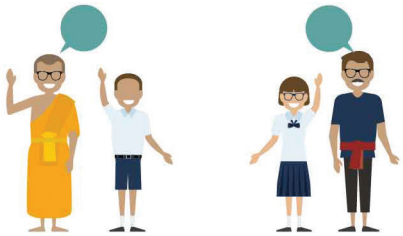

เจ้าอาวาส นายหนัง

3 ขอความรู้เรื่องหนังใหญ่จากเจ้าอาวาสวัดขนอน และขอความรู้เรื่องประวัติ วิธีการทำหนังใหญ่จากนายหนังแห่งวัดขนอน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบการเรียนรู้ศิลปะให้นักเรียน

การที่นักศึกษามาทำกิจกรรมแบบนี้ เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน คือ เด็กมีความรู้ มีทักษะชีวิตเพิ่มมากขึ้น มีคุณธรรม ความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในกลุ่ม และยังได้ความรู้ส่วนที่เกี่ยวกับหนังใหญ่ ประวัติวัดขนอน รู้ที่มาที่ไป ส่วนครูก็ได้แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ไว้เป็นแนวทาง เป็นสิ่งที่น่าจะปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนต่อไป

แม้จะมาจากต่างถิ่นคือจังหวัดร้อยเอ็ด และยังไม่รู้จักพื้นที่ดีพอ แต่เมื่ออาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ชวนให้มาร่วมเรียนรู้กับโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก โดยมีเพื่อนซึ่งเป็นเจ้าถิ่นชักชวนอีกแรง **หญิง-พัชภรณ์ สวรรค์ล้ำ** จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ ด้วยเหตุผลคืออยู่มหาวิทยาลัยก็ทำกิจกรรมค่ายอยู่เป็นประจำ จึงคิดว่าการทำโครงการในชุมชนน่าจะช่วยพัฒนาศักยภาพของเธอได้อีกทางหนึ่ง

หญิงบอกว่า ครั้งแรกที่ไปเข้าร่วม**กิจกรรมนับ 1 สร้างสำนึก ปลุกพลเมือง พี่ ๆ ในโครงการฯ ชวนค้นหาสิ่งที่น่าสนใจในชุมชนเพื่อเป็นโจทย์ในการทำงาน** พอดีเพื่อนในทีมคนหนึ่งมีบ้านอยู่ใกล้วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี จึงชวนกันลงพื้นที่สำรวจ

สภาพวัด แต่เนื่องจากไม่ใช่คนในพื้นที่ ก่อนลงพื้นที่เธอจึงค้นหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตก่อนว่า วัดขนอนมีประวัติความเป็นมาอย่างไร และมีจุดเด่นในเรื่องใด

เหตุผลที่ทีมงานต้องสืบค้นข้อมูลวัดขนอนก่อน เป็นเพราะพี่ ๆ ในโครงการย้ำว่าการพัฒนาโครงการต้องมีข้อมูลของชุมชน หญิงและเพื่อนจึงลงสำรวจพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลให้ได้มากที่สุด เพราะเมื่อกลับไปร่วมกิจกรรมนับ 2 ยั่วให้คิด ยุให้ทำ จะได้ตอบคำถามของพี่ได้ ประกอบกับรู้ตัวว่าการเรียนเอกศิลปะมีกิจกรรมค่อนข้างมาก เมื่อมีเวลาว่างจึงตัดสินใจลงพื้นที่ศึกษาชุมชนก่อน เมื่อเห็นสภาพพื้นที่วัดขนอนซึ่งมีกิจกรรมอนุรักษ์หนังใหญ่ รวมทั้งมีกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับหนังใหญ่ ด้วยความที่เรียนเอกศิลปะอยู่แล้ว ทีมงานจึงเกิดความสนใจ แต่เมื่อสอบถามจากชาวบ้านที่อยู่อาศัยโดยรอบ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับหนังใหญ่ แม้ว่าจะมาทำบุญ และช่วยงานที่วัดเป็นประจำก็ตาม

ทีมงานลงพื้นที่เป็นครั้งที่ 2 เพราะรับโจทย์ในการพัฒนาโครงการมาว่า ต้องนำแผนที่ชุมชนไปนำเสนอในกิจกรรมนับ 2 โดยครั้งนี้ถือโอกาสเข้าไปพูดคุยสอบถาม**ผู้อำนวยการเจษฎา ธีระตระตูล และ ครูธรรมนูญ แย้มสิริ แห่งโรงเรียนวัดขนอน** ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่ตั้งอยู่ใกล้ ๆ วัดขนอน

“วันนั้นหนูกับเพื่อนขอเข้าพบ ผอ. เข้าไปแนะนำตัวและบอกว่า พวกเราอยากเข้ามาจัดกิจกรรมให้กับน้อง ๆ แต่วันนี้ขอมาเรียนรู้ก่อนว่า เด็กในพื้นที่นี้รู้อะไรบ้าง และต้องการให้เราช่วยพัฒนาในจุดไหนบ้าง” หญิง เล่า

ผู้อำนวยการโรงเรียนเล่าว่า โรงเรียนได้จัดเวลาให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ในวัดขนอน เช่น กิจกรรมการตอกหนัง เล่นดนตรี เชิดหนัง เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอยู่แล้ว **แต่สิ่งที่โรงเรียนขาดคือ ครูสอนศิลปะ เพราะไม่เคยมีครูที่จบเอกศิลปะโดยตรง นักเรียนจึงค่อนข้างจะขาดพื้นฐานความรู้ด้านศิลปะ จึงเป็นความบังเอิญอย่างยิ่งที่สิ่งที่โรงเรียนขาด ตรงกับทักษะที่ทีมงานมีอยู่ ทีมงานจึงได้ข้อสรุปว่า จะเข้ามาสอนพื้นฐานด้านศิลปะแก่น้อง ๆ ในโรงเรียน เพื่อที่ว่าน้อง ๆ จะได้นำไปต่อยอดในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่อไป**

“เรามีเป้าหมายคือ ให้เด็กในชุมชนเห็นคุณค่าของศิลปะวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง ตอนนั้นคิดว่าจะสอนวิธีการวาดภาพพื้นฐาน เผื่อน้องจะเอาไปต่อยอดได้”

“ยอมรับว่า สิ่งที่จะทำต่อไปไม่ใช่เรื่องง่าย แต่การที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับพี่ๆ โครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ แต่ละครั้งเธอได้เห็นความพยายาม ความตั้งใจของเพื่อนกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะกลุ่มน้องๆ ที่เรียนอยู่ระดับมัธยมศึกษาที่กลายเป็นแรงผลักดันให้เธออยากพิสูจน์ตนเอง”

ล้มลุกคลุกคลานตั้งแต่ต้น

แต่การทำโครงการไม่เป็นดั่งฝัน เมื่อถึงช่วงเวลาที่ต้องไปเข้าร่วมกิจกรรมนับ 2 แต่เพื่อนในทีมเริ่มไม่มีเวลา งานที่คิดทำร่วมกันเริ่มส่อแววล้มเหลวตั้งแต่ยังไม่เริ่มต้น

"พอเริ่มนับ 2 เพื่อนเริ่มบอกว่าไม่มีเวลาว่าง เราก็คิดว่าคนเรามันไม่ได้มีงานทุกวัน มันต้องมีเวลาว่างสักวัน ถ้าเรารับงานตรงนี้ เราต้องรับผิดชอบให้ได้ ต้องเคลียร์งานส่วนตัวให้เสร็จเพื่อมาทำ" หญิง เล่าความในใจ

เมื่อสมาชิกในทีมออกอาการไม่อยากทำต่อ เพราะคิดว่า เป็นงานที่ยาก คงไม่สามารถแบ่งเวลาเรียน และการทำงานในวิชาเรียนในระดับปี 3 ที่มีมากมาทำกิจกรรมได้ จนกระทั่งถึงเวทีนับ 3 รู้สิทธิ รู้หน้าที่ คนต้นเรื่องทำดีเพื่อสังคม ซึ่งยังอยู่ในช่วงของการเขียนข้อเสนอโครงการ หญิงเริ่มไม่มั่นใจว่าจะได้ทำโครงการต่อหรือไม่ เพราะเงื่อนไขของโครงการที่ต้องมีทีมงานครบ 5 คน

"ตอนไปเวทีนับ 3 คิดว่าไม่ได้ทำต่อแน่ๆ เพราะทีมไม่ครบ แต่พี่เขาก็ให้ทำโครงการต่อจนหลังเวทีนับ 3 พี่ๆ ลงพื้นที่มาถามว่าเราทำงานไปถึงไหนแล้ว ตอนนั้นแม้จะมีชื่อครบ 5 คน แต่เหลือคนทำจริงอยู่แค่ 2 คน เลยต้องทำเองทุกอย่าง"

ในที่สุดเพื่อนร่วมทีม 4 คนหนีหาย เหลือเพียงหญิงอยู่คนเดียวที่ยังยืนยันจะทำโครงการต่อไป เพราะคิดว่าเป็นการเรียนรู้ที่สร้างประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิต ที่ตั้งใจจะเป็นแม่พิมพ์ต่อไปในอนาคต แม้จะถูกค่อนขอดจากเพื่อนๆ ว่า อย่าคิดว่ามันจะง่ายและอย่าโลกสวย ซึ่งเธอก็ยอมรับว่า สิ่งที่จะทำต่อไปไม่ใช่เรื่องง่าย แต่การได้เข้าร่วมกิจกรรมกับพี่ๆ โครงการพลังเด็กฯ แต่ละครั้งเธอได้เห็นความพยายาม

“คำถามที่ทำให้ได้คิดวิเคราะห์ถึงเส้นทางการเรียนรู้ของทีมงาน ชี้ให้เห็นที่มาของความรู้สึกซาบซึ้งและตระหนักในคุณค่าของหนังใหญ่ ที่เกิดขึ้นเพราะการพาตัว พาใจมาเรียนรู้ ทั้งจากการสืบค้นในอินเทอร์เน็ต ก่อนที่จะมาลงพื้นที่สัมผัสของจริง เมื่อได้ย้อนมองตนเอง จึงเห็นบทเรียนวิธีการเรียนรู้ของตน นำไปสู่การคิดต่อเพื่อใช้เป็นกระบวนการถ่ายทอดให้น้องๆ กลุ่มเป้าหมายได้เห็นถึงคุณค่าของหนังใหญ่เหมือนพวกเขา”

และความตั้งใจของเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะน้อง ๆ ที่เรียนอยู่ระดับมัธยมศึกษาที่กลายเป็นแรงผลักดันให้เธออยากพิสูจน์ตนเอง

“หนูคิดตลอดว่าน้องมัธยมศึกษาเขายังทำได้ แล้วทำไมเราจะทำไม่ได้”

เมื่อไม่มีคนช่วยทำงาน หญิงเล่าปัญหาที่พบเจอให้ **บอส-พัลลภ ศิริมงคล** เพื่อนร่วมชั้นปี แต่ต่างวิชาเอกฟัง พร้อมชวนบอสเข้าร่วมทีม

ขณะที่บอส บอกว่า หญิงมาบ่นให้ฟัง ตอนแรกก็คิดว่า ทำไมเพื่อนหายไปหมด สงสัยมันจะยากจริง ๆ เห็นเขาทำอยู่คนเดียว สงสารเพื่อน เลยไปชวนเพื่อนสนิทมาอีก 2 คนมาช่วยทำ

ย้อนสู่จุดเริ่มต้น

หลังจากกิจกรรมนับ 3 เกิดการรวมตัวของทีมงานชุดใหม่ที่ต้องมีการหลอมรวมความคิด หญิงนำโครงการมาให้เพื่อนศึกษา และเล่าถึงกิจกรรมที่ทำว่าจะเอื้อประโยชน์ต่อทุกคนที่เรียนวิชาครู โดยบอสสารภาพว่าแอบหนักใจ เพราะตอนนั้นกิจกรรมหลักของโครงการคือการสอนศิลปะ ในขณะที่เขาเรียนวิชาเอกคอมพิวเตอร์ไม่ถนัดเรื่องศิลปะเลย

ขณะที่พยายามเริ่มต้นการทำงานใหม่อีกครั้ง ทีมงานลงพื้นที่ขอความรู้เรื่องหนังใหญ่จาก**พระครูพิทักษ์ศิลปาคม เจ้าอาวาสวัดขนอน** เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน

ในการออกแบบสื่อการเรียนรู้เรื่องศิลปะ พร้อมฝากตัวกับ**ลุงฉลาด ถาวรนุกูลพงษ์** นายหนังแห่งวัดขนอนเพื่อขอเรียนรู้ประวัติหนังใหญ่ วิธีการทำหนังใหญ่ตั้งแต่สมัยโบราณ **ความรู้สึกซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของหนังใหญ่เกิดขึ้นในใจของทีมงาน แต่เมื่อถามว่า น้อง ๆ ที่มาเรียนตอกหนัง เชิดหนัง เคยได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติของหนังใหญ่บ้างไหม จึงทราบว่าไม่เคยมีการสอน ทีมงานเห็นว่า นี่คือช่องว่างของความรู้ที่น่าจะสอดแทรกเรื่องการสอนศิลปะของพวกเขาได้**

"น้อง ๆ เป็นคนในชุมชน จึงอยากให้น้องเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่ เพื่อที่ต่อไปจะสามารถเป็นมัคคุเทศก์ให้กับนักท่องเที่ยวได้" หญิง อธิบายวิธีคิด

เช่นเดียวกับบอสที่เสริมว่า การที่เด็กได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหนังใหญ่วัดขนอน เด็กจะได้เห็นคุณค่า แม้เด็กบางคนจะเชิดหนังใหญ่ได้ ก็เชิดไปตามประสา ไม่ได้รู้ความสำคัญหรือความเป็นมาของหนังใหญ่ **แต่ถ้าเขาได้รู้ความเป็นมาด้วยก็จะเกิดความรักและเห็นคุณค่าของหนังใหญ่ และคิดได้ว่าชุมชนของตนก็มีวัฒนธรรมดี ๆ ที่น่ารักษาไว้สืบต่อไป**

ข้อมูลที่ได้รับรู้กับแผนงานที่ตั้งใจสอนศิลปะแก่น้อง ๆ ในโรงเรียนไม่สอดคล้องกัน อาการละล้าละลังของทีมงานจึงเกิดขึ้น จนกระทั่งพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ลงพื้นที่มาช่วยถอดบทเรียนการทำงาน เพื่อช่วยกันหาทางออกในการดำเนินโครงการ ทำให้ทีมงานตื่นเต้น เตรียมตัวศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหนังใหญ่ขนานใหญ่ เพราะคิดว่า พี่ ๆ จะมาตรวจสอบความรู้ จึงกลัวว่าจะตอบคำถามไม่ได้ แต่คำถามในการถอดบทเรียนไม่ใช่คำถามเช็คความรู้ กลับเป็นคำถามที่ทำให้ทีมงานได้ทบทวนตนเอง ถึงการเรียนรู้และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

บอส อธิบายว่า พี่เขาพยายามชวนเราคิดว่า สิ่งที่เราได้เรียนรู้ แต่เราไม่รู้เลยว่าเราได้เรียนรู้คืออะไร เหมือนเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเราแต่เราไม่ได้ตระหนัก ไม่ได้สนใจ พี่เขาพยายามดึงความรู้ตรงนั้นให้ชัดเจนขึ้น เช่น ก่อนทำกับหลังทำต่างกันอย่างไร ตอนแรกเราเป็นอย่างไร ไปลงพื้นที่มาแล้วเราเป็นอย่างไร โดยที่ไม่เกี่ยวกับข้อมูลเลย

คำถามที่ทำให้ได้คิดวิเคราะห์ถึงเส้นทางการเรียนรู้ของทีมงาน ชี้ให้เห็นที่มาของความรู้สึกซาบซึ้ง

และตระหนักในคุณค่าของหนังใหญ่ ที่เกิดขึ้นเพราะการพาตัว พาใจมาเรียนรู้ ทั้งจากการสืบค้นในอินเทอร์เน็ต ก่อนที่จะลงพื้นที่สัมผัสของจริง เมื่อได้ย้อนมองตนเอง จึงเห็นบทเรียนวิธีการเรียนรู้ของตน นำไปสู่การคิดต่อเพื่อใช้เป็นกระบวนการถ่ายทอดให้น้อง ๆ กลุ่มเป้าหมายได้เห็นถึงคุณค่าของหนังใหญ่เหมือนพวกเขา

“เพียงการจัดกิจกรรมวันเดียว ก็ทำให้ทีมงานได้เรียนรู้งานเชิงกระบวนการที่ต้องมีการพลิกแพลงปรับเปลี่ยน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง เพราะทีมงานสังเกตเห็นว่า การตอบคำถามชิงรางวัลในช่วงแรก จะมีเด็กเพียงไม่กี่คนที่ตอบคำถาม เมื่อถึงเวลาสรุปบทเรียนจึงเปลี่ยนมาใช้การแบ่งกลุ่ม เพื่อให้น้องที่พูดไม่เก่ง ไม่กล้า ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นผ่านการเขียน”

กิจกรรมเรียนรู้ของพี่กับน้อง

เมื่อเห็นแนวทางใหม่ กิจกรรมที่วางแผนไว้ก็ต้องเปลี่ยน จากเดิมที่ตั้งใจสอนศิลปะให้น้อง ๆ เปลี่ยนเป็นการพาน้องมาเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่จากผู้รู้ตัวจริง แต่ก่อนจะจัดกิจกรรมใด ๆ ทีมงานได้สำรวจความสนใจของน้องก่อนว่าอยากเรียนรู้ในเรื่องที่เตรียมไว้หรือไม่ โดยทีมงานขออนุญาตครูประจำชั้นแต่ละห้องเข้าไปประชาสัมพันธ์กิจกรรมกับน้อง ๆ ซึ่งนักเรียนทั้งหมดต่างสนใจที่จะมาเรียนรู้ในกิจกรรมของโครงการ

เมื่อทราบจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอนแล้ว ทีมงานได้ประสานงานกับโรงเรียนเพื่อขอเวลาในการจัดกิจกรรม และประสานกับผู้รู้ คือ เจ้าอาวาสวัดขนอน เพื่อนิมนต์มาบรรยายประวัติหนังใหญ่ให้น้อง ๆ ฟัง

กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติหนังใหญ่จึงถูกจัดขึ้นที่วัดขนอน โดยทีมงานจัดกิจกรรมสันทนาการเพื่อสร้างความสนุกสนานแก่น้อง ๆ ก่อนจะมีการบรรยายโดยเจ้าอาวาสวัดขนอน หลังการบรรยายมีการตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ฟังเพื่อชิงรางวัล เป็นบรรยากาศของความสนุกสนาน ก่อนที่จะปิดท้ายด้วยการสรุปบทเรียนการเรียนรู้ โดยแบ่งน้องออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คนให้ช่วยกันระดมความคิดว่า รู้จักอะไรในชุมชนบ้าง และสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการฟังเจ้าอาวาสบรรยาย โดยให้เขียนคำตอบไว้บนกระดาษปรู๊ฟ กลุ่มไหนตอบได้มากที่สุดจะได้รับรางวัล

เพียงการจัดกิจกรรมวันเดียว ก็ทำให้ทีมงานได้เรียนรู้งานเชิงกระบวนการ ที่ต้องมีการพลิกแพลงปรับเปลี่ยน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง เพราะทีมงานสังเกตเห็นว่า การตอบคำถามชิงรางวัลในช่วงแรก จะมีเด็กเพียงไม่กี่คนที่ตอบคำถาม เมื่อถึงเวลาสรุปบทเรียนจึงเปลี่ยนมาใช้การแบ่งกลุ่ม เพื่อให้น้องที่พูดไม่เก่ง ไม่กล้า ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นผ่านการเขียน กิจกรรมดังกล่าว ได้เติมเต็มความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่ให้แก่น้อง ๆ นักเรียน อีกทั้งยังเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัดและโรงเรียนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เพราะท่านเจ้าอาวาสได้เห็นศักยภาพของนักเรียน และใช้โอกาสนี้ชักชวนให้นักเรียนมาทำหน้าที่มัคคุเทศก์น้อยนำนักท่องเที่ยวเที่ยวชมในวัดขนอน เพื่อเสริมศักยภาพความรู้และการพูดจาให้ดียิ่งขึ้น

การจัดกิจกรรมผ่านพ้นไปด้วยดี แต่สิ่งที่ยังค้างคาใจของหญิงคือ โรงเรียนยังต้องการให้มีการสอนศิลปะแก่น้อง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่หญิงตั้งใจไว้ตั้งแต่แรก จึงเป็นเรื่องที่หญิงต้องบริหารจัดการชีวิตตนเอง เพื่อทำภารกิจที่ตั้งใจให้สำเร็จให้ได้

“ทักษะกล้าพูด กล้าคิด กล้าแสดงออก คือสิ่งที่ได้เพิ่มขึ้น แต่ที่ดีที่สุดคือเธอรู้วิธีการสอนใหม่ๆ เช่น ถ้าเราอยากให้เด็กเห็นคุณค่าเราต้องให้เด็กได้ลงมือทำจริงๆ ได้เห็นของจริง มากกว่าที่ไปค้นคว้าในอินเทอร์เน็ต”

ฝ่าฟันจนสุดทาง

เมื่อสายสัมพันธ์ถูกถักทอ หญิงอาสาเข้ามาช่วยงานของโรงเรียนเป็นระยะ ๆ เพราะ**เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนเองที่ได้เรียนรู้เรื่องการจัดสรรเวลาในชีวิต ทำให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น เพราะไม่ต้องการให้การทำกิจกรรมในโครงการกระทบกับการเรียน ทำให้ต้องรีบทำงานส่งอาจารย์ก่อน เพื่อให้มีเวลาว่างมาทำกิจกรรมในโครงการ**

“การเข้ามาเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น เป็นการปลุกจิตสำนึกให้รักท้องถิ่น เมื่อเยาวชนในท้องถิ่นมีสำนึกรักท้องถิ่น ต่อไปภายหน้าก็จะมีโอกาสเป็นกำลังสำคัญให้ชุมชน”

นอกจากความรับผิดชอบที่มีมากขึ้นแล้ว หญิงบอกอีกว่า ทักษะกล้าพูด กล้าคิด กล้าแสดงออก คือสิ่งที่ได้เพิ่มขึ้น แต่ที่ดีที่สุดคือ **เธอรู้วิธีการสอนใหม่ๆ เช่น ถ้าเราอยากให้เด็กเห็นคุณค่าเราต้องให้เด็กได้ลงมือทำจริงๆ ได้เห็นของจริง** มากกว่าไปค้นคว้าในอินเทอร์เน็ต

ส่วนบอส บอกว่า การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในครั้งนี้ ทำให้เขาได้พัฒนาทักษะความเป็นครู ทั้งในเรื่องการกล้าแสดงออก ความเป็นผู้นำ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ดีของการทำงานต่อไป แต่สิ่งที่บอสประทับใจที่สุดคือ การตระหนักถึงความสำคัญของหนังใหญ่

“เมื่อก่อนไม่เคยเห็นความสำคัญของหนังใหญ่เลย ทั้งๆ ที่บ้านผมอยู่ราชบุรี รู้แค่ว่ามันคือหนังใหญ่ แต่ไม่ได้รู้ลึกขนาดนี้ ตอนนี้ถ้าเพื่อนมาถามผมสามารถเล่าได้อย่างมั่นใจ และอย่างภูมิใจ”

งานที่เติมเต็มท้องถิ่น

พระครูพิทักษ์ศิลปาคม เจ้าอาวาสวัดขนอน กล่าวว่า การเข้ามาเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่น เป็นการปลุกจิตสำนึกให้รักท้องถิ่น เมื่อเยาวชนในท้องถิ่นมีสำนึกรักท้องถิ่น ต่อไปภายหน้าก็จะมีโอกาสเป็นกำลังสำคัญให้ชุมชน

“การที่นักศึกษามาทำกิจกรรมตรงนี้ ทางวัดเราเองก็สนับสนุนเรื่องของสถานที่ วิทยากร แต่ระยะเวลาการทำงานมันสั้นไป ควรต้องมีเวลานานกว่านี้”

พระครูพิทักษ์ศิลปาคมเสนอว่า ในอนาคตนักศึกษาสามารถเข้ามาช่วยงานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับทางวัดได้ในหลาย ๆ ช่องทาง เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล การทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนข้างนอกรู้จักวัดขนอนมากขึ้น

ครูธรรมนูญ แย้มศิริ ครูโรงเรียนวัดขนอน เล่าว่า กิจกรรมในโครงการนี้เป็นการเพิ่มความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนให้แก่นักเรียน โดยมีกระบวนการกระตุ้นความสนใจของเด็ก ๆ ทั้งการเสริมแรงโดยใช้รางวัลและการแข่งขัน การแบ่งกลุ่มในการระดมความคิด และการนำเสนอ ทำให้นักเรียนมีความตื่นตัวในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นตัวอย่างการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ครูสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนต่อไปได้

"การที่นักศึกษามาทำกิจกรรมแบบนี้กับทางโรงเรียนถือเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน คือ เด็กมีความรู้ มีทักษะชีวิตเพิ่มมากขึ้นเวลาร่วมกิจกรรม มีคุณธรรม ความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และเขาได้ความรู้ส่วนที่เกี่ยวกับหนังใหญ่ ประวัติวัดขนอน รู้ที่มาที่ไป ส่วนครูก็ได้แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ไว้เป็นแนวทาง เป็นสิ่งที่น่าจะปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน เราอาจจะต่อยอดให้พี่ช่วยสอนน้องต่อไป"

น้องแป้ง-รำภา จันทร์เชย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดขนอน สะท้อนว่า ได้เข้ามาเรียนรู้ในกิจกรรมของโครงการ ทำให้ได้รู้เรื่องราวประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่ที่ไม่เคยรู้มาก่อน แม้ว่าก่อนหน้านี้จะเคยมาเรียนดนตรีกับพี่ ๆ ที่โรงละครของวัดขนอน แต่ก็ไม่เคยศึกษาเกี่ยวกับหนังใหญ่มาก่อน การได้เรียนรู้ในครั้งนี้จึงเป็นส่วนเสริมให้เข้าใจที่มาที่ไปของหนังใหญ่มากขึ้น

เพราะมีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะเรียนรู้ และสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทำให้ทีมงานสามารถฝ่าฟันอุปสรรคบนพื้นฐานของความเป็นจริง ร่วมกันเรียนรู้ของดีประจำอำเภอโพธาราม จนกลายเป็นความรักลึกซึ้งต่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งยังถักทอความสัมพันธ์กับโรงเรียนในพื้นที่ให้สานต่อความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในโอกาสต่อ ๆ ไป กิจกรรมเล็ก ๆ ที่ทำยังสร้างผลกระทบให้น้อง ๆ ได้รับรู้เรื่องราวของท้องถิ่นตนเอง จุดประกายให้เห็นช่องทางพัฒนามัคคุเทศก์น้อยเพื่อนำเที่ยววัดขนอน ผลของการทำงานแม้ไม่สำเร็จ 100 เปอร์เซ็นต์ดั่งใจหวัง แต่ก็เป็นการทำงานบนเส้นทางของความรับผิดชอบที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจ

โครงการ Art อาสาสร้างศิลปะสู่น้อง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

ที่ปรึกษาโครงการ ผศ.ปรียาภร ทองผุด
มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ทีมทำงาน นักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

พัชภรณ์ สวรรค์ล้ำ พัลลภ ศิริมงคล
สร้อยมุก ไชยโอรส นุชจรีย์ สวนสามแก้ว
อนรรฆ เมธาคุณวุฒิ สิทธิศักดิ์ ดอนวัดไพร

สืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน... สืบสานสิ่งดีงามในชุมชน

โครงการเยาวชนในชุมชนหนองมะค่า ร่วมเผยแพร่การจักสาน

ในอดีตคนในชุมชนหนองมะค่า ตำบลเขาชะงุ้ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี นิยมจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ แต่ในปัจจุบันสถานการณ์เครื่องจักสานในชุมชนลดความนิยมลง คนรุ่นเก่าที่มีความรู้เกี่ยวกับการจักสานเริ่มลดลง ส่วนคนรุ่นใหม่ก็ไม่สนใจสานต่อ จึงเป็นเหตุผลให้น้องทีมสานสามัคคีจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชบุรี คิดทำ**โครงการเยาวชนในชุมชน หนองมะค่าร่วมเผยแพร่การจักสาน** ด้วยหวังให้ภูมิปัญญาการจักสานนี้ คงอยู่คู่กับชุมชนหนองมะค่าตลอดไป

กระบวนการทำงาน

1 ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและต้นทุนชุมชน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

รู้จักวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ฝึกการคิดเชิงระบบ ได้เรียนรู้ทักษะการเข้าชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตการทำงานต่อได้ ทั้งยังเข้าใจทักษะการงานเพื่อส่วนตนและส่วนรวม ที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ปล่อยให้ใครคนหนึ่งทำเพียงคนเดียว ไม่เช่นนั้นจะไม่สำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

ต่อชุมชน

งานจักสานของบ้านหนองมะค่าได้รับการสานต่อและขยายผลความรู้ออกไปในวงกว้าง การทำโครงการยังทำให้สถาบันการศึกษากับชุมชนใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น และยังสร้างกำลังใจให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเห็นคุณค่าของตัวเองและกลับมาสดใสขึ้นอีกครั้ง

3 เข้าไปสอนการจักสานตะกร้าให้แก่เด็กๆ ในโรงเรียนหนองมะค่า และจัดนิทรรศการขยายผลในงานประชุมวิชาการ “องค์กรเกษตรในอนาคตแห่งประเทศไทย”

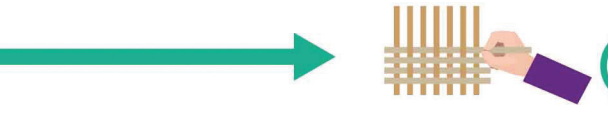

2 ลงมือจักสานตะกร้า โดยมียายสะอิ้ง นวลจันทร์ เป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา

โครงการนี้ช่วยให้เธอเข้าใจวิธีทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกับเพื่อน เพราะแต่เดิมเธอมักจะไม่ค่อยรวมกลุ่มทำงานกับใคร และทำให้เข้าใจคำว่า “ทำงานเป็นทีม” ที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ปล่อยให้ใครคนใดคนหนึ่งทำเพียงคนเดียว ไม่เช่นนั้นเป้าหมายที่วางไว้ก็จะไม่สำเร็จ

สิ่งที่เห็นจนชินตา กลายเป็นที่มาของความอยากรู้...

“เวลาขับรถผ่าน เห็นคนสานตะกร้าไม้ไผ่จนชินตา ตอนแรกไม่ได้สนใจอะไร พอเห็นบ่อยครั้งเขาก็เริ่มคิดว่าทำไมคนที่สานตะกร้าส่วนใหญ่มีแต่คนแก่ กลัวว่าหากวันหนึ่งยายไม่อยู่แล้วใครจะสานต่อ คิดว่าการสานตะกร้าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรรักษาไว้” คือประโยคเริ่มต้นสนทนาของทีมงาน เมื่อถามถึงที่มาของการคิดที่ทำ**โครงการเยาวชนในชุมชนหนองมะค่าร่วมเผยแพร่การจักสาน**

เพราะเป็นคนในพื้นที่ ออม-นริศร ฐิติพิสุทธิพงศ์ จึงเห็นอาชีพจักสานมาตั้งแต่เด็ก เมื่อสิ่งที่เห็นอยู่ทุกวันเริ่มลดน้อยลงเรื่อยๆ จึงเกิดคำถามขึ้นในใจ จนมีโอกาสรู้จักโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกปี 2 จาก**ครูเรย์-เรณุกา หนูวัฒนา ที่ปรึกษาโครงการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์ ออมจึงคิดว่าโครงการนี้น่าจะช่วยไขข้อข้องใจนี้ได้**

สานทีม...สานสามัคคี

ออม ใช้ความเป็นเพื่อนที่รู้จักรู้ใจกันอยู่แล้วชวน **ฟ้า-จิตสินี จีนเพชร อ๋อม-วิชชุอร ศรีคำฮวด หนึ่ง-นพพล แตงรอด และ นิว-ปณิธี จินดาทา** เข้าร่วมทีม ซึ่งทุกคนต่างยินดี **เพราะมีเป้าหมายเดียวกัน คืออยากสานตะกร้าเป็น และอยากให้งานจักสานยังคงอยู่คู่กับหมู่บ้านหนองมะค่า ตำบลเขาชะงุ้ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ที่เคยขึ้นชื่อเรื่องงานจักสานไม้ไผ่ต่อไป**

แต่เพราะก้าวช้ากว่าทีมอื่น ๆ เพื่อนในเครือข่ายภาคตะวันตกที่ผ่านกระบวนการนับ 1 สร้างสำนึก ปลุกพลังพลเมืองไปแล้ว ออมและเพื่อนจึงต้องทำความเข้าใจถึงที่มาที่ไปของโครงการมากเป็นสองเท่า ออมเล่าบรรยากาศในวันที่เธอเข้าร่วมกิจกรรมนับ 2 ยั่วให้คิด ยุให้ทำ ว่า *"เราบอกพี่ ๆ ไปว่าเราอยากสานตะกร้าเป็นแค่นั้น พี่เขาก็ถามต่อว่า ทำไมถึงอยากจักสานเป็น คำถามนั้นทำให้เราหันมามองหาปัญหาเรื่องการจักสานใหม่อีกครั้ง จากนั้นพี่เขาชวนคิดต่อว่า แล้วเราจะจัดการกับปัญหาอย่างไร ยิ่งทำให้คิดต่อ จนต้องลงพื้นที่เพื่อค้นหาคำตอบของปัญหาทั้งหมด"*

ออมเล่าว่า กิจกรรมนับ 2 สนุกตรงที่พี่ ๆ เขาเปิดโอกาสให้เราคิดสิ่งที่อยากทำเต็มที่ แม้จะได้วิธีคิดแต่ก็ยังไม่รู้ว่าจะได้ทำหรือไม่ แล้วต้องทำอะไรดี พอกลับมาถึงวิทยาลัย จึงชวนทีมงานวางเป้าหมายการทำโครงการ จนได้ข้อสรุปว่า **อยากเห็นน้อง ๆ ในชุมชนหนองมะค่าจักสานเป็นและให้ความสนใจกับการจักสานบ้าง**

"เหตุผลที่ต้องชวนกันคิด เพราะมองว่า แต่ละคนมีความคิดไม่เหมือนกัน จะเอาแต่ความคิดของใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้...และเพราะเริ่มเข้ากระบวนช้ากว่าเพื่อนทีมอื่น หลังกิจกรรมนับ 3 ทีมงานจึงเดินหน้าทำโครงการเต็มที่ โดยมีข้อตกลงกันว่าก่อนเริ่มกิจกรรมใดๆ ต้องจัดวงพูดคุยเพื่อวางแผนการทำงานทุกครั้ง เพื่อให้การทำงานไม่ผิดพลาด"

ก้าวช้าๆ อย่างมั่นคง

เมื่อเริ่มเห็นแนวทางในการทำโครงการ และมองเห็นเป้าหมายชัดเจนขึ้น ทีมงานจัดประชุมทีมเพื่อออกแบบกระบวนการลงพื้นที่ ทั้งเรื่องของการเดินทาง การเงิน และการจัดการ ออมให้เหตุผลที่ต้องชวนกันคิด เพราะมองว่าแต่ละคนมีความคิดไม่เหมือนกัน จะเอาแต่ความคิดของใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้ แต่กว่าทีมจะชัดเจนในแผนการทำงานก็ถึงกิจกรรมนับ 3 เรียนรู้สิทธิ รู้หน้าที่ คนต้นเรื่องทำดีเพื่อสังคม ที่ครั้งนี้พี่ ๆ เจาะจงไปที่แผนการทำโครงการอย่างละเอียด

“แผนที่เราไว้คือ จัดประชุมทีม สืบค้นบริบทชุมชนหนองมะค่า ฝึกทำจักสาน รวบรวมข้อมูลความรู้ที่ได้เพื่อนำไปเผยแพร่ และลงมือจักสานเพื่อฝึกความแม่นยำอีกครั้ง ปิดท้ายด้วยการเผยแพร่ให้นักเรียนนักศึกษาที่โรงเรียนวัดหนองมะค่าและในคาบชมรมของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชบุรี” ออม อธิบายแผนการทำงาน

เพราะเริ่มเข้ากระบวนช้ากว่าเพื่อนทีมอื่น หลังกิจกรรมนับ 3 ทีมงานจึงเดินหน้าทำโครงการเต็มที่ โดยมีข้อตกลงกันว่าก่อนเริ่มกิจกรรมใดๆ ต้องจัดวงพูดคุยเพื่อวางแผนการทำงานทุกครั้ง เพื่อให้การทำงานไม่ผิดพลาด ทีมงานจึงวางบทบาทหน้าที่ดังนี้ นิวและหนึ่ง รับหน้าที่เรื่องของการติดต่อประสานงาน อ๋อมอาสาดูแลเรื่องการเงิน ออมในฐานะที่เป็นคนในพื้นที่จึงอาสาที่จะคอยช่วยเหลือเพื่อนในทุกๆ ฝ่าย และฟ้าทำหน้าที่เลขาคอยจดบันทึกการประชุมและข้อมูลขณะลงพื้นที่

ฟ้า บอกว่า **เดิมทีเธอเป็นคนที่เขียนช้ามาก แต่เพราะต้องการฝึกทักษะการเขียนจึงยินดีรับผิดชอบหน้าที่นี้ *“พยายามกำหนดหัวข้อให้ชัด เพื่อให้จดบันทึกได้เร็วขึ้น”***

แม้จะเรียนในวิทยาลัยเดียวกัน แต่ก็เรียนกันคนละสาขา จึงหาเวลาว่างตรงกันได้ยากไหนยังต้องดูวันว่างของผู้รู้ในชุมชนอีก วันลงพื้นที่ส่วนใหญ่จึงต้องใช้วันเสาร์อาทิตย์ ทั้งนี้การลงพื้นที่ครั้งแรกทีมงานจะเข้าไปสอบถามจากผู้ใหญ่บ้านก่อน หลังจากนั้นจึงลงสัมภาษณ์รายบ้าน โดยข้อมูลที่เก็บเน้นไปที่ประวัติศาสตร์ของชุมชนและบริบทพื้นที่ เช่น ทำไมคนในชุมชนจึงนิยมประกอบอาชีพจักสาน เป็นเพราะที่นี่มีต้นไผ่มาก หรืออยู่ไกลจากพื้นที่อุตสาหกรรม คนในพื้นที่จึงต้องเลือกอาชีพจักสานเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงชีวิต

พี่สุนทร อารีย์ ผู้รู้ด้านการจักสานไม้ไผ่ เล่าบริบทชุมชนให้ฟังว่า นับถอยหลังไปเมื่อ 2-3 ปีก่อนหน้านี้ การจักสานถือเป็นงานยอดนิยมของคนในชุมชนหนองมะค่า ถึงขั้นต้องอาศัยการลงแขกช่วยกันสาน แต่ช่วงหลังงานจักสานที่เคยเป็นงานประจำถูกลดบทบาทลง เพราะคนในพื้นที่เริ่มหันไปทำสวนทำไร่กันเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังใช้เวลาว่างช่วงเย็นจนถึงกลางคืนทำงานจักสานกันอยู่บ้าง

ส่วนสาเหตุที่คนในพื้นที่ส่วนใหญ่เลือกงานจักสานเป็นอาชีพ เพราะแต่เดิมพื้นที่นี้มีต้นไผ่เยอะ และเมื่อค่อย ๆ สืบค้นไปทีละนิดก็ทำให้ทีมงานค้นพบปัญหาที่มีผู้ทำจักสานลดน้อยลงว่า เนื่องจากวัตถุดิบที่หายากขึ้นและคนรับซื้อน้อยลง

เรียนรู้จักสาน...เรียนรู้ชีวิต

เมื่อรู้เบื้องลึกเบื้องหลังถึงที่มาของอาชีพจักสานแล้ว เพื่อให้รู้ลึกยิ่งขึ้นทีมงานจึงเข้าไปฝึกการจักสานที่บ้าน**ยายสะอิ้ง นวลจันทร์ อายุ 85 ปี** ผู้รู้ที่ยังยึดอาชีพจักสานอยู่

พี่สุนทรลูกสาวของยายสะอิ้งที่เห็นทีมงานมาตั้งแต่แรกบอกว่า ตอนแรกเห็นเขาผ่านไปผ่านมาเทียวเข้ามาดูเราบ่อย ๆ พอเขามาขอความรู้ ก็เห็นดีด้วย เด็กรุ่นหลังเรียนสูงขึ้นจนไม่สนใจงานพวกนี้แล้ว เลย**กังวลว่าวันหนึ่งงานจักสานที่เคยขึ้นชื่อของที่นี่จะสูญหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่า เมื่อเห็นว่าทีมงานชุดนี้มาดี พร้อมที่จะเรียนรู้จริง ๆ ก็ดีใจ และยินดีสอนให้เต็มที่**

นอกจากจะร่วมเรียนรู้เรื่องงานจักสานแล้ว ทีมงานยังสอบถามข้อมูลจากยายสะอิ้งและพี่สุนทรถึงที่มาของไผ่และสาเหตุของการหายไปของไผ่ที่มีอยู่ในชุมชนด้วย โดยก่อนที่จะเข้ามาเรียนรู้กับคุณยาย หรือผู้รู้ที่มีความชำนาญ ทีมงานจะติดต่อประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านก่อนเพื่อให้ผู้ใหญ่บอกกล่าวผู้รู้ไว้ก่อน **เพราะต้องการให้เกียรติผู้ใหญ่บ้าน และต้องการให้คนในชุมชนรับรู้ว่ามีคนสนใจงานจักสานบ้านหนองมะค่าอยู่**

ออมและเพื่อน ๆ เล่าบรรยากาศการฝึกจักสานว่า วันนั้นพวกเขาตื่นเต้นมากที่จะได้ลงมือจักสานจริง ๆ กลัวว่าจะทำไม่ได้เหมือนกัน เพราะเห็นลำไผ่มีขนาดใหญ่และหนา กลัวโดนมีดบาดและแล้วเหตุการณ์ไม่คาดฝันก็เกิดขึ้น ระหว่างที่ทีมงานต่างขะมักเม้นกับการจักตอกหนึ่งประสบอุบัติเหตุโดนมีดบาด แต่แทนที่จะรู้สึกเข็ดขยาดกับการจักตอก กลับทำให้หนึ่งฮึดสู้ พยายามทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเป็นบทเรียนให้ทีมงานระมัดระวังตัวเองมากขึ้น

วันนั้นทีมงานทุกคนได้ฝึกจักตอก ฝึกขึ้นโครงก้นเข่ง เพราะเป็นขั้นตอนที่ง่ายสุด *"เป็นมือใหม่ ทำได้ขนาดนี้ก็ถือว่าเก่งแล้ว บางคนกว่าจะฝึกจักตอกได้ต้องใช้เวลาตั้ง 2 วัน เด็ก ๆ ทำวันเดียวได้ขนาดนี้ก็เก่งมากแล้ว วันนั้นหมดไม้ไผ่ไปกว่า 5 ลำ ได้ตอกที่จะนำไปใช้งานได้ประมาณ 5 ลูก จากปกติที่ต้องได้ตอกมากถึง 20 ลูก"* ป้าสุนทรเล่าไปหัวเราะไป

“ถือว่าของที่เสียไปนั้นเป็นค่าวิชาของเด็ก ๆ แลกกับการที่เขามีทักษะในการจักตอกติดตัว”

อย่างไรก็ตามหลังทำกิจกรรมเสร็จทุกครั้ง ทีมงานนำเครื่องมือ **“การถอดบทเรียน”** มาใช้สะท้อนการเรียนรู้ ซึ่งหลังจากลงมือเรียนรู้เรื่องการจักสานจนได้เลือด ทีมงานสรุปบทเรียนว่า แม้งานจักสานจะยากแต่พวกเขาก็อยากเดินหน้าต่อ ชวนกันวางแผนส่งต่อข้อมูลความรู้เรื่องการจักสานด้วยการเข้าไปสอนนักเรียนในโรงเรียนหนองมะค่า

“นอกจากถ่ายทอดความรู้ให้น้องในโรงเรียนแล้ว ทีมงานยังมีการเผยแพร่ข้อมูลการทำโครงการผ่านงานประชุมวิชาการ “องค์กรเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย” ที่จัดขึ้นในวิทยาลัยอีกด้วย โดยจัดงานในรูปแบบนิทรรศการที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้การจักสาน วันนั้นมีผู้สนใจเข้าร่วม 50-70 คน ผลตอบรับในครั้งนี้ทีมงานต่างรู้สึกภูมิใจที่เห็นว่ามีเยาวชนคนอื่น ๆ สนใจงานจักสานเหมือนพวกเขา และรู้สึกดีใจที่สามารถส่งต่อความรู้เรื่องการจักสานให้คนอื่นได้รับรู้”

เรียนรู้...สู่การถ่ายทอด

หลังจากประสานงานกับทางโรงเรียนให้จัดนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 20 คน และนัดหมายวันทำกิจกรรมเรียบร้อยแล้ว ทีมงานจัดเตรียมอุปกรณ์ในการสานพัดไว้ แต่พอไปถึงกลับมีจำนวนนักเรียนมากเกินคาด มีน้องเข้าร่วมถึง 30 คน จึงต้องปรับเปลี่ยนแผนใหม่เพื่อรองรับกับจำนวนน้องที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยเน้นไปที่ให้น้องทุกคนได้ลงมือทำมากกว่าเน้นให้ได้ตัวชิ้นงาน

1 เดือนผ่านไป ทีมงานตัดสินใจจัดกิจกรรมอีกครั้ง แต่ครั้งนี้ได้โทรศัพท์สอบถามจำนวนนักเรียนกับทางโรงเรียนให้แน่ชัด เพื่อจัดเตรียมอุปกรณ์ให้เพียงพอกับผู้เข้าร่วม โดยครั้งนี้สอนน้องชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 สานซะลอม สานพัด และเข่ง มีน้องสนใจเข้าร่วมมากถึง 50 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มตามความสมัครใจ

นอกจากถ่ายทอดความรู้ให้น้องโรงเรียนแล้ว ทีมงานยังมีการเผยแพร่ข้อมูลการทำโครงการผ่านงานประชุมวิชาการ “องค์กรเกษตรกรในอนาคตแห่งประเทศไทย” ที่จัดขึ้นในวิทยาลัยอีกด้วย โดยจัดงานในรูปแบบนิทรรศการที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้การจักสาน วันนั้นมีผู้สนใจเข้าร่วมกว่า 50-70 คน ผลตอบรับในครั้งนี้ทีมงานต่างรู้สึกภูมิใจที่เห็นว่ามีเยาวชนคนอื่น ๆ สนใจงานจักสานเหมือนพวกเขา และรู้สึกดีใจที่สามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องการจักสานให้คนอื่นได้รับรู้

“เมื่อก่อนเธอไม่รู้จักการวางแผน และไม่มีเป้าหมายในชีวิตเลย แต่โครงการนี้ทำให้เธอรู้จักวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ฝึกการคิดเชิงระบบ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการวางแผนการทำงานทุกครั้งก่อนลงพื้นที่ การได้ฝึกคิดฝึกวางแผนบ่อย ๆ ทำให้การทำงานของเธอเป็นระบบระเบียบมากขึ้น”

เพราะสงสัย...จึงได้เรียนรู้

จากความสงสัยใคร่รู้ที่ต้องการคลายปมที่สงสัย สิ่งที่ได้รายทางกลับสร้างการเรียนรู้ให้ทีมงานมากกว่าการไขคำตอบ

ออม บอกว่า เมื่อก่อนเธอไม่รู้จักการวางแผน และไม่มีเป้าหมายในชีวิตเลย แต่โครงการนี้ทำให้เธอรู้จักวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ฝึกการคิดเชิงระบบ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการวางแผนการทำงานทุกครั้งก่อนลงพื้นที่ **การได้ฝึกคิดฝึกวางแผนบ่อยๆ ทำให้การทำงานของเธอเป็นระบบระเบียบมากขึ้น**

ขณะที่อ๋อม ยอมรับว่า **โครงการนี้ทำให้เธอได้ทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน เช่น การเข้าชุมชน ที่ทำให้เธอได้มีโอกาสกล้าพูดคุยกับคนในชุมชนมากขึ้น ซึ่งในอนาคตเธอสามารถนำทักษะการพูด การเข้าหาชุมชนไปใช้ในชีวิตการทำงานต่อไปได้**

ฟ้า บอกว่า การเข้ามาทำโครงการนี้ช่วยให้เธอเข้าใจวิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกับเพื่อน เพราะแต่เดิมเธอมักจะไม่ค่อยรวมกลุ่มทำงานกับใคร **และทำให้เข้าใจคำว่า *"ทำงานเป็นทีม"* ที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ปล่อยให้ใครคนหนึ่งทำเพียงคนเดียว ไม่เช่นนั้นเป้าหมายที่วางไว้ก็จะไม่สำเร็จ**

ส่วนหนึ่ง จากที่เป็นผู้ชายเงียบๆ แต่**ด้วยเงื่อนไขของโครงการ ทำให้เขาต้องกล้าพูดมากขึ้น** นอกจากนี้หนึ่งยังมองว่างานจักสานที่เขาได้เรียนรู้สามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มรายได้ให้ตัวเองได้

ผลจากความสงสัยใคร่รู้ และการเปิดโอกาสจากผู้ใหญ่ให้ได้ลงมือเรียนรู้ชุมชน นอกจากจะคลี่คลายความสงสัยที่มีอยู่ได้แล้ว โอกาสและความสงสัยใคร่รู้นั้นยังหนุนเสริมให้ทีมงานได้เรียนรู้ทักษะการทำงานทั้งส่วนตนและส่วนรวม จนสามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตการเรียนและการทำงานในอนาคต การทำโครงการยังช่วยถักทอสายสัมพันธ์เล็กๆ ของคน 2 วัยให้ค่อยๆ ก่อตัวจนกลายเป็นความผูกพัน การพาตัวเองเข้าไปเรียนรู้ชุมชนยังสร้างกำลังแรงใจให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนกลับมาสดใสขึ้นอีกครั้ง ดังที่คุณยายสะอิ้งบอกด้วยใบหน้าเปื้อนยิ้มว่า *"รู้สึกดีใจที่อย่างน้อยก็ยังมีเด็กๆ หันมาสนใจงานจักสานแบบนี้ เห็นความพยายามและความอดทนของเขาว่าเขาสู้ เราก็มีแรงใจที่จะสอน"*

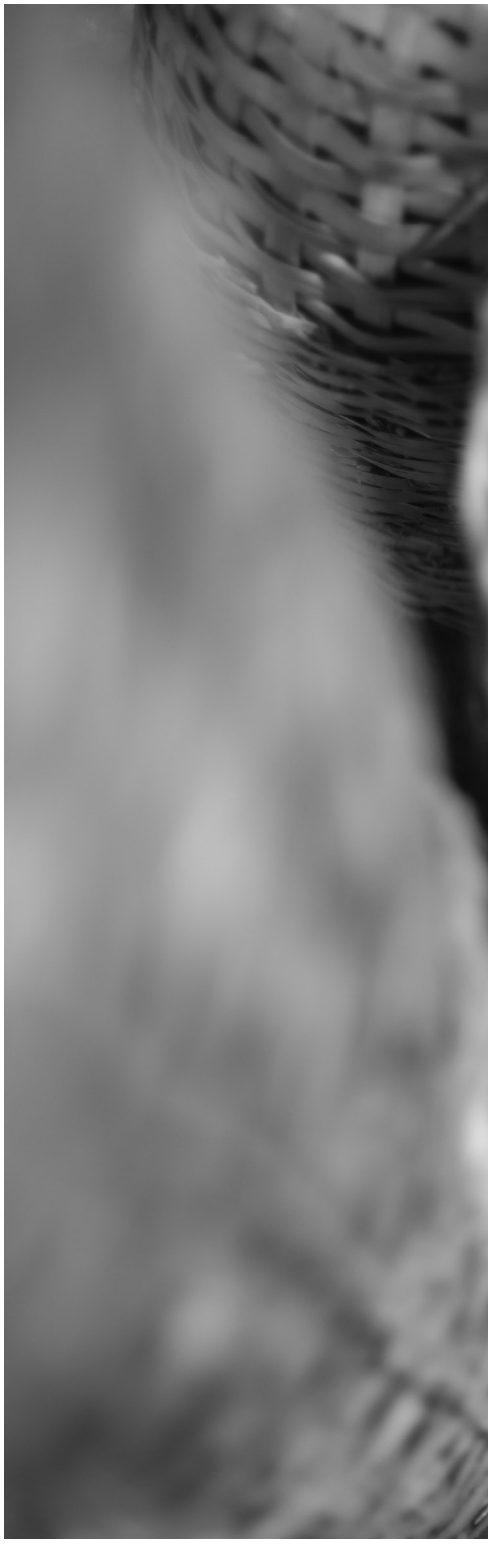

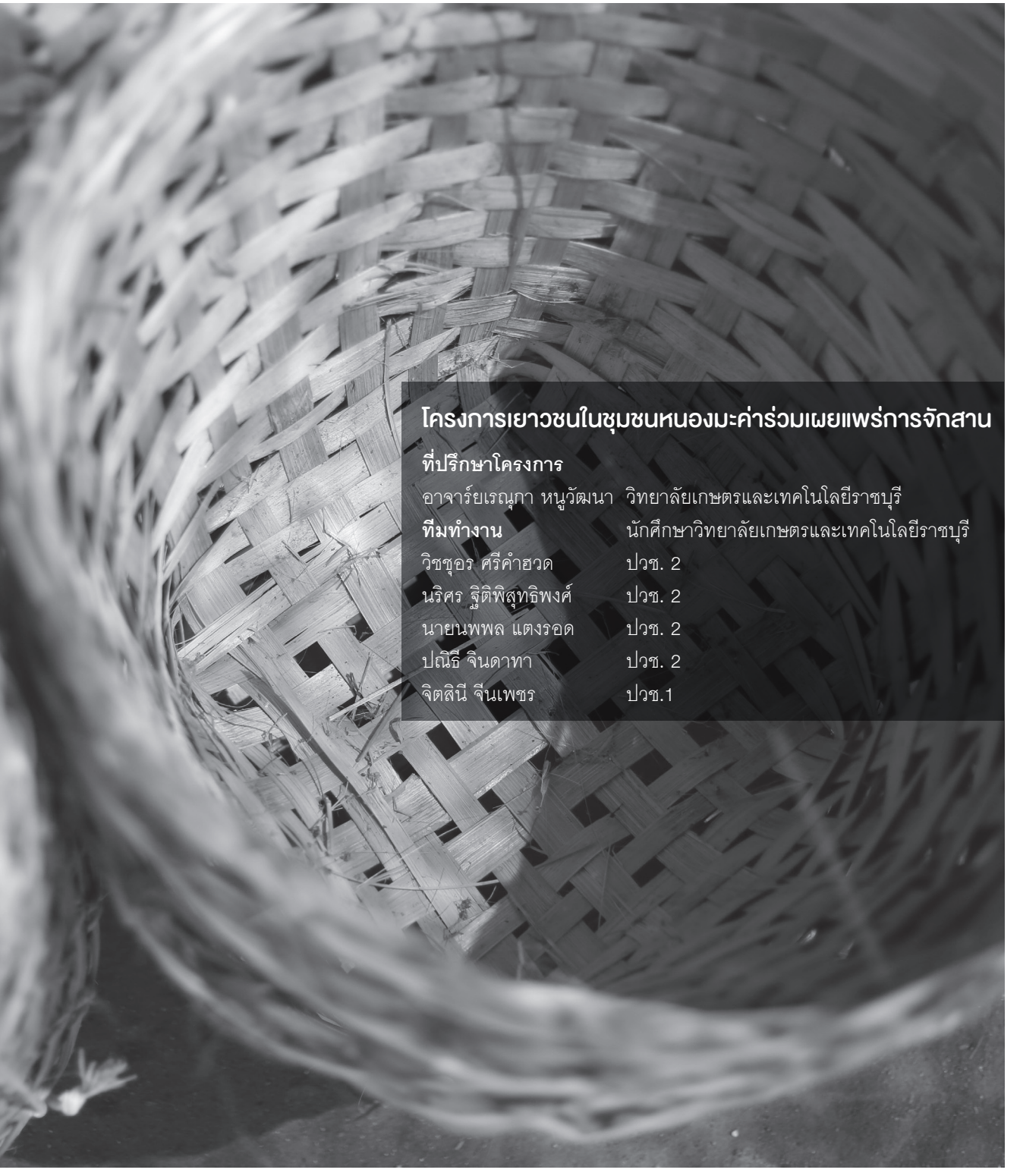

โครงการเยาวชนในชุมชนหนองมะค่าร่วมเผยแพร่การจักสาน

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์เรณุกา หนูวัฒนา	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชบุรี
ทีมทำงาน	นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชบุรี
วิชชุอร ศรีคำฮวด	ปวช. 2
นริศร จุติพิสุทธิพงศ์	ปวช. 2
นายนพพล แตงรอด	ปวช. 2
ปณิธี จินดาทา	ปวช. 2
จิตสินี จีนเพชร	ปวช.1

รู้เพื่อรักษ์กาละแมมอญ บางจะเกร็ง

โครงการศึกษากาละแมมอญเทศบาลตำบลบางจะเกร็ง

การทำโครงการพลังเด็กและเยาวชนในปีที่ 1 ทำให้น้องทีม Chip Munk เห็นคุณค่าสิ่งดีๆ ในชุมชน ทั้งการประกอบอาชีพ วิถีการดำเนินงาน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมชาวมอญ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์สำคัญของตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม แต่ปัจจุบัน วิถีชีวิตชาวมอญเริ่มสูญหายไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะกาละแมมอญ ภูมิปัญญาสำคัญที่เชื่อมโยงกับพิธีกรรมของคนในท้องถิ่น น้องๆ ทีม Chip Munk จึงคิดทำ**โครงการศึกษากาละแมมอญ เทศบาลตำบลบางจะเกร็ง** เพื่อให้กาละแมมอญคงอยู่กับตำบลบางจะเกร็งต่อไป

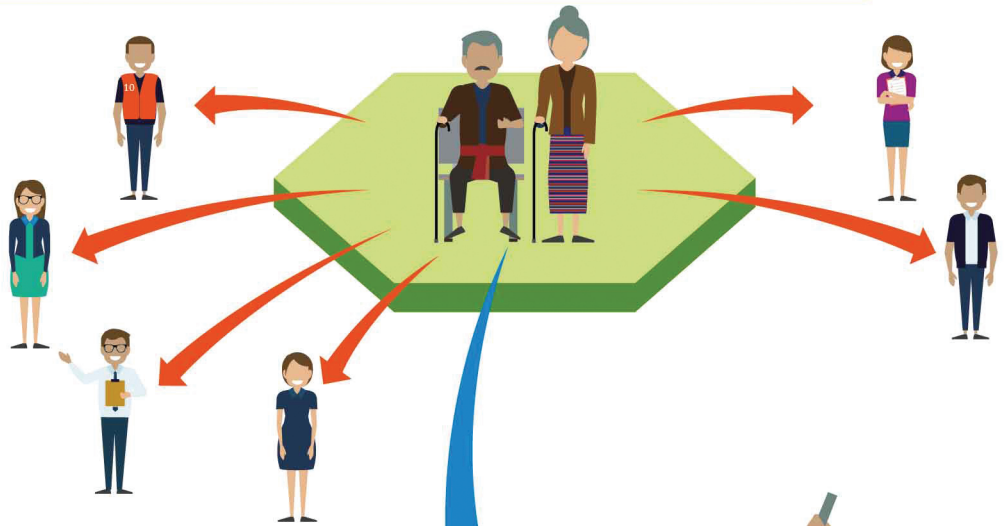

TIPS :
กาละแมมอญเป็นขนมที่ชาวมอญสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ชาวมอญจะลงแขกรวมตัวกัน 9 - 10 คน ใช้เวลา 6 – 7 ชั่วโมง เพื่อกวนกาละแม สำหรับใช้ถวายพระเพื่อเป็นการทำบุญ

กระบวนการทำงาน

1 ลงพื้นที่ค้นหาโจทย์การทำโครงการ พบการทำกะละแมมอญเหลือคนทำเพียงครอบครัวเดียว

2 ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้รู้เพิ่มเติม และทำแผนผังผู้รู้ในชุมชน ร่วมกับชาวบ้าน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

เห็นคุณค่าของทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรในท้องถิ่น รู้จักคิดวางแผนการทำงาน มีความมั่นใจในตนเอง กล้าพูด กล้าถาม มีความอดทนและสามารถจัดการกับอารมณ์ได้ดีขึ้น รู้จักการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเยาวชนภาคตะวันตก

ต่อชุมชน

เกิดการสานต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำกะละแมมอญ เกิดกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ลุกขึ้นมาเอาธุระกับปัญหาในชุมชนถิ่นเกิด

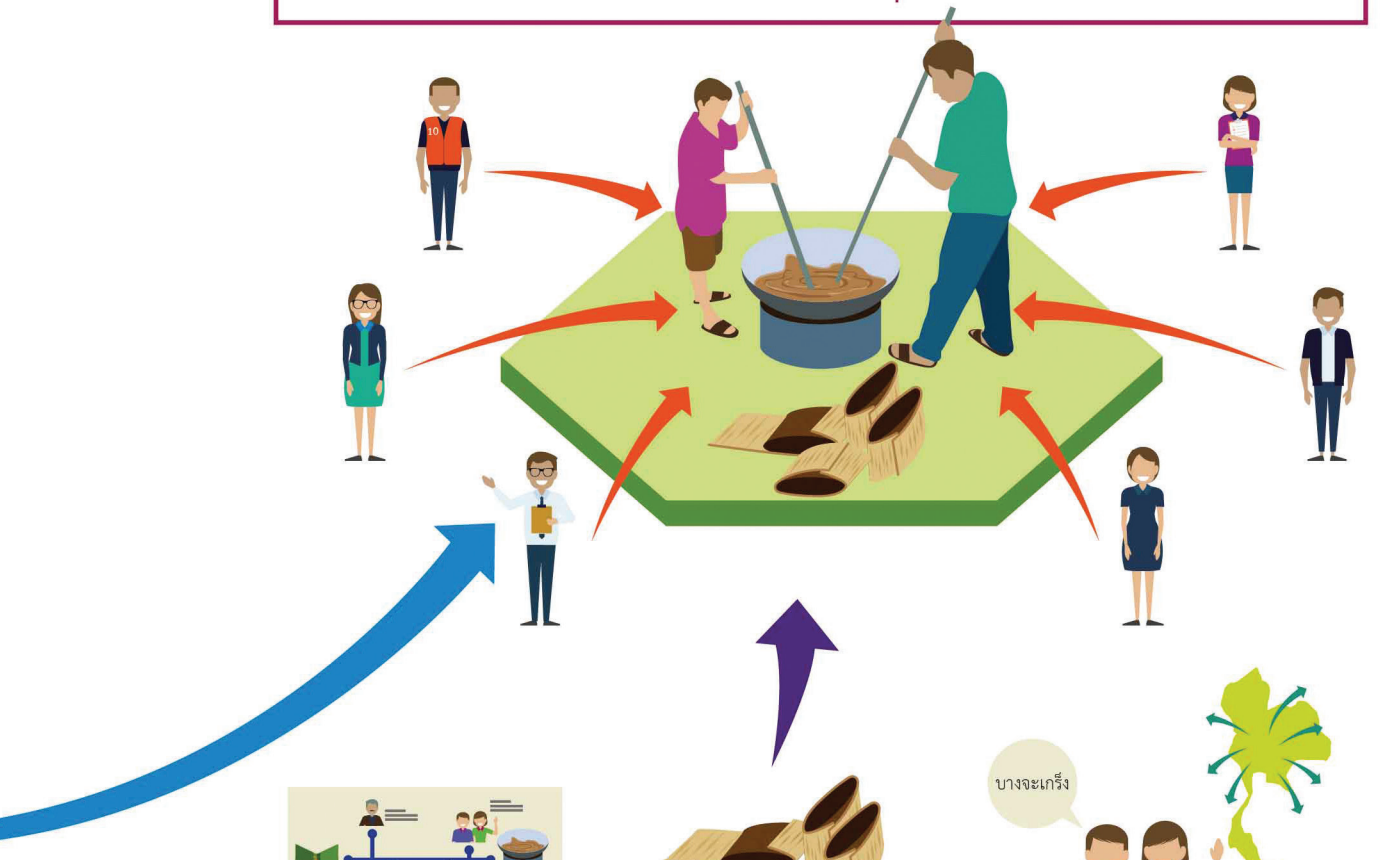

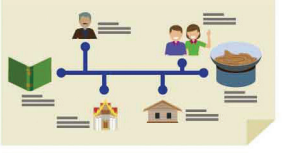

1 Timeline เพื่อการสื่อสารประวัติความเป็นมาของชุมชน

2 กาละแมมอญตัวแทนของการสื่อสารทางด้านศิลปะวัฒนธรรมของชาวมอญ

3 การสร้างความตระหนักรับรู้เรื่องวิถีชีวิตคนบางจะเกร็งผ่านช่องทางต่าง ๆ

3 จัดทำวิดีโอบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของตำบลบางจะเกร็ง ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กและเยาวชนในชุมชนอยากเรียนรู้ถึงรากเหง้าตนเอง

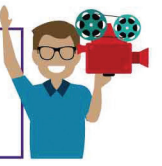

เพราะเป็นวัยรุ่น นิสัยใจร้อน หงุดหงิดง่าย ไม่อดทน สนใจแต่ตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น แต่เมื่อได้เข้าร่วมโครงการเด็กและเยาวชนฯ ประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมที่มากถึง 5 ครั้งกับพี่เลี้ยงโครงการเด็กและเยาวชนฯ และภาระงานที่ต้องรับผิดชอบเพื่อนำพาโครงการไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ทำให้พวกเขามีความอดทนและสามารถจัดการกับอารมณ์ที่ฉุนเฉียวของตัวเองได้ดีขึ้นตามไปด้วย เห็นได้จากเวลาต้องเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้า หรือเมื่อต้องต่อสู้ความขี้เกียจ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญ ทีมงานทุกคนบอกว่ารับมือได้ดีขึ้น

ความรู้สึกอยากท้าทายตัวเอง และความสนุกที่ได้รับระหว่างทำโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกปีที่ผ่านมา ทำให้กลุ่มเยาวชน Chip Munk สานต่อโครงการเป็นปีที่ 2 แม้เพื่อนร่วมทีมจะมาจากต่างโรงเรียนคือ โรงเรียนศรัทธาสมุทร โรงเรียนถาวรานุกูล และโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัยเหมือนเดิมแต่เพราะมีประสบการณ์มาแล้ว ก่อนเริ่มทำโครงการปีนี้ ทีมงานจึงนำบทเรียนและข้อจำกัดจากปีที่แล้วมาวิเคราะห์ จนพบปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการทำงานคือ ระยะทาง เมื่อรู้เหตุแห่งปัญหา ปีนี้พวกเขาจึงขอแก้มืออีกครั้งด้วยการทำโครงการศึกษากะแลมอญเทศบาลตำบลบางจะเกร็ง

ทีมงานเดิมเพิ่มเติมคือ “แรงใจ”

ปีนี้ทีมงานจึงมีทั้งหน้าเก่าหน้าใหม่ผสมกัน ทีมเก่าคือ **นัท-สรัลพร มีนะวาณิชย์ ฝ้าย-ธนาภรณ์ พลพุก แนน-สุธารินี กลัดกลีบ และ พี-พีรกานต์ ชัยชนะ** มีสมาชิกใหม่ที่เข้ามาเสริมทีม ได้แก่ **กิต-กิตติ อนุวิชัยรักษา** ที่สนใจเข้ามาช่วยทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม Chip Munk ตั้งแต่ปีที่แล้ว

“ผลงานในปีแรกไม่ได้อย่างที่ตั้งใจ ปีนี้เลยอยากทำให้สำเร็จ” นัท ฝ้าย และแนน กล่าวอย่างมุ่งมั่นและพร้อมเพรียงกัน

ด้วยวิเคราะห์แล้วว่า อุปสรรคจากการทำโครงการปีแรกคือระยะทาง ที่ทำให้ไม่สามารถทำงานในพื้นที่ได้ ทั้งยังต้องเสียงบประมาณไปกับค่าเดินทางเป็นจำนวนมาก ประกอบกับไม่มีสมาชิกในกลุ่มอาศัยอยู่ในชุมชนเลย การทำโครงการจึงขาดความเข้มข้น ขาดปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน ปีนี้ทีมงานจึงเลือกพื้นที่ใกล้ ๆ เพื่อเดินทางได้สะดวก และพื้นที่เป้าหมายต้องเกี่ยวข้องกับสมาชิกในทีมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

พื้นที่ดอนหอยหลอด ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม คือเป้าหมายแรกที่ทีมงานนึกถึงและกลายเป็นจุดตั้งต้นของการสืบค้นความรู้ด้านประวัติความเป็นมาและประเพณีวัฒนธรรมที่น่าสนใจของทีมงาน

ฝ้าย บอกว่า เหตุผลที่ทีมงานสนใจพื้นที่ดอนหอยหลอด เพราะเข้าถึงง่าย ไม่ไกลจากบ้านของทีมงาน และยังมีกิตสมาชิกใหม่ของทีมอาศัยอยู่ในตำบลนี้ด้วย แต่ที่สำคัญคือดอนหอยหลอดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำคัญของจังหวัดที่กำลังประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะเรื่องขยะ แต่พอสอบถามข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ที่ดูแลและอนุมัติการเข้ามาทำกิจกรรมพัฒนาในพื้นที่ดอนหอยหลอดพบว่า มีโครงการเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก เลยเปลี่ยนเป้าหมายไปทำโครงการในพื้นที่อื่นที่ยังไม่มีคนทำ จนได้ไปเจอกับผู้ใหญ่ในชุมชนที่มีความรู้เรื่องภูมินิเวศและการประมงของจังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้ได้รู้ว่าพื้นที่ตำบลบางจะเกร็งยังมีอาชีพและวัฒนธรรมด้านอาหารการกินของชาวมอญที่น่าสนใจอยู่มาก

ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้รู้เรื่องชาวมอญและการทำประมงเป็นประเด็นที่ทีมงานสนใจ แต่เพราะต้องการจำกัดหัวข้อการทำโครงการให้เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น จึงตัดสินใจเลือกศึกษาและค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับชาวมอญเพียงอย่างเดียว โดยมุ่งเน้นไปที่วัฒนธรรมอาหารคือ *“กาละแมมอญ”* หรือ *“กาละแมรามัญ”*

นัท เสริมต่อว่า เหตุผลสำคัญที่ทีมต้องเลือกทำประเด็นเดียว เพราะตอนนี้พวกเราเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องให้เวลากับการสอบเรียนต่อในชั้นอุดมศึกษา เลยเห็นด้วยกับพี่เลี้ยงว่าไม่ควรทำโครงการที่มีหัวข้อใหญ่เกินตัว ไม่เช่นนั้นจะดูแลไม่ทั่วถึง พอดีกับที่กิตเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่เป็นคนบางจะเกร็ง บอกว่า **หากไม่มีใครสืบต่อกาละแมมอญอาจสูญหายไป เพราะตอนนี้เหลือเพียงแค่ครอบครัวเดียว ทุกคนเลยลงความเห็นว่าถ้าเราทำโครงการนี้ชุมชนบางจะเกร็งก็จะได้ประโยชน์**

“การพูดคุย ตั้งคำถามเพื่อเก็บข้อมูลจากคนที่ไม่เคยรู้จักมักคุ้นมาก่อน เป็นงานที่ใช้เวลาและใช้ความอดทน ยิ่งเจอสถานการณ์ตอบไม่ตรงคำถาม ไม่ให้ความร่วมมือ ก็ยิ่งต้องอดทนมากขึ้น พวกเราในกลุ่มขี้หงุดหงิดกันทุกคน การทำงานช่วงแรกๆ ระหว่างลงพื้นที่ใครรู้สึกไม่ไหวใกล้หมดความอดทนแล้ว ก็จะสลับให้คนอื่นมารับหน้าแทน แต่ช่วงหลังพวกเราปรับตัวได้ดีขึ้น อารมณ์หงุดหงิดน้อยลง มีอะไรก็ยิ้มอย่างเดียว”

เชื่อมโยงข้อมูลต่อภาพความทรงจำของชุมชน

เมื่อเอ่ยถึงเป้าหมายของ**โครงการศึกษากาละแมมอญเทศบาลตำบลบางจะเกร็ง** ทีมงานบอกว่า **พวกเขาต้องการศึกษาเรียนรู้เพื่อทำความรู้จักและทำความเข้าใจวัฒนธรรมอาหาร (กาละแมมอญ) ซึ่งเป็นของดีประจำชุมชนบางจะเกร็ง และเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ดังกล่าวให้เด็กเยาวชน รวมถึงผู้ใหญ่ในชุมชน หันกลับมาเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน แล้วลุกขึ้นมาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมอีกครั้ง**

หากเทียบกับการทำโครงการในปีที่ผ่าน พัฒนาการการทำงานที่ทำให้ทีมงานรู้สึกภูมิใจมากที่สุด คือ การเข้าไปประสานงานติดต่อกับผู้คนในชุมชน ทำให้ได้รู้จักผู้รู้หลายท่าน หลากบทบาทหน้าที่ จนสามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมและรอบด้าน

“ปีที่แล้วผู้รู้ที่เราเข้าไปพูดคุยด้วยเป็นคนที่พี่เลี้ยงโครงการรู้จักแล้วแนะนำให้เราเข้าไปสัมภาษณ์ แต่ปีนี้เราเข้าไปกันเอง ตั้งต้นถามจากคนในเทศบาลตำบลบางจะเกร็งก่อนแล้วได้รับคำแนะนำต่อไปเรื่อย ๆ ตัวเราเองก็ได้พัฒนาทักษะการถาม การเข้าหาผู้คน ค่อย ๆ เรียนรู้ไปจากการการสัมภาษณ์คนในชุมชน ยิ่งถามมากก็ยิ่งรู้มากขึ้น” นัท กล่าว

ฝ้าย บอกว่า **การตั้งคำถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้รู้ใช้วิธีถามจากข้อมูลพื้นฐานที่ทีมงานทำการบ้านมาก่อนจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต รวมกับข้อมูลเป้าหมายที่อยากได้ในแต่ละครั้งที่ลงพื้นที่**

“จากข้อมูลเบื้องต้นที่เตรียมมา เรามาช่วยกันคิดว่าสนใจเรื่องไหน แล้วยังขาดเรื่องใดคิดคำถามต่อยอดจากสิ่งที่ผู้รู้เล่าให้ฟัง และสิ่งที่เราสงสัยใคร่รู้ไปเรื่อย ๆ” ฝ้าย อธิบายถึงวิธีการตั้งคำถาม

นัท ย้ำว่า **การพูดคุย ตั้งคำถามเพื่อเก็บข้อมูลจากคนที่ไม่เคยรู้จักมักคุ้นมาก่อน เป็นงานที่ใช้เวลาและต้องใช้ความอดทน ยิ่งเจอสถานการณ์ตอบไม่ตรงคำถาม และเมื่อคนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือก็ยิ่งต้องอดทนมากขึ้น**

*“บางครั้งผู้ใหญ่ไม่เข้าใจในสิ่งที่เราถาม เพราะภาษาที่ใช้สื่อสารคนละยุคสมัยกัน ถ้าเขาตอบไม่ตรงคำถามเราก็ต้องถามซ้ำ แต่เราก็อาจได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากคำตอบที่ไม่ตรงคำถามนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น**การถามต้องใช้ความอดทน พวกเราในกลุ่มขี้หงุดหงิดกันทุกคน การทำงานช่วงแรก ๆ ระหว่างลงพื้นที่ใครรู้สึกไม่ไหวใกล้หมดความอดทนแล้ว***

ก็จะสลับให้คนอื่นมารับหน้าแทน แต่ช่วงหลังพวกเราปรับตัวได้ดีขึ้น อารมณ์หงุดหงิดน้อยลง *มีอะไรก็ยิ้มอย่างเดียว"* นัท กล่าว

ทีมงาน บอกว่า บรรยากาศการลงพื้นที่เก็บข้อมูลช่วงแรกเป็นไปอย่างราบรื่น แม้จะเป็นช่วงปิดเทอมแต่ก็สามารถจัดสรรเวลามาเจอกันได้ไม่ยาก เวลา 1 เดือนจึงหมดไปกับลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้รู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งประวัติชุมชน ภูมินิเวศ การประกอบอาชีพ ประเพณีและวัฒนธรรม แต่พี่เลี้ยงโครงการเด็กและเยาวชนฯ บอกว่าการเก็บข้อมูลของเรายังกระจัดกระจาย และขาดความเชื่อมโยง

"ที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะเวลาลงพื้นที่เก็บข้อมูลแต่ละครั้ง พวกเราไม่ได้มีการวางแผนว่าจะเก็บข้อมูลไหนบ้าง เราอยากรู้เรื่องอะไรก็ถามแต่เรื่องนั้น เช่น อยากรู้เรื่องการทำกาละแมก็ถามแต่เรื่องกาละแม อยากรู้ประวัติชุมชนก็ไม่ได้เชื่อมโยงไปถึงเรื่องภูมินิเวศกับการประกอบอาชีพ ข้อมูลที่ได้จึงกระจัดกระจายไม่สามารถนำมารวมกันได้" ฝ้าย กล่าว

นัท เสริมว่า ตอนที่ไปสัมภาษณ์**กำนันปรีชา น้ำเงิน** มีข้อมูลช่วงปี พ.ศ.2510-2535 ขาดหายไป เพราะเป็นช่วงที่กำนันปรีชาติดเกณฑ์ทหาร เลยไม่ได้อยู่ในพื้นที่ พวกเราเลยคิดว่าน่าจะลองถามข้อมูลจากคนอื่นด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน

เมื่อเห็นช่องว่างของการเก็บข้อมูล ทีมงานจึงช่วยกันไล่เรียงข้อมูลที่เก็บมาได้อีกครั้ง เพื่อเชื่อมโยงทั้งหมดเข้าด้วยกัน แล้วหาส่วนปลีกย่อยที่ยังขาดหายไป โดยวางแผนลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้รู้เพิ่มเติม และทำแผนผังผู้รู้ในชุมชนร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งทีมงานคาดหวังว่าข้อมูลทั้งหมดจะทำให้คนในชุมชนมองเห็นภาพรวมชุมชน ทั้งในส่วนของทรัพยากรบุคคลและคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดูเหมือนการทำโครงการกำลังเดินหน้าไปได้ด้วยดี แต่เมื่อถึงเวลาเปิดเทอม ด้วยภาระการเรียนที่แต่ละคนต้องมุ่งมั่นกับการหาที่เรียนต่อ ส่งผลให้การทำโครงการหยุดชะงักลง จนแผนงานล่าช้าออกไปมาก แต่ทีมงานก็ยังสามารถรวมตัวกันเก็บข้อมูลที่ตกหล่นไปได้ในที่สุด

ทีมงาน เล่าสรุปความถึงข้อมูลที่รวบรวมได้ว่า ตำบลบางจะเกร็ง ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านรามัญตะวันตก บ้านบางจะเกร็ง บ้านคลองกลาง บ้านฉู่ฉี่ และบ้านรามัญตะวันออก ประชากรส่วนใหญ่

“การทำโครงการอย่างต่อเนื่อง 2 ปี ทำให้ทีมงานได้เรียนรู้ทั้งกระบวนการทำงานที่ต้องใช้ความเสียสละเป็นอย่างมากแล้ว ยังได้เรียนรู้การทำงานกับชุมชนว่าต้องมีความยืนหยุ่นสูง ไม่เอาความคิดของตัวเองเป็นที่ตั้ง”

สืบเชื้อสายมาจากชาวมอญที่ลี้ภัยสงครามเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยยึดอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากทำเลที่ตั้งชุมชมอยู่ใกล้ริมน้ำแม่กลองเรื่อยไปจนถึงปากแม่น้ำ

ความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในชุมชนเกิดขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อมีถนนตัดเข้าผ่านหมู่บ้าน ทำให้บ้านหมู่ 1 และหมู่ 5 ต้องแยกออกจากกัน นอกจากนี้การเกิดขึ้นของถนนพระราม 2 ยังทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคนในชุมชน กล่าวคือ เด็กและเยาวชนออกไปเรียนนอกหมู่บ้านมากขึ้น ผู้ใหญ่ละทิ้งการเกษตรออกไปหางานทำในเมือง ทิ้งคนเฒ่าคนแก่ให้อยู่ตามลำพังจนความสัมพันธ์ในครอบครัวขาดหาย ส่งผลให้การสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของชาวมอญค่อย ๆ จางหายไป ในทางกลับกันสิ่งยั่วยุจากภายนอกก็ไหลเข้าสู่ชุมชน **ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งสองทางทำให้คนในชุมชนค่อย ๆ หลงลืมต้นทุนทรัพยากร วัฒนธรรม และความรู้เดิมในวิถีชีวิตของตนเอง**

บทเรียนจากงานสร้างความเข้าใจ

ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามผู้รู้ทำให้ทีมงานตกใจเมื่อพบว่ากาละแมมอญ อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลบางจะเกร็ง ปัจจุบันเหลือเพียงครอบครัวเดียวเท่านั้นที่ยังคงทำกาละแมมอญเป็นอาชีพสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งก็คือ**ครอบครัวป้านิภา**ที่ทำกาละแมมอญสด ๆ จำหน่ายในวัดศรัทธาธรรม ตำบลบางจะเกร็ง จังหวัดสมุทรสงคราม

“กาละแมมอญเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยว แต่กลับไม่ได้รับความสนใจจากคนท้องถิ่น” แนน กล่าว

ทั้งนี้ ทีมงาน บอกว่า กาละแมมอญมีความพิเศษกว่ากาละแมทั่วไปตรงส่วนผสมและวัสดุที่ใช้ห่อ ปกติจะห่อด้วยใบจาก แต่กาละแมมอญห่อด้วยใบหมาก แล้วนำมาตัดเป็นท่อนคล้ายเปลือกหอย

ด้วยความตั้งใจอยากสื่อสารข้อมูลเหล่านี้ออกไปในวงกว้าง ทีมงานจึงบันทึกสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ลงในไทม์ไลน์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงสำหรับนำไปผลิตเป็นวิดีโอบอกเล่าความเป็นมาของตำบลบางจะเกร็งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พร้อมกับสัมภาษณ์ความรู้สึกของผู้รู้ที่มีต่อการทำโครงการของทีมงาน รวมถึงผลความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของทีมงานเผยแพร่ผ่านยูทูปและเฟซบุ๊ก เพื่อเป็นความรู้และเป็นประโยชน์แก่ผู้คนทั่วไป

พวกเขาหวังว่าวิดีโอชุดนี้จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้ย้อนรอยเรียนรู้ถึงรากเหง้าของตัวเองเหมือนพวกเขา

กล่าวได้ว่า การทำโครงการอย่างต่อเนื่อง 2 ปี ทำให้ทีมงานได้เรียนรู้ทั้งกระบวนการทำงานที่ต้องใช้**ความเสียสละเป็นอย่างมากแล้ว ยังได้เรียนรู้การทำงานกับชุมชนว่าต้องมีความยืดหยุ่นสูง ไม่เอาความคิดของเราเป็นที่ตั้ง**

นัท อธิบายว่า สมาชิกแต่ละคนมีภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่างกัน เขาเองก็มีภาระทางบ้านที่ต้องช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวทุกวัน ส่วนวันธรรมดาต้องเรียนหนังสือ เพราะฉะนั้นเวลาที่มีให้กับการทำโครงการส่วนใหญ่จึงเป็นวันเสาร์อาทิตย์ **แต่เมื่อตัดสินใจเข้ามารับผิดชอบทำโครงการแล้ว ทุกคนจึงต้องหาวันว่างมาทำงานด้วยกันให้ได้ ใครจะบอกว่าไม่มีเวลาเลยไม่ได้ เพราะถ้าเป็นแบบนั้นงานไม่มีทางเดินหน้าไปถึงเป้าหมายแน่นอน**

“จะทำกิจกรรมแต่ละครั้ง เรามักจะคุยกันว่าขอเวลาแค่วันเดียว ว่างกันไหม สะดวกกันหรือเปล่า ต้องเคลียร์เวลาให้ตรงกัน แค่วันเดียวก็ยังดี ถ้าทุกคนมาและทำตามหน้าที่ของตัวเอง งานจะเสร็จเร็วและได้ตามเป้าหมายที่วางไว้” นัท เอ่ยขึ้น

ส่วน **ความยืดหยุ่นในการทำงาน** เป็นบทเรียนที่ทีมงานได้รับจากการเข้าไปสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการนัดหมายเพื่อพบปะพูดคุยและสอบถามข้อมูลที่อาจต้องเลื่อนไปกะทันหันหรือเปลี่ยนแปลงแบบฉุกละหุก

“ครั้งแรกชาวบ้านอาจจะคิดว่าเรามาเล่น ๆ เพราะเขาบอกว่าเคยมีนักเรียนหลายกลุ่มเข้ามานัดสัมภาษณ์แล้วไม่มา หรือมาแค่ครั้งสองครั้งก็กลับ พอมาถึงคราวที่เราต้องเข้าไปชวนคุยบ้าง ชาวบ้านเลยไม่ค่อยใส่ใจ แต่หลังจากผ่านครั้งแรกไปได้ การทำงานก็ง่ายขึ้น เหมือนเขาเห็นว่าเราตั้งใจจริง ๆ” ฝ้าย อธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน

“พอได้มาทำโครงการ ต้องคิดวางแผนงาน ต้องมีเหตุผลประกอบสิ่งที่ทำ การได้เข้าไปพูดคุยกับชาวบ้าน กับเพื่อนเครือข่ายกลุ่มอื่นบ่อยๆ แถมกิจกรรมที่ทำยังเป็นสิ่งที่มีสาระและเป็นประโยชน์กับคนอื่น เลยทำให้เราพูดได้มีสาระมากขึ้น ยิ่งได้พูดกับคนจำนวนมากยิ่งทำให้มีความกล้า จึงมั่นใจที่จะพูดและถาม และรับรู้ได้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเด็กและเยาวชนฯ”

จัดการตัว จัดการใจ

เพราะเป็นวัยรุ่น ใจร้อน หงุดหงิดง่าย ไม่อดทน สนใจแต่ตัวเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น คือคุณลักษณะพื้นฐานที่ทีมงานทุกคนมี แต่เมื่อได้เข้าร่วมโครงการเด็กและเยาวชนฯ ประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมที่มากถึง 5 ครั้งกับพี่เลี้ยงโครงการเด็กและเยาวชนฯ และภาระงานที่ต้องรับผิดชอบเพื่อนำพาโครงการไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ทำให้พวกเขามีความอดทนและสามารถจัดการกับอารมณ์ที่ฉุนเฉียวของตัวเองได้ดีขึ้นตามไปด้วย เห็นได้จากเวลาต้องเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้า หรือเมื่อต้องต่อสู้ความรู้สึกขี้เกียจซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญ ทีมงานทุกคนบอกว่า รับมือได้ดีขึ้น

"ปีที่แล้วเรามีพี่เลี้ยงโครงการเด็กและเยาวชนฯ คอยช่วยทุกอย่าง พอปีนี้ไม่มีพี่เลี้ยงช่วย เราก็รู้หน้าที่ตัวเองโดยอัตโนมัติว่าใครต้องทำอะไรบ้าง คิดและวางแผนต่อได้เองว่าต้องทำอย่างไร แม้คนในชุมชนบางคนอาจไม่ให้ความร่วมมือ แต่ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ ฉะนั้นเราไม่จำเป็นต้องไปหัวเสียหรือหงุดหงิดกับคนจำนวนน้อยที่ไม่ให้ความร่วมมือ" นัท กล่าวถึงวิธีคิดที่ช่วยให้อารมณ์ผ่อนคลายได้ดีขึ้น

ส่วนฝ้าย เสริมต่อว่า **เธอใช้วิธียิ้มสู้ไว้ก่อน ต่อให้เขาบ่นมาก็ยิ้ม เราทำโครงการมา 2 ปีแล้ว คุยกับคนมาประมาณหนึ่ง เวลาเรียนจบไปทำงานจริง ๆ เราน่าจะเจอภาวะกดดันมากกว่านี้ ที่เจอมาถือเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ พอคิดได้ก็เปลี่ยนอารมณ์ให้ไม่หงุดหงิดฉุนเฉียว ยิ้มสู้อย่างเดียว การทำงานจึงง่ายขึ้น เพราะเมื่อเรายิ้มคนที่เราทำงานด้วยเขาก็จะอ่อนลงเอง ปีที่แล้วเราพลาดมาแล้ว ปีนี้เราต้องทำให้ดีขึ้น มีพี่ ๆ คอยช่วยเหมือนปีก่อนก็ดี แต่ถ้าทำเองเราได้เรียนรู้และภูมิใจมากกว่า**

การทำงานนอกจากจะช่วยปรับใจปรับอารมณ์กับคนในชุมชนและทีมงานแล้ว ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวทีมงานไม่น้อย แนน บอกว่า **เธอมีความมั่นใจมากขึ้น เห็นได้จากที่เธอกล้าจับไมค์พูดในที่ชุมชนและสามารถเรียบเรียงคำพูดเพื่อสื่อสารให้ผู้ฟังเข้าใจได้**

"ก่อนนี้ไม่เคยทำกิจกรรมแบบนี้ ใช้ชีวิตปกติ พูดจาไร้สาระ แต่พอได้มาทำโครงการ ต้องคิดวางแผนงาน ต้องมีเหตุผลประกอบสิ่งที่ทำ การได้เข้าไปพูดคุยกับชาวบ้าน กับเพื่อนเครือข่ายกลุ่มอื่นบ่อย ๆ แถมกิจกรรมที่ทำยังเป็นสิ่งที่มีสาระและเป็นประโยชน์กับคนอื่น เลยทำให้เราพูดได้มีสาระมากขึ้น ยิ่งได้พูดกับคนจำนวนมากยิ่งทำให้เรามีความกล้า จึงมั่นใจที่จะพูดและถาม และรับรู้ได้ถึงการมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเด็กและเยาวชนฯ"

ส่วน นัท ที่**มีโลกส่วนตัวสูงและค่อนข้างมีกำแพงต่อการปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ แต่ปัจจุบันกำแพงนั้นได้ถูกทลายลง เพราะต้องรับผิดชอบต่องานที่ทำ**

"ถ้าผู้ใหญ่เดินหน้ามา นัทเดินถอยหลังทันที" ฝ้ายกล่าวเปรียบเทียบ

"ถ้าเราไม่ทำหรือมัวแต่คิดว่าไม่ชอบ ไม่อยากทำ อยากเบือนหน้าหนี เพื่อนก็ต้องทำแทนเรา ถ้าให้ทิ้งเพื่อนเราจะไม่ทำแบบนั้นแน่ เพราะฉะนั้นเราก็ต้องช่วยเพื่อน" นัท กล่าว

จากเด็กวัยรุ่น นิสัยใจร้อน หงุดหงิดง่าย ไม่อดทน สนใจแต่ตัวเอง ไม่สนใจผู้อื่นหรือเรื่องราวรอบตัวใด ๆ วันนี้การได้ลงมือทำโครงการที่ต้องพาตัวเองออกไปเรียนรู้นอกห้องเรียน และออกไปสัมพันธ์กับผู้คนที่หลากหลาย ได้ *"เปิดโลกความคิด"* ให้ทีมงานได้ฉุกคิดแล้วหันกลับมามองสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนของตัวเอง เห็นคุณค่าของทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรท้องถิ่นที่อยู่รายล้อมรอบตัวแล้ว ผลนั้นยังย้อนคืนให้ทีมงานมองเห็นคุณค่าและศักยภาพของตัวเองว่าหากตั้งใจจริงและมีความรับผิดชอบ เป้าหมายที่ตั้งไว้ย่อมอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม เหมือนที่ทีมงานพิสูจน์ให้เห็นแล้วจากการทำโครงการในปีนี้

โครงการศึกษากาละแมมอญเทศบาลตำบลบางจะเกร็ง

ที่ปรึกษาโครงการ อาจารยเอ้ เอี่ยมลออ

ทีมทำงาน

สรัลพร มีนะวาณิชย์	โรงเรียนศรัทธาสมุทร
ธนาภรณ์ พลพุก	โรงเรียนศรัทธาสมุทร
สุธารินี กลัดกลีบ	โรงเรียนศรัทธาสมุทร
กิตติ อนุวิชัยรักษา	โรงเรียนถาวรานุกูล
พีรกานต์ ชัยชนะ	โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย

เรียนรู้เพื่อสืบสาน ภูมิปัญญาแหลมใหญ่

โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่

เยาวชนจากตำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เห็นว่าโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกน่าจะช่วยพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้จึงตอบรับเข้าร่วมโครงการ และลงพื้นที่เพื่อสืบหาของดีที่มีอยู่ในชุมชนแหลมใหญ่ เช่น น้ำตาลมะพร้าว การต่อเรือจำลอง เตาเผาถ่านจากไม้โกงกาง พบว่าของดีเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป จึงเกิดความคิดที่จะรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านั้นให้คงอยู่คู่ตำบลแหลมใหญ่ต่อไป ภายใต้**โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่**

กระบวนการทำงาน

1 ค้นหาโจทย์โครงการ

2 ลงพื้นที่สืบค้นของดีในชุมชน

การทำน้ำตาลมะพร้าว

เตาเผาถ่าน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน
เกิดความรักและหวงแหนในสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ยอมรับฟังความคิดเห็นเพื่อน รู้วิธีการเข้าหาผู้ใหญ่ ขัดเกลานิสัยให้มีความนอบน้อมต่อผู้อาวุโส

ต่อชุมชน
ชาวบ้านได้โอกาสส่งต่อความรู้ภูมิปัญญาดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชน จนคาดหวังได้ว่าสิ่งดีๆ เหล่านี้จะอยู่คู่ชุมชนแหลมใหญ่ต่อไป และที่สำคัญคือได้แกนนำเยาวชนรุ่นใหม่ที่กล้าคิด กล้าแสดงออก มีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชน

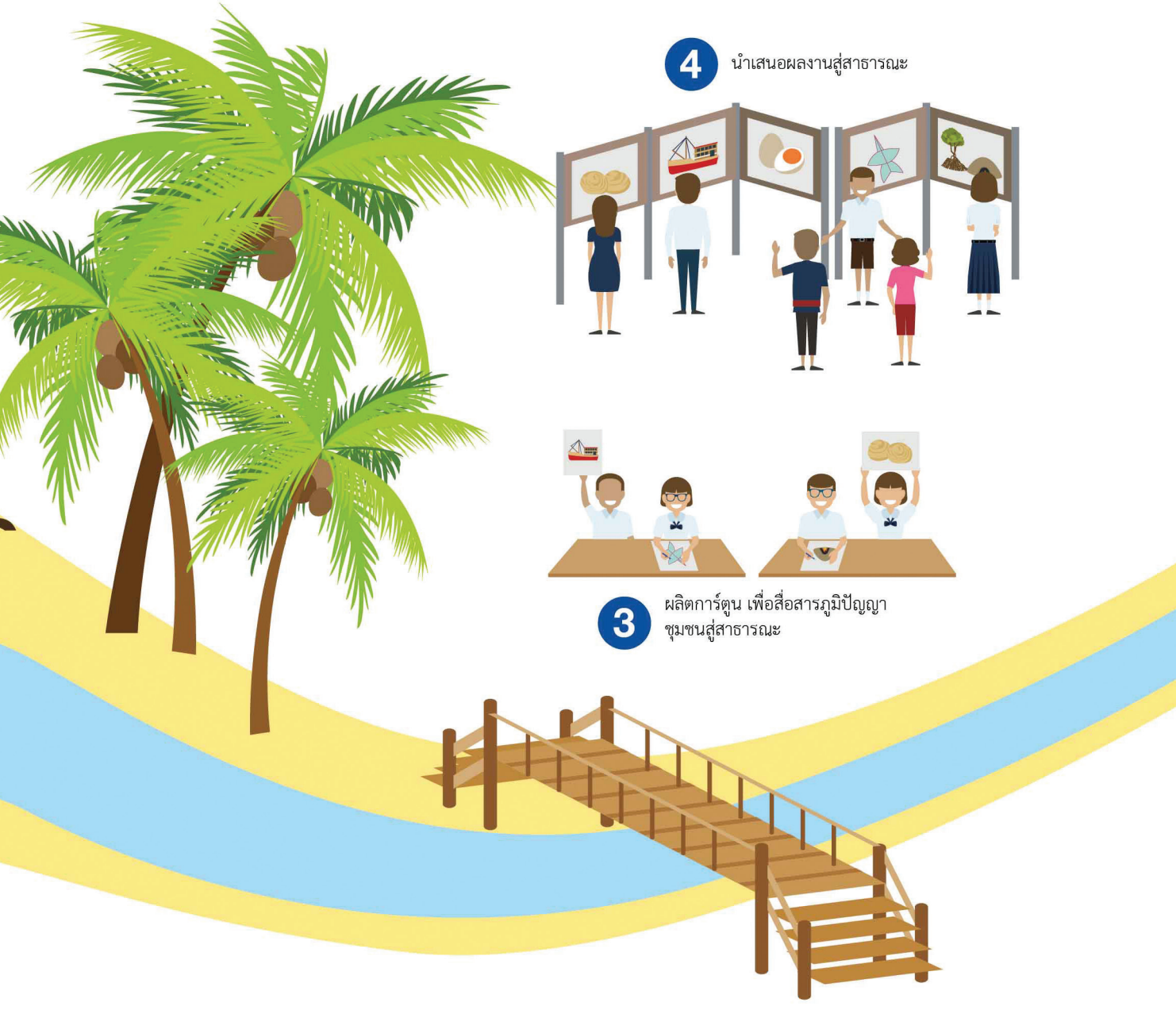

จากคนที่เอาแต่ใจตนเอง เพราะต้องการให้งานสำเร็จ เธอจึงยอมผ่อนปรนตนเอง ปรับนิสัยตนเอง หัดรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน เพื่อช่วยกันเลือกในสิ่งที่ดีที่สุดในการทำโครงการ อีกทั้งการทำงานที่ได้พบปะผู้รู้หลายๆ คนเป็นการฝึกวิธีการเข้าหาผู้ใหญ่ ขัดเกลานิสัยให้มีความนอบน้อมต่อผู้อาวุโส

จุดเริ่มต้นจากตำแหน่งหน้าที่ในสภาเด็กและเยาวชนตำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้**อินท์-อารียา บุญเอี่ยม รองประธานสภาฯ คนที่ 1 กิ๊ก-สุปราณี ครองวงศ์ รองประธานสภาฯ คนที่ 2 หน่า-อารีวรรณ แก้วมณี เลขานุการสภาฯ ได้มีโอกาสทำกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแหลมใหญ่อยู่เสมอ** ทั้งกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนในรอบปี การบรรยายสภาพบริบทของตำบลแก่คณะศึกษาดูงาน และกิจกรรมของเยาวชน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ กิจกรรมของแก๊งค์นมกล่อง ภายใต้โครงการพัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น (4 ภาค) ระยะที่ 2 : หลักสูตรนักถักทอชุมชนเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว ที่สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ร่วมมือกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เข้ามาหนุนเสริมการทำงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ประสบการณ์การทำงานร่วมกันทำให้มีความคุ้นเคยกับ

พี่ ๆ ใน อบต. เป็นอย่างดี เมื่อพี่ ๆ ชักชวนมาเป็นแกนนำทำโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกทั้ง 3 คนจึงเข้าร่วมทันที

จากสมาชิกสภาฯ จำนวน 21 คน เยาวชนที่เป็นแกนนำในสภาฯ ถูกดึงมาเป็นแกนนำโครงการ 5 คน โดยมีจุดเริ่มต้นมาจาก**การได้มีโอกาสเข้าร่วมงานมหกรรมพลังเยาวชนภาคตะวันตกปีแรก ทีมงานจึงพอเห็นแนวทางการทำโครงการ และเห็นว่านี่คือช่องทางหนึ่งที่จะได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง**

“การลงพื้นที่ชุมชนถือเป็นประสบการณ์ครั้งแรกที่ทำให้ทีมงานรู้สึกตื่นเต้น ผสมความเกร็ง เพราะไม่เคยทำมาก่อน สภาพของการเรียนรู้จึงเป็นการเดินตามหลังพี่เลี้ยงต้อยๆ คอยฟังสิ่งที่พี่ถามชาวบ้านซึ่งเป็นผู้รู้อย่างเดียว”

เพราะบางสิ่งกำลังจะหายไป

หลังกลับจากงานมหกรรมครั้งนั้น พี่ ๆ ใน อบต. ชวนลงพื้นที่สืบค้นของดีที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ทีมงานได้เห็นว่า แต่ละหมู่บ้านในตำบลแหลมใหญ่ต่างมีภูมิปัญญาประจำถิ่นที่โดดเด่นแตกต่างกันออกไป และ**ภูมิปัญญาเหล่านี้กำลังจะสูญหายด้วยขาดผู้สืบทอด เมื่อทราบเช่นนี้จึงเกิดความคิดที่อยากทำอะไรสักอย่างเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ได้คงอยู่ต่อไป**

อินท์ บอกว่า ตอนแรกคิดทำเรื่องน้ำตาลมะพร้าวอย่างเดียว แต่ในกลุ่มคุยกันว่าตำบลเรามีของดีหลายอย่างจึงเกิดเป็น**โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่** เพื่อไม่ให้ภูมิปัญญาต่าง ๆ สูญหายไป โดยของดีจากแต่ละหมู่บ้านไล่เรียงตั้งแต่ หมู่ 1 ถึงหมู่ 8 (เดิมในตำบลมี 7 หมู่บ้าน ต่อมาได้แยกหมู่ 2 ออกเป็น 2 หมู่บ้านคือ หมู่ 2 และหมู่ 8) เช่น น้ำตาลมะพร้าว การต่อเรือจำลอง เตาเผาถ่านจากไม้โกงกาง การจักสาน การทำไข่เค็ม และว่าวจุฬา ซึ่งทีมงานต่างสารภาพว่า บางอย่างพวกเขาก็ไม่เคยรู้จักมาก่อน เพราะอยู่ต่างหมู่บ้านกัน จึงรู้เฉพาะของดีที่มีอยู่ในหมู่บ้านของตนเองเท่านั้น เช่น บ้านหน่าอยู่ในพื้นที่หมู่ 4 จึงรู้ว่ามีการจักสาน บ้านอินท์อยู่หมู่ 3 รู้ว่ามีการทำน้ำตาลมะพร้าว ส่วนบ้านกิ๊กอยู่หมู่ 2 ก็เคยเห็นว่ามีคนทำว่าวจุฬา

การลงพื้นที่ชุมชนถือเป็นประสบการณ์ครั้งแรกที่ทำให้ทีมงานรู้สึกตื่นเต้น ผสมความเกร็ง เพราะไม่เคยทำมาก่อน สภาพของการเรียนรู้จึงเป็นการเดินตามหลังพี่เลี้ยงต้อย ๆ คอยฟังสิ่งที่พี่ถามชาวบ้านซึ่งเป็นผู้รู้อย่างเดียว

“การศึกษาชุมชนก็ไม่เคยทำมาก่อน ตอนลงไปครั้งแรกจึงดูวุ่นวายมาก ทำอะไรไม่ถูกเลย ได้แต่นั่งฟังพี่ ๆ อบต.สอบถามอยู่เงียบ ๆ แต่ชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมาก” อินท์ เล่าบรรยากาศ

ทีมงานสารภาพว่า ก่อนทำโครงการเป็นคนที่กลัวการพูดต่อหน้าสาธารณชน ยิ่งต้องพูดผ่านไมโครโฟนยิ่งไม่กล้า ดังนั้นการไปเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ในช่วงแรกจึงพยายามจับกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น เพราะเกร็งกับเพื่อน ๆ ต่างพื้นที่ ยิ่งเจอรุ่นพี่ที่เรียนอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยยิ่งประหม่า ดังนั้นเมื่อมีการแบ่งกลุ่มครั้งใดก็จะพยายามหาวิธีให้ได้อยู่กลุ่มเดียวกัน แต่โชคร้ายที่พี่เลี้ยงโครงการจำหน้าน้องได้ คราใดที่แบ่งกลุ่มแล้วน้อง ๆ หนีมาอยู่ด้วยกัน **พี่อ้วน-คำรณ นิ่มอนงค์** ก็จะจับให้แยกกันทุกครั้งไป

“ทีมงานจึงให้ความสำคัญกับการประชุมเพื่อจัดสรรเวลาทำงานร่วมกัน โดยยึดวันเวลาว่างของผู้รู้เป็นหลัก เพราะตระหนักว่า ผู้รู้แต่ละท่านมีภาระหน้าที่ในการทำมาหากินต่างกันไป เมื่อเป็นฝ่ายไปขอความรู้จากท่าน ก็ต้องไปในวันเวลาที่ท่านสะดวกมากกว่าที่จะตามใจตนเอง”

เริ่มต้นด้วยข้อมูล

เมื่อได้ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนของตนเองก่อนล่วงหน้า เมื่อไปเข้าร่วมกิจกรรมนับ 1 สร้างสำนึก ปลุกพลังพลเมือง ที่มีโจทย์ให้ทบทวนทุนเดิมของชุมชน ทีมงานจึงสามารถทำงานได้ก้าวหน้ากว่าเพื่อนกลุ่มอื่น

“กิจกรรมนับ 1 พี่ ๆ ให้เขียนแผนที่ลงบนกระดาษปรู๊ฟ ใส่รายละเอียดของดีในตำบลเราก็ทำได้ เพราะได้ลงพื้นที่สำรวจมาแล้ว” กิ๊ก เล่าอย่างภาคภูมิใจ

เมื่อรู้ว่าถิ่นกำเนิดมีของดีอย่างไร ใครเป็นผู้รู้บ้าง การตั้งโจทย์ในการทำโครงการจึงไม่ยาก เพราะมีเป้าหมายชัดเจนคือ ต้องการสืบสานภูมิปัญญาในท้องถิ่น ด้วยการทำสื่อสารคดีเพื่อเผยแพร่เรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลแหลมใหญ่ โดยทีมงานตั้งใจที่จะศึกษารายละเอียดของภูมิปัญญาของแต่ละหมู่บ้านทั้ง 7 ประเภท จึงวางแผนลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลอีกครั้ง โดยมีเป้าหมายที่จะรวบรวมรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิธีการของภูมิปัญญาแต่ละประเภท

แต่หลังจากเริ่มทำโครงการได้ระยะหนึ่ง ทีมงาน 2 คนย้ายไปเรียนโรงเรียนใหม่ การเรียนคนละแห่งทำให้การนัดหมายทำงานยากขึ้น เพราะตารางเรียน ตารางกิจกรรมของแต่ละโรงเรียนแตกต่างกัน **ทีมงานจึงให้ความสำคัญกับการประชุมเพื่อจัดสรรเวลาทำงานร่วมกัน โดยยึดวันเวลาว่างของผู้รู้เป็นหลัก เพราะตระหนักว่า ผู้รู้แต่ละท่านมีภาระหน้าที่ในการทำมาหากินต่างกันไป เมื่อเป็นฝ่ายไปขอความรู้จากท่าน ก็ต้องไปในวันเวลาที่ท่านสะดวกมากกว่าที่จะตามใจตนเอง**

แม้จะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการลงชุมชนกันชัดเจน แต่เมื่อถึงเวลาจริงการทำงานกลับไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เพราะเมื่อเข้าไปพบภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละครั้งจะมีบรรยากาศการทำงานที่ช่วยกันถาม ช่วยกันคุย ช่วยกันจดบันทึก เมื่อจดบันทึกไม่ทัน ทีมก็ต้องปรับกระบวนท่า แปลงโทรศัพท์เป็นเครื่องบันทึกเสียง ป้องกันข้อมูลตกหล่น

"ส่วนมากที่เตรียมไว้จะไม่ได้ทำ ต้องปรับเปลี่ยนหน้างานใหม่หมดเลย เช่น ตอนลงพื้นที่ครั้งแรกก็แบ่งกันว่า ใครจะถาม ใครจะเป็นคนทักทาย แต่พอลงไปจริง ๆ ใครเดินเข้าไปคนแรกก็ต้องพูดสวัสดีก่อน ชวนคุยก่อน เวลาผู้รู้เล่าใครสงสัยตรงไหนก็ถาม กลายเป็นว่าหน้าที่ที่เตรียมไว้ไม่ได้ใช้เลย พอครั้งต่อไปจึงไม่มีการเตรียมตัวนัดกันแล้วลงพื้นที่เลย" กิ๊ก เล่าความสับสนตอนลงพื้นที่

เมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลเสร็จ พี่ ๆ อบต. ก็ชวนทีมงานสรุปบทเรียนการทำงาน โดยมีคำถามกระตุ้นสำนึกรักถิ่นเกิด เช่น ได้ความรู้อะไรบ้าง เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังจะสูญหายไปแล้วรู้สึกอย่างไร รู้สึกรักและหวงแหนบ้านไหม รักบ้านเกิดไหม แต่ทีมงานทุกคนบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ยังไม่ค่อยรู้สึกอะไร **แค่อยากทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ได้อยู่กับเพื่อนเท่านั้น แต่พอได้ลงพื้นที่ซ้ำ ๆ จนครั้งที่ 3 ครั้งที่ 4 ถึงได้รับรู้ว่า การเผาถ่านจากไม้โกงกางคือภูมิปัญญาที่สูญหายไปแล้ว ความรู้สึกใจหายจึงเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก**

"พวกหนูรู้สึกไม่ค่อยดี เมื่อก่อนพื้นที่ตรงนี้มีไม้โกงกางอยู่ เขาก็โค่นทิ้ง ขุดเป็นบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้งแทน ตอนนี้เตาถ่านไม้โกงกางก็ไม่มีแล้ว ปิดเตาไปเลย" อินท์ สะท้อน

เมื่อประสบกับตัวว่า มีบางสิ่งได้หายไป และหลายสิ่งกำลังจะหายตาม กลิ่นไอของความรู้สึกสูญเสียก่อให้เกิดความรู้สึกเสียดาย และอยากรักษาภูมิปัญญาที่ยังคงอยู่ ด้วยเหตุนี้ข้อมูลจากการลงพื้นที่จึงถูกถอดเทปเรียบเรียงสรุปไว้อย่างตั้งใจ เตรียมไว้สำหรับใช้ผลิตสื่อสารคดี เพราะทีมงานมีประสบการณ์จากการทำหนังสั้นประกวดในโครงการของ อบต. มาก่อน

เทกองความคิด...ขจัดความคิดต่าง

พอถึงกิจกรรมนับ 3 รู้สิทธิ รู้หน้าที่ คนต้นเรื่องทำดีเพื่อสังคม **ทีมงานเริ่มเห็นเค้าลางความยากในการรวมทีม เมื่อการนัดหมายทำงานเริ่มยากขึ้นเรื่อย ๆ ครั้นจะลงพื้นที่ไปก่อน ก็อยากรอให้เพื่อนไปเรียนรู้**

“เมื่อถึงครึ่งทางของการทำโครงการ ทีมงานก็ได้เรียนรู้เรื่องการจัดการความขัดแย้งภายในกลุ่ม ยามใดที่ความคิดเห็นไม่ตรงกัน ก็จะใช้วิธีเทกองความคิด และช่วยกันพิจารณาเหตุผลของแต่ละคน การรับฟังกันและกันมากขึ้นทำให้ได้ไตร่ตรองข้อเสนอจนสามารถช่วยกันเลือกความคิดที่ดีที่สุดของกลุ่มได้”

ด้วยกัน เมื่อนัดกันไม่ได้ก็ต้องรอ ต้องเลื่อน จนเวลาล่วงเลยไปเรื่อย ๆ นอกจากเรื่องเวลาที่ว่างตรงกันว่ายากแล้ว การจัดการความหลากหลายของความคิดเห็นยิ่งยากมากกว่า ระยะแรกที่คิดเห็นไม่ตรงกันมักจะเกิดปรากฏการณ์ที่เจ้าของความคิดเดินไปคุยกับพี่เลี้ยง เพื่อให้พี่เลี้ยงเห็นด้วยกับความคิดของตนเอง จนสร้างความขุ่นเคืองใจให้กับทีมงานที่เหลือ จึงเป็นบทบาทของพี่เลี้ยงที่จะต้องเข้ามาไกล่เกลี่ยเตือนสติ

“ทำโครงการด้วยกันจะมานั่งตีกันทำไม เราต้องรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ต้องช่วยกันคิด เราก็จะคิดแป๊บหนึ่งแล้วก็มาช่วยกันทำ” อินท์ เท้าความคำพูดเตือนใจของ**พี่ส้ม-ปุญยวีร์ ดอนอ้อย ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน อบต.แหลมใหญ่**

เมื่อถึงครึ่งทางของการทำโครงการ ทีมงานก็ได้เรียนรู้เรื่องการจัดการความขัดแย้งภายในกลุ่ม ยามใดที่ความคิดเห็นไม่ตรงกัน ก็จะใช้วิธีเทกองความคิด และช่วยกันพิจารณาเหตุผลของแต่ละคน การรับฟังกันและกันมากขึ้นทำให้ได้ไตร่ตรองข้อเสนอจนสามารถช่วยกันเลือกความคิดที่ดีที่สุดของกลุ่มได้

ขณะที่หน่า เสริมว่า ตอนที่เสนอแล้วเพื่อนไม่เอาความคิดของเรา ก็จะรู้สึกหงุดหงิดว่า เราคิดดีแล้ว ทำไมไม่เอาของเรา แรก ๆ ก็ไม่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น แต่หลัง ๆ ก็ยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนได้

“ตอนแรกโกรธเพื่อนมากที่ไปฟ้องพี่เลี้ยง และยิ่งไม่พอใจมากเมื่อพี่เลี้ยงมาคุย เหมือนเราโดนเอ็ด แต่ก็คิดได้ว่าถ้าอยากให้งานเดินหน้า เราควรหันหน้ามาคุยกันดีกว่า” หน่า เล่า

ในขณะที่กิ๊กก็ยอมรับว่า ช่วงแรกที่ขัดแย้งกัน เธอก็อารมณ์เสียเช่นกัน **บ่อยครั้งที่อยากทิ้งงานกลับบ้าน แต่ก็กลับไม่ได้เพราะกลัวงานไม่เสร็จ เพราะในกลุ่มมีมาตรการที่รู้กันว่า ถ้าเป็นหน้าที่ใครคนนั้นต้องทำ หากไม่ทำเพื่อนก็จะไม่ทำให้ ทำให้งานในภาพรวมไม่เสร็จ คนที่มีหน้าที่ตรงนั้นก็ต้องกลับมาทำให้เสร็จในที่สุด**

การมีพี่เลี้ยงคอยดูแลจึงเป็นเสมือนตัวกลางที่ยึดโยงทีมงานไว้ด้วยกัน อีกทั้งการมีฐานความสัมพันธ์ที่เคยทำงานร่วมกันมาก่อน ทำให้ทีมงานรู้สึกรักและเคารพพี่ ๆ ใน อบต. เหมือนพี่น้องจริง ๆ ด้วยความผูกพันเช่นนี้ จึงทำให้ทุกคนยอมเชื่อฟังและเชื่อใจพี่เลี้ยง

แรงใจที่หนุนเสริมจากพี่เลี้ยง

เมื่อเวลาล่วงเลยไปสิ่งที่ตั้งใจไว้เริ่มส่อแววว่าจะเป็นไปไม่ได้ การถ่ายทำสารคดีเพื่อเก็บเรื่องราวภูมิปัญญาไว้เผยแพร่สู่เด็กและเยาวชนรุ่นหลังกลายเป็นเรื่องยาก เพราะไม่สามารถนัดกันลงพื้นที่เพื่อถ่ายทำได้ ด้วยทีมงานที่เหลือเพียง 3 คนบ้าง 2 คนบ้าง จนกระทั่งผ่านกิจกรรมนับ 4 Check Point พลเมือง ความรู้สึกท้อแท้จู่โจมจนอยากเลิกทำโครงการ พี่อ้วนเห็นสัญญาณจึงรีบนัดหมายทีมงานเพื่อหาทางแก้ไข

“น้อง ๆ เขาบอกว่าไม่ทำแล้วเพราะมันไปต่อไปไม่ได้ ผมมาเจอน้อง 4 ครั้ง เหมือนเดิมทุกครั้งคือ เหลือ 2 คน คือ อินท์กับกิ๊ก หน่าเขาก็ช่วยอยู่ในทีมแต่มาไม่ได้ ผมก็คิดว่าจะเอาไงดี เล่นเกมก็ไม่ได้เพราะทีมไม่ครบ เลยชวนน้องดูว่า มีข้อจำกัดอะไรบ้าง จากนั้นก็ให้น้องลองไล่ดูว่าถ้าจะทำต่อ น้องเขาสามารถทำอะไรได้บ้าง เพราะเป้าหมายของน้องคือการทำสื่อแล้วไปขยายผลให้เพื่อนในห้องเรียนดู เลยถามน้องว่า ชอบทำอะไรในห้องเรียน เขาก็บอกว่า ชอบวาดการ์ตูน ผมก็เลยแนะนำว่า ในเมื่อทำสารคดีไม่ได้ ก็ลองวาดเป็นการ์ตูนแล้วให้เพื่อนช่วยวาด จะได้ร่วมเรียนรู้ไปกับเราด้วย” พี่อ้วน เท้าความถึงการแก้ปัญหา

คำพูดปลุกใจจากพี่อ้วน ทำให้ทีมมีแรงฮึดขึ้นอีกครั้ง ปรับเป้าหมายจากการทำสารคดีเป็นการ์ตูนเล่าเรื่องราวการทำโครงการแทน

“รู้สึกท้อ เพราะตอนแรกเราทำกัน 5 คน จู่ ๆ ก็มาทิ้งกันไป 2 คน พี่อ้วนเขาให้ข้อคิดว่ามีหินอยู่ก้อนหนึ่ง ข้างล่างเป็นหมู่บ้าน ถ้าเกิดว่าเรา 5 คนไม่ช่วยกันผลักหินออกไป หินมันก็จะหล่นลงมาทับหมู่บ้านของเรา เราจะปล่อยให้หินมันลงมาทับหรือว่าเราจะยื้อมันไว้ หนูก็เลือกที่จะผลักหินก้อนนั้นออกไป ในที่สุดเพื่อนในทีมก็กลับมาช่วยกันทำ” กิ๊ก เล่าถึงแรงบันดาลใจที่ได้รับจากพี่อ้วน

แรงใจยังถูกฟื้นฟูเพิ่มขึ้น เมื่อเพื่อน ๆ ร่วมห้องเรียนต่างเต็มใจช่วยเหลือ เพราะที่ผ่านมาอินท์มักเล่าการทำงานให้เพื่อน ๆ ฟังเสมอ ทั้งความก้าวหน้าและปัญหาของโครงการ การ์ตูนที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการทำกิจกรรมของโครงการและภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละประเภทจึงถูกรังสรรค์ขึ้นจากฝีมือของเพื่อน บางคนถนัดวาดก็เป็นมือวาด บางคนวาดไม่เป็นก็ช่วยระบายสี

อินท์ ย้ำว่า การทำการ์ตูนสามารถจัดการเวลาได้ดีกว่า เพราะเพื่อนๆ เรียนอยู่ห้องเดียวกัน มีเวลาว่างตรงกัน ว่างเมื่อไรก็ช่วยกันวาด ช่วยกันระบายสี ต่างจากการทำสารคดีที่ต้องมีการลงพื้นที่เพื่อถ่ายทำ และต้องใช้คอมพิวเตอร์ที่ อบต. เพื่อการตัดต่อ

“การที่พี่เลี้ยงเปิดโอกาสให้คิดเอง เป็นสิ่งที่พวกเธอไม่คุ้นชินเอาเสียเลย เพราะที่ผ่านมาเคยแต่ทำงานหรือร่วมกิจกรรมที่ผู้ใหญ่คิดให้ จัดให้ แต่เมื่อต้องคิดเอง ทำเอง จึงเป็นการฝึกฝนอย่างเข้มข้น และเปลี่ยนเป็นความเคยชินรูปแบบใหม่ๆ ที่ทุกคนบอกว่า เป็นประโยชน์ต่อตนเองมาก”

แรงหนุนสู่ความสำเร็จ

ผลงานการ์ตูนเสร็จทันให้ทีมงานได้นำไปโชว์ในกิจกรรมนับ 5 Citizen’s Network แต่ความรู้สึกไม่สำเร็จยังคงค้างคาอยู่ในหัวใจของอินท์ หน่า และกิ๊ก เพราะยังฝังใจกับความตั้งใจเริ่มแรกที่อยากทำสารคดี เมื่อถอดบทเรียนการทำโครงการ ทีมงานจึงสะท้อนความเห็นตรงกันว่า ถ้าต้องทำโครงการอีกครั้ง จุดที่น่าจะปรับปรุงที่สุด คือ การเลือกเพื่อนร่วมทีม

“คิดว่าการเลือกทีมเป็นเรื่องสำคัญ ต้องเลือกเพื่อนที่รู้ใจกัน ปีนี้ทีมเรามาจากแกนนำสภาฯ 5 คน แม้จะเคยทำงานร่วมกัน แต่ไม่ได้รู้นิสัยใจคอกันจริงๆ ตอนทำงานสภาฯ เวลามีคนมาศึกษาดูงานเราก็มาบรรยาย ไม่ได้มาทำงานด้วยกันอย่างนี้ เลยไม่รู้ว่าเวลานัดกันทำงานจะเป็นอย่างไร” อินท์ พรั่งพรูความเห็น

ในขณะที่กิ๊กและหน่าเสริมว่า การจัดการเวลาเป็นอีกเรื่องหนึ่งทีมให้ความสำคัญ ซึ่ง**การเลือกเพื่อนร่วมทีมที่เรียนอยู่ห้องเดียวกันคือ คำตอบที่ทีมคิดว่าจะช่วยให้การจัดการเวลาทำได้ง่ายขึ้น เพราะเรียนด้วยกัน สอบพร้อมกัน มีเวลาว่างในช่วงเดียวกัน**

ทีมงานบอกต่อว่า **การที่พี่เลี้ยงเปิดโอกาสให้คิดเอง เป็นสิ่งที่พวกเธอไม่คุ้นชินเอาเสียเลย เพราะที่ผ่านมาเคยแต่ทำงานหรือร่วมกิจกรรมที่ผู้ใหญ่คิดให้ จัดให้ แต่เมื่อต้องคิดเอง ทำเอง จึงเป็นการฝึกฝนอย่างเข้มข้น และเปลี่ยนเป็นความเคยชินรูปแบบใหม่ๆ ที่ทุกคนบอกว่า เป็นประโยชน์ต่อตนเองมาก**

“แรกๆ พี่เขาจะนั่งคุม คอยบอก แต่หลังๆ พี่เขาจะไม่ออกความคิดเห็น ปล่อยให้เราทำเอง มีอะไรสงสัยค่อยถาม พอนับ 4 นับ 5 พี่เขาปล่อยให้คิดทำเองเลย แรกๆ หนูจะชอบแบบที่พี่เขาคิดให้ ทำให้ แต่หลังๆ มันเหมือนชิน และรู้ว่าต้องคิดเองทำเอง เพราะถ้าให้พี่เลี้ยงทำให้ เวลาเราไปร่วมกิจกรรม แล้วเขาถามเรา เราก็ตอบไม่ได้” อินท์ เล่า

“การจัดการความรู้สึกไม่ได้ดั่งใจจากเรื่องเพื่อนไม่ตรงเวลา เพื่อนไม่มาช่วยงาน เป็นพฤติกรรมที่ทีมงานบอกว่า ไม่ชอบ และตั้งใจว่าจะไม่ทำเช่นนี้กับผู้อื่น เช่นเดียวกับการหัดรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ที่ทุกคนต่างบอกว่า เลิกนิสัยเดินไปล๊อบบี้พี่เลี้ยงที่เคยทำกันในช่วงแรกๆ อย่างสิ้นเชิง”

ทีมงานยังเล่าต่อไปว่า การได้รับความไว้วางใจจากพี่เลี้ยง ทำให้ไม่กล้าที่จะออกนอกลู่นอกทาง เพราะห่วงว่าถ้าเกิดอะไรขึ้นมาพี่จะเดือดร้อน จึงกลายเป็นหลักปฏิบัติของทีมงานว่า ถ้าบอกที่บ้านมาว่าทำงานกับพี่ส้มก็จะทำจนเสร็จแล้วกลับบ้านให้พ่อแม่เห็นว่ากลับมาแล้ว หลังจากนั้นจะไปเที่ยวเตร่ที่ไหนต่อก็ค่อยออกไปใหม่

เด็กน้อยที่เติบใหญ่

การทำโครงการยังให้ประโยชน์ที่หลากหลาย เช่น ได้เรียนรู้ว่า เพื่อนแต่ละคนนิสัยใจคอเป็นอย่างไร ส่วนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุกคนต่างบอกว่า **รู้สึกรู้สากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น**

“มันเป็นภูมิปัญญาของตำบลเรา เราเกิดที่นี่ อยู่ที่นี่ เราจะปล่อยให้มันหายไปหรือ สิ่งนี้มีอยู่คู่ตำบลเรามานาน เมื่อก่อนปู่ย่าตายายเราก็เคยทำมา เราจะปล่อยให้มันสูญหายไปจริงๆ หรือ” กิ๊ก อธิบายความรู้สึก

ส่วนการจัดการความรู้สึกไม่ได้ดั่งใจ จากเรื่องเพื่อนไม่ตรงเวลา เพื่อนไม่มาช่วยงาน เป็นพฤติกรรมที่ทีมงานบอกว่า ไม่ชอบ และตั้งใจว่าจะไม่ทำเช่นนี้กับผู้อื่น เช่นเดียวกับการหัดรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ที่ทุกคนต่างบอกว่า เลิกนิสัยเดินไปล๊อบบี้พี่เลี้ยงที่เคยทำกันในช่วงแรกๆ อย่างสิ้นเชิง

“เมื่อก่อนหนูเป็นคนเอาแต่ใจตัวเองมาก เผด็จการสุด ๆ เพื่อนก็ไม่ค่อยกล้าขัดใจ เวลาลงความเห็นหนูมักจะพูดเสียงลั่นห้องว่า เอาอันนี้แหละ เพื่อนก็จะบอกว่า แล้วแต่อินท์ ด้วยน้ำเสียงอ่อย ๆ จนหนูรู้สึกตัวว่า ถ้าเราทำแบบนี้มันเป็นการบังคับเพื่อนมากเกินไปไหม หลัง ๆ หนูเลยถามเพื่อนว่าคิดอย่างไร จากเดิมที่เอาแต่เจ้ากี้เจ้าการก็เปลี่ยนมาบอกให้เพื่อน ๆ ลองคิดบ้าง ซึ่งเพื่อนก็จะไม่ชินที่หนูเป็นอย่างนี้” อินท์ เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของตนเองที่มีการถอดบทเรียน ทบทวนตนเองอย่างสม่ำเสมอทำให้รู้ตัวรู้ตน เห็นตนเองในอีกมิติหนึ่งจนนำมาสู่การปรับตัว

อินท์ ย้ำว่า **เหตุผลที่เธอยอมปรับเปลี่ยนตัวเอง เพราะคิดได้ว่าถ้าเธอยังติดนิสัยเอาแต่ใจตัวเอง เจ้ากี้เจ้าการแบบนี้ไปจนเรียนจบ จะอยู่ในสังคมได้ยาก ตอนนี้เป็นเพื่อนกัน ก็ยังเกรงใจกัน อยู่กันมาตั้งแต่อนุบาลจึงรู้ใจกัน แต่เมื่อเราโตขึ้น ต้องไปเจอเพื่อนใหม่เขาจะรับเราได้ไหม เธอจึงเริ่มปรับให้ตัวเองรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนบ้าง**

ส่วนกิ๊กเสริมว่า **เธอก็ต้องปรับตัวจากคนที่เอาแต่ใจตนเองเหมือนกัน เพราะต้องการให้งานสำเร็จ จึงยอมผ่อนปรนตนเอง ปรับนิสัยตนเอง หัดรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ช่วยกันเลือกในสิ่งที่ดีที่สุดในการทำโครงการ อีกทั้งการทำงานที่ได้พบปะผู้รู้ เป็นการฝึกวิธีการเข้าหาผู้ใหญ่ ขัดเกลานิสัยให้มีความนอบน้อมต่อผู้อาวุโส**

“ตอนนี้สนิทกับชาวบ้านที่ให้ความรู้ เวลาเจอหนูจะเข้าไปสวัสดีทักทายเขา เวลาไปบ้านเพื่อนหมู่อื่นเจอเขาเดินอยู่ก็จะเข้าไปทักทายยิ้มให้กัน” กิ๊ก เล่าถึงสายใยแห่งความสัมพันธ์

สำหรับหน่า บอกว่า เธอ**ได้พัฒนาความกล้า ที่กล้าพูด กล้าคิดมากขึ้น การทำงานที่ได้คลุกคลีใกล้ชิดกับเพื่อน ๆ และพบปะกับผู้คนหลายหลายวัย ทำให้เข้าใจเพื่อนและเข้าใจความเป็นไปของผู้คนในสังคมมากขึ้น**

การพูดผ่านไมโครโฟนคือ ผลลัพธ์ความเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ของทุกคน ที่ทีมงานบอกว่า เป็นความกล้าที่เกิดจากสถานการณ์บังคับให้ต้องทำยามที่ไปร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ เมื่อผ่านการฝึกฝนอยู่บ่อยครั้ง จึงทำได้ และทำเป็นอย่างมั่นใจมากขึ้น

เกือบสำเร็จคือ ข้อสรุปของการทำโครงการของทีมงาน ทุกคนยอมรับว่า เสียดายที่ไม่ได้ทำสารคดีอย่างที่ตั้งใจไว้ แม้ผลงานการ์ตูนที่ทำเสร็จจะเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ขยายผลสู่เพื่อนๆ ในห้องเรียนให้รับรู้เรื่องราวภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่ แต่ทีมงานเห็นตรงกันว่า **วิธีการรักษาภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ดีที่สุด คือ การพาตัวเองไปรับรู้ เรียนรู้ และฝึกทำ เพื่อที่จะได้สืบทอดสิ่งดีๆ ของตำบลให้คงอยู่ต่อไป**

“สิ่งที่ได้เรียนรู้และนำปรับมาใช้ในกับทำงานในหน้าที่ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน คือ การรู้จัก รู้ใจ รู้นิสัยของเยาวชนแต่ละคน ทำให้เมื่อต้องทำงานกับเด็กและเยาวชนก็จะรู้ทางที่จะเข้าหา รู้วิธีที่จะทำงานร่วมกัน สิ่งสำคัญคือการเป็นคนใหม่ที่เพิ่งเข้ามาทำงานในพื้นที่ การได้เรียนรู้เรื่องราวของหมู่บ้านต่างๆ และการได้รู้จักคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้เธอมีฐานความสัมพันธ์และฐานข้อมูลในการทำงานที่ดียิ่งขึ้น”

จากใจที่ผูกใจ

พี่ส้ม-ปุญยวีร์ ดอนอ้อย ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน อบต. แหลมใหญ่ ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ที่ดูแลทีมงานมาตั้งแต่แรก บอกว่า ตอนแรกคิดว่าการเป็นพี่เลี้ยงคือ การมาดูมาคุมน้องทำงาน สามารถสั่งให้ทำได้ แต่เมื่อได้คุยกับ**พี่ธเนศ-ชิษนุวัฒน์ มณีศรีขำ** จึงรู้ว่าไม่ใช่

“โครงการฯ ต้องการให้เด็กคิดแบบเด็กๆ ให้เป็นตัวของเขาเอง ไม่ใช่คิดแบบผู้ใหญ่ไปอัดใส่สมองเด็ก” พี่ส้มสะท้อนหลักการทำหน้าที่พี่เลี้ยง

เมื่อรู้ถึงเป้าหมายการทำงานที่ต้องการให้เยาวชนได้คิดเอง ทำเอง **บทบาทของการสนับสนุนจึงเป็นการเฝ้ามองอยู่ห่างๆ และเข้ามาเมื่อน้องต้องการคำปรึกษา** ซึ่งในช่วงแรกที่น้องคิดเห็นไม่ตรงกัน หรือความไม่พร้อมของทีม พี่ส้มจะยึดแนวทางแก้ปัญหาโดยให้ทีมช่วยกันคิดหาทางออกร่วมกันมากกว่าที่จะบอกคำตอบเบ็ดเสร็จ

แม้จะเป็นการทำงานกับวัยรุ่น แต่พี่ส้มเลือกปฏิบัติกับทีมงานอย่างผู้ใหญ่ โดยเฉพาะการให้ความไว้วางใจ ที่กลายเป็นสายใยความรักความผูกพันระหว่างพี่กับน้องจึงกลายเป็นเกราะคุ้มกันทั้งสองฝ่ายไปโดยปริยาย

“น้องกลุ่มนี้เขาเป็นเด็กดีอยู่แล้ว ถามว่าเถลไถลไหม ก็มีนะ แต่จะบอกเขาว่า ตัดสินใจเอาเองนะ ก็รู้ว่าอะไรดี ไม่ดี เมื่อเราไว้ใจเขา เขาก็ไม่กล้าทำสิ่งไม่ดี แต่ก็โชคดีที่น้องกลุ่มนี้เขาไม่เกเร” พี่ส้มเล่า

พี่ส้มยอมรับเช่นเดียวกับทีมงานว่า ผลงานที่ได้ยังไม่สมบูรณ์อย่างที่ตั้งใจ แต่ผลลัพธ์การพัฒนาศักยภาพทีมงานแต่ละคนผลิดอกออกผลเป็นที่น่าชื่นใจ จากเด็กที่กลัวๆ เกรงๆ ก็เติบโตขึ้นกลายเป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงออก เป็นทักษะที่เพิ่มพูนขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

สำหรับตัวพี่ส้มเอง สิ่งที่ได้เรียนรู้และนำปรับมาใช้กับการทำงานในหน้าที่ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชนคือ การรู้จัก รู้ใจ รู้นิสัยของเยาวชนแต่ละคน ทำให้เมื่อต้องทำงานกับเด็กและเยาวชนก็จะรู้ทางที่จะเข้าหา รู้วิธีที่จะทำงานร่วมกัน สิ่งสำคัญคือ การเป็นคนใหม่ที่เพิ่งเข้ามาทำงานในพื้นที่ การได้เรียนรู้เรื่องราวของหมู่บ้านต่างๆ และการได้รู้จักคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้เธอมีฐานความสัมพันธ์และฐานข้อมูลในการทำงานที่ดียิ่งขึ้น

แม้งานจะไม่สำเร็จดังใจหมาย แต่ใช่ว่าจะล้มเหลวในการเรียนรู้ ปฏิบัติการจริงที่ได้สัมผัสทั้งกระบวนการและเนื้อหา ทำให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งได้เชื่อมต่อความรู้ภูมิปัญญานำไปเผยแพร่ต่อในรูปแบบที่พอเหมาะพอสมกับแรงและเวลาที่มี สิ่งที่ได้รับรู้ยังก่อให้เกิดสำนึกตระหนักถึงคุณค่าจนเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนภูมิปัญญาของถิ่นกำเนิดที่กำลังจะเลือนหายไป เพราะได้ลงมือทำจึงได้สัมผัสความเป็นจริงของเงื่อนไข ปัจจัยที่เกิดขึ้นทั้งจากตนเองและผู้อื่น นำไปสู่การปรับตัว เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเตรียมตนเองสู่การเป็นบุคคลที่น่าคบหาของสังคมต่อไป

โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่

ที่ปรึกษาโครงการ ปุญยวีร์ ดอนอ้อย
ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน อบต.แหลมใหญ่

ทีมทำงาน มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดปากสมุทร

อารียา บุญเอี่ยม
อารีวรรณ แก้วมณี
สุปราณี ครองวงศ์
ศุภโชค สาครขำ
ลลิตา นิลน้อย

Active
Citizen
Active
Citizen

เมื่อพบจึงผูกพัน

โครงการเยาวชนตำบลบางขันแตก อนุรักษ์นาฏศิลป์การรำพื้นบ้านในตำบลบางขันแตก

การรำพื้นบ้านของชุมชนบางขันแตกมีความพิเศษอยู่ที่แม่ครูหรือพ่อครูแต่ละท่านจะมีการดัดแปลงท่ารำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เมื่อไม่มีการสานต่อ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านชนิดนี้จึงหยุดอยู่ที่ตัวผู้รู้เท่านั้น แต่วันนี้ความหวังที่จะฟื้นฟูการแสดงรำพื้นบ้านบางขันแตกสดใสขึ้นอีกครั้ง เมื่อเด็กเยาวชนในชุมชนบางขันแตกที่รักการรำเป็นชีวิตจิตใจอาสาเข้ามาทำ**โครงการเยาวชนบางขันแตกอนุรักษ์นาฏศิลป์การรำพื้นบ้านในตำบลบางขันแตก** เพื่อกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนในชุมชนเห็นถึงความคุณค่าสำคัญของศิลปะรำพื้นบ้านของชุมชนบางขันแตก

กระบวนการทำงาน

1 พบผู้รู้

การลงชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลเองนำพาเยาวชนมารู้จักกับผู้รู้เรื่องดนตรีมอญ และวงดนตรีพื้นบ้านชุมชนบางขันแตก

2 เห็นปัญหา

ข้อมูลและการพูดคุยกับชาวบ้านและผู้รู้ทำให้เห็นปัญหาใหญ่ คือ ชุมชนขาดคนสืบทอดการร่ายรำ

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

รู้สึกรักและผูกพันกับชุมชนมากขึ้น เห็นคุณค่าและศักยภาพของตนเอง รู้จักรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมทีม รู้จักคิดก่อนพูด ตรงต่อเวลา รู้หน้าที่ กระตือรือร้นและมีความมุ่งมั่นตั้งใจอยากทำงานให้สำเร็จ รู้จักบริหารจัดการเวลาทั้งการเรียนและงานบ้าน จนผลการเรียนดีขึ้น จากเดิมที่ผู้ปกครองไม่อยากให้ทำกิจกรรมแต่ตอนนี้หันมาสนับสนุนเต็มที่

ต่อชุมชน

โครงการนี้นอกจากจะตอบโจทย์เรื่องการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงรำพื้นบ้านบางขันแตกไว้ได้แล้ว ยังทำให้ผู้ใหญ่หรือผู้รู้ในชุมชนรู้สึกดีใจและปลื้มใจที่เห็นเด็กๆ สนใจเข้ามาเรียนรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้ ทำให้คนเฒ่าคนแก่มีกำลังใจและเห็นคุณค่าในตัวเอง

5 จากความคิดสู่การเริ่มต้นลงมือ

จัดกิจกรรมพาผู้ที่สนใจเข้าเรียนรู้ที่บ้านผู้รู้เรื่องดนตรีมอญ และบ้านทายาทวงดนตรีพื้นบ้านประยงค์ศิลป์ตำบลบางขันแตก

4 ประชาสัมพันธ์

ชักชวนเพื่อนในชั้นเรียนและขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนให้ช่วยประกาศเสียงตามสาย เพื่อรับสมัครสมาชิกทั้งในและนอกโรงเรียนเข้ามาเรียนรู้ชุมชนด้วยกัน

3 เปลี่ยนบทบาทและหน้าที่

เมื่อตรวจสอบตัวเองแล้วกลับพบว่ายังไม่รู้จริง แกนนำเยาวชนจึงตัดสินใจเปลี่ยนบทบาท ของตัวเองจากเดิมตั้งใจเป็นผู้ถ่ายทอดทักษะด้านการรำให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน เป็นการจัดกิจกรรมให้เยาวชนที่สนใจได้ไปเรียนรู้กับผู้รู้ด้านการรำพื้นบ้านแบบตัวต่อตัว

การยอมรับและเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ ถ้าไม่เปลี่ยนตัวเอง ไม่รับฟังคนอื่นบ้าง งานก็จะเสียหาย แล้วจะไม่มีใครชอบเรา พอเราหันมาตั้งใจทำงานแล้วฟังคนอื่น เห็นชัดเจนเลยว่าได้งานเยอะขึ้น ทะเลาะกันน้อยลง

ในอดีตชาวบ้านในชุมชนบางขันแตก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ให้ความสำคัญกับการรำพื้นบ้านเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการแสดงที่สร้างความสนุกสนาน ช่วยผ่อนคลายความเหนื่อยล้าจากการทำงาน และยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้แก่คนในชุมชน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่คนในชุมชนจะได้มาพบปะพูดคุย ถามไถ่ถึงการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบเข้ามาแทนที่ การรำพื้นบ้านจึงค่อย ๆ ห่างหายไปจากวิถีชีวิตของผู้คนบางขันแตก

จากห้องเรียนสู่ชุมชน

การรำพื้นบ้านของชุมชนบางขันแตกมีความพิเศษอยู่ที่แม่ครูหรือพ่อครูแต่ละท่านจะมีการดัดแปลงท่ารำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เมื่อไม่มีการสานต่อ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านชนิดนี้จึงหยุดอยู่ที่ตัวผู้รู้เท่านั้น แต่วันนี้**ความหวังที่จะฟื้นฟูการแสดงรำพื้นบ้านบางขันแตกสดใสขึ้นอีกครั้ง เมื่อเด็กเยาวชนในชุมชนได้รับโอกาสจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางขันแตกให้เข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก**

อภิศักดิ์ บุญท้วม รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางขันแตก บอกว่า ที่ผ่านมา อบต.บางขันแตกสนับสนุนให้เด็กเยาวชนในชุมชนทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์อยู่เสมอ เพราะนอกจากจะใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แล้ว ยังช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้และทักษะชีวิตให้เด็กและเยาวชนได้ เมื่อทีมงานโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ชวนทำโครงการจึงยินดีสนับสนุนเต็มที่

"การชวนคิดชวนคุยจากพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ที่กระตุกคิดว่า ถ้าแค่ฝึกรำ องค์ความรู้เรื่องการรำก็จบอยู่ที่ทีมงานเท่านั้น แต่ทำอย่างไรศิลปะการรำพื้นบ้านจะอยู่คู่บางขันแตกตลอดไป ทำให้ทีมงานร้องอ๋อ... เปลี่ยนเป้าหมายการทำโครงการจากเดิมที่ทำเพื่อฝึกฝนตนเอง เป็นการทำโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการรำพื้นบ้านให้เด็กและเยาวชนในชุมชนบางขันแตก ผ่านการลงพื้นที่พูดคุยกับผู้รู้"

เมื่อผู้ใหญ่ไฟเขียว **ใหม่-ภรณ์ทิพย์ งามพิศ กวาง-ยอดขวัญ นาคประสพ เตย-อรวลี สกุลตันติโรจน์ ฟิว-สัญญา เจริญรัตน์ ภัทร-ภัทรสุดา อินกับจันทร์ ก้อง-ก้องเกียรติ จันทร์จินดา และเมย์-จิรัชญา ศรเดช** ที่แม้จะอยู่ต่างโรงเรียนกันก็อาสาเข้ามาเป็นทีมทำงาน เพราะชื่นชอบศิลปะการรำเป็นทุนเดิม โดยความคิดแรกที่มีอยู่ในใจทุกคนคือ อยากได้ทุนไปซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการฝึกรำเท่านั้น แต่**การชวนคิดชวนคุยจากทีมพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ที่กระตุกคิดว่า ถ้าฝึกรำ องค์ความรู้เรื่องการรำก็จบอยู่ที่ทีมงานเท่านั้น ทำอย่างไรศิลปะการรำพื้นบ้านจะอยู่คู่บางขันแตกตลอดไป ทำให้ทีมงานร้องอ๋อ...เปลี่ยนเป้าหมายการทำโครงการจากเดิมที่ต้องการทำเพื่อฝึกฝนตนเอง เป็นการทำโครงการเยาวชนตำบลบางขันแตกอนุรักษ์นาฏศิลป์การรำพื้นบ้านในตำบลบางขันแตก ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการรำพื้นบ้านให้เด็กและเยาวชนในชุมชนผ่านการลงพื้นที่พูดคุยกับผู้รู้**

แต่ด้วยวัตถุประสงค์หลักของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ที่**มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนก้าวออกจากโลกใบเดิมไปเรียนรู้เรื่องราวในชุมชนถิ่นเกิด** ทีมงานจึงต้องลงพื้นที่สำรวจชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลของดีในตำบล ทั้งด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม อาชีพ หรือแม้แต่สภาพภูมิศาสตร์ ตามโจทย์ที่ได้รับ โชคดีที่ช่วงเริ่มต้นทำโครงการเป็นช่วงปิดภาคเรียน ทีมงานจึงนัดมารวมตัวกันได้ง่าย ใช้เวลาว่างในวันเสาร์ติดต่อกัน 4 สัปดาห์ เข้าไปสอบถามข้อมูลจากผู้นำชุมชนทั้ง 12 หมู่บ้าน โดยก่อนลงพื้นที่ทีมงานจะเตรียมคำถามไว้ก่อน เช่น สภาพทั่วไปของชุมชนเป็นอย่างไร มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างไรบ้าง เป็นต้น

“เราได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ ทั้งที่เราอยู่ในชุมชน” ทีมงานกล่าวอย่างพร้อมเพรียงกัน

ข้อมูลที่ทีมงานค้นพบจากการบอกเล่าของคนในชุมชนคือ สมัยก่อนพื้นที่บริเวณนี้มีน้ำทะเลเข้าถึง จนต้องสร้างคันกั้นน้ำเค็ม เพื่อให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้ ต่อมาคันกั้นน้ำได้รับผลกระทบจากแรงคลื่นซัด จึงถูกเรียกว่า *“บางคันแตก”* แล้วเพี้ยนมาเป็น *“บางขันแตก”* ในปัจจุบัน

ส่วนสภาพภูมิประเทศทั่วไป ตำบลบางขันแตกเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีคลองประชาชมชื่นเป็นคลองสายหลักที่รับน้ำจากแม่น้ำแม่กลอง อาชีพหลักของผู้คนแถบนี้ คือการทำสวน เช่น มะพร้าว ส้มโอ กล้วย และลิ้นจี่ เป็นต้น เรียกได้ว่ารายได้หลักของคนในพื้นที่ตำบลบางขันแตกขึ้นอยู่กับผลิตผลทางการเกษตร

ทีมงานยกตัวอย่างผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและของดีที่ขึ้นชื่อจากตำบลต่าง ๆ ได้แก่ หมู่ 2 และ หมู่ 5 มีน้ำตาลมะพร้าว ขณะที่หมู่ 3 เด่นเรื่องส้มโอขาวใหญ่มะนาวนอกฤดูกาล พรมเช็ดเท้า และการเพาะพันธุ์ปลา ส่วนหมู่ 9 เด่นเรื่องข้าวเกรียบปลาทู เป็นต้น

“ถ้าเราหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เราคงไม่มีโอกาสได้เห็นว่าผู้ใหญ่เขาดีใจเพียงไร เวลาเราเข้าไปสอบถามความรู้ และคงไม่ได้เห็นแววตาไม่ได้เห็นรอยยิ้มของเขา...กูเกิ้ลไม่มีความรู้สึก แต่การลงชุมชน การได้ไปเก็บข้อมูลเอง ทำให้เรารู้สึกรักและผูกพันกับชุมชนมากขึ้น”

สานสัมพันธ์จากภายในสู่ภายนอก

นอกจากข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนแล้ว การลงพื้นที่ยังนำพาเยาวชนมารู้จักกับ **ครูเสาร์-วิวัฒน์ แสงอรุณ** ผู้รู้เรื่องดนตรีมอญซึ่งอายุมากแล้ว และ**วงดนตรีประยงค์ศิลป์ วงดนตรีพื้นบ้านชุมชนบางขันแตก**

"แล้วมาอีกนะ" คำพูดสั้น ๆ ของลุงเสาร์ที่สร้างทั้งความประหลาดใจและความประทับใจให้แก่ทีมงานเป็นอย่างมาก พวกเขาไม่เคยรู้จักลุงเสาร์มาก่อน แต่การพบปะพูดคุยได้สร้างสายใยความผูกพันระหว่างเด็กกับผู้สูงวัยได้เป็นอย่างดี

"ถ้าเราหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เราคงไม่มีโอกาสได้เห็นว่าผู้ใหญ่เขาดีใจเพียงไร เวลาเราเข้าไปสอบถามความรู้ และคงไม่ได้เห็นแววตา ไม่ได้เห็นรอยยิ้มของเขา" พัด กล่าว

"กูเกิ้ลไม่มีความรู้สึก แต่การลงชุมชน การได้ไปเก็บข้อมูลเอง ทำให้เรารู้สึกรักและผูกพันกับชุมชนมากขึ้น" ก้อง กล่าวเสริม

ผลจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทำให้ทีมงานพบว่า ปัจจุบันเมื่อมีงานรื่นเริงตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานเฉลิมฉลองวันปีใหม่ วันสงกรานต์ หรือวันลอยกระทง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเสียค่าใช้จ่ายจ้างการแสดงฟ้อนรำจากภายนอกเข้ามาสร้างความบันเทิง ประกอบกับไม่มีการสืบทอดการแสดงรำพื้นบ้านอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไป เด็กออกไปเรียนหนังสือต่างถิ่น ผู้ปกครองออกไปทำงานนอกพื้นที่ ชีวิตของผู้คนในชุมชนต่างมุ่งอยู่กับการหาเลี้ยงชีพจนหลงลืมศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนไป

“คนที่เงียบๆ ไม่ค่อยพูด กลับรู้เยอะและตอบคำถามได้ดีกว่าคนที่พูดเยอะ ทำให้น้องรู้ตัวเองว่าจริงๆ แล้วเขาต้องฟังกัน ไม่มีใครรู้ไปหมดทุกอย่าง เกมนี้ทำให้น้องแต่ละคนจะรู้ว่า เขาขาดอะไรและควรทำอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มาใช้ดำเนินโครงการต่อ ทั้งระดับบุคคลและส่วนรวม เป็นกุศโลบายหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มได้ เมื่อแต่ละคนรู้ว่าตัวเองไม่ได้เก่งไปเสียทุกอย่าง ต่อไปทีมงานจึงรับฟังกันมาก”

เปิดใจยอมรับความต่าง

นอกจากเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้รู้ในชุมชนแล้ว ดูเหมือนว่าทีมงานต้องหันกลับมาสานความสัมพันธ์ในกลุ่มให้ดีขึ้นด้วย ความรู้สึกน้อยอกน้อยใจ การพูดจาไม่เข้าหูกัน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เมื่อเอ่ยถึงวิธีรับมือกับปัญหาดังกล่าว **พี่น้ำ-รัชนีย์ ทองพันธ์ หัวหน้าสำนักงานปลัด อบต.บางขันแตก ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า การทำงานกับเด็กต้องใช้ความอดทนอย่างมาก โดยเฉพาะเด็กกลุ่มนี้ที่อยู่ในวัยแตกต่างกัน เธอจึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย วิธีที่ใช้ก็มีทั้งดุด้วยเหตุผล และปลอบใจเพื่อสร้างกำลังใจ**

“เวลามีเรื่องผิดใจกัน เราจะคุยกับน้องทีละคนก่อน แล้วค่อยจัดวงพูดคุยเพื่อปรับความเข้าใจร่วมกันอีกครั้ง เพื่อให้เขาเปิดใจเล่าถึงปัญหาให้เราฟัง เพราะยังเด็ก ปัญหาที่พบส่วนใหญ่คือ น้อยใจเพราะไม่ฟังกันมากกว่า คนนั้นจะเอาอย่างนี้ คนนี้จะเอาอย่างนั้น สุดท้ายแล้วเราบอกน้อง ๆ ว่าทุกคนต้องมองไปที่เป้าหมาย ถ้ามัวทะเลาะกันงานจะเดินหน้าได้อย่างไร” พี่น้ำ กล่าว

พี่อ้วน-คำรณ นิ่มอนงค์ พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ บอกว่า เขาเห็นอาการแตกร้าวของทีมและอาการมึนงงกับข้อมูลที่เก็บได้มากมาย แต่ไม่สามารถเชื่อมโยงได้ว่าข้อมูลที่มีอยู่จะเป็นประโยชน์กับโครงการอย่างไร อาศัยช่วงเวลาอึมครึมนี้เข้ามาชวนคิด

ชวนคุย **ใช้เกมกระจกหกเหลี่ยมเข้ามาสร้างความเข้าใจ โดยเกมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมงานได้ตรวจสอบตัวเองว่า ผลลัพธ์จากข้อมูลที่ได้ทำให้ทีมงานรู้จักชุมชนดีขึ้นแล้วหรือยัง**

พี่อ้วน บอกว่า เขาใช้วิธีออกแบบชุดคำถามตามหัวข้อที่ทีมงานศึกษา เช่น ข้อมูลชุมชน ความรู้เฉพาะเรื่องการรำ ชื่อเฉพาะของท่วงท่าที่ใช้ในการรำ และความรู้เฉพาะเรื่องดนตรี เป็นต้น คำถามแต่ละชุดถูกแยกออกไปตามโต๊ะ 6 โต๊ะ แบ่งทีมงานออกเป็น 6 กลุ่ม แล้วจับฉลากว่าใครอยู่ประจำโต๊ะไหนก่อน หลังจากนั้นจึงให้วนตอบคำถามจนครบทุกโต๊ะ วิธีการนี้ช่วยวัดว่าหลังผ่านการเก็บข้อมูลหลายครั้ง ทีมงานคนไหนมีความรู้หรือถนัดเรื่องอะไรเป็นพิเศษ

"คนที่เงียบ ๆ ไม่ค่อยพูด กลับรู้เยอะและตอบคำถามได้ดีกว่าคนที่พูดเยอะ ทำให้น้องรู้ตัวเองว่า จริง ๆ แล้วเขาต้องฟังกัน ไม่มีใครรู้ไปหมดทุกอย่าง เกมนี้ทำให้น้องแต่ละคนจะรู้ว่า เขาขาดอะไรและควรทำอย่างไรเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มาใช้ดำเนินโครงการต่อ ทั้งในระดับบุคคลและส่วนรวม เป็นกุศโลบายหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มได้ เมื่อแต่ละคนรู้ว่าตัวเองไม่ได้เก่งไปเสียทุกอย่าง ต่อไปทีมงานจึงรับฟังกันมากขึ้น รุ่นพี่จะฟังรุ่นน้อง รุ่นน้องก็จะกล้าแสดงความคิดเห็นต่อรุ่นพี่"

"จากที่ไม่ฟังน้องๆ เลย ตอนนี้เรารับฟังความคิดเห็นของน้องมากขึ้น ไม่ปากไว พูดขัดเวลาน้องพูด กับใหม่ก็ทะเลาะกันน้อยลง เพราะรู้จักคิดก่อนพูด และจากที่เคยเถียงพ่อแม่ที่บ้าน ตอนนี้ก็ดีขึ้น พ่อแม่ก็ดุเราน้อยลงด้วย"

กระตุกคิด...สะกิดใจ

การกระตุกคิดจากพี่น้ำและพี่อ้วน ทำให้ทีมงานทุกคนย้อนกลับมามองตัวเองใหม่ บอกว่า มี**หลายครั้งที่เธอรู้สึกถอดใจไม่อยากทำโครงการแล้ว เพราะเบื่อกับการต้องมาทะเลาะกับเพื่อนในทีม แต่เพราะคำพูดของพี่น้ำที่บอกว่า *"ถ้าใหม่อยากออกจากทีม พี่ออกแทนดีกว่า เพราะแค่ทำให้น้องสามัคคีกันพี่ยังทำไม่ได้"* ดึงให้เธอย้อนกลับมามองตัวเอง และไม่รู้สึกโกรธเคือง เพราะสิ่งที่พี่น้ำพูดเป็นความจริง จนย้อนคิดว่า เป็นความผิดของเธอหรือเปล่าที่ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น**

"พี่น้ำจะเตือนตลอดว่า ถึงจะเป็นหัวหน้าทีม ก็ไม่ควรถือความคิดของตัวเองเป็นที่ตั้ง เราก็เชื่อฟังและพยายามปรับตัว" ใหม่ เอ่ยขึ้น

"ถ้าเราไม่ช่วยกันทำโครงการให้สำเร็จ พี่น้ำคงผิดหวังในตัวเรามาก เราไม่อยากทำให้เขาเสียใจ" พัด กล่าว

ในฐานะรุ่นพี่ในกลุ่ม ฟิว บอกว่า เขาเป็นคนคิดไวปากไว เป็นไม้เบื่อไม้เมากับใหม่มาตลอด เมื่อก่อนเคยคิดว่าความคิดของตัวเองดีกว่าคนอื่น **เกมกระจกหกเหลี่ยมทำให้ได้กลับมาตั้งคำถามกับตัวเองว่า ความคิดของเราดีจริงหรือ?**

"จากที่ไม่ฟังน้อง ๆ เลย ตอนนี้เรารับฟังความคิดเห็นของน้องมากขึ้น ไม่ปากไวพูดขัดเวลาน้องพูด กับใหม่ก็ทะเลาะกันน้อยลง เพราะรู้จักคิดก่อนพูด และจากที่เคยเถียงพ่อแม่ที่บ้าน ตอนนี้ก็ดีขึ้น พ่อแม่ก็ดุเราน้อยลงด้วย" ฟิว กล่าว

ด้านใหม่ บอกว่า **การยอมรับและเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้ ถ้าไม่เปลี่ยนตัวเอง ไม่รับฟังคนอื่นบ้าง งานก็จะเสียหาย แล้วจะไม่มีใครชอบเรา พอเราหันมาตั้งใจทำงานแล้วฟังคนอื่น เห็นชัดเจนเลยว่าได้งานเยอะขึ้น ทะเลาะกันน้อยลง**

ทีมงานยอมรับว่า เดิมพวกเขามั่นใจมากว่ารู้จักชุมชนของตัวเองดี แต่เกมทำให้พวกเขามองเห็นว่า **แท้จริงแล้วพวกเขายังรู้ไม่จริง จึงตัดสินใจเปลี่ยนบทบาทของตัวเองจากเดิมที่ตั้งใจเป็นผู้ถ่ายทอดทักษะด้านการรำให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนที่สนใจ มาเป็นการจัดกิจกรรมลงพื้นที่ชุมชนพาผู้ที่สนใจไปพูดคุยกับผู้รู้แบบตัวต่อตัว**

"คนที่จะมาสอนได้ต้องรู้จริง แต่พวกเราแค่รำได้ เราอยู่ในจุดที่น่าจะเป็นแค่ผู้เรียน เรียนให้เก่งและรู้ให้มากขึ้นก่อน เพราะฉะนั้นแทนที่จะมาเรียนกับเรา คิดว่าพาน้อง ๆ ไปเรียนรู้กับผู้รู้จริง ๆ ดีกว่า" พัด กล่าว

ด้วยเหตุนี้ ทีมงานจึงประชาสัมพันธ์ชักชวนเพื่อนในชั้นเรียนและขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนให้ช่วยประกาศเสียงตามสายรับสมัครสมาชิกทั้งในและนอกโรงเรียนเข้ามาเรียนรู้ชุมชนด้วยกัน โดยมีบ้านลุงเสาร์ และ บ้าน**ครูต๊อบ-ชัชญา น่วมศิริ** ทายาทวงดนตรีพื้นบ้านประยงค์ศิลป์ตำบลบางขันแตกเป็นเป้าหมาย งานนี้มีเด็กเยาวชนสนใจมาร่วมลงพื้นที่พบปะผู้รู้ทั้งหมด 4 คน

"ถึงจะมีคนมาน้อย แต่เราก็พอใจกับผลการทำกิจกรรม เพราะคนที่มาได้พูดคุยกับผู้รู้อย่างทั่วถึง ตอนสรุปบทเรียนเพื่อน ๆ ก็สามารถสรุปประเด็นออกมาได้ดี ซึ่งถือว่าได้ตามเป้าที่เราวางไว้" ใหม่ กล่าว

กุญแจไขความสำเร็จ

ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ รัชนีย์ บอกว่า เธอไม่เคยรู้สึกอึดอัดกับการเข้ามารับผิดชอบงานนี้เลย แม้ต้องใช้เวลาช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ซึ่งเป็นวันพักผ่อนก็ตาม

"ครั้งหนึ่งน้อง ๆ นัดทำงานวันเสาร์โดยไม่ได้บอกล่วงหน้า แม้มีธุระต้องทำ ก็ยอมสละงานตรงนั้นมาดูแลน้อง ๆ ก่อน เพราะผู้ปกครองรู้ว่าถ้าเด็ก ๆ มาทำกิจกรรมที่ อบต.จะมีเราคอยดูแลอยู่ เราจะปล่อยให้เขามาทำกิจกรรมกันเองไม่ได้ มันเป็นความรับผิดชอบของเรา"

เหตุผลที่ต้องทำงานวันเสาร์ เพราะทีมงานเรียนต่างโรงเรียนกัน วันเสาร์จึงเป็นวันที่สะดวกที่สุดเพราะทุกคนว่างตรงกัน โดยตกลงกันว่าจะใช้เวลาตั้งแต่เช้าแต่ไม่เกิน 15.00 น. เพื่อไม่ให้กระทบต่อการเรียนในวันธรรมดาและให้เวลาอยู่กับครอบครัวในวันอาทิตย์

“เด็ก ๆ อยากออกมาทำกิจกรรมด้วยกันอยู่แล้ว เราจึงต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันว่า มาแล้วไม่ให้ไปที่อื่น ให้อยู่แต่ใน อบต. เท่านั้น”

พัด เสริมว่า **เมื่ออยากออกมาทำกิจกรรมกับเพื่อน ๆ เธอจึงหันมาบริหารจัดการเวลาทั้งงานในบ้านนอกบ้านไม่ให้ขาดตกบกพร่อง จนรู้ว่าหากเธอรู้จักรับผิดชอบดูแลตัวเองได้ดี พ่อแม่ก็จะไม่บ่นไม่ว่า แล้วจะอนุญาตให้ออกไปทำกิจกรรมอย่างอื่นได้อย่างสบายใจ**

“ช่วงหลังเรานัดมาทำงานกันเป็นเวลามากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นวันเสาร์ตอนเช้า บ่ายสองบ่ายสามก็กลับ ช่วงตั้งแต่ 4 โมงเย็นเป็นต้นไปก็กลับบ้านไปทำงานบ้าน ทั้งกวาดบ้าน ถูบ้าน ซักเสื้อผ้า ถ้ามีงานโรงเรียนหรือการบ้านก็จะรีบทำให้เสร็จ เมื่อก่อนที่โดนบ่นโดนดุเพราะเราไม่แบ่งเวลาจัดการงานต่าง ๆ ให้ดีเอง”

เช่นเดียวกับก้อง ที่ทางบ้านไม่อยากให้ทำกิจกรรมเท่าไรนัก อยากให้อยู่บ้านอ่านหนังสือมากกว่า จนกระทั่งครั้งหนึ่งไปอบรมกิจกรรมนับ 4 Check Point พลเมือง แล้วลืมทำการบ้าน จนโดนครูตี หลังจากนั้นทางบ้านเลยไม่อนุญาตให้มาทำกิจกรรมอยู่พักใหญ่ ก้องแก้ปัญหานี้ด้วยการสร้างข้อต่อรองกับแม่ว่า ถ้าได้ตำแหน่งประธานนักเรียนขอกลับไปทำโครงการต่อ พอได้เป็นจริง ๆ แม่ก็ให้มา นอกจากนี้ยังตั้งใจเรียนมากขึ้น เกรดก็ดีขึ้นตามไปด้วย

ส่วน กวาง บอกว่า เมื่อก่อนเป็นคนไม่ตรงต่อเวลานัดเมื่อไรสายตลอด แต่**เดี๋ยวนี้เธอปรับตัวตื่นเช้าเพื่อมาให้ตรงเวลานัด เพราะรู้หน้าที่ของตัวเองและมีความมุ่งมั่นตั้งใจอยากทำงานให้สำเร็จ จากเดิมที่ทางบ้านไม่อยากให้มาทำกิจกรรมเพราะกลัวเสียการเรียน แต่เธอได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ผลการเรียนของเธอดีขึ้นมากจากเทอมแรก จนระยะหลังแม่ไม่ห้ามให้ออกมาทำกิจกรรมอีกแล้ว เพียงแต่ว่าเธอต้องรักษาผลการเรียนให้ดีเท่านั้น**

ฟิว ย้ำว่า การทำกิจกรรมนอกห้องเรียนไม่ได้ทำให้เสียการเรียนเลย เมื่อก่อนขี้เกียจไม่ชอบทำการบ้าน แต่พอ

เข้ามาทำโครงการนี้ ทำให้เขาต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น ก็ฉุกคิดได้ว่างานนี้เรายังทำได้ ทำไมทำการบ้านไม่ได้ พอคิดได้ก็ขยันทำทั้ง 2 อย่าง ยิ่งทำก็ยิ่งรู้ว่าไม่ยาก ตอนแรกที่คิดว่ายากเพราะยังไม่ได้ทำมากกว่า หรือถ้ามีอะไรที่ทำไม่ได้จริง ๆ ก็ถามคนที่รู้ให้ช่วยบอกช่วยสอนได้

นอกจากเรื่องความรับผิดชอบที่เพิ่มพูนขึ้นแล้ว ความกระตือรือร้น การคิดแล้วลงมือทำ เป็นคุณลักษณะนิสัยติดตัวที่ทีมงานได้รับจากโครงการและนำไปปรับใช้ในห้องเรียน จนผลการเรียนดีขึ้นทุกคน

อาสาสร้างการเรียนรู้

พี่น้ำที่อาสาเข้ามาเป็นที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า กระบวนการหนุนเสริมจากโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ตั้งแต่กิจกรรมนับ 1-5 ช่วยพัฒนาวิธีคิดในการทำงาน ไม่ใช่แค่ในตัวเด็กเท่านั้น แต่ยังทำให้เธอเห็นภาพการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ยั่งยืนว่า ต้อง**หนุนเสริมให้เด็กคิดแล้วเรียนรู้จากการลงมือทำด้วยตัวเอง โดยมีพี่เลี้ยงเป็นผู้ให้คำแนะนำ ไม่ใช่สั่งให้ทำเหมือนที่ผ่านมา และกิจกรรมจะยั่งยืนได้ต้องมีการเชื่อมโยงกิจกรรมที่ทำอยู่ในโรงเรียนมาสู่ชุมชนภายนอก**

“น้อง ๆ กลุ่มนี้สนใจเรียนรำไทยและเข้าร่วมฝึกฝนมาตั้งแต่อยู่ในโรงเรียน สิ่งที่เขาได้เรียนรู้จากตรงนั้น คือ

*ทักษะและเทคนิคการรำ แต่**เราไม่เคยมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้เด็กเห็นว่าสิ่งที่พวกเขาทำอยู่มีประโยชน์หรือมีคุณค่าต่อชุมชนอย่างไร จนกระทั่งได้เข้าร่วมโครงการนี้ทำให้เราคิดได้ว่า การทำกิจกรรมทุกอย่างสามารถเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้นอกห้องเรียนได้”***

รัชนีย์ บอกว่า เธอรู้สึกสนุกและมีความสุขไปกับการทำโครงการ ยิ่งเมื่อเห็นความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของทีมงาน รวมถึงความเปลี่ยนแปลงในตัวเอง ยิ่งรู้สึกคุ้มค่ากับเวลาที่เสียไป จึงอยากให้เด็ก ๆ มีความสุขและมีความรักในสิ่งที่ทำต่อไป

“เราเชื่อว่าถ้ามีความรักเขาจะไม่ทิ้งให้ศิลปวัฒนธรรมนี้หายไป”

พี่อ้วน ในฐานะพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ที่ดูแลน้องกลุ่มนี้มาตั้งแต่ต้น บอกว่า **จริง ๆ แล้ว น้องกลุ่มนี้มีความมั่นใจในตัวเองอยู่แล้ว ในมุมของพี่เลี้ยงที่คอยสังเกตการณ์ เห็นว่าโครงการที่น้องทำตอบโจทย์มากกว่าแค่การอนุรักษ์ศิลปะการแสดง แต่ทำให้ผู้ใหญ่หรือคนเฒ่าคนแก่ที่เป็นผู้รู้ในชุมชนรู้สึกดีใจและปลื้มใจเมื่อเห็นเด็กเยาวชนสนใจเข้ามาเรียนรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้ ทั้งที่บางคนสิ้นหวังถอดใจไปแล้วด้วยซ้ำไปว่าภูมิปัญญาด้านนี้คงตายไปพร้อมกับเขา การที่น้อง ๆ เข้าไป ทำให้คนเฒ่าคนแก่มีกำลังใจและเห็นคุณค่าในตัวเอง ส่วนน้อง ๆ ก็เห็นคุณค่าและศักยภาพของตัวเองมากขึ้น เขาอาจไม่รู้ตัว แต่เราเห็นจากความกระตือรือร้นของเขา**

จากจุดเริ่มต้นที่ต้องการซื้ออุปกรณ์สำหรับช่วยฝึกรำ แต่เมื่อผ่านกระบวนการยั่วให้คิดยุให้ทำ ลงมือเรียนรู้เรื่องราวการรำด้วยตัวเอง ทำให้ทีมงานรู้ว่าพวกเขาแค่รำได้ แต่ยังไม่รู้จริงเรื่องศิลปะการรำพื้นบ้านชุมชนบางขันแตกอย่างแท้จริง จนยอมเปลี่ยนบทบาทตัวเองจากผู้ถ่ายทอดทักษะด้านการรำ เป็นการพาเด็กเยาวชนผู้สนใจไปเรียนรู้กับผู้รู้โดยตรง ด้วยหวังว่าการได้รู้ลึกรู้จริงจะช่วยปลูกสำนึกรักหวงแหนศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้อยู่คู่ชุมชนบางขันแตกต่อไปแล้ว การทำโครงการยังทำให้ทีมงานได้เรียนรู้ทักษะการทำงานเป็นทีมที่ต้องยอมรับฟังเพื่อน และเคารพในความเห็นต่าง ๆ จนทำให้ทีมทำงานที่ใกล้แตกกลับมาหลอมรวมร่วมมือกันทำโครงการจนสำเร็จได้ในที่สุด

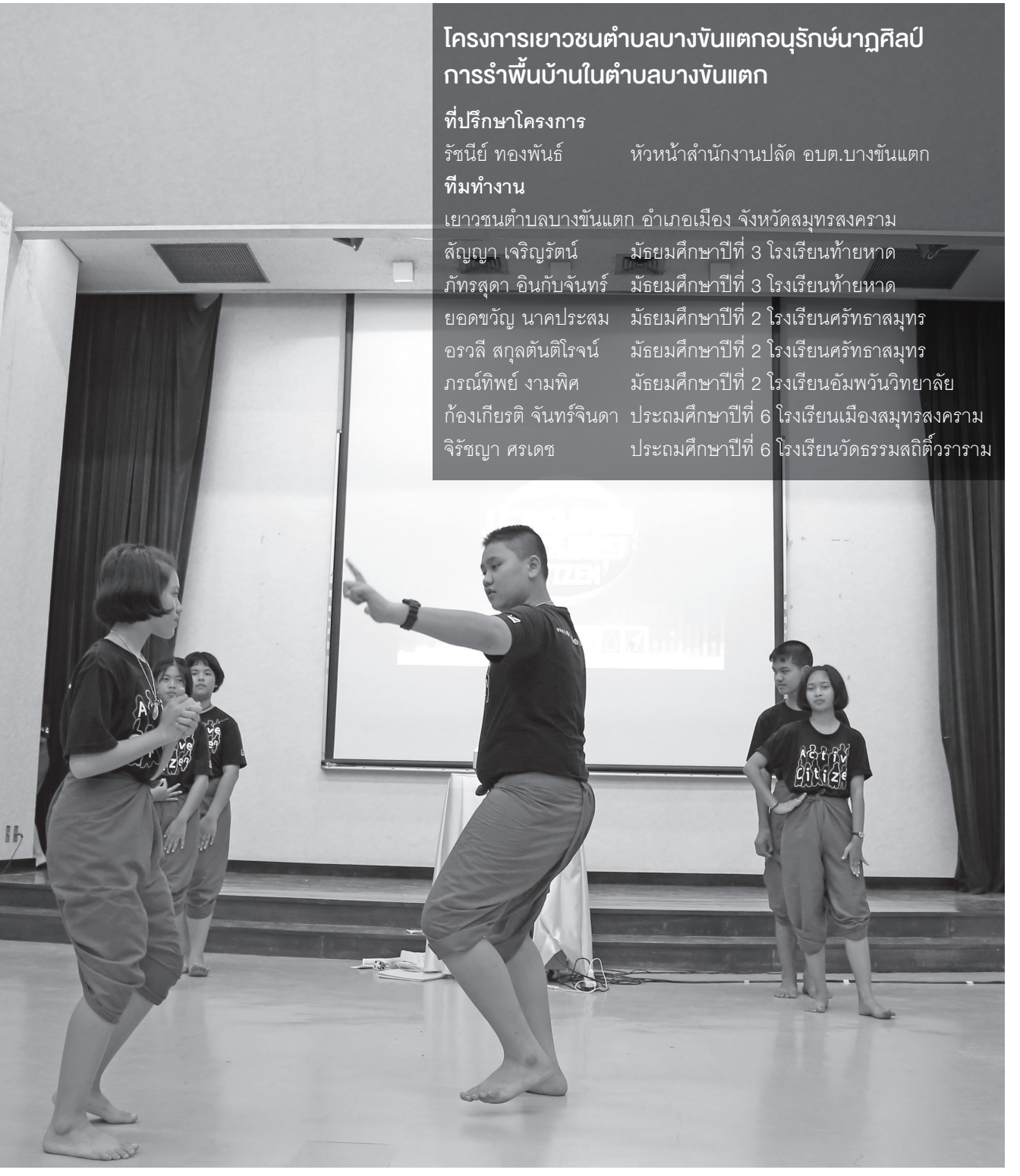

โครงการเยาวชนตำบลบางขันแตกอนุรักษ์นาฏศิลป์การรำพื้นบ้านในตำบลบางขันแตก

ที่ปรึกษาโครงการ

รัชนีย์ ทองพันธ์ หัวหน้าสำนักงานปลัด อบต.บางขันแตก

ทีมทำงาน

เยาวชนตำบลบางขันแตก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

สัญญา เจริญรัตน์ มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนท้ายหาด

ภัทรสุดา อินกับจันทร์ มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนท้ายหาด

ยอดขวัญ นาคประสม มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศรัทธาสมุทร

อรวลี สกุลตันติโรจน์ มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศรัทธาสมุทร

ภรณ์ทิพย์ งามพิศ มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย

ก้องเกียรติ จันทร์จินดา ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเมืองสมุทรสงคราม

จิรัชญา ศรเดช ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดธรรมสถิต์วราราม

สืบสานตำนานมอญจุ๊เมิญ

โครงการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมจุ๊เมิญ ในพื้นที่ตำบลบางจะเกร็ง

ในวันที่ประเพณีจุ๊เมิญที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกำลังจะหายไปจากชุมชนบางจะเกร็ง ชุมชนชาวมอญเก่าแก่ในตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งที่ในอดีตประเพณีจุ๊เมิญถือเป็นประเพณีสำคัญที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก ทีม S.T.T.ศรัทธาธรรม ที่เป็นเด็กและเยาวชนในพื้นที่เห็นถึงความสำคัญของประเพณีจุ๊เมิญและอยากอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ต่อไป จึงลุกขึ้นมาทำ**โครงการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมจุ๊เมิญในพื้นที่ตำบลบางจะเกร็ง** เพื่อให้เยาวชนและคนในชุมชนเกิดความตระหนักและกลับมาใส่ใจในประเพณีจุ๊เมิญ ประเพณีสำคัญที่บ่งบอกตัวตนของความเป็นมอญบางจะเกร็ง

กระบวนการทำงาน

1 วางแผนการทำงาน และจัดทำแผนที่ผู้รู้วัฒนธรรมจุ๊เมิญในชุมชน

ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลวัฒนธรรมจุ๊เมิญจากผู้รู้ในชุมชน 2

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

ภาคภูมิใจในชาติพันธุ์มอญ เข้าใจคำว่าหน้าที่และรับความผิดชอบมากขึ้น มีความมั่นใจในตัวเอง กล้าคิด กล้าทำ ยอมรับความคิดต่าง รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับชุมชน และที่สำคัญทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้นเพราะรู้จักดูแลเอาใจใส่ปู่ย่าตายายที่บ้านมากขึ้น

ต่อชุมชน

มีการจัดเก็บองค์ความรู้เรื่องประเพณีจุ๊เมิญอย่างเป็นระบบ สายสัมพันธ์ระหว่างเด็ก ผู้เฒ่าผู้แก่ รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เด็กเยาวชนและคนในชุมชนให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมของชาวมอญบางจะเกร็งเพิ่มขึ้น ผู้ปกครองเกิดความภาคภูมิใจในตัวเยาวชนที่ทำงานเพื่อชุมชน

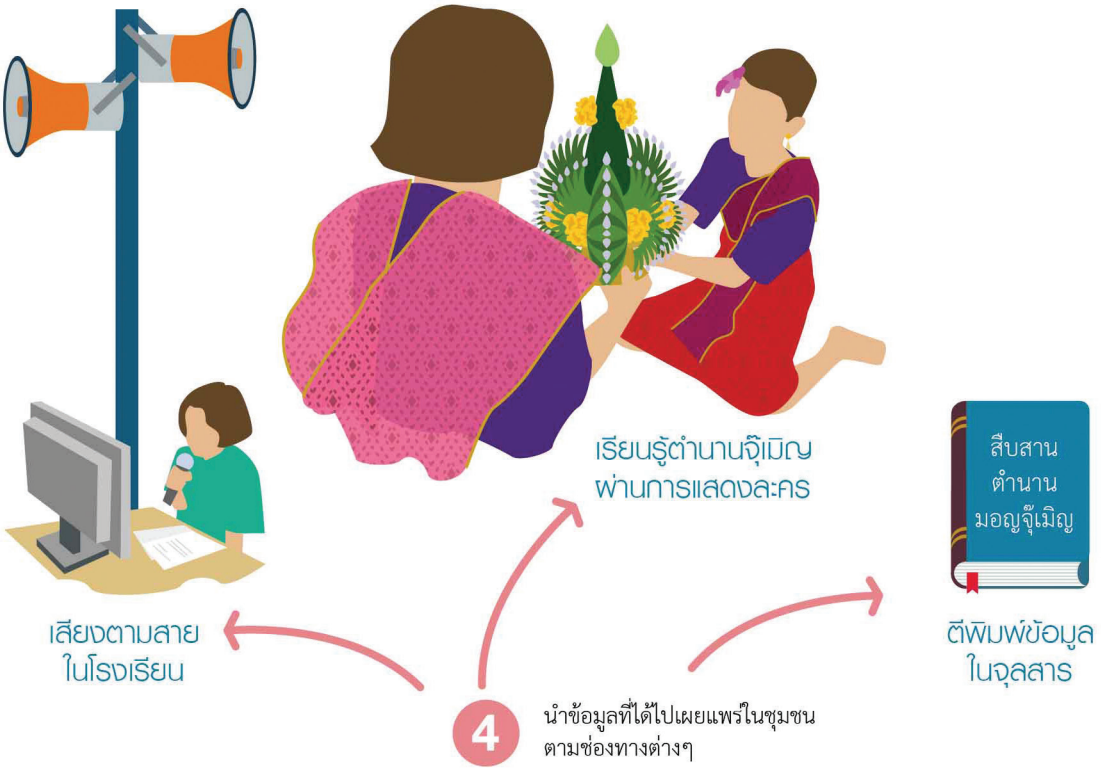

3 ประมวลผลข้อมูล
และนำเสนอข้อมูลจุ๊เมิญต่อผู้รู้

โครงการนี้ทำให้มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น เพราะได้ลงมือทำ จนกล้าคิด กล้าทำต่อยอดไปเรื่อย ๆ เดิมทีไม่อยากออกไปพูดคุยกับผู้คนในชุมชน เพราะกลัวไม่ได้รับความร่วมมือ แต่เมื่อเปิดตัวเองเข้าหาผู้อื่น ความห่างเหินกลับกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด จนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับชุมชนอย่างที่ไม่เคยรู้สึกมาก่อน

ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองทอดยาวไปจนถึงปากแม่น้ำ ประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ส่วนหนึ่งเป็นชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยเฉพาะในพื้นที่บริเวณหมู่ 1 บ้านรามัญตะวันตก และ หมู่ 5 บ้านรามัญตะวันออก คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ทั้งประมงชายฝั่ง ประมงน้ำลึก และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ชาวมอญบางจะเกร็งนอกจากมีประเพณีวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมของไทย เช่น ประเพณีชักพระ สงกรานต์ และงานออกพรรษาแล้ว ที่นี่ยังมีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตน นั่นคือ **การรำผีมอญหรือจุ๊เมิญ** ที่จัดขึ้นเฉพาะก่อนพิธีบวชลูกหลานชาวมอญ ซึ่งแต่เดิมชาวมอญให้ความสำคัญกับพิธีกรรมนี้มาก เห็นได้จากเมื่อมีการทำพิธีผู้คนในชุมชนเชื้อสายมอญจะมารวมตัวกันด้วยความเชื่อและศรัทธาเป็นจำนวนมาก

แต่ปัจจุบันประเพณีดังกล่าวลดความสำคัญลง เหลือเพียงคนเฒ่าคนแก่ไม่กี่คนที่รู้ แต่ก็หมดเรี่ยวแรงที่สานต่อ กระทั่งเทศบาลตำบลบางจะเกร็งชักชวนเด็ก ๆ ในชุมชนเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ประเพณีจุ๊เมิญของชาวมอญที่เลือนหายไปจากชุมชนบางจะเกร็งจึงเห็นแววฟื้นคืนมาอีกครั้ง

"การทำกิจกรรมนอกห้องเรียนเป็นประสบการณ์ตรงที่สามารถสร้างการเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยเฉพาะการได้ออกไปปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมมากกว่าการจดจ่ออยู่กับมือถือ ยิ่งโรงเรียนสนับสนุนและเด็กแสวงหา ยิ่งช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีศักยภาพมากขึ้นได้"

เมื่อผู้ใหญ่เปิดรับ เด็กจึงก้าวเดิน

ด้วยผ่านประสบการณ์เข้าร่วมโครงการพัฒนาเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น (4 ภาค) ระยะที่ 2 : หลักสูตรนักถักทอชุมชน เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว ที่สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ร่วมมือกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) หนุนเสริมกระบวนการทำงานในชุมชนมาก่อน เมื่อถูกชักชวนให้เข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ทีมงานเทศบาลตำบลบางจะเกร็งจึงเข้าร่วม โดย**สุขเกษม โง้วสกุล นายกเทศมนตรีตำบลบางจะเกร็ง** บอกว่า เทศบาลมีนโยบายส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลในระยะยาว เพราะมองว่าเด็กเยาวชนสามารถเป็นกำลังสำคัญในการดูแลพัฒนาท้องถิ่นของตัวเองในอนาคต โดยมุ่งเน้นสร้างความร่วมมือกับสถานศึกษา เพราะเป็นสถานที่ที่เด็กเยาวชนใช้เวลาอยู่ด้วยมากที่สุด

"การทำกิจกรรมนอกห้องเรียนเป็นประสบการณ์ตรงที่สามารถสร้างการเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยเฉพาะการได้ออกไปปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมมากกว่าการจดจ่ออยู่กับมือถือ ยิ่งโรงเรียนสนับสนุนและเด็กแสวงหา ยิ่งช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีศักยภาพมากขึ้นได้"

รจนา ชูสกุล รองปลัดเทศบาลตำบลบางจะเกร็ง บอกว่า **ที่ผ่านมางานพัฒนาชุมชนเดินหน้าได้ยาก เพราะต่างคนต่างทำ จริง ๆ แล้วในชุมชนประกอบด้วยองค์ประกอบหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานราชการ โรงเรียน วัด หรือแม้แต่ชุมชนเอง หากสามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วนได้ จะช่วยผลักดันงานพัฒนาชุมชนให้เกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนและใช้เวลาสั้นกว่าเดิม** เมื่อได้รับการติดต่อจาก**พี่ธเนศ-ชิษนุวัฒน์ มณีศรีขำ** ชวนเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ จึงติดต่อโรงเรียนวัดศรัทธาธรรม เพราะเคยร่วมกิจกรรมกันมาก่อน โชคดีที่ผู้อำนวยการโรงเรียนสนับสนุนให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อชุมชนอยู่แล้ว เมื่อเป้าหมายสอดคล้องกันคือ การพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง การร่วมมือกันจึงง่ายขึ้น

“เรามองว่าเด็กมีศักยภาพที่จะทำได้ แต่ผู้ใหญ่ต้องสนับสนุนให้ถูกทาง เพราะฉะนั้น ผู้ใหญ่เองก็ต้องร่วมมือกันเพื่อปูทางให้เด็กด้วย” รจนา กล่าว

“เมื่อเพื่อนเข้ามาถามข้อมูลเกี่ยวกับชาวมอญและชุมชนที่อาศัยอยู่ เธอกลับให้คำตอบได้น้อยมาก จุดนั้นเองทำให้ฉุกคิดถึงการใช้ชีวิตที่ผ่านมาว่า เธอมองข้ามเรื่องราวใกล้ตัวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตัวเองไปไม่น้อย”

เหตุเกิดเพราะ “อยากรู้”

เมื่อโอกาสเปิด ทางโรงเรียนจึงประกาศรับสมัครนักเรียนเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ***“ความอยากรู้”*** เป็นแรงผลักดันให้ **จี้-กัญญาภัค กรุตสุข จ๊อบ–จิรภัทร แวงสุข ปาล์ม–พรนภา อินตา เซียร์–วิชิราพรรณ กลัดเจริญ และแสตมป์–ณัฏฐา ไกลทอง** รวมตัวเข้ามาทำโครงการ ยิ่งเมื่อมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมนับ 1 สร้างสำนึก ปลุกพลังพลเมือง ความอยากรู้ยิ่งเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ

“พี่ๆ แนะนำให้เราลงไปสำรวจชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลชุมชน ยิ่งฟังยิ่งอยากทำ เพราะอยากรู้ว่าถ้าลงชุมชนแล้วเราจะเจออะไรบ้าง” จี้ กล่าว

โรงเรียนวัดศรัทธาธรรมเป็นโรงเรียนขยายโอกาส มีนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 160 คน ตั้งอยู่ใกล้วัดศรัทธาธรรม (วัดมอญ) หมู่ 1 บ้านรามัญตะวันออก ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชน

โดยรอบส่วนใหญ่มีเชื้อสายมอญ ทีมงานจึงเลือกพื้นที่นี้เป็นพื้นที่เป้าหมาย เพราะอยู่ชิดติดรั้วโรงเรียน และชวน **ปาน ยังอยู่** เพื่อนร่วมรุ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้เข้าร่วมโครงการด้วย เพื่อช่วยให้ทีมทำงานง่ายขึ้น

ปาน เป็นคนในชุมชนและมีเชื้อสายมอญ แต่**เมื่อเพื่อนเข้ามาถามข้อมูลเกี่ยวกับชาวมอญและชุมชนที่อาศัยอยู่ เธอกลับให้คำตอบได้น้อยมาก จุดนั้นเองทำให้ปานฉุกคิดถึงการใช้ชีวิตที่ผ่านมาว่า เธอมองข้ามเรื่องราวใกล้ตัวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตัวเองไปไม่น้อย**

ทีมงานลงพื้นที่สำรวจชุมชนกว่า 15 ครั้ง แต่ก็เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง จนกระทั่งได้รับคำแนะนำจาก **พี่อ้วน-คำรณ นิ่มอนงค์** พี่เลี้ยงโครงการเด็กและเยาวชนฯ ถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการเก็บข้อมูลในชุมชน

"การลงพื้นที่ชุมชนไม่ใช่แค่ลงไปเพื่อนับแต้มว่าลงไปแล้วกี่ครั้ง" พี่อ้วน เอ่ยถึงสิ่งที่พูดคุยกับน้อง ๆ แล้วใช้วิธีการชวนคุยเพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่กลุ่มเยาวชน โดย**เปรียบเทียบการทำกิจกรรมแต่ละครั้งเหมือนการตกเบ็ดที่ต้องรู้ว่าจะไปตกอะไร แล้วต้องเตรียมเหยื่อชนิดไหน นั่นหมายถึง การลงชุมชนแต่ละครั้งต้องวางเป้าหมายว่า อยากรู้เรื่องอะไร แล้วควรเตรียมคำถามอะไรไปบ้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามเป้าหมายที่วางไว้ นอกจากนี้ยังแนะนำให้ทีมงานใช้ไทม์ไลน์ (Timeline) บันทึกข้อมูลแทนการจดบันทึกใส่กระดาษเพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละช่วงเวลาได้อย่างชัดเจน**

"ส่วนใหญ่เราจะนัดกันลงพื้นที่เก็บข้อมูลในวันเสาร์อาทิตย์ หรือตอนเย็นหลังเลิกเรียน พอได้ข้อมูลมาแต่ละครั้งก็จะมาช่วยกันดูว่าขาดตรงไหน ต้องถามอะไรเพิ่ม ทำให้การทำงานครั้งต่อไปง่ายขึ้น" ปาล์ม อธิบายวิธีการทำงานหลังได้รับคำแนะนำเรื่องการเก็บข้อมูลจากพี่อ้วน

"เมื่อค้นพบว่าปัจจุบันในชุมชนมีจุ๊เมิญเหลืออยู่เพียงคนเดียว...หากไม่กระตุ้นให้คนในชุมชนหันมาสนใจและไม่มีการอนุรักษ์ไว้ วัฒนธรรมจุ๊เมิญคงสูญหายไปจากชุมชนมอญบางจะเกร็งอย่างแน่นอน"

“จุ๊เมิญ” เอกลักษณ์ความเป็นมอญ

เมื่อได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ จึงอยากเผยแพร่สิ่งที่รับรู้ให้คนอื่นรู้ด้วย **ยิ่งเมื่อค้นพบว่าปัจจุบันในชุมชนมีจุ๊เมิญเหลืออยู่เพียงคนเดียว คือ ยายทองอยู่ ศรีสมุทร อายุเกือบ 90 ปี ทีมงานมองว่า หากไม่กระตุ้นให้คนในชุมชนหันมาสนใจและไม่มีการอนุรักษ์ไว้ วัฒนธรรมจุ๊เมิญคงสูญหายไปจากชุมชนมอญบางจะเกร็งอย่างแน่นอน จึงเป็นที่มาของการทำโครงการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมจุ๊เมิญในพื้นที่ตำบลบางจะเกร็ง มีเป้าหมายเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมจุ๊เมิญให้นักเรียน รวมทั้งผู้ใหญ่ในชุมชนบางจะเกร็งรับรู้ เพื่อช่วยสืบสานวัฒนธรรมของบรรพบุรุษให้คงอยู่ต่อไป**

จุ๊เมิญ คืออะไร? เป็นคำถามที่หลายคนสงสัย

จุ๊เมิญ เป็นชื่อผีบรรพบุรุษของชาวมอญ ตามความเชื่อกล่าวว่า จุ๊เมิญเป็นผู้ชายจึงชอบร่างทรงที่เป็นผู้หญิง ด้วยเหตุนี้ร่างทรงจุ๊เมิญจึงเป็นผู้หญิงเท่านั้น

การรำผีมอญหรือที่บางครั้งเรียกว่า **การรำโรง** จะจัดขึ้นก่อนงานบวช โดยมีร่างทรงจุ๊เมิญเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ลูกหลานชาวมอญ ทีมงานกล่าวว่า จุ๊เมิญผนวกเอาความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเข้ามาด้วย เสมือนเป็นกุศโลบายที่บรรพบุรุษกำหนดไว้ให้ลูกหลานประพฤติตนตามกฎเกณฑ์ของสังคม อีกทั้งยังเป็นการแสดงความเคารพและกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ด้วยการระลึกถึงและเชื้อเชิญมาร่วมงานบุญ หากลูกหลานประพฤติดีจะมีบรรพบุรุษคอยปกป้องดูแล แต่หากประพฤติตนในทางที่เสื่อมเสียจะถูกลงโทษจากผีบรรพบุรุษ

เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีจุ๊เมิญไม่สามารถหาได้ทั่วไปทางอินเทอร์เน็ตและหนังสือ ทีมงานจึงต้องเก็บข้อมูลจากผู้รู้ในชุมชนอย่างรัดกุม เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและถูกต้องที่สุด จากนั้นนำมาจัดหมวดหมู่ตามหัวข้อคือ **ประวัติความเป็นมาของชุมชนไทย-รามัญ**

ความสำคัญของประเพณีมอญ (จุ๊เมิญ) คุณค่าที่ควรรักษา และการประกอบพิธีกรรม และนำไปจัดทำเป็นจุลสารไว้แจกจ่ายแก่โรงเรียน ชุมชน และห้องสมุดในจังหวัดต่อไป

"ข้อมูลที่เก็บได้ส่วนใหญ่ตรงกัน หากข้อมูลส่วนไหนไม่ตรงกัน ก็นำข้อมูลอื่น ๆ ที่เก็บได้มาเทียบเคียง เสร็จแล้วให้ครูที่ปรึกษาดูว่า เนื้อหาที่เรียบเรียงมาใช้ได้หรือไม่" ปาล์ม กล่าว

"ตอนแรกเราอยากทำแค่หนังสือป๊อปอัพ (Pop-Up) เพื่อนำเสนอข้อมูลจุ๊เมิญเท่านั้น เพราะไม่ได้มีความมุ่งมั่นขนาดอยากเข้ามาช่วยกอบกู้เอกลักษณ์ความเป็นมอญ แต่เมื่อได้ลงพื้นที่สอบถามข้อมูล ก็ยิ่งสนใจ สิ่งที่รู้ทำให้เห็นคุณค่าวัฒนธรรมชาวมอญ จึงอยากเผยแพร่ให้คนอื่นรู้ด้วย คิดกันว่าถ้าทำหนังสือ ป๊อปอัพผู้ใหญ่คงไม่สนใจ เลยเปลี่ยนมาเป็นจุลสารแทน" ปาน กล่าว

ขยายผลความรู้

นอกจากจัดทำจุลสาร ***"สืบสานตำนานมอญจุ๊เมิญ"*** แล้ว ทีมงานยังนำข้อมูลวัฒนธรรมจุ๊เมิญที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์มาเรียบเรียงเพื่อเผยแพร่ผ่านเสียงตามสายให้นักเรียนในโรงเรียนได้รับรู้

ปาน บอกว่า **การหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตมานำเสนอให้เพื่อนในโรงเรียนฟังกับการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้เองมาเผยแพร่ให้ความรู้สึกแตกต่างกัน**

"เดิมทีครูแนะนำว่าน่าจะหาข้อมูลที่น่าสนใจมาเผยแพร่ แต่เรามีข้อมูลจากการทำโครงการอยู่แล้ว เลยขออนุญาตครูนำข้อมูลเรื่องจุ๊เมิญมานำเสนอ เพราะคิดว่าน่าสนใจกว่า ซึ่งก็ได้รับการตอบรับที่ดี มีน้องเข้ามาถามถึงห้องเสียงตามสายว่า พวกเราทำโครงการอะไร แล้วอยากให้เราเล่าเรื่องจุ๊เมิญให้ฟัง ครูบางคนก็สนใจเข้ามาถามไถ่ ตอนนั้นรู้สึกภูมิใจและดีใจที่คนพื้นที่อื่นสนใจอยากรู้เรื่องราวในชุมชนเรา"

อย่างไรตาม ทีมงาน บอกว่า **จุลสารและการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเป็นการเผยแพร่ทางเดียวที่ไม่เห็นปฏิกิริยาของผู้รับสาร ทีมงานจึงตอกย้ำให้นักเรียนได้รับความบันเทิงและเรียนรู้ตำนานจุ๊เมิญผ่านการแสดงละคร โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือนักเรียนในโรงเรียนวัดศรัทธาธรรม**

"ตอนแรกคิดการแสดงไว้ยิ่งใหญ่อลังการมากว่า ต้องมีฉาก มีบทพูดเยอะ ๆ จนเครียดกันทั้งกลุ่ม เพราะพวกเราไม่มีความรู้เรื่องการแสดงละครมาก่อน ตอนนั้นอยากล้มเลิกความคิดไปเลย แต่พี่อ้วนเข้ามาแนะนำว่าเราไม่ต้องทำขนาดนั้นก็ได้ ให้แสดงด้วยท่าทางที่สามารถสื่อสารให้น้อง ๆ ดูรู้เรื่องก็พอแล้ว ซึ่งพอแสดงจริงนักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจดีเมื่อเทียบกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่ครูต้องคอยห้ามปรามไม่ให้คุยกัน" จ๊อบ กล่าว

เมื่อถามถึงความพอใจในการเผยแพร่ข้อมูลผ่านช่องทางต่าง ๆ ทีมงาน บอกว่า พอใจกับการทำงานของตัวเอง เนื่องจากการดำเนินงานมีการต่อยอดจากแผนงานที่วางไว้เดิม และสามารถเผยแพร่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นจุลสารสืบสานตำนานมอญจุ๊เมิญ ซึ่งครูที่ปรึกษาโครงการรับหน้าที่ช่วยส่งไปรษณีย์ไปตามโรงเรียนและห้องสมุดใน

จังหวัดสมุทรสงครามกว่า 50 แห่ง การประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย และการแสดงละครที่สร้างการรับรู้ให้นักเรียนและคณะครูในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

“โครงการนี้ทำให้เธอเข้าใจคำว่า “หน้าที่” อย่างลึกซึ้งขึ้น เพราะต้องเป็นหัวหน้าทีม ทำให้รู้สึกถึงความรับผิดชอบที่ต้องพาโครงการไปให้ถึงเป้าหมายที่วางไว้ และต้องพร้อมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในทีม เพราะโครงการไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นความตั้งใจของทุกคน”

“เปลี่ยน” เพราะ “เรียนรู้”

เมื่อมองย้อนมาที่ความเปลี่ยนแปลงของตัวเอง ทีมงาน บอกเป็นเสียงเดียวกันว่าโครงการนี้ทำให้มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น เพราะได้ลงมือทำ จนกล้าคิด กล้าทำต่อยอดไปเรื่อย ๆ ยกตัวอย่างเช่น เดิมทีพวกเขาไม่อยากออกไปพูดคุยกับผู้คนในชุมชน เพราะกลัวไม่ได้รับความร่วมมือ แต่เมื่อเปิดตัวเองเข้าหาผู้อื่น ความห่างเหินกลับกลายเป็นความสัมพันธ์ใกล้ชิด จนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับชุมชนอย่างที่ไม่เคยรู้สึกมาก่อน

*“ถ้าเราไม่กล้าพูด ไม่กล้าถาม ไม่กล้าทำ เราก็จะไม่รู้ คนอื่นก็ไม่รู้ด้วย แล้วจะไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้นเลย แต่**ถ้าเราพูดออกมาคนอื่นจะเข้าใจเรามากขึ้น ยิ่งฟังคนอื่นพูด เราก็เข้าใจคนอื่นมากขึ้นตามไปด้วย**”* ปาล์ม กล่าวเสริม

ด้าน เชียร์ บอกว่า **โครงการนี้ทำให้เธอเข้าใจคำว่า *“หน้าที่”* อย่างลึกซึ้งขึ้น เพราะต้องเป็นหัวหน้าทีม ทำให้รู้สึกถึงความรับผิดชอบที่ต้องพาโครงการไปให้ถึงเป้าหมายที่วางไว้ และต้องพร้อมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในทีม เพราะโครงการไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่งแต่เป็นความตั้งใจของทุกคน**

“ทุก ๆ ขั้นตอนที่ผ่านมาไม่ง่ายเลย บางครั้งมากันไม่ครบ เราก็ต้องตามเพื่อนมาทำโครงการต่อให้ได้ กว่าจะเก็บข้อมูลได้ กว่าจะเรียบเรียงมาเป็นหนังสือ จนวันนี้พวกเราสามารถทำผลงานออกมาเป็นจุลสาร ได้ออกไปแสดงละครให้น้อง ๆ ดูก็รู้สึกภูมิใจมาก ไม่คิดว่าจะทำได้ขนาดนี้”

เชียร์ บอกอีกว่า โครงการนี้เข้ามา**เปลี่ยนมุมมองความคิดของเธอที่มีต่อคนใกล้ตัวไปอย่างสิ้นเชิง** *“เมื่อก่อนเราได้แค่เห็นว่าชุมชนอยู่ตรงนั้น แต่พอมาทำโครงการเราได้เห็นชีวิตของเขา คนแก่หลายคนอยู่บ้านตามลำพังไม่มีคนคุยด้วย เราเห็นแล้วสงสาร มันทำให้**เราหันไปมองปู่ย่าตายายของเรา จึงหันไปพูดคุยกับเขามากขึ้น สนใจเขามากขึ้น**”*

ขณะที่ จ๊อบ บอกว่า **จากเดิมที่เป็นคนนิ่งดูดาย ไม่อยากสุงสิงกับใคร ไม่อยากออกนอกบ้าน ปัจจุบันกลับรู้สึกสนุกและตื่นเต้นเมื่อได้ออกมาทำกิจกรรมในชุมชน เพราะได้เรียนรู้สิ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา**

ส่วน ปาน ครั้งแรกที่เข้ามาทำโครงการเธอต้องเผชิญหน้ากับความไม่เข้าใจของผู้ปกครองที่กังวลว่าจะกระทบการเรียน ถึงขนาดเพื่อนในกลุ่มรวมตัวกันไปขออนุญาตถึง

ที่บ้านก็ยังไม่ได้ผล จนต้องขอความช่วยเหลือจาก **ครูรุ้ง-สิริลักษณ์ อินทรบุตร** แต่ในที่สุดเวลาก็เป็นเครื่องพิสูจน์ เพราะ**ผลลัพธ์จากการทำโครงการทำให้ทางบ้านมั่นใจและเชื่อใจในตัวเธอมากขึ้น**

"บ้านเราก็อยู่ในชุมชน เวลาลงชุมชนแม่ก็เห็นและรู้ว่าทำอะไร เขาอาจจะเห็นเราดูเอาการเอางานมากขึ้น เล่นเกมน้อยลง เชื่อฟังแม่มากขึ้น เพราะเข้าใจแล้วว่าที่เขาเคี่ยวเข็ญเพราะอยากให้เราก้าวหน้าตอนนี้แม่เลยไม่กังวล" ปาน กล่าว

ครูผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

สำหรับหน้าที่ของที่ปรึกษาโครงการ ครูรุ้ง บอกว่า **เธอต้องปรับตัวหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนบทบาทจาก *"ผู้บอก"* มาเป็น *"ผู้ตั้งคำถาม"*** ซึ่งเป็นคำแนะนำที่ได้รับจากพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ

"แรก ๆ เราบอกเด็กไปเลยว่าให้ทำอะไรบ้าง สิ่งที่สังเกตได้คือ เขารอฟังว่าเราจะให้ทำอะไรต่อไป อย่างไรถ้าเราไม่บอก เขาก็จะมาถามไม่หยุด แต่ไม่คิดเองเลย พอเราถามกลับไปว่า แล้วรู้หรือเปล่าว่าที่ทำอยู่นั้นทำไป ทำไม เด็กตอบเราไม่ได้เลย เพราะลึก ๆ แล้วเด็กรู้สึกว่าต้องทำเพราะเราบอกให้ทำ เด็กแค่ทำได้ แต่ไม่ได้คิดว่าทำแล้วจะเกิดผลอะไรตามมาบ้าง แล้วจะสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างไร"

"การบอกให้เด็กทำไปเลยอาจง่ายกว่า ไม่ต้องเสียเวลาเยอะ แต่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับเด็กจะไม่ถาวร เปรียบเหมือนการท่องจำตามตำราที่ผ่านมาเด็กจะรู้แค่ในหนังสือ แต่ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนการถามให้เด็กคิด แล้วกระตุ้นให้ลงมือทำจะทำให้เด็กเข้าใจและนำไปใช้ได้จริง"

ครูรุ้ง กล่าวเสริมว่า **การบอกให้เด็กทำไปเลยอาจง่ายกว่า ไม่ต้องเสียเวลาเยอะ แต่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับเด็กจะไม่ถาวร เปรียบเหมือนการท่องจำตามตำราที่ผ่านมาเด็กจะรู้แค่ในหนังสือ แต่ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนการถามให้เด็กคิด แล้วกระตุ้นให้ลงมือทำจะทำให้เด็กเข้าใจและนำไปใช้ได้จริง** พร้อมยกตัวอย่างสถานการณ์การตั้งคำถามชวนคิดกับทีมงานว่า ตอนแรกทีมงานยังไม่เข้าใจว่า ***"ผู้รู้"*** คืออะไร? คิดว่าผู้รู้น่าจะหมายถึงผู้นำชุมชน เช่น กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน เราถามเขาก่อนว่าเรื่องที่จะทำคือเรื่องอะไร พอเด็กตอบว่าเรื่องจุ๊เมิญ เราก็ถามต่อว่าแล้วคิดว่าคำว่าผู้รู้ไปเกี่ยวกับจุ๊เมิญอย่างไร เด็ก ๆ เลยได้จังหวะคิดแล้วบอกว่า ผู้รู้ไม่ได้หมายถึงแค่ผู้นำชุมชน แต่เป็นใครก็ได้ที่มีความรู้เรื่องจุ๊เมิญ หลังจากนั้นเด็ก ๆ ก็ไปคิดต่อว่าใครบ้างในชุมชนที่รู้เรื่องนี้

สำหรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับทีมงาน ครูรุ้งยกตัวอย่าง **แง ยังอยู่** น้องชายของปาน ที่พี่ ๆ ชวนเข้ามาทำกิจกรรมว่า เดิมทีแงกล้าและมั่นใจในตัวเองสูงมาก แต่เมื่อมาทำโครงการ แงได้ฉุกคิดว่าสิ่งที่รู้นั้นอาจไม่ใช่ทั้งหมด จึง**ปรับปรุงตัวเองด้วยการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความขยันและรับผิดชอบมากขึ้น**

“แงเป็นเด็กหัวดีแต่ขี้เกียจ แล้วเขาก็มีความมั่นใจในตัวเองว่าเขาหัวดี แต่พอได้ไปลงชุมชน ได้ไปรู้ไปเห็นในสิ่งที่ไม่เคยรู้ เขาได้เห็นตัวเองว่าที่คิดว่าตัวเองรู้ดีแล้วจริง ๆ นั้นไม่ใช่”

ครูรุ้ง เล่าต่อถึงพัฒนาการของทีมงานว่า **จากเดิมนักเรียนแทบไม่มีความภาคภูมิใจที่จะพูดถึงความเป็นมอญของตัวเอง เพราะรู้สึกอาย อีกส่วนหนึ่งอาจเพราะรู้สึกว่าตัวเองแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่ตอนนี้ทีมงานสามารถลุกขึ้นพูดภาษามอญหน้าเวทีต่อหน้าเพื่อน ๆ ได้อย่างภาคภูมิใจ**

ผลจากการร่วมมือผลักดันโครงการของทุกภาคส่วน ทั้งโรงเรียน วัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ครูรุ้ง ย้ำว่า **กระบวนการและพี่เลี้ยงเป็นองค์ประกอบ 2 ส่วนสำคัญที่จะช่วยนำทางให้เด็กเยาวชนค้นพบความสามารถที่ซ่อนอยู่ จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ และโครงการนี้ก็มีครบทั้ง 2 องค์ประกอบ เริ่มจากการสนับสนุนกระบวนการคิดของเยาวชนตั้งแต่เวทีนับ 1-5 ที่สอนให้เด็กเรียนรู้เรื่องการวางแผนงานและมองหาต้นทุนทางทางสังคมในชุมชนของตน ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดให้เด็กมีความกล้าที่จะออกไปลงมือทำ ส่วนตัวพี่เลี้ยง ทั้งที่ปรึกษาโครงการอย่างครู หรือทีมพี่เลี้ยงโครงการเด็กและเยาวชนฯ รับบทบาทเป็นผู้ช่วยกระตุ้นและผลักดันให้เด็กทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง**

“ถ้าเด็กได้แต่กระบวนการไม่มีพี่เลี้ยงดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กก็จะขาดคนชี้แนะและขาดกำลังใจ ถ้ามีพี่เลี้ยงแต่ไม่ได้กระบวนการคิดที่ถูกต้อง พี่เลี้ยงและเด็กคงไม่กล้าคิดกล้าทำ เพราะไม่รู้ว่าต้องทำอย่างไร”

การเอาตัวเอาใจเข้าไปเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าและวิถีวัฒนธรรมของตนเองแล้ว การลงมือเรียนรู้ด้วยตัวเอง ยังส่งผลให้ทีมงานปรับเปลี่ยนวิธีคิด จากที่เคยนิ่งดูดายไม่สนใจว่าสิ่งดี ๆ ในชุมชนจะอยู่หรือหายไป ก็ลุกขึ้นมาเอาธุระพยายามสืบค้นและสานต่อให้วัฒนธรรมดี ๆ อย่างจุ๊เมิญแล้ว สายสัมพันธ์ระหว่างเด็ก ผู้เฒ่าผู้แก่ รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองยังกลับมาแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ส่วนวิธีทำงานจากที่รอแต่ครูสั่งให้ทำ วันนี้พวกเขาหาญกล้าลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงตัวเอง นำพาครูและคนในชุมชนให้ย้อนคืนกลับมาให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรมของชาวมอญบางจะเกร็งให้อยู่คู่ตำบลบางจะเกร็งตลอดไป

โครงการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมจุ๊เมิญในพื้นที่ ตำบลบางจะเกร็ง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่ปรึกษาโครงการ	สิริลักษณ์ อินทรบุตร
ทีมทำงาน	**นักเรียนโรงเรียนวัดศรัทธาธรรม**
จิรภัทร แวงสุข	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดศรัทธาธรรม
พรนภา อินตา	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดศรัทธาธรรม
วิชิราพรรณ กลัดเจริญ	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดศรัทธาธรรม
ปาน ยังอยู่	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดศรัทธาธรรม
กัญญาภัค กรุตสุข	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
ณัฏฐา ไทรทอง	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
แง ยังอยู่	ประถมศึกษาปีที่ 6

ภายใต้ความสัมพันธ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีชีวิต วัฒนธรรม และการประกอบอาชีพที่เชื่อมโยงกับสายน้ำ **"คน"** คือปัจจัยสำคัญของการมีอยู่หรือหายไปของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น สำหรับภูมิภาคตะวันตกที่มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ วิถีการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่พึ่งพาธรรมชาติ มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือดูแลกันเองภายในชุมชน แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว วิถีชีวิตผู้คนที่เคยพึ่งพาอาศัยกันก็เปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ มองข้ามและละเลยปัญหาของชุมชน ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น **แต่วันนี้วิถีชีวิตแบบเดิมถูกปลุกฟื้นขึ้นมาอีกครั้งจากน้องๆ เครือข่ายเยาวชนภาคตะวันตกที่ลุกขึ้นมาเอาธุระจัดการกับปัญหาที่กำลังลุกคืบเข้ามา ด้วยการนำความรู้จากห้องเรียนมาประยุกต์กับความรู้ของท้องถิ่นหาทางป้องกันและรับมือกับปัญหาของชุมชนถิ่นเกิด** ซึ่งประเด็นพลังอาสาสมัครพัฒนาสังคม ทำให้เห็นบทเรียนของเยาวชนที่เรียนรู้การบริหารจัดการเวลา บริหารจัดการงาน บริหารจัดการข้อมูลความรู้ บริหารจัดการกำลังคน ที่จะอาสาเข้าไปเป็นกำลังหนุนเสริม และใช้ความรู้ช่วยพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ จนได้รูปแบบการบริหารจัดการอาสาสมัครที่เป็นตัวอย่างความสำเร็จในเรื่อง การดูแลผู้สูงอายุ การแปรรูปและการตลาดผลิตภัณฑ์ปลาอกกะแร้ของชุมชนประมง การพัฒนาองค์ความรู้อาชีพเลี้ยงแพะ อาสาสมัครเยาวชนในชุมชนที่เรียนรู้เรื่องการจัดการชุมชนตลาดนัด และการสร้างการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

พลังอาสาสมัคร
พัฒนาสังคม

เรียนรู้เพื่อรับมือสังคมผู้สูงอายุ

โครงการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์

การลงพื้นที่ทำโครงการในปีที่แล้วของทีมจุลินทรีย์ RB CAT วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชุรี พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์ ตำบลเขาชะงุ้ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่คนเดียว ขาดการดูแลเอาใจใส่จากลูกหลาน ประกอบกับเห็นว่าประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จึงคิดทำ**โครงการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์** เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเพื่อเป็นต้นแบบในการดูแลตัวเองให้กับผู้สูงอายุคนอื่นต่อไป

กระบวนการทำงาน

1 สืบค้นข้อมูลผู้สูงอายุในชุมชนจาก อสม. และสถานีอนามัยในพื้นที่

2 จัดกิจกรรมกับผู้สูงอายุในพื้นที่ ตรวจวัดความดัน ชั่งน้ำหนัก โดยได้รับความอนุเคราะห์ด้านเครื่องมือจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขาชะงุ้ม

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

ฝึกทักษะการพูด การตั้งคำถาม กล้าแสดงออก เรียนรู้วิธีการเข้าหาผู้ใหญ่ หันมาใส่ใจดูแลสุขภาพของตัวเอง และรู้จักวางแผนชีวิต โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

ต่อชุมชน

เกิดองค์ความรู้ต้นแบบเรื่องการดูแลผู้สูงอายุของชุมชน ผู้สูงอายุในชุมชนหันมาใส่ใจสุขภาพของตัวเองมากขึ้น เห็นคุณค่าของตนเอง และไม่รู้สึกโดดเดี่ยวเมื่อมีเยาวชนเข้ามาชวนทำกิจกรรม สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุภายในชุมชน

4 ขยายผลสู่วิทยาลัยด้วยการเปิดรับสมัครกลุ่มนักศึกษาอาสาสมัครลงพื้นที่ไปเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์

3 ลงพื้นที่ทำกิจกรรมครั้งที่ 2 และ 3 กับกลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม ทำ Timeline แสดงถึงความเปลี่ยนแปลง ของชุมชน การทำแบบสอบถาม เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ทำให้ผู้สูงอายุบางส่วนหันกลับมาดูแลสุขภาพมากขึ้น และเห็นศักยภาพของผู้สูงอายุบางท่านที่สามารถเป็นต้นแบบของการดูแลตัวเองได้

โครงการนี้ทำให้เธอเรียนรู้ที่จะรับมือกับการก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ หลังจากที่ได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้สูงอายุจำนวนมาก จึงพยายามเลือกกินอาหารที่มีประโยชน์และรู้จักการวางแผนชีวิตตัวเองมากขึ้น เมื่อแก่ตัวลงจะได้มีสุขภาพแข็งแรงเหมือนผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ โดยพบว่าปี พ.ศ. 2557 มีผู้สูงอายุจำนวน 10,014,705 คน และคาดว่าในปี พ.ศ.2563 ประเทศไทยจะมีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากถึง 13 ล้านคน[1] จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมไทยจะต้องหันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุให้มากขึ้น ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจ เพื่อรับมือกับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอนาคต

ด้วยเล็งเห็นสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชบุรีที่เคยเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกปีที่ผ่านมา เห็นว่าแม้โครงการปีแรกจะจบไปแล้วแต่ความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนและกลุ่มผู้รู้ในพื้นที่กลับค่อย ๆ ก่อตัวขึ้น จึงคิดสานต่อโครงการ

[1] ข้อมูลจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เนื่องในโอกาสวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ปี 2559 “เดินหน้าประเทศไทยไปกับผู้สูงอายุ”

"เพราะไม่มีประสบการณ์ในการเขียนโครงการมาก่อนในปีแรกทำให้การนำเสนอโครงการไม่แหลมคมมากพอ ยิ่งเว้นช่วงโครงการไประยะหนึ่งพอจะกลับมาทำต่อก็ไปไม่เป็น เพราะไม่เข้าใจโครงการตั้งแต่แรก ปีนี้เพื่อไม่ให้ตกร่องเดิม จึงต้องประชุมสร้างความเข้าใจกับทีมงานก่อนทุกครั้ง ทำให้พวกเราเข้าใจในตัวโครงการของเรามากขึ้น"

จากจุลินทรีย์...สู่การดูแลผู้สูงอายุ

แป้ง-ศิริพร บุญมาก และบู๊-ณัฐวุฒิ ศรีนวล ในฐานะพี่ใหญ่ของโครงการเล่าถึงช่วงเวลาดี ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำโครงการเมื่อปีที่ผ่านมาว่า ตอนที่เราทำโครงการทดลองใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปีที่แล้ว พวกเรามักจะลงพื้นที่เพื่อไปสอบถามข้อมูลที่หมู่บ้านหนองโบสถ์บ่อยครั้ง คนที่ให้ข้อมูลพวกเราส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และสัมผัสได้ว่า กลุ่มผู้สูงอายุมีความสุข ยิ้มแย้ม แต่ปัญหาที่เราพบคือส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่คนเดียว **จึงเกิดคำถามขึ้นในใจว่า *"ลูกหลานผู้สูงอายุเหล่านี้อยู่ที่ไหน และเขาอยู่กันอย่างไร"* จนเมื่อรวมทีมทำโครงการต่อในปี 2 คำถามคาใจจึงถูกนำมาใช้เป็นโจทย์ทำโครงการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์ โดยชวน แนน-รจนา บุญเดช เรือง-อิศรา เอี่ยมสง่า และเหม่ง-ธวัชชัย ขาวสำอาง เข้าร่วมทีมด้วยคำพูดจูงใจคือ โครงการนี้จะสามารถพัฒนาความกล้าแสดงออก และทักษะการคิด วิเคราะห์ให้พวกเขาได้**

"เพราะปีแรกไม่มีประสบการณ์ในการเขียนโครงการมาก่อน การนำเสนอโครงการไม่แหลมคมมากพอ ยิ่งเว้นช่วงโครงการไประยะหนึ่งพอจะกลับมาทำต่อ ก็ไปไม่เป็น ไม่สามารถทำได้ เพราะไม่เข้าใจโครงการตั้งแต่แรก พอปีนี้เพื่อไม่ให้ตกร่องเดิม จึงต้องประชุมสร้างความเข้าใจกับทีมงานก่อนทุกครั้ง ก่อนที่จะเขียนข้อเสนอโครงการ ทำให้พวกเราเข้าใจในตัวโครงการของเรามากขึ้น" แป้ง เล่าถึงการนำบทเรียนที่ได้จากการทำโครงการในปีแรกมาปรับใช้ในปีนี้

ชุมชนเดิม...เพิ่มเติมคือความใส่ใจ

ชุมชนบ้านหนองโบสถ์ ตำบลเขาชะงุ้ม จังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่ที่ทีมงานคุ้นเคยอยู่แล้ว อีกทั้งยังมี**ป้าสายบัว มะลิพุ่ม** ที่ทีมงานสานสัมพันธ์ไว้จากการทำโครงการปีที่แล้ว อาสาเป็นผู้เชื่อมประสานและชี้เป้ากลุ่มผู้สูงอายุให้ทีมงานเข้าไปพูดคุย โดย**เป้าหมายโครงการในปีนี้คือ อยากเห็นผู้สูงอายุในพื้นที่มีความสุข สุขภาพดี นำตัวอย่างดี ๆ ของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนมาเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มผู้สูงอายุภายนอกได้นำไปปรับใช้กับตัวเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุในประเทศไทยมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ เหมือนชุมชนบ้านหนองโบสถ์**

เมื่อเป้าหมายชัด ทั้งหมดจึงร่วมกันออกแบบกิจกรรม เริ่มจากสืบค้นข้อมูลผู้สูงอายุกับ อสม. และสถานีอนามัยในพื้นที่ เพื่อสอบถามข้อมูลเบื้องต้นของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์ ทั้งรายชื่อผู้สูงอายุ จำนวนหลังคาเรือน นำมาจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการทำกิจกรรมต่อไป

เมื่อได้ข้อมูลมาบางส่วนแล้ว ทีมงานจึงนัดพบปะพูดคุยกับผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปอีกครั้ง ซึ่งการพบกันครั้งแรกของผู้สูงอายุและทีมงาน เริ่มต้นด้วยกิจกรรมตรวจวัดความดันและชั่งน้ำหนัก โดยได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์และสมุดตรวจวัดความดันจาก**หมอหนู-เสริมศักดิ์ นวลจันทร์ เจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขาชะงุ้ม** บรรยากาศในวันนั้นอบอวลไปด้วยรอยยิ้มของกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ได้เห็นเยาวชนรุ่นลูกรุ่นหลานเข้ามาพูดคุย

“การพบกันครั้งแรกพวกเรายังไม่พุ่งเป้าไปที่การเก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุ แต่วางตัวเป็นผู้รับฟังที่ดี ให้ผู้สูงอายุเล่าทุกข์สุขให้ฟังก่อน เพื่อสร้างความไว้วางใจ แม้ทุกอย่างจะราบรื่น แต่หลังทำกิจกรรมเสร็จทีมงานกับมาถอดบทเรียนร่วมกันว่า กิจกรรมครั้งนี้เหมาะสมกับผู้สูงอายุหรือไม่” แป้ง เล่า

บุ๊ เสริมว่า ข้อมูลที่ได้จากหมอหนูพบว่า **บ้านหนองโบสถ์มีผู้สูงอายุหลายกลุ่ม ทั้งติดเตียง ติดบ้าน และติดสังคม แต่ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มติดบ้าน ไม่ค่อยออกไปไหน ถ้าไม่มีธุระจำเป็นจริง ๆ ข้อมูลที่รับรู้ ทำให้ทีมงานต้องกลับมานั่งคุยกันถึงเป้าหมายการทำโครงการ และการออกแบบกิจกรรมอีกครั้งว่า ควรเจาะจงไปที่กลุ่มใด จนสรุปลงตัวที่กลุ่มผู้สูงอายุที่ติดสังคม เพราะคิดว่าอย่างน้อยเขาก็สามารถออกมาทำกิจกรรมกับเราได้**

“มีลุงคนหนึ่งที่ผ่านมาเขาไม่ค่อยดูแลสุขภาพตัวเองมากนัก พอเขามีโอกาสมาร่วมกิจกรรมวัดความดันพบว่า ความดันสูง ทำให้ลุงเขาเริ่มหันมาดูแลตัวเอง พอเรากลับมาวัดความดันอีกครั้ง ความดันลุงเริ่มปกติ เหตุการณ์นี้ทำให้กลับมาคิดกันว่า การลงพื้นที่ทำกิจกรรมของพวกเรานอกจากจะได้ข้อมูลแล้ว ยังช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้สูงอายุในชุมชนหันมาดูแลใส่ใจสุขภาพของตนมากขึ้น”

เรียนรู้อดีต...เรียนรู้ปัจจุบัน

เมื่อเห็นจุดอ่อนของการลงพื้นที่ครั้งแรก บวกกับข้อมูลของกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้มาใหม่ เมื่อต้องลงพื้นที่ครั้งที่ 2 ทีมงานจึงต้องเตรียมตัวให้มากขึ้น พวกเขาวางแผนใช้เครื่องมือไทม์ไลน์เข้ามาช่วย เพื่อให้การพูดคุยถึงเรื่องราวความเป็นมาของหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนการทำกิจกรรมยังคงเหมือนเดิมคือ ชั่งน้ำหนัก วัดความดัน

แป้ง เล่าว่า หลังทำกิจกรรมเสร็จ ทีมงานชวนผู้สูงอายุย้อนอดีตผ่านเครื่องมือไทม์ไลน์ที่แบ่งเส้นเวลาทุก ๆ 10 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500-2559 จนทำให้ทีมงานรวมถึงผู้สูงอายุเห็นถึงช่วงเวลาความเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านหนองโบสถ์ทั้งเรื่องของสาธารณูปโภคและการดำเนินชีวิต การเข้ามาของคลองชลประทานที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงของอาชีพเกษตรกร จากเดิมที่ชาวนาทำนาปีละครั้ง แต่เมื่อคลองชลประทานเข้ามาความถี่ของการทำนาก็เพิ่มมากขึ้น และจากเดิมที่รอน้ำฝนก็เปลี่ยนมาเป็นรอน้ำจากคลองชลประทานแทน จนปัจจุบันวิถีการทำนาของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง

นอกจากเรียนรู้อดีตเพื่อเรียนรู้ปัจจุบันแล้ว ทีมงานยังไม่ทิ้งเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ ชุดคำถามที่ตั้งไว้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุแต่ละท่าน เคล็ดลับในการดูแลตัวเองถูกงัดออกมาใช้ ทั้งแบ่งกันถาม แบ่งกันจดบันทึก ซึ่งการตรวจวัดสุขภาพง่าย ๆ เช่นนี้ช่วยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุบางคนหันกลับมาดูแลตัวเองด้วย

*“มีลุงคนหนึ่งที่ผ่านมาเขาไม่ค่อยดูแลสุขภาพตัวเองมากนัก พอเขาได้มีโอกาสมาร่วมกิจกรรมวัดความดันพบว่า ความดันสูง ทำให้ลุงเขาเริ่มหันมาดูแลตัวเอง พอเรากลับมาวัดความดันอีกครั้ง ความดันลุงเริ่มปกติ เหตุการณ์นี้ทำให้กลับมาคิดกันว่า**การลงพื้นที่ทำกิจกรรมของพวกเรานอกจากจะได้ข้อมูลแล้ว ยังช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้สูงอายุในชุมชนหันมาดูแลใส่ใจสุขภาพของตนมากขึ้น**”* เรือง เล่า

นอกจากจะได้เรียนรู้อดีต ได้วิธีกระตุ้นการดูแลรักษาสุขภาพให้ผู้สูงอายุในชุมชนแล้ว **กิจกรรมครั้งที่ 2 ยังทำให้ทีมงานได้พบกับกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถนำมาเป็นคนต้นแบบในเรื่องของการดูแลสุขภาพได้อีกด้วย** ด้วยเหตุนี้ การลงพื้นที่ครั้งที่ 3 ทีมงานจึงออกแบบกิจกรรมและชุดคำถามที่มุ่งเน้นไปที่เรื่องสุขภาพโดยเฉพาะ โดยข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ทั้ง 3 ครั้ง จะถูกกรองเพื่อคัดเลือกกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถเป็นต้นแบบของการดูแลตัวเอง และ**จัดทำเป็นหนังสือที่รวบรวมเรื่องราวของกลุ่มผู้สูงอายุต้นแบบให้คนอื่นได้ศึกษา**

เป็นแบบอย่างต่อไป ทั้งนี้จากการพูดคุยพบว่า สาเหตุที่ผู้สูงอายุในพื้นที่นี้สุขภาพแข็งแรง เพราะนิยมปลูกผักกินเองซึ่งนอกจากจะบริโภคผักปลอดสารแล้ว ยังได้ออกกำลังกาย ส่งผลให้สุขภาพร่างกายแข็งแรงตามไปด้วย

รู้แล้วต้องขยาย...

อย่างไรก็ตามเพื่อให้ข้อมูลในหนังสือครบถ้วน ทั้งผู้สูงอายุต้นแบบ และรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นความรู้เฉพาะด้าน ทีมงานจึงลงพื้นที่ไปโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขาชะงุ้ม เพื่อสอบถามข้อมูลและกิจกรรมที่ รพ.สต. ทำงานร่วมกับผู้สูงอายุว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งถือเป็นโอกาสดีที่ทำให้ทีมงานได้ทำกิจกรรมร่วมกับ รพ.สต.

"ผู้สูงอายุกลุ่มนี้เข้ามาร่วมกิจกรรมกับ รพ.สต. เป็นประจำอยู่แล้ว พวกเราเลยช่วยกันคิดรูปแบบกิจกรรมที่จะทำกับกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนี้ แต่ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ก็คิดว่ามีกิจกรรมอะไรไหมที่ผู้สูงอายุไม่ต้องขยับร่างกายมาก จนได้ข้อสรุปเป็นกิจกรรมออกกำลังกายนิ้วมือ ซึ่งผู้สูงอายุค่อนข้างชอบ เพราะเขาสามารถกลับไปทำเองที่บ้านได้" แป้งเล่าให้ฟังถึงที่มาของการขยายผลการทำงาน จากเดิมที่ต้องการขอข้อมูลจากหน่วยงาน แต่เมื่อได้รับโอกาส ทีมงานก็รีบคว้าไว้ แม้จะมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่พวกเขาก็ไม่นำมาเป็นปัญหา พยายามคิดหาวิธีสร้างโอกาสเพื่อให้การทำโครงการไปสู่หมุดหมายที่ตั้งใจ ปัจจุบันทีมงานยังคงทำกิจกรรมนี้ร่วมกับ รพ.สต. อยู่เป็นประจำ

สำหรับหนังสือชีวประวัติของผู้สูงอายุต้นแบบนั้น ทีมงานบอกว่า อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลและคัดสรรคนต้นแบบที่มีการดูแลรักษาสุขภาพตัวเองได้ดี โดย **ระหว่างรอหนังสือเสร็จทีมงานคิดขยายผลการทำโครงการไปสู่วิทยาลัย ด้วยการเปิดรับสมัครกลุ่มนักศึกษาอาสาสมัครลงพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้สูงอายุในชุมชนหนองโบสถ์ รูปแบบกิจกรรมเป็นการลงพื้นที่ไปพบปะพูดคุย สอบถามความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ**

โดยแป้ง บอกว่า ที่ออกแบบกิจกรรมให้เหมือนกับการไปพบปะพูดคุย เพราะบางวันที่เราไปอาจจะเจอลุง ๆ ป้า ๆ ทำนากันอยู่ เราก็ลงไปพูดคุยกับเขา ไปช่วยเขา

เท่าที่เราจะช่วยได้ ซึ่ง**ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะดีใจที่เห็นคนเข้ามาสนใจ เห็นความสำคัญของเขา บางบ้านพอเราลงพื้นที่เสร็จเขาก็ทำกับข้าวให้เรากินก็มี**

“นอกจากจะนำเคล็ดลับที่ได้มาปรับใช้กับตัวเองแล้ว เธอยังนำไปแนะนำคนในครอบครัวของเธอด้วย แต่ก่อนไม่ค่อยสนใจอะไรเลย เวลาไปตลาดก็ไม่ได้สนใจที่มาของอาหาร แต่หลัง ๆ จะบอกแม่ให้สังเกตที่มาของผักหรือเนื้อสัตว์ว่ามาจากไหน แม่เองก็ดีใจที่เห็นว่าเราเริ่มหันมาสนใจเรื่องสุขภาพ”

เพราะรู้...จึงเข้าใจ

เพราะคลุกคลีจนเข้าใจ ทำให้ทีมงานตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมตัวรับมือเป็นผู้สูงอายุ แม้ช่วงวัยจะยังอีกยาวไกล แต่การเตรียมตัวไว้เนิ่น ๆ จะส่งผลดีกับพวกเขาและครอบครัวในอนาคต

แป้ง บอกว่า **โครงการนี้ทำให้เธอเรียนรู้ที่จะรับมือกับการก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุได้ หลังจากที่ได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้สูงอายุจำนวนมาก เธอพยายามเลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ และรู้จักการวางแผนชีวิตตัวเองมากขึ้น เมื่อแก่ตัวลงจะได้มีสุขภาพแข็งแรงเหมือนกับลุงป้าเหล่านี้**

ส่วน เหม่ง บอกว่า โครงการนี้ทำให้เขาหันมาปรับกิจวัตรประจำวันของตัวเองใหม่ เดิมไม่ค่อยทานข้าวเช้า แต่พอได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้กับผู้สูงอายุ จึงเริ่มเห็นความสำคัญของข้าวเช้ามากขึ้น เลย**พยายามปรับกิจวัตรของตัวเองให้กินข้าวเช้าทุกวัน นอกจากนี้เขายังกล้าแสดงออก และเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นเพื่อนมากขึ้น**

ขณะที่แนน **นอกจากจะนำเคล็ดลับที่ได้มาปรับใช้กับตัวเองแล้ว เธอยังนำไปแนะนำคนในครอบครัวของเธอด้วย** *“แต่ก่อนไม่ค่อยสนใจอะไรเลย เวลาไปตลาดก็ไม่ได้สนใจที่มาของอาหาร แต่หลัง ๆ จะบอกแม่ให้สังเกตที่มาของผักหรือเนื้อสัตว์ว่ามาจากไหน แม่เองก็ดีใจที่เห็นว่าเราเริ่มหันมาสนใจเรื่องสุขภาพ”*

ผลพวงของโอกาสที่ได้เข้าไปเรียนรู้และสัมผัสกับกลุ่มผู้สูงอายุ จนรู้แจ้งเห็นจริงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ รวมถึงสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่แล้ว ผลของการเรียนรู้ครั้งนี้ยังคืนกลับให้ทีมงานยอมปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง ตื่นตัวและพร้อมรับมือกับการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ เพื่อจะได้ไม่เป็นภาระของชุมชนสังคม ถึงแม้คำว่า “ผู้สูงอายุ” อาจจะยังดูยาวไกลสำหรับพวกเขาก็ตาม

โครงการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองโบสถ์

ที่ปรึกษาโครงการ

อาจารย์เรณู หนูวัฒนา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชบุรี

ทีมทำงาน

นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีราชบุรี

รจนา บุญเดช	ปวช.2
ธวัชชัย ขาวสำอางค์	ปวช.2
อิศรา เอี่ยมสง่า	ปวช.2
วศิริพร บุญมาก	ปวส.2
ณัฐวุฒิ ศรีนวล	ปวส.1

การเรียนรู้ของ... ว่าที่นักการตลาดเพื่อสังคม

โครงการปลาอกกะแร้จากต้นน้ำทางปัญญา สู่มูลค่าทางตลาดเรื่องเล่าชาวประมง

บ้านโตนดน้อย หมู่ 12 ตำบลหนองขนาน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก โดยเฉพาะการแปรรูปปลาอกกะแร้จำหน่ายในราคาไม้ละ 2 บาท ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ค่อนข้างน้อย เพราะต้องขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ประกอบกับชาวบ้านไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อต่อรองราคา แต่ที่สำคัญคือปลาอกกะแร้ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนหมู่มาก เมื่อเห็นปัญหา น้องๆ ทีม Superman มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี จึงอาสานำความรู้ด้านการตลาดที่ร่ำเรียนมาทำ**โครงการปลาอกกะแร้จากต้นน้ำทางปัญญาสู่มูลค่าทางตลาดเรื่องเล่าชาวประมง** เพื่อช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้ปลาอกกะแร้และเพื่อให้ปลาอกกะแร้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

กระบวนการทำงาน

1. ศึกษาปัญหา ค้นหาโจทย์ การทำโครงการผ่าน “เรื่องเล่าจากปลาอกกะแร้”

2. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลทำ “แผนที่เดินดิน” ร่วมกับชาวบ้าน เพื่อทำความรู้จักชุมชน

3. ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลวิธีทำปลา การแปรรูป การขาย และวิธีออกเรือ

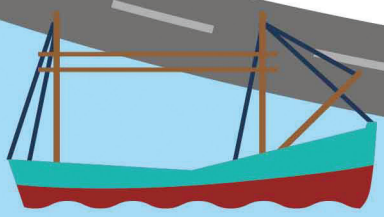

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน
นำความรู้จากห้องเรียนไปใช้ประโยชน์ในการทำงานเพื่อชุมชน ทำให้เข้าใจวิชาที่เรียนมากขึ้น การทำโครงการทำให้ต้องแสดงความคิดเห็นของตัวเองกับเพื่อนร่วมทีม หรือเพื่อนๆ ในเครือข่ายเยาวชนภาคตะวันตกบ่อยๆ เกิดเป็นแรงผลักดันให้กล้าแสดงออกมากขึ้น ขณะเดียวกันก็หนุนเสริมให้รู้จักวางแผนเตรียมตัวในการเรียนและการสอบ จนผลการเรียนดีขึ้น

ต่อชุมชน
หนังสือเรื่องเล่าปลาอกกะแร้

ต่อมหาวิทยาลัย
นักศึกษาสามารถเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ จากการทำโครงการไปใช้ในรายวิชาเรียนได้ ช่วยพัฒนาทักษะชีวิต วิธีคิดของนักศึกษาให้เข้าใจและเคารพภูมิปัญญาของผู้คน เคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ยังทำให้นักศึกษา ได้เรียนรู้การเป็น “นักการตลาดเพื่อสังคม” ที่รับใช้ชุมชนสังคมได้อย่างแท้จริง จนผลการเรียนดีขึ้น

การทำโครงการนี้ ทำให้ได้ความรู้ที่มากกว่าในห้องเรียน ทั้งการเรียนรู้ชุมชนและวิถีชีวิตผู้คน ฝึกทักษะการเข้าหาคน กระบวนการทำงานและการวางแผน ที่แตกต่างจากชีวิตเดิมที่แค่อาจเรียนจบรับปริญญา แล้วหางานทำ ขณะเดียวกันก็ได้นำความรู้จากห้องเรียนไปใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรม เช่น การวิเคราะห์ SWOT ที่ได้ใช้ทั้งหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค จนทำให้เข้าใจวิชาที่เรียนมากขึ้น และได้คำตอบว่า เรียนไปทำไม...

"บ้านโตนดน้อย" **หมู่บ้านชาวประมงเล็กๆ ในตำบลหนองขนาน อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้จากการขายหรือแปรรูป *"ปลาอกกะแร้"* [1]ทว่ารายได้ดังกล่าวกลับเทียบไม่ได้กับหยาดเหงื่อที่เสียไป ที่กว่าจะไปถึงมือผู้บริโภค ต้องผ่านกระบวนการส่งต่อหลายทอด**

เมื่อ**นักศึกษากลุ่มหนึ่งจากสาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี**เห็นความเหนื่อยยากของชาวบ้านที่ต้องกรำแดด กรำฝน ฝ่าคลื่นลมออกทะเล แต่กลับไม่มีรายได้ที่แน่นอน ทำให้พวกเขา**คิดนำความรู้เรื่องการตลาดที่ร่ำเรียนมาช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาอกกะแร้ให้มีมูลค่ามากขึ้น เพื่อเพิ่มต้นทุนชีวิตแก่คนในชุมชน**

[1] บ้างเรียก ปลากุแล ปลาอกแล เป็นปลาทะเลสกุลหนึ่งในวงศ์ปลาหลังเขียว ลักษณะลำตัวแบนข้าง สันท้องแหลม เกล็ดบางหลุดง่าย เป็นปลาขนาดเล็ก อาศัยอยู่บริเวณผิวน้ำหรืออาจเข้ามาใกล้ฝั่ง

เมื่อการตลาดประสานวิถีชุมชน

"พอได้คุย ได้เห็นวิธีทำปลา ล้างปลา ตากปลา และราคาปลา ทำให้พวกเราที่เรียนการตลาดคิดต่อทันทีว่า ทำไมปลาไม้หนึ่ง 4-5 ตัว ขายแค่ 5 บาท เขาควรจะได้ราคามากกว่านี้ แล้วก็ขายกันอยู่แค่ที่ริมถนนแถวหมู่บ้านเท่านั้น" **ริชชี่-ชนุดม กิตติสาเรศ** เล่าถึงสาเหตุของการคิดทำโครงการ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ ทีมงานซึ่งประกอบด้วย **ริชชี่ หม่ำ-ธุรกิจ มหาธีรนนท์ แพค-พิทวัส บุญชูยิ่ง เน็ท-ภัทร วิทยปรีชากุล และ โจ้-ภานุวัฒน์ สังกะเพศ** ไม่เคยรู้จักปลาชนิดนี้มาก่อน แต่ละคนเป็นเด็กเมืองที่ไม่ได้มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับการทำประมงแต่อย่างใด แต่หลังจากที่ **อาจารย์ติ๊ก-รองศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ ที่ปรึกษาโครงการ**ชักชวนให้ทำ**โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก** และแนะนำให้ไปดูเรื่องปลาอกกะแร้ที่หมู่บ้านโตนดน้อย พวกเขาตกลงใจทันที **เพราะเห็นว่านี่เป็นโอกาสที่จะได้ใช้วิชาการตลาดให้เกิดประโยชน์กับชุมชน**

"การลงพื้นที่ครั้งนี้สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกคือ ทำความรู้จักวิถีชีวิตและสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นกันเอง ให้เขาสบายใจที่จะพูดคุยกับเราก่อน จากนั้นจึงช่วยกันระดมคำถามที่อยากรู้"

ริชชี่ เล่าว่า ครั้งแรกที่ทีมงานลงไปสำรวจหมู่บ้านอย่างคร่าว ๆ เพื่อตามหาผู้รู้ในชุมชน แต่เพราะไปแบบไม่มีการวางแผน เลยไม่รู้จะถามใคร จึงไปเริ่มต้นที่โรงเรียนบ้านโตนดน้อย มีโอกาสได้พบกับครูท่านหนึ่งที่สอนวิชาพลศึกษา ที่ออกไปเรียนต่อนอกพื้นที่เพื่อทำตามความฝันที่อยากเป็นนักกีฬา แต่สุดท้ายเลือกเรียนครู แล้วกลับมาพัฒนาเด็ก ๆ รุ่นต่อไปที่บ้านเกิด ทำให้ทีมงานค้นพบเรื่องดี ๆ เรื่องแรกจากชุมชนที่คนรุ่นใหม่ที่ไม่ละทิ้งถิ่นเกิด และกลับมาช่วยเหลือชุมชน ซึ่งครูท่านนี้ช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนไม่น้อย

หลังจากได้ข้อมูลชุมชนพอสมควร ทีมงานกลับมาวางแผนต่อ โดยตั้งใจว่าจะต้องทำความรู้จักกับปลาอกกะแร้ให้มากขึ้น เริ่มจากค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ก่อนกลับไปลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อสอบถามจากชาวบ้านด้วย ทว่าการเข้าไปพูดคุยกับชุมชนเป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยทำมาก่อน จึงรู้สึกไม่มั่นใจว่าจะทำได้

ริชชี่ เล่าว่า กังวลกันมากว่าผลจะออกมาเป็นอย่างไร จะถามคำถามครบไหม ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือหรือเปล่า จึงคิดกันว่า **การลงพื้นที่ครั้งนี้สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกคือ ทำความรู้จักวิถีชีวิตและสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้าน เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นกันเอง ให้เขาสบายใจที่จะพูดคุยกับเราก่อน** จากนั้นจึงช่วยกันระดมคำถามที่อยากรู้

หลังกลับจากหมู่บ้าน ความหวาดหวั่นที่เคยมีก็หายไป เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การต้อนรับดี และร่วมมือตอบคำถามอย่างละเอียดครบถ้วนกว่าที่พวกเขาคิดไว้ ข้อมูลที่ได้จากชาวบ้านและข้อมูลจากโลกออนไลน์ถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อเขียนข้อเสนอโครงการ

โจ้เล่าถึงขั้นตอนดังกล่าวว่า พวกเขาแก้โครงการกันหลายรอบมาก ทั้งวัตถุประสงค์ กำหนดการ และแผนงาน เพราะถึงจะคิดออก แต่ยากตอนแปลงคำพูดเป็นภาษาเขียน

แม้ทุกคนจะบ่นว่ายาก เนื่องจากไม่เคยทำ แต่ก็ทำออกมาจนสำเร็จ...

“การคิดอย่างรอบด้าน และการประเมินผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น คือสิ่งสำคัญในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพราะผลกระทบหรือความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอาจอยู่กับชาวบ้านไปทั้งชีวิต”

แป้ก...ก็เปลี่ยน

แต่ความคิดที่ว่าสำเร็จก็แป้ก...อีกครั้ง เมื่อได้รับคำชี้แนะจากที่ปรึกษาโครงการและพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ว่า การขายปลาอกกะแร้เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของหลายฝ่าย หากทำโครงการแบบที่ตั้งใจไว้ อาจสร้างความลำบากใจให้คนในชุมชนในระยะยาว หรือไม่ได้รับความเชื่อใจจากชาวบ้าน เพราะชาวบ้านทำเช่นนี้มายาวนานจนเกิดความเคยชิน

เพื่อรักษาสัมพันธภาพอันดีงามระหว่างกัน ทีมงานตัดสินใจเปลี่ยนเป้าหมายการทำโครงการมาเป็นการสร้าง *“เรื่องเล่าของปลาอกกะแร้”* ว่า กว่าจะมาเป็นอาหารในจานที่รอการลิ้มรส ปลาอกกะแร้ต้องผ่านกระบวนการอย่างไร เพื่อให้ปลาอกกะแร้เป็นที่รู้จักในหมู่ผู้บริโภคมากขึ้น จนกลายเป็นที่ต้องการของตลาด

ริชชี่ เล่าถึงความตั้งใจของทีมว่า *“ตอนนั้นเราช่วยกันคิดว่า ทำไมปลาทูแม่กลองถึงดัง เป็นเพราะมันมีเรื่องราว มีประวัติที่เป็นจุดขายที่ช่วยเน้นย้ำว่าจะกินปลาทูต้องของแม่กลอง*

เลยคิดต่อว่า แล้วเราจะสร้างเรื่องราวของปลาอกกะแร้ให้ดูน่าสนใจได้อย่างไร ก็คิดได้ว่าน่าจะสร้างเป็นเรื่องเล่าว่ากว่าจะได้ปลาอกกะแร้มาชาวประมงต้องผ่านความยากลำบากแค่ไหน ทำไมปลาที่นี่จึงรสชาติดีกว่าที่อื่น เป็นเพราะชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำ ดังนั้นถ้าจะกินปลาอกกะแร้ต้องมากินที่บ้านโตนดน้อย ซึ่งน่าจะดึงดูดใจผู้บริโภคได้ แล้วทำให้ราคาดีขึ้น"

ในที่สุดจึงเกิดเป็น**โครงการปลาอกกะแร้จากต้นน้ำทางปัญญาสู่มูลค่าทางตลาด เรื่องเล่าชาวประมง** พร้อมๆ กับเป็นบทเรียนของทีมงานในการทำงานกับชุมชนว่า **การคิดอย่างรอบด้าน และการประเมินผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น คือสิ่งสำคัญในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพราะผลกระทบหรือความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอาจอยู่กับชาวบ้านไปทั้งชีวิต**

"เหตุผลที่ดึงชาวบ้านมาทำงาน เพราะอยากให้โครงการเกิดความยั่งยืนและเป็นของหมู่บ้านจริงๆ ไม่ใช่ของทีมงานที่เข้ามาไม่นานก็ออกไป และยิ่งได้เห็นชาวบ้านจำนวนมากมาร่วมทำแผนที่ยิ่งทำให้ทีมงานมีกำลังใจขึ้นมาว่าต่อไปจะได้เคลื่อนงานพร้อมกับชาวบ้าน"

เรียนรู้ชุมชน พบต้นตอปัญหา

เมื่อได้ข้อสรุปการทำโครงการ ทีมงานลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อเขียน ***"แผนที่เดินดิน"*** ซึ่งเป็นเครื่องมือศึกษาชุมชนที่พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ หยิบยื่นให้ เพื่อทำความรู้จักกับชุมชนให้ถ่องแท้ยิ่งขึ้น โดยขอความร่วมมือจากครูคนเดิมมาช่วยให้ข้อมูล และเพื่อให้ข้อมูลครอบคลุมรอบด้าน ครูจึงติดต่อผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านคนอื่นมาร่วมให้ข้อมูลด้วย

"เราเริ่มจากชวนคิดชวนคุยว่า สถานที่สำคัญของหมู่บ้านแต่ละจุดอยู่ที่ไหน มีถนนเส้นไหนบ้าง บ้านของแต่ละคนอยู่ตรงไหน บ้านใครทำอาชีพอะไร แล้วให้เด็กๆ และชาวบ้านช่วยกันวาด ให้เขาได้มีส่วนร่วมกับเรา เพื่อต่อไปสามารถดึงเขามาร่วมงานกับเราได้ไม่ยาก" โจ้ บอกเล่าวิธีการเก็บข้อมูล

ริชชี่ บอกต่อถึง**เหตุผลที่ดึงชาวบ้านเข้ามาร่วมทำงาน เพราะอยากให้โครงการเกิดความยั่งยืนและเป็นของหมู่บ้านจริงๆ ไม่ใช่ของทีมงานที่เข้ามาไม่นานก็ออกไป และยิ่งได้เห็นชาวบ้านจำนวนมากมาร่วมทำแผนที่ยิ่งทำให้ทีมงานมีกำลังใจขึ้นว่า ต่อไปจะได้เคลื่อนงานพร้อมกับชาวบ้าน**

ผลสำเร็จของการทำแผนที่เดินดินได้สร้างการเรียนรู้ให้ทีมงานมากกว่าพิกัดบนกระดาษ ไม่ว่าจะเป็น***"ทัศนคติของชาวบ้าน"*** ที่ยินดีจะให้พวกเขาเข้ามาช่วยพัฒนาการทำอาชีพกับปลาอกกะแร้ และ ***"วิถีชีวิตของชุมชน"*** ที่ต้องทำมาหากินบนปัจจัยที่ไม่อาจควบคุม นั่นคือ ***"ธรรมชาติ"*** ซึ่งกำลังมีปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ภูมิอากาศ คลื่นลมแปรปรวน ทำให้

บางครั้งชาวบ้านออกเรือหาปลาไม่ได้นานนับเดือน รวมทั้งส่งผลต่อแผนการทำงานของทีมงานด้วย

ริชชี่บอกว่า ***"การแก้ปัญหาการตลาดที่สนใจแต่ตัวผลิตภัณฑ์อย่างเดียวจะทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะการพัฒนาสินค้าหนึ่งตัวจะมีหลายองค์ประกอบเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องคิดถึงปัจจัยภายนอกให้กว้าง เพื่อให้การแก้ปัญหาประสบผลสำเร็จ"***

แม้จะได้ข้อมูลมาค่อนข้างมาก แต่ทีมงานยังไม่ยุติการลงพื้นที่ เพราะตั้งใจสืบค้นข้อมูลไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเข้าใจความเป็นมาของปลาอกกะแร้ตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทางอย่างลึกซึ้ง การลงพื้นที่ครั้งต่อ ๆ มาของทีมงานจึงเป็นการไปดูวิธีทำปลา แปรรูปปลา ขายปลา ไปจนถึงการสอบถามการออกเรือ ซึ่งได้ความว่า ชาวประมงจะออกเรือหาปลาประมาณ ตี 3-ตี 4 อุปกรณ์ที่ใช้มี 2 อย่าง คือ เรดาร์ที่ใช้หาว่าปลารวมตัวเป็นฝูงอยู่บริเวณใด และอวนสำหรับจับปลา พอ 6-7 โมงเช้าจึงกลับขึ้นฝั่งเอาปลาออกจากอวน คัดขนาดปลา แล้วรอพ่อค้ามารับซื้อ จากนั้นพ่อค้าบางคนจะนำปลาที่ซื้อมาไปกระจายต่อให้บ้านหลังอื่นในหมู่บ้านเดียวกันที่รับจ้างแปรรูปปลาอกกะแร้ทำการล้างปลาให้สะอาด ก่อนนำไปตากแดดเสียบไม้ เตรียมจำหน่ายแก่ผู้บริโภค

การติดตามดูขั้นตอนการเดินทางของปลาอกกะแร้สู่ผู้บริโภคของทีมงาน ทำให้พวกเขาค้นพบต้นตอของปัญหาที่ทำให้ราคาขายต้นทางถูก แต่กลับสูงขึ้นเมื่อถึงมือผู้บริโภค จากระบบการทำปลาอกกะแร้ที่ไม่เบ็ดเสร็จในครัวเรือน คือครอบครัวที่ออกเรือไม่ได้แปรรูปเอง ต้องส่งผ่านพ่อค้าคนกลาง ส่วนครอบครัวที่แปรรูปจะทำหน้าที่เพียงรับปลาต่อจากพ่อค้ามาแปรรูป ไม่มีการออกเรือทำประมง มีเพียงแค่ 3-4 ครอบครัวเท่านั้นที่ทั้งออกเรือและแปรรูปปลาอกกะแร้เอง ทำเสร็จแล้วก็ขายหน้าบ้านตัวเอง ไม่หาตลาดอื่นเพิ่มแต่อย่างใด จึงมีลูกค้าอยู่ในวงจำกัด **ขณะเดียวกันทีมงานก็พบเรื่องราวดี ๆ ของชุมชนจากกรณีการออกเรือหาปลาของเหล่าชาวประมงที่เวลาเรือลำไหนเจอปลาก่อนจะวิทยุไปบอกคนอื่นด้วยว่าปลาอยู่ตรงไหน ซึ่งทำให้เห็นภาพ *"การช่วยเหลือเกื้อกูล"* กันของคนในชุมชน**

“การบริหารจัดการเวลาไม่ได้ ทำให้รู้สึกท้อจนเกือบหมดไฟทำงานหลายครั้ง แต่เพราะการลงชุมชนให้ความสนุกและโอกาสเรียนรู้จากการลงมือทำจริง ในพื้นที่จริง ผ่านความเดือดร้อนจริง เพื่อช่วยชุมชนให้ดีขึ้น ทำให้มีแรงฮึดสู้ต่อเรื่อยๆ ซึ่งความพยายามอย่างไม่ยอมท้อถอยก็ค่อยๆ สร้างความเปลี่ยนแปลงให้พวกเขา ไม่ว่าจะเป็นมุมมอง ความคิด นิสัย และพฤติกรรม”

ปลาพาเปลี่ยนแปลง

ถึงจะเข้าใจความเป็นมาของปลาอกกะแร้ ค้นพบปัญหาหลักของการเพิ่มมูลค่าปลา และเจอเรื่องราวปลีกย่อยมากมายที่สามารถนำมาประกอบเป็นเรื่องเล่าชิ้นใหญ่ได้แล้ว แต่ทีมงานบอกว่ายังไม่เพียงพอต่อการสร้างเรื่องเล่า เพราะพวกเขายังไม่เคยลงเรือประมงไปดูการจับปลาด้วยตาตัวเอง ซึ่งมองว่าเป็นประสบการณ์ตรงที่สำคัญที่จะทำให้เข้าใจความยากลำบากของชาวประมงที่ทำให้เรื่องเล่าสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

“วางแผนกันว่าอยากลงเรือไปดูตั้งแต่ขั้นตอนจับปลา เพราะข้อมูลตอนออกเรือที่เรามี มาจากการสอบถามชาวบ้านเท่านั้น คิดว่าถ้าได้ไปดูของจริงน่าจะเห็นปัญหาหรือความยากลำบากอื่น ๆ ที่จะมีผลต่อเรื่องเล่าด้วย” ริชชี่ เล่า

ทว่าแผนการที่วางไว้ต้องพบกับปัญหาที่ควบคุมไม่ได้ ความแปรปรวนของท้องทะเล ชาวบ้านจึงออกเรือน้อยลง และมักไม่ตรงกับเวลาที่ทีมงานสะดวกลงพื้นที่ ต่อมาเกิดพายุเข้า ชาวบ้านต้องงดออกเรือนานนับเดือน ส่วนตัวทีมงานเองก็เริ่มติดภารกิจการเรียน กับทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัย กระทั่งปิดเทอม ต้องแยกย้ายกันกลับบ้านกว่า 2 เดือน จนถึงตอนนี้ก็ยังไม่ได้ออกเรือประมงตามที่ตั้งใจไว้ แต่ก็ได้**ให้บทเรียนแก่ทีมงานที่จะเป็นประโยชน์แก่การทำโครงการในปีต่อไป หรือคนอื่น**

ที่อยากเข้ามาทำโครงการ 2 เรื่องคือ *“เวลากับระยะทาง”* ที่ไม่ควรเลือกพื้นที่ไกลๆ เพราะจะเสียเวลาไปกับการเดินทางค่อนข้างมาก และกลายเป็นเรื่องยากที่จะหาเวลาไปลงชุมชน เนื่องจากต้องมองหาวันที่ว่างจริงๆ เพื่อไม่ให้กระทบกับงานอื่น

ทีมงานยอมรับว่า การบริหารจัดการเวลาไม่ได้ ทำให้รู้สึกท้อจนเกือบหมดไฟทำงานหลายครั้ง แต่เพราะการลงชุมชนให้ความสนุกและโอกาสเรียนรู้จากการลงมือทำจริง ในพื้นที่จริง ผ่านความเดือดร้อนจริง เพื่อช่วยชุมชนให้ดีขึ้น ทำให้มีแรงฮึดสู้ต่อเรื่อยๆ ซึ่งความพยายามอย่างไม่ยอมท้อถอยก็ค่อยๆ สร้างความเปลี่ยนแปลงให้พวกเขา ไม่ว่าจะเป็นมุมมอง ความคิด นิสัย และพฤติกรรม

ริชชี่ที่เป็นหัวหน้าทีม ได้รับคำสะท้อนจากเพื่อนๆ ว่า รู้จักกระจายงานให้เพื่อนทำมากขึ้น จากเมื่อก่อนจะแบกภาระงานไว้ที่ตัวเองทั้งหมด โดยริชชี่บอกว่า ***“ถ้าเรียนจบเราคงไม่ได้ทำงานด้วยกันแบบนี้ ผมจึงอยากให้เพื่อนได้พัฒนาตัวเอง เลยแบ่งงานให้ทำ แต่ก็เพราะเข้ามาทำโครงการนี้ ที่ได้ใช้กระบวนการคิดค่อนข้างเยอะในการทำงานแต่ละขั้น จึงรู้ว่าควรแบ่งงานอย่างไร”***

สำหรับโจ้ บอกว่า **เขากล้าคุยมากขึ้น เพราะมั่นใจในข้อมูลที่รู้ และรู้จักปรับคำพูดเวลาคุยกับผู้ใหญ่ให้สุภาพขึ้น**

ส่วนเน็ท ให้เหตุผลที่ตัวเองกล้าแสดงออกมากขึ้นว่า **การทำโครงการทำให้เขาต้องแสดงความคิดเห็นในการทำงานกับเพื่อนบ่อยๆ จนเกิดแรงผลักให้กล้าแสดงออก**

ด้านแพคเล่าว่า เคยมาดนิ่งและขี้อาย กระทั่งมาทำโครงการนี้จึงเริ่มกล้าพูดคุยกับผู้คนมากขึ้น กลายเป็น**คนกล้าแสดงออก ขณะเดียวกันก็หนุนเสริมให้รู้จักวางแผนเตรียมตัวในการเรียนและการสอบ จนผลการเรียนของเขาดีขึ้น**

หม่ำ เสริมว่า ***"การเข้ามาทำโครงการนี้ ทำให้ผมได้ความรู้ที่มากกว่าในห้องเรียน ทั้งการเรียนรู้ชุมชนและวิถีชีวิตผู้คน ช่วยฝึกทักษะการเข้าหาผู้คน กระบวนการทำงาน และการวางแผน แตกต่างจากชีวิตเดิมที่แค่อาจเรียนจบ รับปริญญา แล้วหางานทำ ขณะเดียวกันก็ได้นำความรู้จากห้องเรียนไปใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรม เช่น การวิเคราะห์ SWOT[2] ที่ได้ใช้ทั้งหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค จนทำให้เข้าใจวิชาที่เรียนมากขึ้น และได้คำตอบว่าเรียนไปทำไม"***

ถึงวันนี้การทำโครงการของพวกเขาจะหยุดเดินก่อนถึงเป้าหมายด้วยเหตุผลด้านเวลาที่ไม่เอื้ออำนวย แต่ทีมงานก็บอกว่า วันข้างหน้าถ้ามีโอกาสทำสิ่งดี ๆ ที่ช่วยเหลือคนอื่นอีกจะทำให้สุดความสามารถกว่าเดิม ซึ่งความมุ่งมั่นและจริงจังที่อยากทำเพื่อส่วนรวมของพวกเขา จึงทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงจากภายในอันเป็นคำตอบของเป้าหมายโครงการที่มีค่ามากกว่าความสำเร็จเชิงรูปธรรม นั่นคือ ***"สำนึกความเป็นพลเมือง"*** ที่ค่อย ๆ เบ่งบาน

ริชชี่เป็นตัวแทนเพื่อน ๆ เล่าถึงข้อค้นพบอีกข้อที่พวกเขาไม่เคยคาดคิดว่า *"การลงพื้นที่ทำให้เราใส่ใจมากขึ้นว่า แผนการตลาดที่เราคิดทำนั้นจริง ๆ แล้วใช่สิ่งที่เขาอยากได้หรือไม่ แล้วสิ่งที่เรากำลังจะทำสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อวิถีชีวิตของเขา มันสอนให้เราคิดถึงชุมชน สิ่งแวดล้อม สภาพพื้นที่ ว่าเราได้ให้อะไรกลับคืนแก่ชุมชนบ้าง ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนที่เคยเข้าใจว่าการวางแผนการตลาดมีแต่เรื่องเงินเกี่ยวข้องเท่านั้น"*

[2] กลยุทธ์หรือเทคนิคด้านการตลาดรูปแบบหนึ่ง (ที่มา: https://www.im2market.com/2015/05/08/403)

“การทำโครงการย้อนกลับมาเสริมการเรียนของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี เช่น นักศึกษาสาขาการตลาดต้องเรียนวิชาท้องถิ่นศึกษา สังคมวัฒนธรรมไทย ผู้ประกอบการสังคม และวิชาหลักการตลาด ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่านักศึกษาสามารถเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ จากการทำโครงการไปใช้ในวิชาเรียนได้ แต่ที่ดีที่สุดคือ การพัฒนาทักษะชีวิตและวิธีคิด เพราะท้ายที่สุดคงไม่มีใครปฏิเสธว่า สังคมไทยกำลังต้องการเยาวชนที่เข้าใจและเคารพภูมิปัญญาของผู้คน เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วกับนักศึกษาของเรา”

กระบวนการสร้างนักการตลาดเพื่อสังคม

รองศาสตรจารย์.ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ ในฐานะที่ปรึกษา บอกว่า ด้วยนโยบายของคณะที่ต้องการผลิตนักจัดการที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เราจึงพยายามสอนนักศึกษาให้เห็นประโยชน์ของส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว จึงต้องหาวิธีให้นักศึกษาออกไปรับใช้ชุมชนสังคม ปกตินักศึกษาจะมีการออกค่ายอาสากันอยู่แล้ว แต่การที่เขาได้รู้จักรากเหง้าของชุมชน ให้ความสำคัญกับชุมชน ให้คนอื่นก่อนให้ตัวเองเป็นสิ่งสำคัญมาก การเรียนในห้องเรียนอย่างเดียวคงไม่สามารถสร้างนักศึกษาที่มีคุณลักษณะเช่นนี้ได้ มหาวิทยาลัยศิลปากรจึงได้ทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding) กับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ส่งนักศึกษาเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก เพื่อแสดงถึงความตั้งใจจริงที่จะร่วมมือกันสร้างเยาวชนที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้สังคมไทย

*“การที่นักศึกษาได้มีโอกาสลงไปเรียนรู้ชุมชน ยิ่งทำให้เขารู้จักรากเหง้าและเข้าใจชุมชน รู้จักการแบ่งปัน และรับความรู้ เพราะเวลาเขาลงไปชุมชน ไม่ใช่ไปช่วยชุมชนอย่างเดียว แต่ต้องรับฟังและรับความรู้จากชุมชนด้วย วันนี้รู้เลยว่านักศึกษารู้จักเข้าหาชุมชน เขาต้องการ **“ให้”** ชุมชนด้วยใจจริง ยอมสละเวลาส่วนตัว เสียเวลาเดินทางเป็นชั่วโมงก็ไป เพราะ **“ใจ”** ที่อยากช่วยเหลือชุมชน แม้โครงการจะจบ แต่พวกเขายังคิดสานต่อหาวิธีช่วยเหลือชุมชนบ้านโตนดน้อยต่อไป”*

รองศาสตราจารย์.ดร.พิทักษ์ บอกว่า การเป็นที่ปรึกษา เราจะไม่บอกว่านักศึกษาต้องทำอะไร 1 2 3 4 แต่ทั้งหมดต้องเกิดจากการที่เขาคิดทำด้วยตัวเอง วิธีที่ใช้คือ ลงพื้นที่ด้วยกัน แล้วถามนักศึกษาว่า เขาเห็นอะไร อยากจะทำอะไร คิดและนำเสนอแผนให้เราฟัง ทั้งโจทย์โครงการ กิจกรรม และกระบวนการทำงาน ส่วนบทบาทของที่ปรึกษาคือ การให้คำแนะนำ

และคอยดูการเติบโตงอกงามทางความคิดและจิตใจที่ได้จากการลงมือทำ เป็นการ ***“สร้างโอกาส”*** ให้เขาได้เรียนรู้จากของจริง

นอกจากนี้การทำโครงการย้อนกลับมาเสริมการเรียนของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี เช่น นักศึกษาสาขาวิชาการตลาดต้องเรียนวิชาท้องถิ่นศึกษา สังคมวัฒนธรรมไทย ผู้ประกอบการสังคม และวิชาหลักการตลาด ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่านักศึกษาสามารถเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ จากการทำโครงการไปใช้ในวิชาเรียนได้ แต่ที่ดีที่สุดคือ การพัฒนาทักษะชีวิตและวิธีคิด เพราะท้ายที่สุดคงไม่มีใครปฏิเสธว่า สังคมไทยกำลังต้องการเยาวชนที่เข้าใจและเคารพภูมิปัญญาของผู้คน เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วกับนักศึกษาของเรา

นักศึกษาส่วนใหญ่จะลงชุมชนไปด้วยวิธีวิจัยพื้นฐาน ที่สามารถนำมาต่อยอดกับวิชาระเบียบวิธีวิจัย 1 และ 2 ได้ และมีแนวโน้มว่าเขาจะกลับไปทำวิจัยเรื่องการตลาดของชุมชนหรือต่อยอดไปสู่งานวิจัยที่ใหญ่ขึ้น เพราะเริ่มคุ้นชินและรู้ว่าการตลาดเพื่อชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งที่ผ่านมาเขาไม่มีทางคิดเช่นนี้ได้ คิดจะทำแต่การตลาดที่ตอบสนองทุนนิยมเท่านั้น แต่โครงการนี้กระตุกให้นักศึกษากลุ่มนี้เริ่มคิดและมองเห็นว่าน่าจะทำวิจัยกับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเชื่อว่าภาคการศึกษาหน้าคงจะมีโจทย์วิจัยเช่นนี้ออกมาแน่นอน

รองศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ บอกต่อว่า จริง ๆ แล้วการเรียนการตลาดมีวิชาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหลายตัว การได้ทำโครงการนี้จึงเป็นโอกาสให้เขาได้เรียนรู้ชุมชนอย่างแท้จริง จนรู้ว่า ความรู้ทางการตลาด ผนวกกับทักษะการวิจัย สามารถให้คำตอบของชุมชนได้ และยังทำให้เขามองเห็นความสำคัญของคนระดับรากหญ้ามากกว่าผู้คนในเชิงธุรกิจ กลายเป็น ***“นักการตลาดเพื่อสังคม”*** ที่รับใช้ชุมชนสังคมได้อย่างแท้จริง

เรื่องราวของการตลาดกับการเรียนรู้ชุมชนที่ฟังดูห่างไกลกันคนละแง่มุม แต่ความรู้กับชุมชนถูกเชื่อมโยงให้ใกล้กันผ่านการทำโครงการเพื่อชุมชน ที่เอื้ออำนวยให้ว่าที่นักการตลาดเพื่อสังคมกลุ่มนี้เข้าไปช่วยแก้ปัญหาของชุมชน จนทำให้ได้เรียนรู้ และเกิดความเปลี่ยนแปลงวิธีคิดเรื่องการตลาดว่าไม่ควรยึดติดแต่กระแสทุนนิยมเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนสังคมที่ต้องอาศัยกันอย่างเกื้อกูล

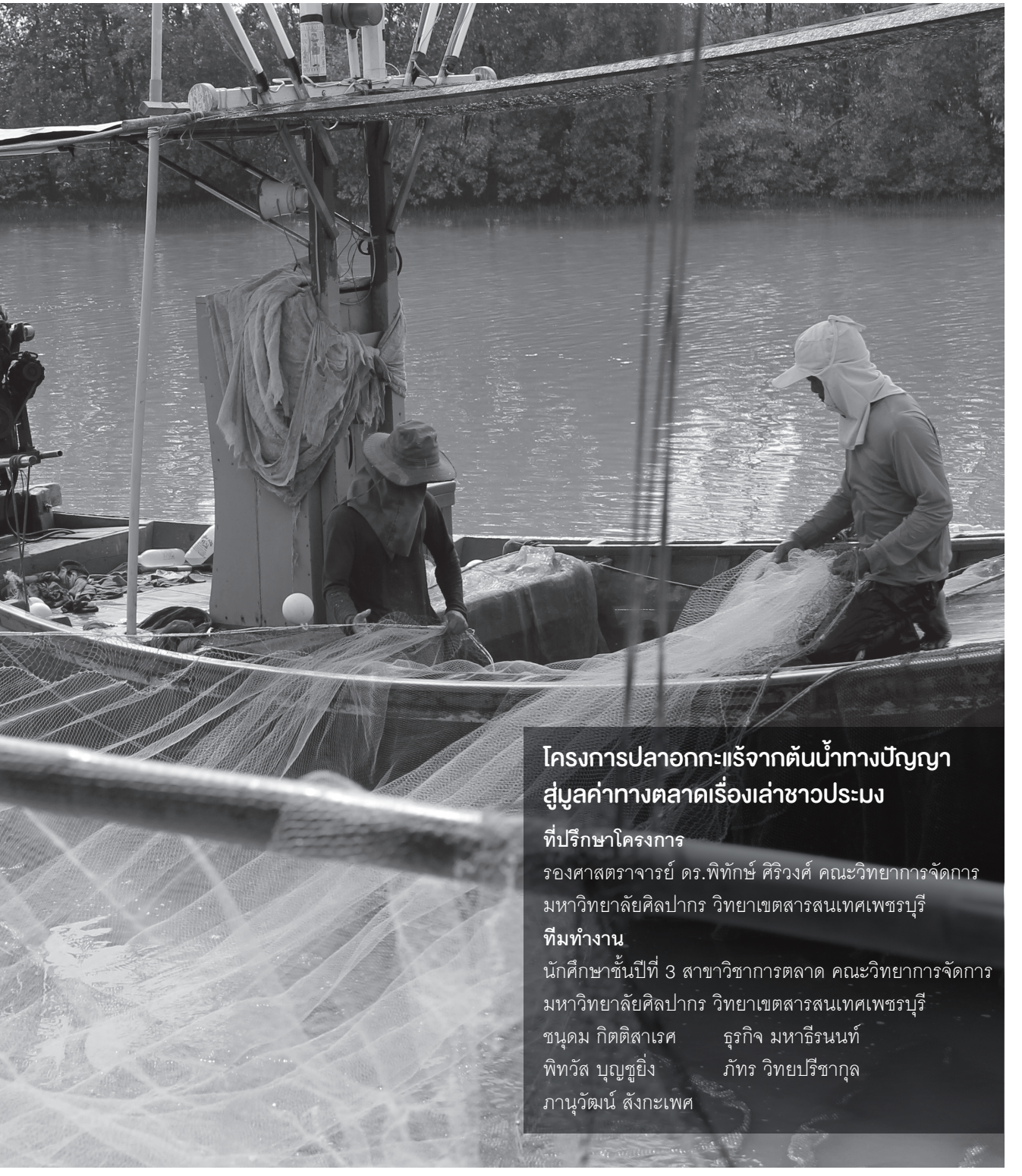

โครงการปลาอกกะแร้จากต้นน้ำทางปัญญา สู่มูลค่าทางตลาดเรื่องเล่าชาวประมง

ที่ปรึกษาโครงการ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ทีมทำงาน

นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ชนุดม กิตติสาเรศ ธุรกิจ มหาธีรนนท์

พิทวัส บุญซูยิ่ง ภัทร วิทยปรีชากุล

ภานุวัฒน์ สังกะเพศ

เชื่อมความรู้สู่ชุมชน

โครงการส่งเสริมอาหารกากมันสำปะหลังหมักยีสต์กับเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในตำบลหนองหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ผลจากการทำโครงการปีที่ 1 ทำให้นักศึกษาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรีรู้ข้อมูลวิธีการเลี้ยงแพะของเกษตรกรและได้สูตรอาหารที่มีคุณภาพและเหมาะสมสำหรับแพะ แต่การขยายผลการใช้สูตรอาหารยังอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่กล้าเปลี่ยนแปลงวิธีการเลี้ยงแพะ เมื่อเห็นช่องว่างดังกล่าว ทีมแพะโจ๋จึงคิดต่อยอดทำ**โครงการส่งเสริมอาหารกากมันสำปะหลังหมักยีสต์กับเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในตำบลหนองหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี** ด้วยการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำอาหารเสริมจากมันสำปะหลังหมักยีสต์สู่เกษตรกรทุกขั้นตอน **เพื่อให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการทดลองเลี้ยงแพะจากมันสำปะหลังหมักยีสต์ด้วยตนเอง และเพื่อช่วยลดต้นทุนการเลี้ยงแพะ**

กระบวนการทำงาน

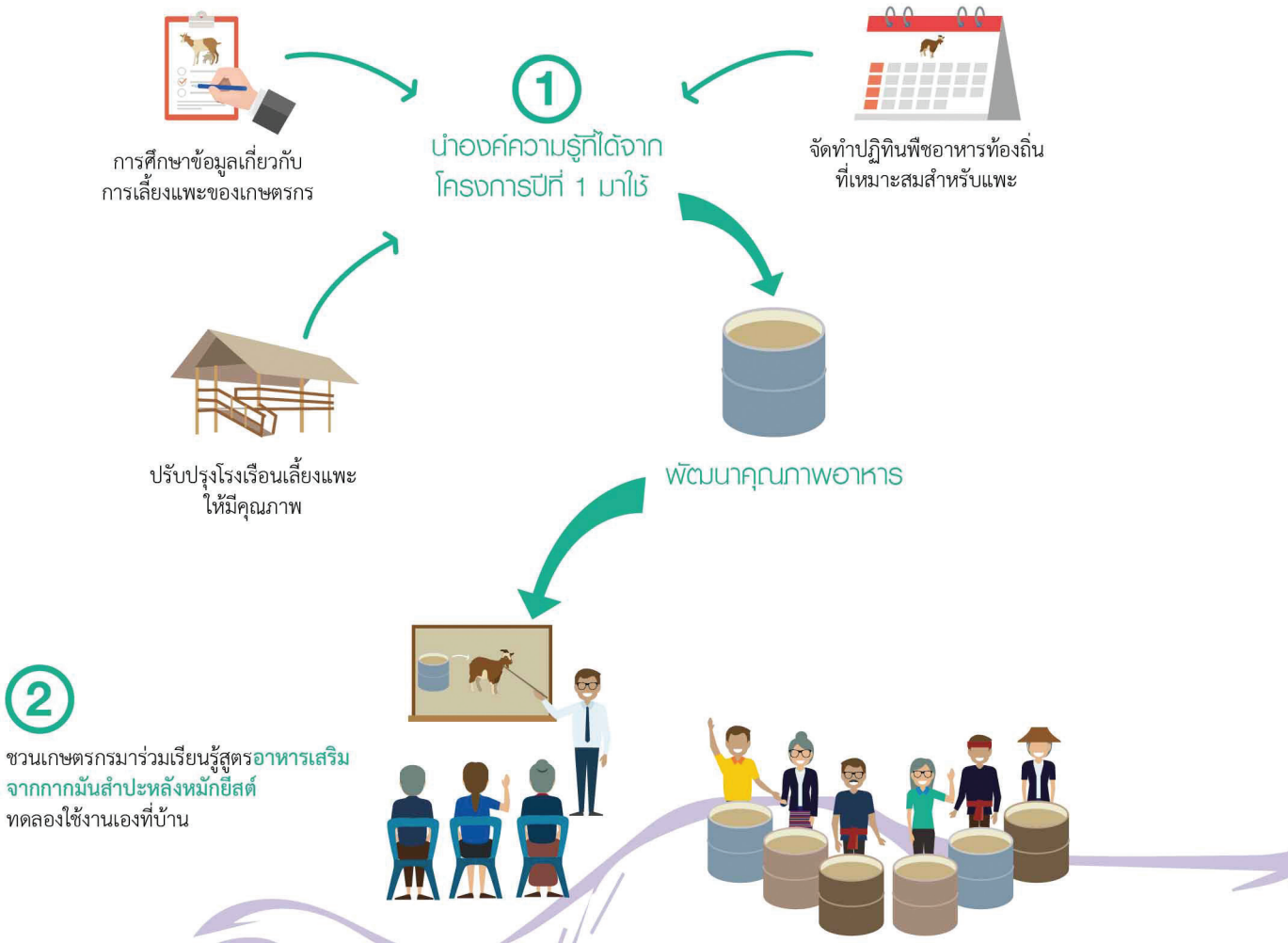

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน
สามารถนำความรู้จากห้องเรียนมาใช้ประโยชน์กับชุมชนสังคมได้จริง ทั้งความรู้ในมิติวิชาการ วิชาชีพ และวิชาชีวิต รู้จักพัฒนาความคิด ตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ รู้จักการวางแผน เกิดทักษะชีวิต ติดตัวที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และเกิดสำนึกพลเมืองเห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน แม้จะอยู่ไกลแต่ยังอาสาเข้ามาช่วยชาวบ้านหมักมันสำปะหลัง

ต่อชุมชน
ชาวบ้านมีองค์ความรู้ ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เชื่อมโยงให้ชาวบ้านและสถาบันการศึกษามีปฏิสัมพันธ์และช่วยเหลือกัน

4

กลุ่มเกษตรกรร่วมกันซื้อกากมันเพื่อมาทำอาหารเสริม

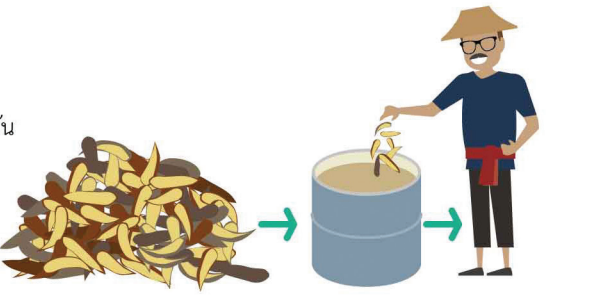

3

เก็บข้อมูลความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับแพะที่ได้รับอาหารเสริมจากเกษตรกร พบว่าแพะมีสุขภาพดี น้ำหนักขึ้นไว ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารในฤดูแล้ง ลดค่าใช้จ่ายการไปเกี่ยวหญ้าต่างพื้นที่

นอกจากความรู้เรื่องการจัดการฟาร์มแล้ว ทักษะการจัดการชีวิตที่เพิ่มพูนขึ้นจากการทำงาน ล้วนเป็นประโยชน์กับชีวิต ทั้งเรื่องการตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักวางแผน คือ ทักษะที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในตัวทีมงาน โดยทุกคนบอกว่า สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการที่ได้คิด ได้ลงมือทำ โดยเฉพาะการได้คิดวิเคราะห์ยามสรุปงานร่วมกับพี่เลี้ยงโครงการ ถือเป็นกิจกรรมลับสมองที่ทีมงานบอกว่า ช่วยทำให้พวกเขาสามารถปรับปรุงวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

ผลการทำงานในปีที่ผ่านมาของรุ่นพี่ที่ได้ทำการศึกษาข้อมูลการเลี้ยงแพะของเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในตำบลหนองหญ้า ด้วยการเรียนรู้กับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในชุมชน รวมทั้งได้พัฒนาคุณภาพอาหาร จัดทำปฏิทินพืชอาหารท้องถิ่นที่เหมาะสมสำหรับแพะ และปรับปรุงโรงเรือนเลี้ยงแพะให้มีคุณภาพ โดยได้นำแพะของเกษตรกรมาทดลองเลี้ยงภายในวิทยาลัยฯ จนได้สูตรอาหารที่มีคุณภาพ รักษาโรคจนหาย ทำให้แพะมีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น แต่การขยายผลการใช้สูตรอาหารในกลุ่มเกษตรกรยังอยู่ในวงจำกัดเฉพาะเกษตรกรที่ให้ยืมแพะมาทดลอง เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่กล้าเปลี่ยนแปลงวิธีการเลี้ยงแพะ

เมื่อการเรียนรู้ติดลมบนต่อเนื่องจากโครงการวิชาแพะที่รุ่นพี่ปีที่แล้วทำไว้ ปีนี้ โจ (ไม่มีนามสกุล) และโบ๊ท-รณชัย พรหมบุตร นักศึกษา ปวส. 1 เป็นตัวตั้งตัวตีรวมกลุ่มกับน้อง ปวช. 3 ในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรีซึ่งประกอบด้วย กาย-สิงหา มารยาท มอส-ธีรศักดิ์ คำชู พัฒ-พัฒนา แก้วชลาลัย วิน (ไม่มีนามสกุล) และในใน (ไม่มีนามสกุล) เห็นช่องว่างของการทำงานดังกล่าวจึงคิดต่อยอดการทำงานในโครงการส่งเสริมอาหารกากมันสำปะหลังหมักยีสต์กับเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในตำบลหนองหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

เพราะมั่นใจว่าสูตรอาหารที่ผ่านการทดลองในปีที่ผ่านมา มีสารอาหารที่ทำให้แพะเติบโตได้ดี ช่วยลดต้นทุนในการเลี้ยง จึงอยากเผยแพร่ความรู้ที่มีสู่เกษตรกร เพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่เพื่อน ๆ ร่วมชั้นปีเรียนจบกันไปหมดแล้ว โจและโบ๊ทจึงชวนน้องในสาขาวิชาสัตวศาสตร์เข้าร่วมทีม ซึ่งน้อง ๆ ก็ไม่ได้อิดออดเพราะคิดว่า **เป็นประโยชน์ที่จะได้เพิ่มพูนความรู้จากการปฏิบัติจริง**

การประชุมทีมงานในช่วงแรก โจและโบ๊ทช่วยกันชี้แจงรายละเอียดการทำโครงการให้น้อง ๆ เข้าใจ พร้อมทั้งทบทวนการทำโครงการในปีที่ผ่านมา และวางแผนการทำงานในปีนี้ โดย**ในช่วงเริ่มต้นทีมงานสร้างความเข้าใจร่วมด้วยการพากันไปสำรวจสภาพชุมชน เพื่อให้รุ่นน้องในทีมได้เห็นสถานการณ์ปัญหา และสังเกตวิธีการเลี้ยงและดูแลแพะของเกษตรกรด้วยตนเอง**

“ทุกคนเห็นร่วมกันว่า ถ้าจะถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำอาหารเสริมจากมันสำปะหลังหมักยีสต์สู่เกษตรกรให้ได้ผล ต้องลงไปทำในพื้นที่ สาธิตให้เห็นขั้นตอนวิธีการ และให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการทดลองเลี้ยงแพะด้วยอาหารเสริมที่ทำ เกษตรกรจึงจะเชื่อเพราะเห็นผลด้วยตนเอง”

เมื่อความรู้จากห้องเรียนตอบโจทย์ชุมชน

หมู่บ้านทุ่งนาคราชในตำบลหนองหญ้า คือ ชุมชนที่มีเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะมากที่สุด อยู่ห่างจากวิทยาลัย เพียง 9 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเลือกเลี้ยงแพะเป็นอาชีพหลัก แต่ปัจจุบันเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะไม่ถึง 10 ราย เพราะปีที่ผ่าน ๆ มาประสบปัญหาภัยแล้งอย่างหนัก เมื่อแพะที่เลี้ยงไว้หมดรุ่น เกษตรกรจึงเลิกเลี้ยงไปหลายราย เนื่องจากคำนวณค่าน้ำมันรถที่ต้องตะเวนไปตัดหญ้า ตัดกระถินให้แพะกินแล้วไม่คุ้มทุน

เมื่อคิดลงพื้นที่ทีมงานซึ่งรู้จักกันดีอยู่แล้วกับ**ป้าหวาน-บุญมี จันทร์ดี** จึงขอให้ป้าหวานช่วยประสานงานชักชวนเกษตรกรในพื้นที่มารวมตัวกัน เพื่อขอข้อมูลการเลี้ยงแพะในชุมชน ทำให้ทีมงานได้รู้สภาพปัญหาของเกษตรกร ทั้งยังได้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนแพะ วิธีการเลี้ยง และวิธีการดูแล

โจ เล่าข้อมูลที่เก็บได้ว่า เกษตรกรในบ้านทุ่งนาคราชเลี้ยงแพะเฉลี่ยบ้านละ 50-60 ตัว บ้านที่เลี้ยงมากที่สุดคือ 100 กว่าตัว การเลี้ยงส่วนใหญ่คือปล่อยให้แพะกินต้นไม้ใบหญ้า แต่ในช่วงฤดูแล้งขาดพืชอาหารสำหรับแพะ เกษตรกรต้องไปตัดกระถินในพื้นที่ห่างไกล นอกจากปัญหาเรื่องขาดพืชอาหารแล้ว ยังประสบปัญหาแพะเป็นโรคแท้งติดต่อ ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรได้ประสานให้ปศุสัตว์อำเภอเข้ามาตรวจรักษา และการลงสำรวจชุมชนทำให้ทีมงานได้รู้จักกับ**ป้าตุ๋ย-ลลิดา อินทรเสน ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะบ้านทุ่งนาคราช ซึ่งต่อมากลายเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการประสานงานกับทีมงาน**

สภาพปัญหาที่พบสอดคล้องกับความรู้ที่มี เพราะผ่านวิชาเรียน และผ่านประสบการณ์จากการทดลองของรุ่นพี่ในปีแรกมาแล้ว ทีมงานจึงหารือกับ**อาจารย์สำราญ พลอยประดับ ที่ปรึกษาโครงการ เพื่อหาวิธีการช่วยเหลือเกษตรกร โดยทุกคนเห็นร่วมกันว่า ถ้าจะถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำอาหารเสริมจากมันสำปะหลังหมักยีสต์สู่เกษตรกรให้ได้ผล ต้องลงไปทำในพื้นที่ สาธิตให้เห็นขั้นตอนวิธีการ และให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการทดลองเลี้ยงแพะด้วยอาหารเสริมที่ทำ เกษตรกรจึงจะเชื่อเพราะเห็นผลด้วยตนเอง**

"ปีที่แล้วเราทำอาหารในวิทยาลัยฯ นำแพะมาทดลองเลี้ยงในวิทยาลัยฯ จนได้ผลจริง จึงนำไปเผยแพร่ แต่ปีนี้เราจะไปทำกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ในชุมชน แล้วแบ่งให้เกษตรกรไปทดลองเลี้ยงแพะของตนเอง" โบ๊ทเล่า

เมื่อวิธีเผยแพร่ความรู้ลงตัว ทีมงานขอให้ป้าหวานและป้าตุ๋ยนัดหมายกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะทั้ง 6 รายในชุมชนเข้าอบรมการทำกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากเกษตรกรมาร่วมเรียนรู้ เพราะมีป้าหวานซึ่งเคยเห็นผลจากปีที่ผ่านมาเป็นกระบอกเสียงยืนยันประสิทธิภาพของอาหารเสริมจากกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ โดยเชิญอาจารย์สำราญเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ ส่วนทีมงานเป็นผู้สาธิต เมื่อทำเสร็จแล้วจึงแบ่งให้เกษตรกรทั้ง 6 รายนำไปหมักต่อที่บ้าน เมื่อหมักไว้จนครบกำหนด 21 วันแล้วจึงนำไปให้แพะกิน

"เราไปซื้อกากมันสำปะหลังประมาณ 500 กิโลกรัม ๆ ละ 20 กว่าสตางค์ เราทำได้ประมาณ 5-6 ถัง แล้วแจกให้เกษตรกรตามบ้านคือ บ้านป้าหวาน อบต. คิด ป้าตุ๋ย ลุงหมาย ป้าดา และพี่หมู บ้านละ 1 ถัง ถังละประมาณ 120 ลิตร เพื่อให้เกิดผลเชิงประจักษ์" โบ๊ทเล่าถึงเทคนิคการทำงานกับเกษตรกร

ทีมงานแจกกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ให้เกษตรกรนำไปทดลองใช้ พร้อมบอกวิธีการเปลี่ยนอาหารว่า เมื่อกากมันสำปะหลังหมักครบตามเวลาที่กำหนด ในระยะแรกที่เปลี่ยนมาให้อาหารเสริมกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ต้องให้ทีละน้อย แล้วค่อย ๆ เพิ่มปริมาณทดแทนอาหารเดิม โดยมีข้อตกลงร่วมว่า ทีมงานจะลงพื้นที่เพื่อติดตามผลเป็นระยะ ๆ

หลังจากให้แพะกินอาหารเสริมจากกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ครบ 2 สัปดาห์ ทีมงานเข้ามาพูดคุยกับเกษตรกร และสังเกตแพะ เป็นวิธีการติดตามผลการทดลองเลี้ยงแพะด้วยกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการเลี้ยง สามารถบอกความเปลี่ยนแปลงของแพะได้จากการสังเกตด้วยตา **ผลจากการพูดคุยในการติดตาม**

ผลการทดลอง เกษตรกรทุกรายต่างบอกตรงกันว่า ช่วยลดต้นทุนการขับรถไปตัดหญ้าไกล ๆ และแพะมีน้ำหนักดีขึ้น

"ระบบการติดตามเก็บข้อมูลแพะ ตอนทดลองในวิทยาลัยเราจะมีแบบบันทึก แต่กับชาวบ้านเราจะถามจากชาวบ้าน เพราะเขาสังเกตด้วยสายตาก็รู้ได้ว่าแพะตัวนี้อ้วนขึ้นหรือไม่ กินอาหารแล้วเป็นอย่างไร" โบ๊ทเล่า

"การทำงานเสริมประสบการณ์ให้ได้เรียนรู้จากของจริง ยังเป็นประโยชน์ต่อการเรียนของทีมงานอย่างมาก เพราะความรู้จากในตำราได้ผสานกับความรู้จากประสบการณ์ตรงของเกษตรกร เติมเต็มความสมบูรณ์ในวิชาชีพที่ทุกคนในทีมบอกว่า ทำให้มั่นใจมากขึ้นที่จะนำความรู้ที่ได้เรียนมาไปประกอบอาชีพ ไม่ว่าในอนาคตจะเป็นเกษตรกรหรือเป็นผู้จัดการฟาร์ม"

เมื่อความรู้เชื่อมถึงชุมชน

ผลการทดลองตอกย้ำความมั่นใจในความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาก แต่ในขณะเดียวกันทีมงานก็ได้เรียนรู้เทคนิควิธีการเลี้ยงแพะจากเกษตรกรที่มีประสบการณ์ เช่น การแก้ปัญหาแพะท้องอืดด้วยวิธีปั๊มหัวใจซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ชาวบ้านเรียนรู้จากประสบการณ์ ต่างจากวิธีการรักษาตามตำราที่เคยเรียนมา

"เป็นสิ่งที่เราไม่เคยรู้มาก่อน เช่น ถ้าแพะท้องอืดให้ปั๊มหัวใจ ผมก็ยังงง เพราะที่ผมเรียนมา ถ้าแพะท้องอืดให้ใช้เข็มเจาะอย่างเดียว ผมคิดว่า วิธีการของชาวบ้านได้ผลดี เพราะเขาเลี้ยงมานาน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่เราก็ต้องไปศึกษาเทคนิค เพราะการปั๊มหัวใจมันต้องมีจังหวะ" โจเล่า

1 เดือนผ่าน เมื่อเห็นผลชัดเจนว่า อาหารเสริมจากกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารในฤดูแล้ง ทำให้แพะมีสุขภาพดี น้ำหนักขึ้นไว กลุ่มเกษตรกรจึงรวมตัวกันเพื่อจะทำกากมันสำปะหลังหมักยีสต์เพิ่ม โดยลงขันกันซื้อกากมันสำปะหลังมา 1 ตัน และประสานให้ทีมงาน

“จากเด็กไม่เอาไหน ขี้เกียจ เกเร โดดเรียนเป็นประจำ เมื่อพี่ๆ ชวนเข้าโครงการ ตอนแรกไม่อยากเข้าร่วม เพราะไม่คิดว่าจะได้ประโยชน์อะไร แต่เพราะมีเวลาว่างมากจึงยอมมาร่วมกิจกรรม ซึ่งทำให้คิดได้ คิดเป็น และที่สำคัญคือทำให้ได้ทบทวนชีวิตที่ผ่านมาว่า ที่เรียนติดศูนย์ ติด ร. เป็นประจำ เป็นเพราะอะไร จึงพยายามเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเอง ตั้งใจเรียนมากขึ้น”

ไปช่วยทำ แม้เป็นช่วงปิดเทอมซึ่งทีมงานแยกย้ายกันกลับบ้าน หรือบางคนไปฝึกงาน แต่ทีมงานทุกคนยินดีเดินทางมาช่วยชาวบ้าน

“ตอนที่คนในชุมชนโทรมาบอกให้ไปช่วยสอนหมักมันสำปะหลัง รู้สึกดีใจมากที่ความรู้ของเราเกิดประโยชน์กับชุมชน แต่แอบคิดในใจว่า หมักกากมันสำปะหลังปริมาณ 1 ตันเหนื่อยแน่ๆ ตอนนั้นปิดเทอมพอดี พวกเราแยกย้ายกันกลับบ้าน ผมอยู่สังขละบุรี เพื่อนบางคนฝึกงานอยู่สุพรรณบุรี ***แต่พวกเราก็ยอมสละเวลามาเพราะมันเป็นงานของเรา เป็นหน้าที่ เป็นงานส่วนรวม แม้จะไม่ใช่แพะเรา แต่เขาอุตส่าห์ไว้ใจเรา ผมลางานจากที่ฝึกงานมาเลย บอกเขาว่า มาช่วยชาวบ้านทำโครงการ”*** โจเล่า

เมื่อถึงวันนัดหมาย เกษตรกรต้องนั่งรอทีมงาน เพราะกว่าคนที่ขี่มอเตอร์ไซค์จากสังขละบุรีระยะทางมากกว่า 200 กิโลเมตรจะมาถึงก็สายๆ แต่ไม่มีใครบ่น เพราะรู้ว่าทีมงานเสียสละเวลามาช่วย เมื่อถึงเวลาทำทั้งเกษตรกรและทีมงานต่างช่วยกันคนละไม้ละมือจนเสร็จ เมื่อรู้ว่าทีมงานต้องขี่มอเตอร์ไซค์กลับภายในคืนนั้นเลย ก็รู้สึกห่วงใยไปตามๆ กัน

ความผูกพันที่ก่อเกิด เพราะเกษตรกรเห็นความตั้งใจจริงของทีมงานที่อาสามาช่วยเหลือ เพราะนอกจากเรื่องอาหารเสริมแล้ว ทีมงานยังแนะนำการจัดการฟาร์ม การรักษาโรคและการป้องกันโรคที่จะเกิดกับแพะ ไม่ว่าจะมีเรื่องอะไรแค่โทรไปทีมงานก็จะมาหามาช่วยอย่างเต็มใจ ความรู้สึกที่มีต่อทีมงานจึงเสมือนลูกหลานที่พึ่งพาได้

การทำงานเสริมประสบการณ์ให้เรียนรู้จากของจริง ยังเป็นประโยชน์ต่อการเรียนของทีมงานอย่างมาก เพราะความรู้จากตำราได้ผสานกับความรู้จากประสบการณ์ตรงของเกษตรกร เติมเต็มความสมบูรณ์ในวิชาชีพ ที่ทุกคนในทีมบอกว่า ทำให้มั่นใจมากขึ้นที่จะนำความรู้ที่ได้เรียนมาไปประกอบอาชีพ ไม่ว่าในอนาคตจะเป็นเกษตรกรหรือเป็นผู้จัดการฟาร์ม

"การเรียนในตำรากับฝึกงานในฟาร์ม มันไม่เพียงพอที่จะให้เราเป็นเกษตรที่ดีและเอาตัวรอดได้ เพราะสิ่งที่เรียนมันเป็นทฤษฎี การลงมือทำจริงแบบนี้ทำให้เราได้ประสบการณ์ในการทำงาน เมื่อจบออกไปก็สามารถทำงานได้เลย" โป๊ทกล่าว

ทักษะชีวิตที่ติดตัว

นอกจากความรู้เรื่องการจัดการฟาร์มแล้ว ทักษะการจัดการชีวิตที่เพิ่มพูนขึ้นจากการทำงานล้วนเป็นประโยชน์กับชีวิต ทั้งการตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักวางแผน คือ ทักษะที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในตัวทีมงาน โดยทุกคนบอกวา สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการได้คิด ได้ลงมือทำ โดยเฉพาะการได้คิดวิเคราะห์ยามสรุปงานร่วมกับพี่เลี้ยงโครงการ ถือเป็นกิจกรรมลับสมองที่ทีมงานบอกว่า ช่วยทำให้พวกเขาสามารถปรับปรุงวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

“ความเปลี่ยนแปลงของลูกศิษย์ที่เห็นได้ชัดคือ เกิดทักษะในเรื่องความกล้าแสดงออก การเข้าหาผู้ใหญ่ การประสานงาน การฝึกคิด วางแผน ซึ่งล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะการได้ปฏิบัติจริง จนกลายเป็นทักษะติดตัวซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต วันนี้สิ่งที่เห็นในตัวของลูกศิษย์กลุ่มนี้คือ ความมีจิตอาสา ใส่ใจงานของส่วนรวม ยินดีช่วยเหลืองานส่วนกลางของวิทยาลัยอย่างเต็มอกเต็มใจซึ่งแตกต่างจากนักศึกษาทั่วไป”

การที่ต้องพักอาศัย และเรียนอยู่ในรั้ววิทยาลัยตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้ทีมงานรู้สึกว่าที่นี่เป็นเหมือนบ้านที่ต้องช่วยกันดูแล ดังนั้น**ยามใดที่มีงานต้องช่วยในฟาร์มของวิทยาลัย แรงงานแถวหน้าคือ ทีมงานกลุ่มนี้ที่ยินดีออกแรงช่วยดูแลรักษาบ้านหลังนี้**

การได้เห็นตนเองผ่านการทบทวนการทำงานเป็นระยะ ๆ ส่งผลต่อการทบทวนชีวิตที่เป็นอยู่ของแต่ละคน กายเล่าว่า ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการทำงาน เป็นสิ่งที่นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการเรียน เช่น ถ้าเรามีการวางแผน มีขั้นตอนการทำงาน เราก็จะปฏิบัติงานเสร็จไวกว่าเดิม

ส่วน ใน สารภาพว่า **จากเด็กไม่เอาไหน ขี้เกียจ โดดเรียนเป็นประจำ เมื่อพี่ ๆ ชวนเข้าโครงการ ตอนแรกไม่อยากเข้าร่วม เพราะไม่คิดว่าจะได้ประโยชน์อะไร แต่เพราะมีเวลาว่างมากจึงยอมมาร่วมกิจกรรม ซึ่งทำให้คิดได้ คิดเป็น และที่สำคัญคือทำให้ได้ทบทวนชีวิตที่ผ่านมาว่า ที่เรียนติดศูนย์ ติด ร. เป็นประจำเป็นเพราะอะไร จึงพยายามเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเอง ตั้งใจเรียนมากขึ้น**

ด้านโบ๊ทสะท้อนบทเรียนของตนเองว่า สองปีนี้สิ่งที่ได้เรียนรู้มีมากมายหลายสิ่ง ปีก่อนเราเป็นคนตาม รุ่นพี่เป็นคนนำ เราก็คอยสังเกตว่ารุ่นพี่ทำอย่างไร พอปีนี้ขึ้นมาเป็นแกนนำก็สามารถนำรุ่นน้องได้

“การเป็นผู้ตามที่ดีนอกจากต้องเดินตามแล้วต้องหัดสังเกตด้วย จะทำอะไรต้องสังเกตแล้วทำ แล้วพัฒนาความคิดของตนเอง อย่าหยุดคิด ถ้าหยุดคิดโง่แน่ ๆ ส่วนการเป็นผู้นำที่ดีก็ต้องทำดี ๆ นำในทางที่ดีที่ถูกต้อง ทำให้คนตามเชื่อมั่นในตัวของเราจากที่คิดอยู่แล้วก็ต้องคิดมากกว่าเดิม”

การได้สัมผัสกับชีวิตของเกษตรกร ยิ่งช่วยตอกย้ำความมั่นใจในเส้นทางอาชีพ โบ๊ทเล่าว่าการลงพื้นที่จริงทำให้ได้เรียนรู้ และเห็นลู่ทางในอาชีพมากขึ้น *“ได้รู้ว่าราคาแพะดี ไม่ดีช่วงไหน อาหารแพะขาดแคลนช่วงไหน เหล่านี้คือช่องทางในอาชีพของเรา ถ้าหญ้าขาดหรืออาหารขาดเราก็หมักมันสำปะหลังมาขายได้ ผู้บริโภคหลักที่กินแพะคือคนอิสลาม เขาเลี้ยงฉลองหลังศีลอด ความต้องการแพะจะเพิ่มขึ้น ส่วนอาหารแพะจะขาดแคลนช่วงหน้าแล้ง ถ้าเราจะทำมันสำปะหลังหมักยีสต์ก็ต้องทำก่อนหน้าแล้ง ส่วนจะซื้อกากมันสำปะหลังได้ในราคาถูกต้อง*

ช่วงที่มันสำปะหลังออกมาเยอะ ๆ"

ทำงานกับเกษตรกรจนคุ้นเคยกันดี ปัญหาของเกษตรกรกลายเป็นเรื่องที่ทีมงานใส่ใจ เพราะในช่วงท้าย ๆ ของการทำโครงการ โรงงานมันสำปะหลังในพื้นที่ใกล้เคียงปิดตัว ทำให้หากากมันได้ยากขึ้น ต้องไปซื้อในที่ไกล ๆ การหาวัตถุดิบจากพืชชนิดอื่นทดแทนจึงเป็นโจทย์ที่เกษตรกรกำลังสนใจ เช่นเดียวกับประเด็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแพะ ที่กลายเป็นโจทย์ให้ทีมงานนำมาขบคิดเพื่อหาทางแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกรต่อไป

เรียนรู้สภาพจริงของอาชีพ

อาจารย์สำราญ พลอยประดับ ที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า เหตุผลที่เขาสนับสนุนให้ลูกศิษย์ทำกิจกรรม เพราะอยากให้ได้ประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงกับชาวบ้าน โดยที่ไม่ต้องลงทุนอะไรมากมายนอกจาก สมอง สองมือ และหัวใจที่ใส่ใจชุมชน

"นักศึกษาได้รู้พื้นฐานก่อนที่จะไปทำอาชีพนี้ในอนาคตว่า อาชีพเกษตรกรต้องมีพื้นฐานอะไรบ้าง ถ้าไปทำเลยโดยไม่เคยมีประสบการณ์มันจะเจ๊ง แต่การทำโครงการนี้ทำให้นักศึกษาได้ประสบการณ์จริง เป็นการหาข้อมูลเพื่อการตัดสินใจอนาคตไปในตัว"

เพราะมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเรียนรู้ถึงสภาพความเป็นจริงของอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งจะเป็นส่วนเติมเต็มประสบการณ์จากที่เคยฝึกปฏิบัติในฟาร์มของวิทยาลัยที่อาจจะไม่เพียงพอ เพราะบริหารงานด้วยระบบราชการไม่ใช่ชีวิตจริงที่มีเรื่องของภาวะการขาดทุน หรือได้กำไรที่ต้องคำนึงถึง ดังนั้นในการทำงานของทีมงานอาจารย์จึงสนับสนุนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความคิด ยานพาหนะ รวมทั้งกำลังใจ

อาจารย์ยังมองว่า **การร่วมงานในโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดี เพราะมีการหนุนเสริมเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ทีมงาน ทั้งเรื่องการจับประเด็น การถอดบทเรียน ซึ่งเป็นการหนุนเสริมการเรียนรู้ที่แท้จริง การทำงานแล้วมาสรุปว่า ได้อะไร เสียอะไร ต่างจากการเรียนในห้องเรียนที่เรียนแล้วก็จบไป โดยไม่มีการกลับมานั่งทบทวนกันเลย**

สำหรับความเปลี่ยนแปลงของลูกศิษย์ที่เห็นได้ชัดคือ เกิดทักษะในเรื่องความกล้าแสดงออก การเข้าหาผู้ใหญ่ การประสานงาน การฝึกคิด วางแผน

ซึ่งล้วนแต่เกิดขึ้นเพราะการได้ปฏิบัติจริง จนกลายเป็นทักษะติดตัวซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต วันนี้สิ่งที่เห็นในตัวของลูกศิษย์กลุ่มนี้ คือ ความมีจิตอาสา ใส่ใจงานของส่วนรวม ยินดีช่วยเหลืองานส่วนกลางของวิทยาลัยอย่างเต็มอกเต็มใจซึ่งแตกต่างจากนักศึกษาทั่วไป

ป้าหวาน เกษตรกรผู้ร่วมเรียนรู้กับทีมงานเล่าว่า การทำงานของโครงการช่วยแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนอาหารสำหรับแพะได้แล้ว ยังช่วยลดต้นทุนค่าน้ำมันที่ต้องขับรถไปเกี่ยวหญ้าไกล ๆ ซึ่งทุกวันนี้ป้าหวานมั่นใจในการใช้อาหารเสริมจากกากมันสำปะหลังหมักยีสต์ เพราะเห็นผลกับตนเองที่แพะน้ำหนักขึ้น โตไว ซึ่งนอกจากใช้ในการเลี้ยงแพะแล้วป้าหวานยังใช้กากมันสำปะหลังหมักยีสต์ผสมกับหัวอาหารเพื่อเลี้ยงเป็ด เลี้ยงหมู ซึ่งก็ได้ผลดีเช่นกัน

ส่วนป้าตุ๋ย เล่าเสริมด้วยความดีใจว่า บ้านเราไม่เคยมีนักศึกษามาเลย เพิ่งมีทีมนี้แหละที่มาช่วยบ้านเรา ถึงโครงการจบแล้วก็อยากให้นักศึกษาอยู่ช่วยชาวบ้านเวลานักศึกษาเขามาหาก็ดีใจมาก เพราะมาให้ความรู้มาแนะนำอะไรดี ๆ ให้

ในความคิดของเกษตรกร ทีมงานคือ ตัวแทนของหน่วยงานที่สร้างความรู้สึกว่า วิทยาลัยฯ ไม่ทิ้งชุมชน เพราะที่ผ่านมา ชาวบ้านทุ่งนาคราชแทบไม่รู้เลยว่า วิทยาลัยฯ มีการส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกร จึงไม่กล้าเข้าไปขอความช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหา เมื่อทีมงานเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะ จึงเป็นการเปิดประตูความรู้ที่เชื่อมโยงให้ชาวบ้านและสถาบันการศึกษาได้มีปฏิสัมพันธ์และเกื้อกูลช่วยเหลือกันต่อไป

การทำโครงการสร้างทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ด้านเกษตรกรได้ทางออกของปัญหาในอาชีพ ส่วนนักศึกษาได้ปรับใช้ความรู้ในสถานการณ์ที่เป็นจริง เมื่อหอบตำรามาเรียนรู้นอกห้องเรียน จึงได้ทั้งความรู้ในมิติวิชาการและวิชาชีพ เกิดทักษะชีวิตติดตัวที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าต่อสังคมต่อไป

โครงการส่งเสริมอาหารกากมันสำปะหลังหมักยีสต์กับเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะในตำบลหนองหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ที่ปรึกษาโครงการ อาจารย์สำราญ พลอยประดับ
วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรี

ทีมทำงาน **วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรี**

รณชัย พรหมบุตร ปวส.1
โจ (ไม่มีนามสกุล) ปวส. 1
สิงหา มารยาท ปวช. 3
ธีรศักดิ์ คำชู ปวช. 3
ในใน (ไม่มีนามสกุล) ปวช. 3
พัฒนา แก้วชลาลัย ปวช. 3
วิน (ไม่มีนามสุกล) ปวช. 3

วัดลาดเป้ง
ต.บางตะเคียน อ.เมืองฯ จ.สมุทรสงคราม
ยินดีต้อนรับทุกๆท่าน

ทางเดินของการเรียนรู้

โครงการตลาดนัดพาเพลิน เดินไปไร้ขยะ ปี 2

หลังจากสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้ตลาดนัดวัดลาดเป้ง ตำบลนางตะเคียน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม กลายเป็นตลาดนัดที่สะอาดตา เป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น แต่เมื่อตลาดนัดถูกย้ายไปอยู่บริเวณริมน้ำ ทำให้การจัดวางผังร้านค้าที่ทีมงานสำรวจและกำหนดพิกัดไว้เปลี่ยนแปลงไป ความไม่เป็นระเบียบเรื่องการตั้งแผงร้านค้าจึงเกิดขึ้น ที่สำคัญปัญหาขยะยังกลับมาเกิดซ้ำ ทีมงานจึงต้องเริ่มต้นแก้ปัญหาขยะล้นตลาดใหม่อีกครั้งด้วยการทำ **โครงการตลาดนัดพาเพลิงเดินไปไร้ขยะปี 2** ด้วยหวังว่าตลาดนัดวัดลาดเป้งจะกลับมาสะอาดและเป็นระเบียบเหมือนเดิม

ย้ายตลาดสดไปบริเวณพื้นที่ริมน้ำเพื่อก่อสร้างโดม

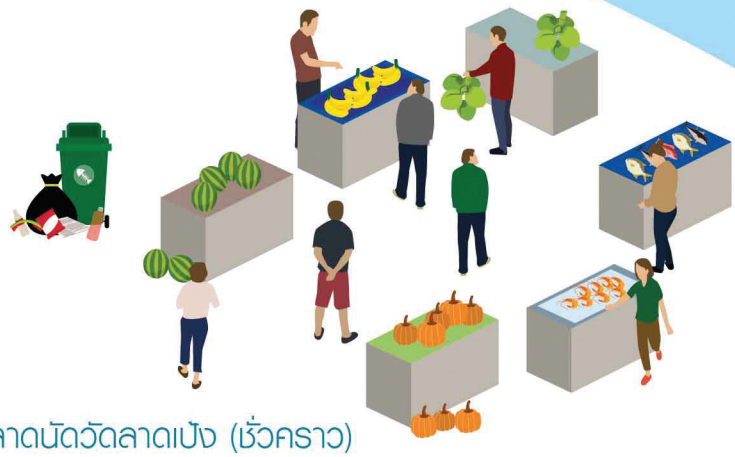

ตลาดนัดวัดลาดเป้ง (ชั่วคราว)

คุณค่าที่เกิดขึ้น

รู้จักเสียสละเวลาส่วนตัวมาทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เกิดสำนึกรักชุมชนถิ่นเกิด มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าทำ ตรงต่อเวลา มีความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค พยายามคิดหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อนำพาโครงการไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

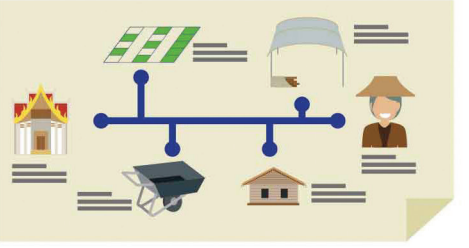

Timeline ชุมชน

สืบค้นข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน (ตลาดนัดและวัดลาดเป้ง) เพื่อทำให้คนในชุมชนเห็นสิ่งดีๆ ที่มีในบ้านเกิด จนเกิดความรักและหวงแหน แล้วช่วยกันดูแลพัฒนาชุมชนต่อไป

ภาวะความเป็นผู้นำ การกล้าคิด กล้าทำ และทัศนคติในการมองสถานการณ์อย่างรอบด้าน เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นมากกว่าความเก่ง เพราะความเก่งฝึกฝนกันได้ แต่ภาวะความเป็นผู้นำและความกล้าโดยเฉพาะกล้าตัดสินใจ เป็นความเด็ดขาดที่จะช่วยให้ทีมงานฝ่าฟันปัญหาให้ลุล่วงไปได้ ส่วนทัศนคติในการมองสถานการณ์อย่างรอบด้านจะช่วยให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น เพราะการทำโครงการเพื่อชุมชนต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

หลังจากสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้ **ตลาดนัดวัดลาดเป้ง ตำบลนางตะเคียน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม** กลายเป็นตลาดนัดที่สะอาดตา เป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น ด้วยความร่วมไม้ร่วมมือของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดนัด จนปัญหาในภาพรวมค่อย ๆ คลี่คลายลง ทุกอย่างดูเหมือนเข้ารูปเข้ารอยดี แต่ปัญหาก็เกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อตลาดนัดที่น้อง ๆ เยาวชนจาก **โครงการตลาดนัดพาเพลินเดินไปไร้ขยะ** จัดระบบระเบียบไว้มีอันต้องสะดุด เมื่อตลาดนัดถูกย้ายไปอยู่บริเวณริมน้ำแทน เพื่อก่อสร้างหลังคาโดม ทำให้การจัดวางผังร้านค้าที่ทีมงานสำรวจและกำหนดพิกัดไว้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การย้ายตลาดไปอยู่ที่ใหม่ทำให้มีร้านค้าใหม่เพิ่มเข้ามา ความไม่เป็นระเบียบเรื่องการตั้งแผงร้านค้าจึงเกิดขึ้น ที่สำคัญปัญหาขยะยังกลับมาเกิดซ้ำ ทีมงานจึงต้องเริ่มต้นแก้ปัญหาขยะล้นตลาดกันใหม่อีกครั้ง...

เพราะผูกพันและรับผิดชอบ

อ๋อม-ประทานพร ถมยา แกนนำโครงการตลาดนัดพาเพลินเดินไปไร้ขยะปี 1 บอกว่า หลังทำโครงการปีแรกเสร็จ เธอตัดสินใจส่งไม้ต่อให้ **ตูน-ช่อชฎา ผงขมิ้น** เพื่อนรุ่นเดียวกันที่อาสาเข้ามาเป็นแกนนำในปีที่ 2 เพราะกำลังเครียดอยู่กับการหาที่เรียนต่อหลังจากตัดสินใจหยุดเรียนสายอาชีพ เพื่อเบนเข็มมาเรียนในสายสามัญ **แต่ในยามคับขันที่โครงการในปี 2 ทำท่าจะไปไม่รอด เพราะความไม่พร้อมของทีมงานที่ต่างแยกย้ายไปเรียนนอกชุมชนและอยู่กันคนละทิศคนละทาง รวมทั้งปัญหาการจัดวางตลาดนัดที่เปลี่ยนแปลงไปบ่อย เมื่อตูนเอ่ยปากร้องขอกำลังเสริมให้กลับมาช่วยผลักดันโครงการ แม้ลำบากใจ แต่เธอก็ไม่ปฏิเสธ โดยเหตุผลที่เธอตัดสินใจช่วยเพื่อนส่วนหนึ่งเป็นเพราะความรับผิดชอบและความผูกพันกับโครงการที่ลงมือปลุกปั้นมาตั้งแต่ต้น *“เพราะที่นี่เป็นบ้านของเรา ถ้าเราไม่ทำก็ไม่มีใครทำ”***

“ภาพที่เห็นจากสายตาว่าตลาดนัดไม่เป็นระเบียบ ผู้คนมาจับจ่ายน้อยลง พ่อค้าแม่ค้าก็ลดลงจากเดิมมาก ผลการเก็บสถิติในโครงการเมื่อปีก่อนพบว่ามีจำนวนร้านค้าประมาณ 120 ร้าน แต่เมื่อมีการย้ายตลาดนัดไปอยู่บริเวณท่าน้ำ ร้านค้าลดลงเหลือเพียง 70-80 ร้านเท่านั้น”

เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่คนมาใช้บริการตลาดนัดน้อย อ๋อมในฐานะที่มีประสบการณ์เคยช่วยแม่ตั้งแผงค้าขายอยู่ในตลาดนัดมาก่อน บอกว่า แผงบริเวณท่าน้ำค่อนข้างไกลจากลานจอดรถ คนจึงไม่อยากมาจับจ่ายใช้สอย ประกอบกับปัญหาความไม่พึงใจของพ่อค้าแม่ค้าที่ไม่มีการจัดระเบียบแผงขายสินค้าอย่างเสมอภาค หลายคนจึงย้ายไปขายอื่น และพาลูกค้าประจำย้ายตามไปด้วย ตลาดนัดวัดลาดเป้งที่เคยคึกคักจึงค่อย ๆ เงียบเหงาลง

“เราเดินตลาดนัดแห่งนี้มาตั้งแต่เด็ก ตอนแรกก็ไม่ได้สนใจว่าตลาดจะสะอาดหรือสกปรก แต่พอได้เข้ามาทำโครงการ ได้มารู้ประวัติชุมชน ทำให้เรารู้สึกผูกพันแล้วรักพื้นที่นี้...เลยเชื่อว่าถ้าเราได้เผยแพร่ประวัติความเป็นมาของชุมชนออกไปให้คนอื่นในชุมชนได้รับรู้ เขาน่าจะรู้สึกรักและหวงแหนสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมากขึ้น”

บทเรียนของการเรียนรู้

เมื่อต้องกลับมาช่วยทีมอีกครั้ง คราวนี้อ๋อมเลือกคนสนิทที่มีบ้านอยู่ใกล้กันเข้ามาเป็นทีมทำงาน เพื่อให้สามารถนัดประชุมและมาทำกิจกรรมร่วมกันได้ง่าย แต่ด้วยช่วงวัยที่แตกต่างกัน คือ **ยุ้ย-ชลธิชา หมันมณี** เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วน **บีม-วุฒิชัย จันทร์ขำ และ เต้ย-ภูวฤทธิ์ โตบุญมี เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2** แม้จะโตขึ้นมาหน่อย

แต่ก็ยังขาดประสบการณ์ทำโครงการเพื่อชุมชน อีกทั้งน้องๆ รุ่นใหม่ที่เลือกเข้ามา ไม่เคยผ่านกระบวนการอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการทำโครงการร่วมกับพี่ๆ โครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกมาก่อน การทำงานจึงยากขึ้น

อ๋อมที่มองเห็นต้นตอของปัญหาชัดเจน จึง**เรียกประชุมทีมงาน เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานให้ตรงกันว่า เป้าหมายของโครงการคือการจัดระเบียบตลาดนัดและการหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัดและตลาดนัดวัดลาดเป้ง เพื่อบอกเล่าเรื่องราวที่น่าสนใจให้คนในชุมชนและบุคคลทั่วไปได้รับรู้ ซึ่งในส่วนของการสืบค้นประวัติข้อมูลชุมชนเพื่อบันทึกออกมาเป็นไทม์ไลน์นั้น ทีมงานได้รับคำชี้แนะจากพี่เลี้ยงโครงการเด็กและเยาวชนฯ**

อย่างไรก็ตาม อ๋อม ยอมรับว่า ทีมงานทุกคนไม่รู้ประวัติความเป็นมาเป็นไปของชุมชนหรือของวัดเลย จึงขอความร่วมมือให้ **หมอกานต์ โตบุญมี ที่ปรึกษาโครงการ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบังปืน** ช่วยประสานงานเชิญผู้สูงอายุในชุมชน รวมทั้งผู้อุปถัมภ์วัดมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกับทีมงาน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่ 3 ท่าน ได้แก่ **นายเสริม คชเสถียร ผู้อุปถัมภ์วัด นายแอบ เสมอจิตร ช่างงานศิลป์ประจำวัด ป้าแตน เจ้าหน้าที่ อสม. และชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณวัด** เวลา 2 ชั่วโมงที่ทีมงานว่างตรงกัน จึงหมดไปกับการพูดคุยกับผู้ใหญ่ทั้ง 3 คนที่มาให้ความรู้

ขณะที่ยุ้ย เสริมว่า **การได้นั่งฟังผู้ใหญ่ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน ทำให้เธอรู้สึกตื่นเต้นกับสิ่งที่ไม่เคยรู้** เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับโครงสร้างของวัดที่เคยเป็นไม้ทั้งหลังมาก่อน หรือเสาหงส์หน้าวัดที่มีสถาปัตยกรรมแบบพิเศษไม่เหมือนกับวัดอื่นๆ ในละแวกนี้ รวมทั้งที่มาที่ไปของตลาดนัดวัดลาดเป้ง ที่เริ่มต้นจากการมีร้านค้ามาวางแผงขายของเพียงแค่ 4-5 ร้าน และเคยร้างไปครั้งหนึ่ง แต่ก็กลับมามีชีวิตอีกครั้งจนถึงปัจจุบัน

“เราเดินตลาดนัดแห่งนี้มาตั้งแต่เด็ก ตอนแรกก็ไม่ได้สนใจว่าตลาดจะสะอาดหรือสกปรก แต่พอได้เข้ามาทำโครงการ ได้มารู้ประวัติชุมชน มันทำให้เรารู้สึกผูกพันแล้วรักพื้นที่ตรงนั้นขึ้นมา ***ขนาดยุ้ยที่เพิ่งเข้ามาทำโครงการยังรู้สึกรักพื้นที่แห่งนี้ เลยเชื่อว่าถ้าเราได้เผยแพร่ประวัติความเป็นมาของชุมชนออกไปให้คนอื่นในชุมชนได้รับรู้ เขาน่าจะรู้สึกรักและหวงแหนสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมากขึ้น”*** อ๋อม กล่าว

ความหวังบนความเปลี่ยนแปลง

เดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. 2559 หลังคาโดมที่ก่อสร้างบริเวณตลาดนัดเดิมแล้วเสร็จ แต่พ่อค้าแม่ค้าก็ยังไม่ได้ยินประกาศอนุญาตให้กลับมาเปิดตลาดนัดในพื้นที่เดิมได้

อ๋อมซึ่งกำลังชุลมุนอยู่กับการหาที่เรียนใหม่ ขณะที่ตูนย้ายเข้าไปเรียนต่อในกรุงเทพฯ ยุ้ยซึ่งรับหน้าที่เป็นสายรายงานข่าวความเคลื่อนไหวของตลาดให้รุ่นพี่ทราบบอกว่า พ่อค้าแม่ค้าหลายคนกังวลใจว่าจะกลับมาขายของที่เดิมได้หรือไม่

ในที่สุดช่วงเวลาที่รอคอยก็มาถึงเมื่อ **พระเพทายฐิตญาโณ** พระประจำวัดลาดเป้ง และพระผู้รับผิดชอบดูแลตลาดนัดวัดลาดเป้ง แจ้งข่าวให้พ่อค้าแม่ค้ากลับมาตั้งแผงค้าขายบริเวณโดมหน้าวัดได้ในเดือนสิงหาคม ร้านค้าต่าง ๆ เริ่มเข้ามาจับจองพื้นที่ ดูเหมือนจะเป็นสัญญาณที่ดีให้ทีมงานกลับไปทำกิจกรรมต่อ แต่ปัญหาก็เกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อทีมใหม่ที่ทุกคนบ้านอยู่ใกล้กันกลับไม่สามารถหาเวลามาทำกิจกรรมร่วมกันได้ เพราะแต่ละคนเรียนอยู่ต่างโรงเรียนกัน ขนาดอ๋อมและยุ้ยที่อยู่บ้านใกล้กันก็ใช่จะหาเวลาเจอกันได้ ยังไม่ทันที่ทีมงานจะตั้งหลักได้...ก็มีประกาศจากวัดว่าจะมีการย้ายตลาดนัดไปที่ริมท่าน้ำเหมือนเดิม

“จนถึงปัจจุบันตลาดก็ยังไม่ได้ย้ายกลับมาที่เดิม ตอนนี้ตลาดนัดเลิกเร็วมาก เมื่อก่อนช่วงหนึ่งทุ่มยังออกมาหาของกินได้ เดี๋ยวนี้หกโมงครึ่งตลาดก็วายแทบไม่มีอะไรขายแล้ว” อ๋อม กล่าวด้วยน้ำเสียงปนเศร้า

เมื่อถามถึงตลาดนัดในฝัน อ๋อม บอกว่า อยากเห็นตลาดนัดกลับมาอยู่บริเวณลานหน้าวัดลาดเป้งเหมือนเดิม

เพื่อช่วยให้การเดินตลาดง่ายขึ้น ซึ่งตอนนี้ก็ตอบไม่ได้ว่าตลาดนัดในฝันจะเป็นเพียงแค่ฝันจริง ๆ หรือเปล่า

ทางเดินของการเรียนรู้

ประสบการณ์ทำโครงการตลาดนัดพาเพลินเดินไปไร้ขยะ 2 ปี และในฐานะแกนนำหลักที่เข้ามาช่วยกอบกู้โครงการในช่วงล้มลุกคลุกคลาน จนทำให้โครงการสามารถดำเนินต่อไปได้ แม้จะยังไม่ถึงจุดหมายปลายทางที่ตั้งไว้ **แต่ระหว่างทาง อ๋อมก็ได้รับบทเรียนที่ทำให้ได้เรียนรู้ถึงวิธีการคัดเลือกสมาชิกเข้ามาร่วมทีมว่าควรมีคุณสมบัติอย่างไร**

อ๋อม ย้ำว่า **ภาวะความเป็นผู้นำ การกล้าคิดกล้าทำ และทัศนคติในการมองสถานการณ์อย่างรอบด้าน เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นมากกว่าความเก่ง เพราะความเก่งฝึกฝนกันได้ แต่ภาวะความเป็นผู้นำและความกล้า โดยเฉพาะการกล้าตัดสินใจ เป็นความเด็ดขาดที่ช่วยให้ทีมงานฝ่าฟันปัญหาให้ลุล่วงไปได้ ส่วนทัศนคติในการมองสถานการณ์อย่างรอบด้านจะช่วยให้เข้าใจผู้อื่นมากขึ้น เนื่องจากการทำโครงการเพื่อชุมชน ต้องอยู่บนพื้นฐานของการเอาใจเขามาใส่ใจเรา**

> “เมื่อก่อนกลัวไมค์มาก แต่เมื่อบทบาทหน้าที่เปิดทางให้ต้องเข้ามารับผิดชอบโครงการ ต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น ความกล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดงความคิดเห็น ต้องมาก่อนความกลัว แล้วความกล้าแสดงออกจะตามมาเอง”

“ครั้งหนึ่งเคยถามตูนว่ารู้สึกอย่างไรกับขอทานในตลาดนัด ตูนบอกรู้สึกว่าดูไม่ดี ไม่น่ามอง แต่ก็เป็นชีวิตเป็นอาชีพของเขา เราจะให้เงินหรือไม่ให้เขาก็ไม่ได้บังคับ พอได้ยินแบบนั้นเราก็มั่นใจว่าตูนสามารถทำโครงการได้ เพราะตูนไม่ตัดสินอะไรแค่ด้านเดียว ซึ่งท้ายที่สุดตูนก็เป็นแกนนำรุ่นที่ 2 คนเดียวที่เหลืออยู่ เป็นคนที่อยากทำโครงการให้สำเร็จ” อ๋อม อธิบาย

นอกจากนี้ อ๋อมยังเสริมว่า ความกล้าแสดงออกเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวทุกคน อยู่ที่ว่าแต่ละคนจะกล้านำออกมาใช้หรือไม่ เมื่อก่อนเธอเป็นคนกลัวไมค์มาก **แต่เมื่อบทบาทหน้าที่เปิดทางให้ต้องเข้ามารับผิดชอบโครงการ ต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น ความกล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดงความคิดเห็นต้องมาก่อนความกลัว แล้วความกล้าแสดงออกจะตามมาเอง**

ด้าน **แม่ประทุม ถมยา** แม่ของอ๋อม เล่าว่า ด้วยสภาพครอบครัวที่เหลืออยู่เพียง 2 คน รู้สึกกังวลกลัวลูกถูกชักจูงไปในทางที่ผิด จึงสนับสนุนให้ลูกทำโครงการเพื่อชุมชนอย่างเต็มที่ ให้เขาใช้เวลาว่างคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ประกอบกับตนทำงานเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) คุ้นเคยกับหมอกานต์อยู่แล้ว จึงวางใจและเชื่อมั่นว่าหมอกานต์จะแนะนำสิ่งดี ๆ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็ก ๆ เดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง

“ผู้ปกครองบางคนไม่เห็นด้วย เพราะไม่เห็นว่าเด็กทำอะไรกันบ้าง กลัวเด็กจะไปมั่วสุม ทำเรื่องเหลวไหล ทั้งที่โครงการนี้มีพี่เลี้ยงและมีทีมงานจากภายนอกเข้ามาช่วยให้ความรู้ อบรมดูแลเป็นอย่างดี บางครั้งหมอไม่ว่างเราก็เข้ามาช่วยดูแลเวลาเด็ก ๆ ทำกิจกรรม”

แม่ประทุมเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงที่เห็นในตัวอ๋อมว่า อ๋อมมีความรับผิดชอบในตัวเองและตรงต่อเวลามากขึ้น จากเดิมที่เป็นคนค่อนข้างเก็บตัว ไม่สุงสิงกับใคร ปัจจุบันอ๋อมกลายเป็นที่รู้จักของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดนัด เดินไปทางไหนก็มีแต่คนทักทาย

“เมื่อก่อนเป็นคนเรื่อย ๆ เฉื่อย ๆ ทำอะไรไม่เป็น ตอนนี้กลายเป็นคนรู้จักคิด ริเริ่ม อยากลองทำสิ่งต่าง ๆ และเรียนรู้ด้วยตัวเองตลอด”

อ๋อม บอกต่อว่า แม้ยังไม่เห็นผลลัพธ์ของโครงการปีนี้ชัดเจน แต่**การทำโครงการได้ปลูกสำนึกให้อ๋อมเห็นความสำคัญของการรักษาความสะอาดและทิ้งขยะให้ลงถัง**

“เวลาจะทิ้งขยะชิ้นหนึ่ง ถ้าไม่เห็นถังขยะต้องคิดแล้วว่าจะเอาไปทิ้งที่ไหน ถ้าไม่มีที่ทิ้งจริง ๆ จะเก็บไปทิ้งที่บ้าน เวลาไปเรียนก็เหมือนกันโต๊ะเราต้องสะอาด ถึงเราจะพูดบอกคนอื่นทุกคนไม่ได้ แต่เราสามารถทำตัวเป็นแบบอย่างให้เขาได้ ถ้าคนอื่นเห็นว่าดีเขาก็จะทำตามเอง เพื่อน ๆ ในกลุ่มตอนนี้เห็นเราทำก็หันมารักษาความสะอาดโต๊ะกันมากขึ้น” อ๋อม กล่าว

ถึงแม้ผลลัพธ์การดำเนินโครงการในปีที่ 2 จะไม่ปรากฏรูปรอยชัดเจน แต่ความมุ่งมั่นตั้งใจและความไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคของอ๋อมและตูนต่างปรากฏให้เห็นเด่นชัดผ่านวิธีคิด วิธีทำงานเพื่อแผ่นดินถิ่นเกิด เมื่อเห็นว่ารุ่นน้องไม่สามารถนำพาโครงการไปสู่หมุดหมายที่ตั้งไว้ได้ อ๋อมจึงอาสาเข้ามากอบกู้ให้การทำโครงการตลาดนัดพาเพลินเดินไปไร้ขยะปีที่ 2 ดำเนินต่อไปได้ ด้วยความรักความผูกพัน และสำนึกรับผิดชอบที่มีอยู่เต็มเปี่ยมในหัวใจว่า จะต้องสานต่อโครงการที่เธอสร้างมากับมือให้เดินหน้าต่อไปได้ เพราะที่นี่คือบ้าน...

โครงการตลาดนัดพาเพลินเดินไปไร้ขยะ ปี 2

ที่ปรึกษาโครงการ

กานต์ โตบุญมี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบังปืน

ทีมทำงาน

ประทานพร ถมยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย
ชลธิชา หมันมณี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดลาดเป้ง
วุฒิชัย จันทร์ขำ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดลาดเป้ง
ภูวฤทธิ์ โตบุญมี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศรัทธาสมุทร
ช่อชฎา ผงขมิ้น พาณิชยการสุโขทัย ปวช.1

จากจิตอาสา ถึงสำนึกพลเมือง

โครงการศึกษาพฤติกรรมเด็กโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล สู่การสร้างระบบอาสาสมัครที่เชื่อมโยงระหว่าง โรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูลและมหาวิทยาลัยศิลปากร

ที่ผ่านมานักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรีต้องเข้าไปทำกิจกรรมจิตอาสาแก่นักเรียนโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล เป็นประจำทุกปี แต่การทำกิจกรรมดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน น้องๆ ทีมหลากสี จึงอาสาเข้ามาทำสื่อรายวิชาเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระการสอนให้ครูในโรงเรียน ด้วยการทำ**โครงการศึกษาพฤติกรรมเด็กโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูลสู่การสร้างระบบอาสาสมัครที่เชื่อมโยงกับโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูลและมหาวิทยาลัยศิลปากร**

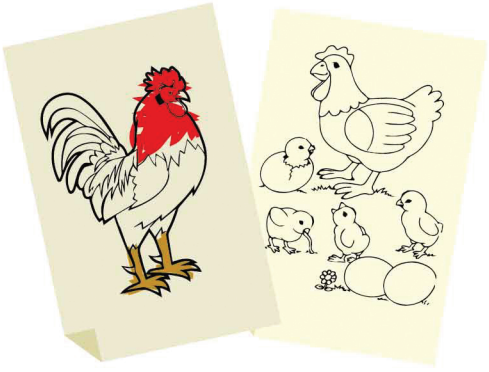

ระดับอนุบาล
ภาพวาดเพื่อให้น้องฝึกระบายสี
แล้วนำไปติดบนฟิวเจอร์บอร์ด

ระดับประถมศึกษา
ทำสื่อนิทานโดยมีพี่เป็นคนเล่า
และตั้งคำถามจากนิทาน

กระบวนการทำงาน

1

นักศึกษาปรึกษาครูในโรงเรียน
เพื่อให้ได้สื่อที่ตรงกับความต้องการ

2

ออกแบบสื่อการสอน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน
การทำงานเป็นทีมต้องใช้ทั้งความเสียสละ การรับฟัง และการให้อภัยกัน เพื่อให้การทำโครงการไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นแนวทางที่ดีในการฝึกความกระตือรือร้น การจัดการเวลา การกล้าพูด กล้าแสดงออก และการวางแผน ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนและการทำงานได้ ขณะเดียวกันการทำกิจกรรมก็ทำให้มีพื้นที่ในการทดลองใช้วิชาความรู้จากภาคทฤษฎีไปสู่ภาคปฏิบัติ

ต่อชุมชน
โรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูลได้สื่อการสอนรายวิชาสำหรับชั้นอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาไว้แบ่งเบาภาระการสอนของครู และเกิดความร่วมมือในการพัฒนาโมเดลอาสาสมัครของโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูลกับมหาวิทยาลัยศิลปากรต่อไป

ต่อมหาวิทยาลัย
นำโมเดลอาสาสมัครของโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล เสนอต่อมหาวิทยาลัยให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำกิจกรรมจิตอาสาจากเดิมที่บริจาคสิ่งของ เลี้ยงอาหาร มาเป็นการให้นักศึกษาเข้าร่วมทำกิจกรรมสอนทักษะชีวิตหรือวิชาเรียนพื้นฐานแก่น้องๆ ในโรงเรียนแทน เพื่อให้การทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยตอบโจทย์ชุมชนสังคมอย่างแท้จริง

ระดับชั้นมัธยมศึกษา
เป็นสื่อวิชาภาษาอังกฤษในรูปแบบจิ๊กซอว์ เพื่อให้น้องๆ ช่วยกันต่อ จับคู่คำศัพท์

3

ทดลองนำสื่อการสอนไปใช้ในโรงเรียน

การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นแนวทางที่ดีในการฝึกความกระตือรือร้น การจัดการเวลาและการวางแผน ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนได้ ขณะเดียวกันการทำกิจกรรมก็ทำให้มีพื้นที่ในการทดลองใช้วิชาภาคทฤษฎีจากห้องเรียนไปสู่การปฏิบัติจริง ดังนั้นทั้ง 2 อย่างทำพร้อมกันได้

โรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เป็นโรงเรียนสหศึกษา เปิดสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ทั้งแบบประจำและไปกลับ ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นสถานศึกษาที่มีผู้ใจบุญเข้ามามอบสิ่งของและเลี้ยงอาหารอยู่เสมอ แต่โรงเรียนก็ยังขาดแคลนบุคลากรดูแลนักเรียน

จากประสบการณ์ที่เคยช่วยรุ่นพี่ทีมหญ้าสานจัดซุ้มนิทรรศการนำเสนอในงานมหกรรมพลังเด็กและเยาวชนภาคตะวันตกปีที่ผ่านมา คือจุดเริ่มต้นทำให้ **จูน-ปัทมา มุกดาม่วง** สนใจโครงการที่แตกต่างจากการทำกิจกรรมรูปแบบเดิม ๆ ในมหาวิทยาลัย เมื่อ**อาจารย์อ๋อ-ฐิติมา เวชพงศ์** ชักชวนเข้าร่วมโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก ปีที่ 2 เธอจึงตอบตกลงทันที แล้วเริ่มรวบรวมสมาชิก โดยชวน **น้ำตาล-บัวนัดดา สุขชาตะ** รุ่นพี่ทีมหญ้าสานปีแรกเข้าร่วมทีมก่อน เพราะเห็นว่าน่าจะมีประสบการณ์ดี ๆ

ช่วยแนะนำการทำงานได้ จากนั้นชักชวน **คาม-นวคาม งามสม เอ้-กรวรรณ ม่วงลับ** และ **หมิว-นงลักษณ์ สืบนาค เข้าร่วมทีม** โดยทุกคนให้เหตุผลว่า เป็นเพราะต้องการฝึกทักษะและประสบการณ์ชีวิตแบบที่หาไม่ได้ในมหาวิทยาลัย

จูน บอกต่อว่า ตอนนั้นยังไม่รู้ว่าจะทำโครงการอะไร พอดี**พี่ปอม-กันทรากร จรัสมาธุสร ที่ปรึกษาโครงการ ชวนคิดว่า** ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี จะจัดกิจกรรมจิตอาสาให้นักศึกษาเข้าไปเลี้ยงอาหารกลางวัน และมอบสิ่งของให้น้องนักเรียนเป็นประจำ แต่เป็นกิจกรรมสั้น ๆ เพียง 1 วัน ลองคิดดูว่า พวกเราจะสามารถเข้าไปทำกิจกรรมที่แตกต่างจากเดิมได้หรือไม่อย่างไร ประกอบกับพวกเราไม่ค่อยรู้จักชุมชนแถวนี้ดีพอ จึงคิดว่าเข้าไปทำโครงการในโรงเรียนเพชรบุรีปัญญาณุกูลน่าจะดีกว่า เพราะพอคุ้นชินกับที่นี่อยู่บ้าง

จึงเกิดเป็น**โครงการศึกษาพฤติกรรมเด็กโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูลสู่การสร้างระบบอาสาสมัครที่เชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล และมหาวิทยาลัยศิลปากร**

"จริงๆ แล้วน้องไม่ได้ผิดปกติ สิ่งที่น้องเป็นคือภาวะปกติของเขา เหมือนที่เรามีภาวะปกติของเรา ต่างคนต่างปกติกันคนละแบบ ทำให้เราเข้าใจว่า ถ้าจะทำกิจกรรมให้น้องก็ควรปรับทัศนคติที่เคยมีและเริ่มเรียนรู้น้องให้มากขึ้น"

ทดลองท้าทายตัวเอง

เมื่อมีข้อสรุปออกมาว่าจะไปทำโครงการที่โรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล สมาชิกในทีมแต่ละคนกลับค่อนข้างกังวล เนื่องจากเคยมีประสบการณ์ไม่น่าพิสมัยขณะเข้าไปทำกิจกรรมตอนอยู่ชั้นปีที่ 1

"หนูเป็นคนไม่ชอบเด็กอยู่แล้ว ยิ่งน้องไม่เหมือนเด็กทั่วไป ยิ่งกลัวว่าจะทำกิจกรรมกันไม่รู้เรื่อง ก่อนเข้าไปที่โรงเรียนจึงลังเลใจอยู่ว่าจะไปดีไหม" จูน เล่า

สุดท้ายความลังเลของทีมงานก็ถูกสรุปด้วยคำพูดสั้น ๆ ที่ทรงพลังว่า "ลองทำ" เพราะเห็นว่านี่คือความท้าทายและการก้าวข้ามความรู้สึกของตัวเองครั้งใหญ่

ด้วยยังไม่มีเป้าหมายการทำงานชัดเจน การลงพื้นที่ครั้งแรกของทีมงานจึงเป็นเพียงการลงไปดูสถานการณ์และปัญหาที่โรงเรียนประสบอยู่ เพื่อประเมินว่าศักยภาพของพวกเขาจะช่วยเหลือเรื่องใดได้บ้าง เมื่อไปถึงโรงเรียนพบน้อง ๆ ไม่กี่คน เนื่องจากเป็นเวลาเรียน จึงไปพูดคุยกับ**ครูเล็ก-พิทักษ์ สุระชาติ**ถึงปัญหาใหญ่ที่โรงเรียนประสบอยู่คือ มีครูไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน และนักเรียนมักหลงลืมทักษะชีวิตที่โรงเรียนสอนเมื่อกลับไปอยู่บ้าน เช่น ผูกเชือกรองเท้า ตักข้าวกินเอง ทำให้ครูต้องสอนซ้ำไปซ้ำมา

เมื่อรู้ปัญหา ทีมงานคิดตรงกันว่า น่าจะช่วยแก้ปัญหาการลืมทักษะชีวิตของน้องด้วยการทำสื่อสอนทักษะเพื่อเน้นย้ำความจำของน้อง แม้การสร้างสื่อดังกล่าวจำเป็นต้อง

มีความรู้เฉพาะทาง ที่อาจยากเกินไปสำหรับทีมงานที่ไม่ได้เรียนการศึกษาพิเศษมาโดยตรง แต่เมื่อประเมินศักยภาพของทีมงานแล้วคิดว่าสามารถทำได้

นอกจากได้เป้าหมายการทำโครงการแล้ว การลงพื้นที่ครั้งนี้ยังทำให้ทีมงานเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อเด็กพิเศษอีกด้วย จูนเล่าว่า หลังคุยกับครูเล็กเสร็จ ความรู้สึกของพวกเขาที่มีต่อเด็กพิเศษเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง จากคำพูดหนึ่งของครูว่า **จริง ๆ แล้วน้องไม่ได้ผิดปกติ สิ่งที่น้องเป็นคือภาวะปกติของเขา เหมือนที่เรามีภาวะปกติของเรา ต่างคนต่างปกติกันคนละแบบ ทำให้เราเข้าใจว่า ถ้าจะทำกิจกรรมให้น้องก็ควรปรับทัศนคติที่เคยมีและเริ่มเรียนรู้น้องให้มากขึ้น**

เมื่อรับรู้และเข้าใจภาวะดังกล่าว ทีมงานจึงมุ่งมั่นกับการทำโครงการมากกว่าเดิม ตั้งต้นพูดคุย พร้อมหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำสื่อสอนทักษะชีวิต ด้วยหวังว่าหากทำสำเร็จจะเอื้อประโยชน์ต่อน้องเมื่อต้องออกไปอยู่ในสังคมภายนอก สามารถพึ่งพาตัวเองและปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้

ทีมงานลงพื้นที่อีกครั้ง เพื่อขอคำแนะนำในการทำสื่อสอนทักษะเพิ่มเติม ครูเล็กจึงช่วยติดต่อให้เข้าพบกับ**อาจารย์อังคณา พลังกรู รองผู้อำนวยการโรงเรียน และครูเหมี่ยว-ธัญวรัชย์ ศิลปะวิสุทธิ์ ครูฝ่ายวิชาการ** ที่มีประสบการณ์สอนเด็กพิเศษมายาวนานแนะนำให้ทำสื่อการเรียนการสอนรายวิชา เนื่องจากสื่อเก่าที่มีอยู่ไม่น่าสนใจ และไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน เพราะการจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กให้ได้ผล ทีมงานต้องทำสื่อให้เด็กเป็นรายบุคคล ซึ่งยากมาก ประกอบกับข้อจำกัดของโรงเรียนที่ไม่อนุญาตให้ขึ้นอาคารเรียน เพราะเกรงว่าจะรบกวนการเรียนการสอน ทำให้ทีมงานไม่มีข้อมูลพฤติกรรมน้องมาใช้ทำสื่อ จึงต้องเปลี่ยนเป้าหมายใหม่อีกครั้ง

ความพยายามคือบทพิสูจน์

เมื่อได้รับคำแนะนำจากครูในโรงเรียน ทีมงานจึงตัดสินใจ**เปลี่ยนเป้าหมายมาเป็นการสังเกตพฤติกรรมของน้อง และจัดทำคู่มือการดูแลลูกแก่ผู้ปกครองแทน เพื่ออุดช่องว่างของการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องระหว่างที่บ้านและที่โรงเรียน แม้จะมีข้อจำกัดเรื่องการขึ้นอาคารเรียน ทีมงานก็ไม่ท้อ พยายามมองหาโอกาสของการเรียนรู้เกี่ยวกับเด็กพิเศษ ใช้วิธีสังเกตการใช้ชีวิตทั่วไปในโรงเรียนของเด็กและสอบถามกับบุคลากรในโรงเรียนว่าน้องมีนิสัยและพฤติกรรมอย่างไร**

> "สิ่งสำคัญที่สุดของการทำงาน คือ "ความเอาใจใส่" ที่ต้องมีในทุกขั้นตอนการทำงาน ทั้งค้นหาข้อมูล ลงมือทำงาน ตรวจทานความสมบูรณ์ อันจะทำให้ชิ้นงานนั้นออกมาดี"

แต่เมื่อได้เข้าร่วม**เวทีนับ 2 ยั่วให้คิด ยุให้ทำ พี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ชวนทีมงานทบทวน และวางแผนการทำงานให้ชัดเจนขึ้น ทำให้ทีมงานต้องเปลี่ยนเป้าหมายอีกครั้ง เป็นการสร้างระบบอาสาสมัครสำหรับนักศึกษา มศก. เพชรบุรีที่ต้องการเข้าไปทำกิจกรรมกับทางโรงเรียนให้มีแนวทางการช่วยเหลือโรงเรียนอย่างถูกต้อง เพราะมองว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าการจัดทำคู่มือที่ต้องใช้ความรู้เฉพาะทาง และน่าจะให้ประโยชน์ที่ยั่งยืนกับโรงเรียน นักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร ตลอดจนผู้ใจบุญที่อยากมีส่วนช่วยเหลือโรงเรียน** แต่ครูในโรงเรียนไม่เห็นด้วย และเพื่อให้งานเดินหน้า ทีมงานจึงกลับมาทำสื่อรายวิชาตามที่ครูในโรงเรียนแนะนำ

เมื่อตกลงว่าจะทำสื่อรายวิชา ทีมงานจึงเริ่มค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต สื่อที่เคยคิดว่าทำได้ง่าย ๆ ไม่ง่ายดังคิด เพราะมีรายละเอียดหลายอย่างที่ละเลยไม่ได้ เช่น ลักษณะการใช้สีที่โดดเด่น หรือภาพประกอบที่ต้องมีขนาดใหญ่มากพอ เพื่อให้เด็กมองเห็นชัดเจน เป็นต้น แต่ทีมงานก็พยายามทำจนสื่อเสร็จสมบูรณ์ นำไปให้คุณครูทดลองใช้จริงกับน้อง ๆ โดยมีพวกเขาคอยสังเกตการณ์อยู่ห่าง ๆ ภายในห้องเรียน ซึ่งทำให้ทีมงานได้รับบทเรียนว่า **สิ่งสำคัญที่สุดของการทำงานคือ "ความเอาใจใส่" ที่ต้องมีในทุกขั้นตอนการทำงาน ทั้งค้นหาข้อมูล ลงมือทำงาน ตรวจทานความสมบูรณ์ อันจะทำให้ชิ้นงานนั้นออกมาดี**

"เราปรับสื่อกันหลายรอบมากกว่าจะเสร็จสมบูรณ์ แต่พอลองนำไปใช้จริงแล้ว ภาพที่คิดว่าใหญ่สำหรับเรา กลับเล็กเกินไปสำหรับน้อง หรือใส่รูปไก่ที่ไม่ใช่แบบที่น้องเคยเรียน น้องก็มองไม่ออกว่าเป็นไก่ เพราะน้องต้องจำไก่ตัวเดียวกับที่เขาเคยเรียน เขาถึงจะรู้ว่านั่นคือ ก.ไก่ ทำให้เรารู้ตัวเลยว่า เราศึกษาข้อมูลมาไม่ลึกมากพอ" เอ้ เล่า

หลังจากนั้น ทีมงานลองขออนุญาตครูประจำชั้นพูดคุยกับน้องและทำกิจกรรมสันทนาการ โดยไม่คาดคิดว่าจะนำไปสู่โอกาสครั้งใหญ่ เมื่อครูเหมี่ยวเปิดโอกาสให้พวกเขาชักชวนเพื่อน ๆ ในมหาวิทยาลัยมาทำกิจกรรมกับน้อง เพราะเห็นความตั้งใจจริงที่อยากช่วยเหลือโรงเรียนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

การได้รับโอกาสในครั้งนี้ เป็นความสำเร็จที่มีความหมายกับทีมงานเป็นอย่างมาก เพราะทำให้รู้ว่าความพยายามด้วยความจริงใจคือมาตรวัดความตั้งใจที่เห็นผลชัดเจนที่สุด อีกประการคือ การขยับงานต่อจากนี้จะสะดวกขึ้น เพราะความสัมพันธ์กับโรงเรียนที่ดีขึ้น รวมทั้งเป็นกำลังใจให้ทีมงานมีแรงทำโครงการต่อไป

อาสาสร้างสื่อเพื่อการเรียนรู้

เมื่อได้ทำกิจกรรมตามความตั้งใจ ทีมงานตั้งต้นด้วยการเปิดรับสมัครเพื่อน ๆ ในมหาวิทยาลัยเข้ามาเป็นอาสาสมัครช่วยออกแบบสื่อการเรียนการสอน โดยตั้งเป้าหมายไว้ที่ 20 คน ทำการประชาสัมพันธ์ผ่านโปสเตอร์และเฟซบุ๊ก แต่ปรากฏว่าไม่มีคนสมัคร ทีมงานจึงใช้วิธีเพิ่มการให้ชั่วโมง กยศ.[1] เพื่อดึงดูดเพื่อนนักศึกษาให้สนใจเข้าร่วม กระทั่งได้อาสาสมัครประมาณ 10 กว่าคน จากหลายวิชาเรียน เช่น ICT สัตวศาสตร์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ก่อนให้อาสาสมัครเริ่มงาน ทีมงานได้ชี้แจงที่มาที่ไปและเป้าหมายการทำโครงการให้เหล่าอาสาสมัครฟัง **เพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้องานให้ตรงกัน แล้วทำการอบรมความรู้เรื่องสื่อที่เหมาะสมกับเด็กพิเศษ ด้วยการแบ่งปันประสบการณ์การทำสื่อของตัวเอง และเปิดโอกาสให้อาสาสมัครแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับน้อง ๆ โรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล เพื่อใช้เปรียบเทียบหลังทำกิจกรรมเสร็จ** ซึ่งอาสาสมัครส่วนใหญ่รู้สึกไม่ต่างจากพวกเขาตอนที่ยังไม่ได้ลงไปคลุกคลีที่โรงเรียน จากนั้นจึงแบ่งอาสาสมัครออกเป็น 3 กลุ่มตามช่วงชั้นเรียนของน้อง ได้แก่ อนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ส่วนทีมงานกระจายตัวลงไปแต่ละกลุ่ม เพื่อช่วยดูแลให้คำแนะนำ

ทีมงานบอกว่า สื่อที่อาสาสมัครทำออกมาดูน่ารักและน่าสนใจมาก โดยสื่อของ**ชั้นอนุบาล**จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสี เป็นภาพวาดที่ให้น้องช่วยกันระบายสี จากนั้นนำไปแปะบนฟิวเจอร์บอร์ด แล้วให้น้อง ๆ ช่วยกันดูว่า

[1] การเข้าร่วมโครงการจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์กับสังคมไม่น้อยกว่า 36 ชั่วโมง ซึ่งเป็นเงื่อนไขของนักศึกษาที่กู้เงินในกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.)

“ทีมงานกลับมาถอดบทเรียนความรู้สึกของอาสาสมัครที่มีต่อน้องๆ ได้รับคำตอบว่า จากที่เคยคิดว่าน้องไม่สามารถทำอะไรด้วยตัวเอง กลับพบว่าน้องแต่ละคนมีความสามารถ และความเก่งเฉพาะตัว ทำให้อาสาสมัครเกิดความรู้สึกดีๆ และอยากมาช่วยกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง แม้ไม่มีชั่วโมง กยศ. เป็นผลตอบแทนก็ตาม”

เป็นสีอะไร ส่วนชั้น**ประถมศึกษา** ทำสื่อนิทาน มีพี่เป็นคนเล่าและตั้งคำถามจากนิทานกับน้อง ๆ เพื่อกระตุ้นให้น้องคิดตามและสนุกกับการเรียน สำหรับระดับชั้น**มัธยมศึกษา** เป็นสื่อวิชาภาษาอังกฤษในรูปแบบจิ๊กซอว์ที่น้องต้องช่วยกันต่อ แล้วหยิบคำศัพท์ที่ตรงกับภาพมาจับคู่กัน

ทว่าพอนำสื่อไปทดลองใช้ในห้องเรียน กลับไม่ได้รับความสนใจจากน้องตามที่คาดหวัง เพราะน้องแต่ละคนมีความชอบต่างกัน ทีมงานและเหล่าอาสาสมัครจึงต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการเปลี่ยนมาใช้สื่อของโรงเรียนแทน แล้วให้พี่ ๆ เข้าไปชวนน้องทำกิจกรรมเป็นรายคน เช่น เล่นกีฬา ระบายสี หรืออ่านหนังสือ

เอ้เล่าถึงปัญหาที่เกิดขึ้นว่า *“นักเรียนในโรงเรียนจะมี 3 แบบ คือ ออทิสติก ดาวน์ซินโดรม และ LD ซึ่งเรียนรวมในห้องเดียวกัน แต่ชอบเรียนสื่อคนละแบบ ครูจะรู้ว่าเด็กคนไหนชอบอะไร แล้วเลือกสื่อให้ตรงกับความสนใจ”*

สื่อเดียวที่ใช้ได้ผลคือชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งเห็นชัดว่าน้องสนุกสนานกับการได้หยิบจับจิ๊กซอว์ และเคลื่อนไหวร่างกายในการเดินไปหยิบบัตรคำศัพท์มาจับคู่กับภาพ ที่สำคัญคือ เกิดการสร้างความสัมพันธ์ภายในห้อง จากเงื่อนไขของพี่ ๆ ที่ให้คนไม่รู้ลุกไปหยิบบัตรคำศัพท์ ส่วนคนที่รู้คอยบอกเพื่อนว่าให้เดินไปหยิบอันไหน ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กพิเศษจำเป็นต้องฝึกฝนเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ในอนาคต

เมื่อกิจกรรมเสร็จสิ้น คุณครูประจำชั้นมัธยมศึกษาได้ขอสื่อของพวกเขาไว้สอนต่อ เพราะชื่นชอบที่สื่อเพียงตัวเดียวสามารถดึงนักเรียนทั้งหมดมาเรียนรู้ร่วมกันได้ ทำให้คุณครูจัดการเรียนการสอนสะดวกขึ้น นอกจากนั้นยังบอกเพิ่มว่า ครั้งต่อไปให้ชวนอาสาสมัครมาร่วมเรียนรู้ด้วยกันอีก สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า**โรงเรียนเปิดรับและเชื่อมั่นในตัวทีมงานมากขึ้น**

หลังจากนั้น ทีมงานกลับมาถอดบทเรียนความรู้สึกของอาสาสมัครที่มีต่อน้อง ๆ ได้รับคำตอบว่า จากที่เคยคิดว่าน้องไม่สามารถทำอะไรด้วยตัวเอง กลับพบว่าน้องแต่ละคนมีความสามารถ และมีความเก่งเฉพาะตัว ทำให้**อาสาสมัครเกิดความรู้สึกดี ๆ และอยากมาช่วยกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง แม้ไม่มีชั่วโมง กยศ. เป็นผลตอบแทนก็ตาม**

“เมื่อก่อนไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก พอมาทำโครงการนี้ต้องพูดมากขึ้น เพราะถ้าไม่แสดงความคิดเห็นกับเพื่อน งานก็ไม่เดิน และสถานการณ์เวลาลงพื้นที่หรือร่วมเวทีเวิร์กชอปจะมีเงื่อนไขบังคับให้เราต้องกล้า ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้กับชีวิตได้ทั้งตอนนี้ และเป็นประสบการณ์สำหรับชีวิตข้างหน้า”

จากจิตอาสาถึงสำนึกพลเมือง

ผลการทำงานโครงการลุล่วงไปด้วยดี จากความพยายามของทีมงานที่แม้ย่อท้อ แต่ไม่เคยละทิ้งความตั้งใจ จนค่อย ๆ สร้างความเปลี่ยนแปลงขึ้นในเนื้อในตัว เริ่มจากทัศนคติที่เคยมีต่อเด็กพิเศษที่เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง โดยค้นพบว่า เด็กพิเศษก็เป็นดั่งผ้าขาวเช่นเดียวกับเด็กทั่วไป หากได้รับการสอนอย่างถูกต้อง ย่อมเติบโตขึ้นมามีชีวิตที่งดงามได้เช่นกัน

ต่อมาคือการเรียนรู้เรื่อง**การทำงานเป็นทีมที่ต้องใช้ทั้งความเสียสละ การรับฟัง และการให้อภัยกัน เพื่อขับเคลื่อนงานของทีมไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้** ซึ่งกว่าจะเข้าใจทั้ง 3 สิ่ง โครงการของพวกเขาก็เกือบล่มมาแล้ว

จูนยอมรับว่า ตัวเองเป็นชนวนสำคัญของเรื่องดังกล่าว ปกติไม่ใช่คนจริงจังกับการทำงาน แต่โครงการนี้เธอเป็นคนชวนเพื่อน ๆ มา จึงตั้งใจว่าจะต้องทำให้ดีที่สุด มีช่วงหนึ่งที่ทุกคนในกลุ่มไม่ค่อยว่าง เนื่องจากติดทำกิจกรรมของมหาวิทยาลัย และแยกย้ายกันไปเรียนตามวิชาเอก ตารางเรียนจึงไม่ตรงกัน อีกทั้งมีการบ้านเยอะ เธอเลยแบ่งงานมาทำกับเอ้และพี่น้ำตาลก่อน ส่วนงานที่เหลือให้คามกับหมิวทำ แต่เพื่อนกลับทำไม่ได้อย่างใจ เลยพลั้งปากพูดว่า ***“แค่นี้ทำไม่ได้ ไม่มีสมองหรือ”***

หมิว เสริมต่อว่า ตอนนั้นได้ยินแล้วเสียใจมาก จนอยากออกจากโครงการ **แต่เมื่อลองเปิดใจคุยกัน จึงรู้ว่าเพื่อนไม่ตั้งใจพูดรุนแรงเช่นนั้น และตัวเองก็ผิดจริงที่แบ่งเวลาไม่ถูก ไม่ค่อยมีเวลาให้งานโครงการ**

ซึ่งเหตุการณ์นี้ได้กลายเป็นบทเรียนสำคัญของทั้งคู่ โดยจูนบอกว่า **การคิดก่อนพูดคือสิ่งสำคัญมาก คำพูดถ้าออกจากปากแล้วไม่สามารถเอาคืนได้** และถ้าพูดไม่ดีอาจทำลายความสัมพันธ์ที่ดีให้หมดสิ้นได้ในพริบตา ส่วนหมิวได้รู้ว่า **เมื่อตัดสินใจจะทำสิ่งใดแล้วต้องจัดการเวลาให้ดี การแบ่งเวลาไม่ถูกจะส่งผลกระทบต่องานและผู้ร่วมงานด้วย**

หลังเคลียร์ใจกันลงตัว ทีมงานแก้ปัญหาด้วยการนำตารางเรียนมาดู แล้วตกลงกันล่วงหน้าว่าจะทำโครงการวันไหน ใช้วิธีพูดคุยและเตรียมงานผ่านไลน์ เพื่อให้ไม่กองอยู่ที่คนใดคนหนึ่ง เมื่อมาเจอกันจึงลงมือทำงานได้ทันที

ส่วนเอ้ที่เพิ่งย้ายสาขาเรียน แม้ต้องเก็บวิชาเรียนเยอะกว่าเพื่อน แต่ด้วยความที่อยากทำโครงการเพื่อพัฒนาตัวเอง เธอจึง**ต้องจัดสรรเวลาตลอด จนรู้จักรับผิดชอบ เพราะไม่ต้องการละทิ้งหน้าที่ให้เป็นภาระของเพื่อน**

ส่วนจูนเล่าข้อค้นพบในการทำกิจกรรมควบคู่กับการเรียนของเธอว่า **การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นแนวทางที่ดีในการฝึกความกระตือรือร้น การจัดการเวลา และการวางแผน ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนได้ ขณะเดียวกันการทำกิจกรรมก็ทำให้มีพื้นที่ทดลองใช้วิชาภาคทฤษฎีจากห้องเรียน ดังนั้นทั้ง 2 อย่างทำพร้อมกันได้สู่การปฏิบัติจริง**

สำหรับคาม บอกว่า เขาได้รับบทเรียนเรื่องการแบ่งเวลาและการรับฟังเพื่อนคล้ายกับคนอื่น แต่**สิ่งที่ชื่นชอบที่สุดคือ การร่วมกิจกรรมเวทีเวิร์กช็อปกับโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ซึ่งช่วยสร้างมิตรภาพกับเพื่อนต่างกลุ่มและได้รับประสบการณ์ใหม่นอกเหนือจากห้องเรียน**

“ความกล้าแสดงออก” คืออุปสรรคสำคัญของทีมที่พวกเขาก้าวผ่านมาได้ด้วยกระบวนการจากพี่เลี้ยงโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ และการลงมือทำโครงการด้วยตัวเอง โดยเอ้ เล่าถึงความจำเป็นที่ทำให้เธอกล้าแสดงออกมากขึ้นว่า หากเธอหรือสมาชิกในทีมคนอื่นไม่กล้าพูด ไม่กล้าเสนอความคิดเวลาประชุม แผนงานอาจไม่เกิดขึ้น หรือถ้าเกิดขึ้นโดยความคิดของใครเพียงคนเดียว งานก็อาจจะออกมาไม่ดี ซึ่งไม่ใช่ความผิดของเพื่อน แต่ผิดที่เราไม่พูดเอง

ส่วนหมิวบอกว่า **เมื่อก่อนเป็นคนไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก พอมาทำโครงการนี้ต้องพูดมากขึ้น เพราะถ้าไม่แสดงความคิดเห็นกับเพื่อนงานก็ไม่เดิน และสถานการณ์เวลาลงพื้นที่หรือร่วมเวทีเวิร์กชอป**

จะมีเงื่อนไขบังคับให้เราต้องกล้า ซึ่งสามารถนำกลับมาใช้กับชีวิตได้ทั้งตอนนี้และเป็นประสบการณ์สำหรับชีวิตข้างหน้า

วันนี้รอยยิ้มปรากฏให้เห็นบนใบหน้าของทีมงานทุกคน และ**พวกเขากำลังวางแผนส่งต่อรอยยิ้มด้วยการนำรูปแบบการทำงานไปเสนอต่อมหาวิทยาลัยให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำกิจกรรมจากจิตอาสาบริจาคสิ่งของ เลี้ยงอาหาร มาเป็นการให้นักศึกษาเข้ามาร่วมทำกิจกรรม สอนทักษะชีวิต หรือวิชาเรียนพื้นฐานแก่น้อง ๆ แทน เพื่อให้การทำงานเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยตอบโจทย์ชุมชนสังคมอย่างแท้จริง**

*"การเข้ามาทำโครงการนี้ เหมือนเราได้รับโอกาสดี ๆ จนอยากให้คนอื่นได้รับโอกาสแบบนี้บ้าง จึงคิดพัฒนาโมเดลอาสาสมัครของโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล สำหรับนักศึกษาศิลปากรที่อยากเข้าไปช่วยเหลือโรงเรียนว่าควรทำแบบไหน หรือต่อยอดอย่างไรที่มากกว่าการบริจาคอย่างเดิม เพราะ****การทำจิตอาสาแก้ปัญหาทั้งหมดไม่ได้ ถ้าอยากแก้ไขอย่างลึกซึ้งและยั่งยืนกว่านั้น ต้องทำซ้ำ ๆ ไปบ่อย ๆ และต้องลงไปเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้รู้จักและเข้าใจปัญหาจริง ๆ เพื่อจะได้ช่วยเหลือตรงกับสิ่งที่ผู้รับต้องการแล้ว ยังกระตุ้นให้สำนึกพลเมืองให้เกิดขึ้นด้วย**** *แล้วถ้ายิ่งชวนกันทำเรื่องดี ๆ แบบนี้หลายคน พอคนอื่นเห็นก็อาจตัดสินใจเข้ามาช่วยกันมากขึ้น ๆ ให้สิ่งดี ๆ นั้นขยายผลต่อไปไม่รู้จบ"* จูน อธิบาย

กระบวนการทำงานภายใต้โครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ทำให้ทีมงานได้มีโอกาสคลุกคลีกับปัญหาของโรงเรียน จนเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ แล้วลงมือช่วยเหลือตามศักยภาพ การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน กระทั่งเปลี่ยนแปลงมุมมอง นิสัย และพฤติกรรม ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ว่าสำนึกพลเมืองในหัวใจของพวกเขา ได้ถูกปลุกให้ตื่นเพื่อนำพลังของตนเองไปสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม แล้วแผ่ขยายสู่ความต้องการจะเป็นผู้จุดประกายสำนึกพลเมืองแก่เพื่อนร่วมมหาวิทยาลัยคนอื่น ๆ ถือเป็นการส่งโอกาสถึง 2 ต่อ คือ โรงเรียนได้นักศึกษามาช่วยผ่อนแรงของครู ส่วนนักศึกษาก็ได้พื้นที่ในการสร้างจิตสำนึกภายในให้หยั่งรากลึกเติบโตเป็นพลังของสังคมต่อไป

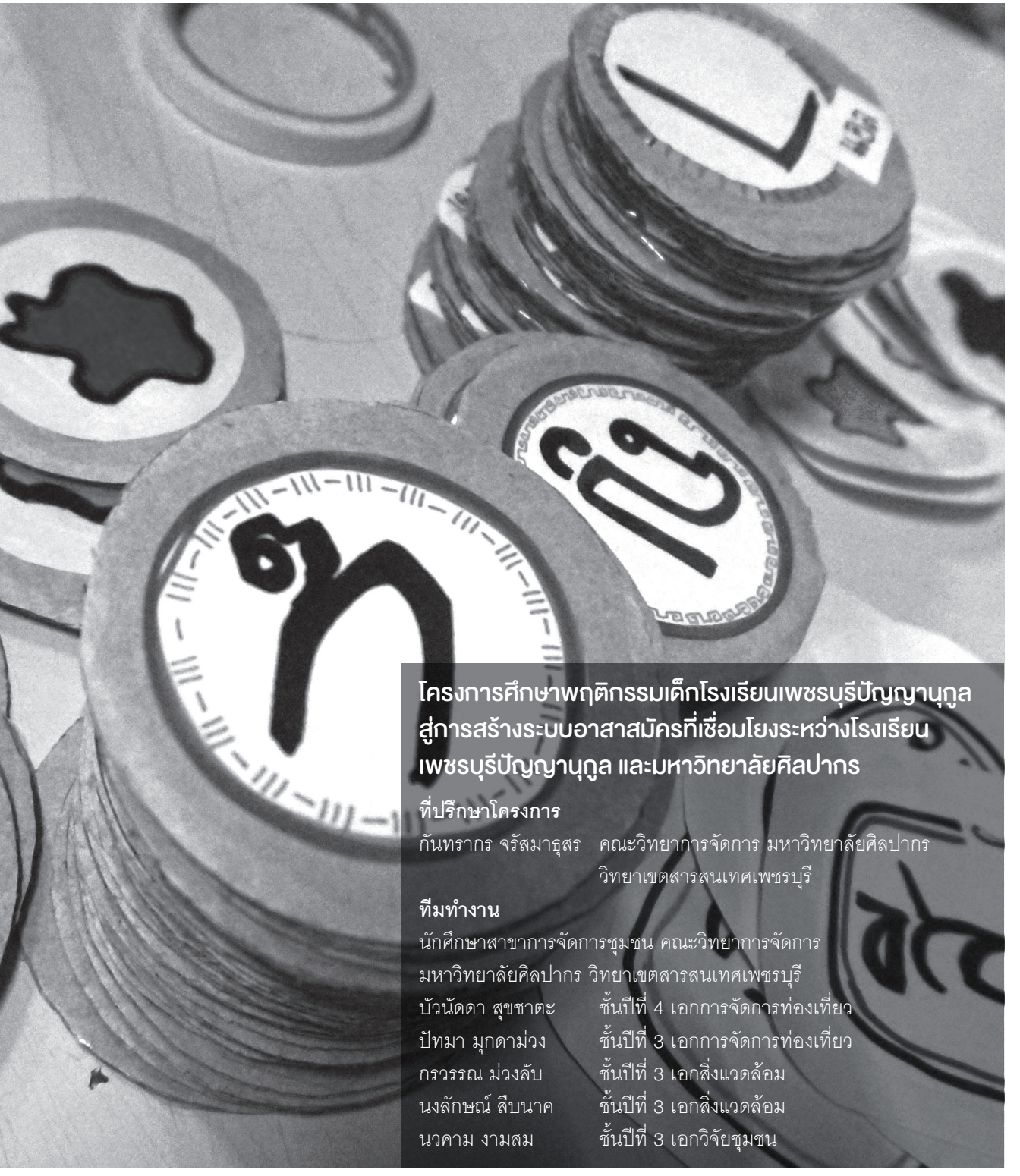

โครงการศึกษาพฤติกรรมเด็กโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล สู่การสร้างระบบอาสาสมัครที่เชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล และมหาวิทยาลัยศิลปากร

ที่ปรึกษาโครงการ

กันทรากร จรัสมาธุสร คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ทีมทำงาน

นักศึกษาสาขาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

บัวนัดดา สุขชาตะ	ชั้นปีที่ 4 เอกการจัดการท่องเที่ยว
ปัทมา มุกดาม่วง	ชั้นปีที่ 3 เอกการจัดการท่องเที่ยว
กรวรรณ ม่วงลับ	ชั้นปีที่ 3 เอกสิ่งแวดล้อม
นงลักษณ์ สืบนาค	ชั้นปีที่ 3 เอกสิ่งแวดล้อม
นวคาม งามสม	ชั้นปีที่ 3 เอกวิจัยชุมชน

สรุปภาพรวมโครงการ

คณะทำงาน

พลังพลเมืองเยาวชนภาคตะวันตก
Young Active Citizen 2

ดำเนินการโดย	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
ISBN	978-616-8000-17-5
พิมพ์ครั้งแรก	มกราคม 2560
จำนวนพิมพ์	1,000 เล่ม
สงวนลิขสิทธิ์	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ อาคาร Plaza East เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ โทรศัพท์: 0 - 2937 - 9901 - 7 โทรสาร: 0 - 2937 - 9900
ที่ปรึกษา	ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร ชิษนุวัฒน์ มณีศรีขำ
บรรณาธิการ	กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร อุบลวรรณ เสือเดช ปุณิกา พุณพาณิชย์
จัดทำเนื้อหา ออกแบบ และควบคุมการผลิต	บริษัท คิดค้นคว้า จำกัด 57/357 หมู่ 1 ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110 โทรศัพท์: 0 - 2270 - 1350 e-mail: kidkonkwa@gmail.com
พิมพ์ที่	บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

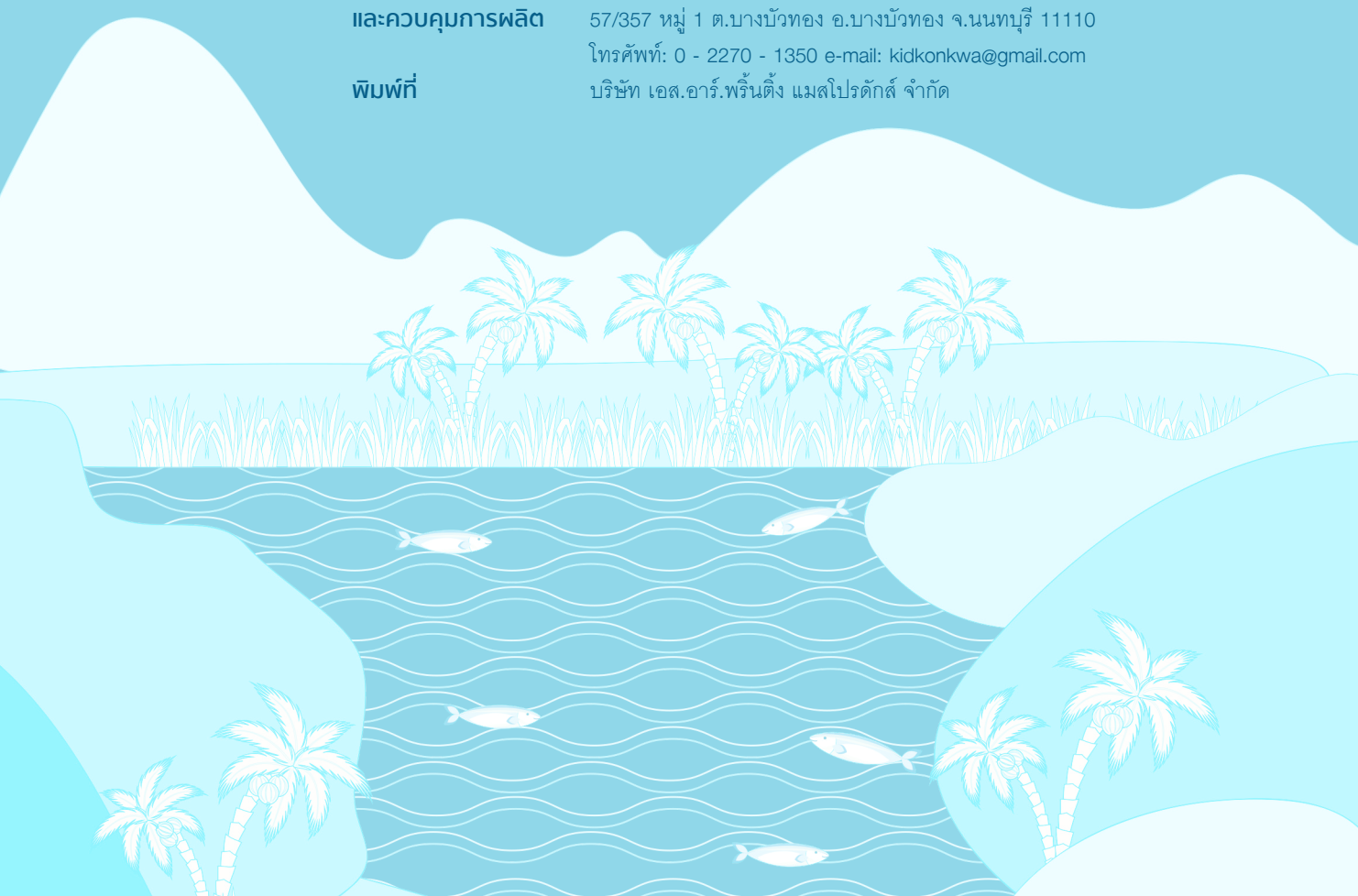

ACTIVE CITIZEN

THAILAND ACTIVE CITIZEN

สสส
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

SCB

มูลนิธิสยามกัมมาจล

ISBN : 978-616-8000-17-5

บทบาทศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม ในการพัฒนาเยาวชน

เชื่อมโยงพลัง พลเมืองผู้ใหญ่ ร่วมพัฒนาเยาวชน

ทุนในชุมชน

- นักวิจัยท้องถิ่น
- ปราชญ์ชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด
- ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐในท้องถิ่น (อบจ. อบต. ทต. สาธารณสุข พมจ.)
- อาจารย์มหาวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ครู

ทุนนอกชุมชน

- เจ้าหน้าที่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดต่างๆ
- มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- ผู้ทรงคุณวุฒิ
- สื่อมวลชน

ACTIVE CITIZEN

วิสัยทัศน์

"กระบวนการเรียนรู้ผ่านเรื่องราวท้องถิ่น สร้างเยาวชนให้เป็นผู้นำที่มีจิตสาธารณะ พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ"

ทำฐานข้อมูล การพัฒนาเยาวชน

สื่อสาร สร้างการเรียนรู้กับสังคม

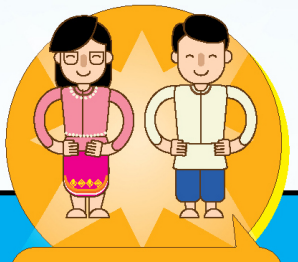

พัฒนาเยาวชน

01 ประชาสัมพันธ์ แสวงหาเยาวชนที่สนใจทำโครงการเพื่อชุมชน และพัฒนาทักษะและสำนึกความเป็นพลเมือง

02 สนับสนุนให้เยาวชนเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตก และลงพื้นที่สำรวจทุกข์ ทุนในชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน

03 โคชเยาวชนเพื่อค้นหาโจทย์ และพัฒนาโครงการ ฝึกวิเคราะห์ทุกข์ ทุนชุมชน และทบทวนศักยภาพตนเอง

04 เติมเรื่องสำนึกพลเมืองและสนับสนุนให้เยาวชน ทำโครงการเพื่อชุมชน เวลา 4-5 เดือน โดยพี่เลี้ยง ติดตามความก้าวหน้าให้คำปรึกษาระหว่างทำโครงการ

05 ถอดบทเรียนการเรียนรู้ของเยาวชน และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม

06 จัดเทศกาลการเรียนรู้ เป็นเวทีให้เยาวชนนำเสนอผลงาน และการเรียนรู้ให้ชุมชนเห็นพลังเยาวชน

คุณลักษณะพลเมืองเยาวชนภาคตะวันตก ที่เรียนรู้ผ่านการทำโครงการ

สรุปผลการดำเนินโครงการปีที่ 2 พ.ศ. 2558-2559

จำนวนโครงการที่เยาวชนดำเนินการแบ่งตามประเภทและพื้นที่

จำนวนแกนนำเยาวชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ

แกนนำเยาวชน 120 คน

หญิง 71 คน
ชาย 49 คน

คนในชุมชน 300 คน

เยาวชน 100 คน

ผู้ใหญ่ 200 คน

กรรมการโครงการ 10 คน

ที่ปรึกษาโครงการเยาวชน 20 คน

ผลประเมินการเรียนรู้ของเยาวชนหลังจากเข้าร่วมโครงการ

1. รู้จักชุมชนท้องถิ่นตนเอง
2. เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
3. มีสำนึกความเป็นพลเมือง
4. มีบทบาทร่วมแก้ปัญหาชุมชน
5. การคิดวิเคราะห์
6. การบริหารจัดการโครงการ
7. การบริหารการจัดการการเงิน
8. การทำงานกับชุมชน
9. การพูดสื่อสาร
10. มีทักษะการสืบค้นข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการทำงานได้
11. สามารถเขียนข้อเสนอโครงการได้
12. รู้ศักยภาพของตนเอง
13. ทำงานเป็นทีมได้ดี
14. รับฟังผู้อื่น
15. จัดการอารมณ์ได้
16. มีความรับผิดชอบ
17. มีทักษะการแก้ปัญหา